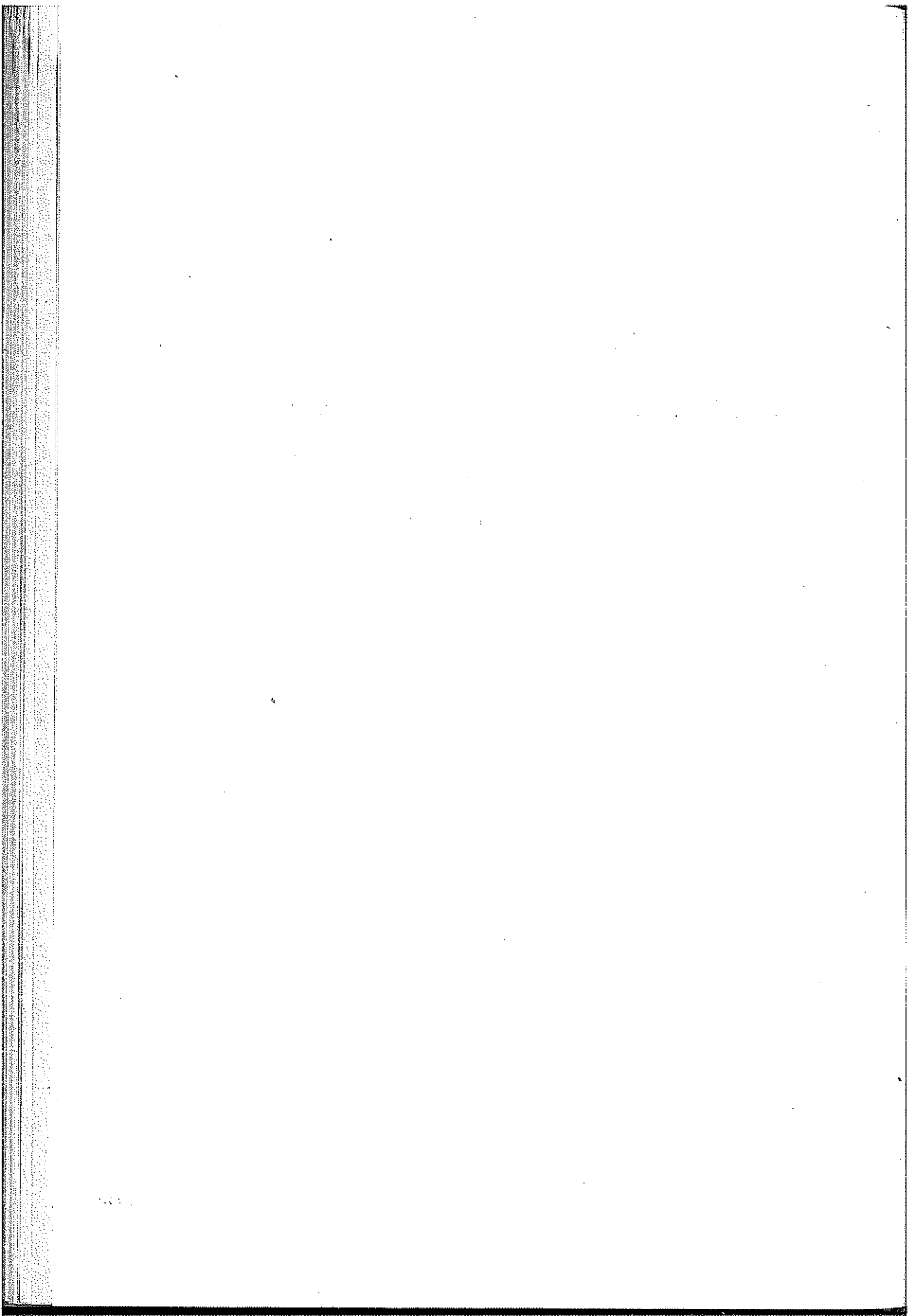

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ
(1951 - 1959)

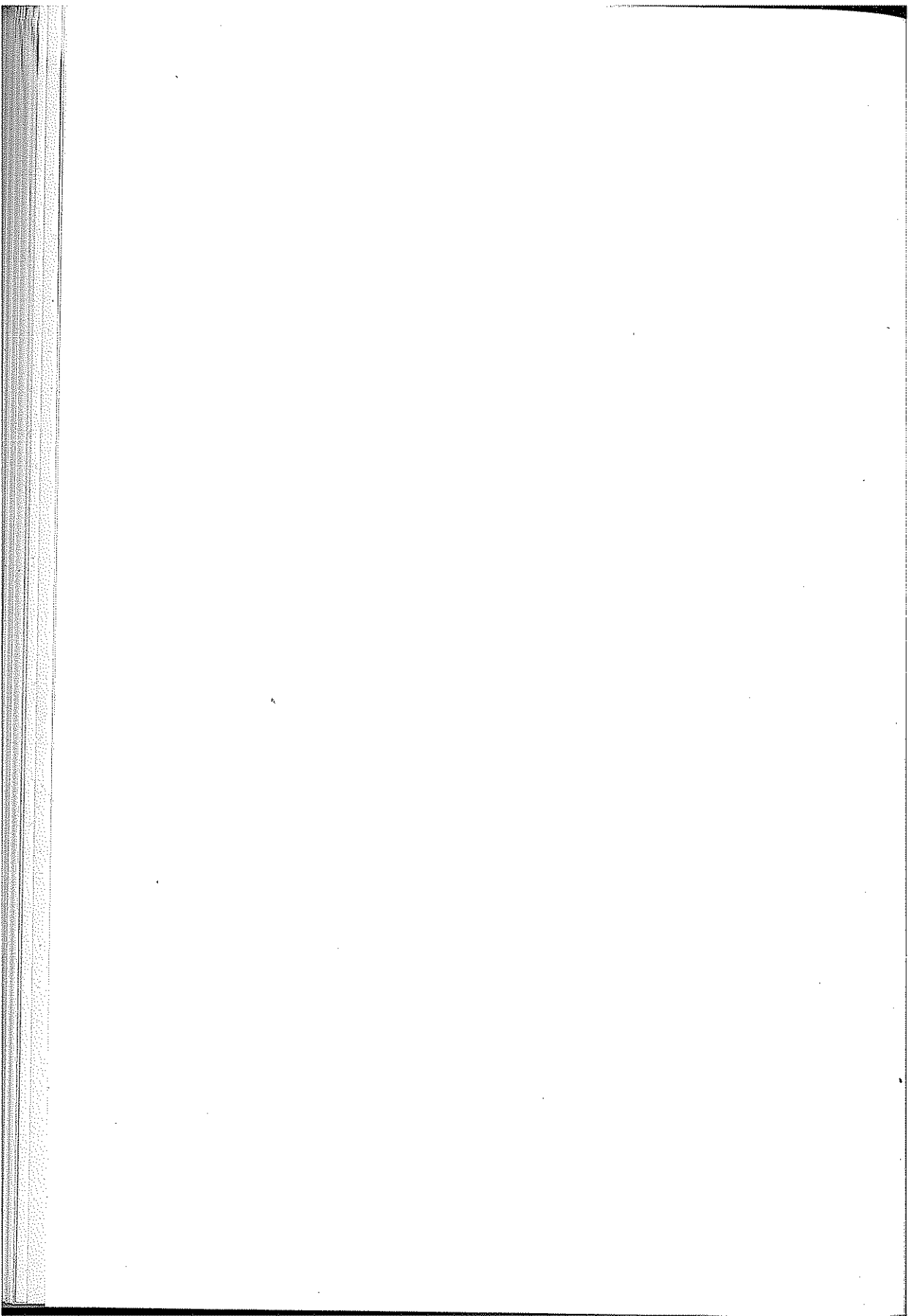
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΤΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ 5^{ος}

1951 - 1959

(Προεδρία Γ. Παπαχατζή 1950-1952, Φαίδ.
Βεγλερή 1952-1955, Γ. Παπαχατζή 1955-1959)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: ΑΓΓ. ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗ Ν. ΜΕΤΑΞΑ 29
1959

ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ*

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1951**

Συνεδριάσεις τῆς 18ης καὶ τῆς 25ης Ἰανουαρίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελίδης Γ., Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Δασκαλάκης Γ., Ἰατρίδης Ἀγγ., Καμπίτσης Ἡλίας, Καρβελλᾶς Δ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Λάμπας Γ., Μαραγκόπουλος Γ., Μιράσγεζης Δ., Μαγγιῶρος Δημ., Ντόκας Ἡλ., Παπαζαχαρίου Ἰω., Παπακυριακοῦ Κ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Ράλλης Κ., Σκληρὸς Ἀριστ., Τενεκίδης Γεώργιος.

Ἀνακοινώσεις τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Παπαχατζῆ, προέδρου τῆς Ἐταιρίας, με θέματα: «*Διοικητικαὶ διαφοραὶ ἐκ δημαιορεσιῶν καὶ ἄλλαι συναφεῖς ἐξ ἐκλογικῆς ἐνεργείας δίκαι ἐν τῇ παρ' ἡμῖν διοικητικῇ δικαιοδοσίᾳ*» (18 Ἰαν.) καὶ «*διοικητικαὶ διαφοραὶ ἐξ ἐγγραφῶν εἰς μητρώα, δημοτολόγια καὶ ληξιαρχικὰ βιβλία*» (25 Ἰαν.).—Πρόκειται περὶ ἐνδίκων διενέξεων, αἵτινες εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν καθαρῶς διοικητικαὶ διαφοραὶ, μολοντί ἢ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ μετὰ χαρακτηριστικῆς σταθερότητος ἀναθέτει τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν εἰς τὴν πολιτικὴν δικαιοσύνην. Μετὰ τὸν ὁμιλητὴν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον τῆς μεταξὺ τῶν μελῶν συζητήσεως τὸ ζήτημα τῶν νομοθετικῶν λόγων, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσωσι τὴν συστηματικὴν ταύτην στάσιν τοῦ νομοθέτου ὑπὲρ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ἐν τῇ ἀπονομῇ δικαιοδοσίας πρὸς ταμὴν τῶν ὡς εἴρηται μὴ περιουσιακοῦ περιεχομένου διοικητικῶν διαφορῶν. Ὁμιλήσαν οἱ κ.κ. Κ. Παπακυριακοῦ, Γ. Μαραγκόπουλος, Ἡλίας Παρασκευᾶς, Ἡλίας Καμπίτσης, Κ. Ράλλης, Γ. Ἀγγελίδης, Δημοσθ. Μιράσγεζης. Συνεπληρώθη ἡ ἀνάπτυξις τόσον τῶν ἱστορικῶν λόγων, ὅσον καὶ τῶν λόγων συγκριτικοῦ δικαίου, οἵτινες δικαιολογοῦσι τὴν τοιαύτην τακτικὴν τοῦ νομοθέτου προκειμένου περὶ τοῦ ἀδιαβλήτου ἀρχαιορεσιῶν εἰς νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου καὶ περὶ τῆς πιστότητος πράξεων ἐγγραφῶν εἰς ἐπίσημα βιβλία, αἵτινες συνάπτονται πρὸς τὸσούτον οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς προσωπικῆς καταστάσεως τῶν πολιτῶν. Ἐτονίσθη ὅτι δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ τῆς πα-

* Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἐπωνύμων, ἀπετελέσθη κατὰ τὸ 1950-1951 ἐκ τῶν κ.κ. Ἀγγελίδου Γ. (Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας), Βεγλερῆ Φαίδωνος καὶ Γεωργοπούλου Κ. (ὑφηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου), Καρβελλᾶ Διον. καὶ Μαραγκοπούλου Γ. (Συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας), Μασουρίδη Νικ. (δικηγόρου παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ), Μερτικοπούλου Θεοδ. (Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν), Μιράσγεζη Δημοσθ. (δικηγόρου παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ), Παπαχατζῆ Γ. (Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας), Τενεκίδου Γ. (Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου) καὶ Χατζηδάκη Ἀνδρ. (Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ κράτους).

** Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἁ' Ἐπιθεωρήσεως τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως.

λαιᾶς προκαταλήψεως τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ νομοθέτου μας πρὸς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, ἧτις ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν σύστασις καὶ λειτουργία εἶχον συνδεθῆ πρὸς τὴν ὀθωνικὴν μοναρχίαν. Πρόκειται περὶ νομοθετικῆς παραδόσεως πολλῶν δεκαετηρίδων, ἧτις δὲν ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι μόνον. Τὴν παράδοσιν ταύτην θέλει ἴσως θραύσει παρ' ἡμῶν ἐν μέλλοντι ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς τελευταίως παρατηρουμένης τάσεως τοῦ δημοσίου δικαίου μας νὰ ὑπαγάγῃ σὺν τῷ χρόνῳ ὅλας τὰς διοικητικὰς διαφορὰς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν δικαστηρίων διοικητικῶν. Ἡ τάσις αὕτη ἐξεδηλώθη καὶ ἐσχάτως, διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν «τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων» ἐν ἄρθρῳ 102 τοῦ σχεδίου Συντάγματος τοῦ 1948 καὶ ἐν ἄρθρῳ 82 τοῦ σχεδίου Συντάγματος τοῦ 1949.

Συνεδρίασις τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελίδης Γ., Βεγλερῆς Φ., Δασκαλάκης Γ., Ζιγδῆς Ἰω., Κυριακόπουλος Ἡλ., Κρίστης Ἡλ., Μαραγκόπουλος Γ., Μιράσγεζης Δ., Παπαζαχαρίου Ἰω., Παπαλάμπρου Ἀπ., Παπαχατζῆς Γ., Παπαϊωάννου Στράτος, Ράλλης Κ., Τενεκίδης Γ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπυρ. Καλογεροπούλου - Στράτη: «Ἀρμοδιότης καὶ διαδικασία κηρύξεως πολέμου κατὰ τὰ σύγχρονα συντάγματα».—Ὁ ὀμιλητὴς διέκρινε τὰ τρία συστήματα τῆς τοιαύτης διαδικασίας, τὸ μὲν πρῶτον, καθ' ὃ ἡ βαρῦτης δίδεται εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (ὅποτε ἡ πράξις κηρύξεως πολέμου ἐκδίδεται ὑπὸ τύπον διατάγματος, χωρὶς ὁμῶς νὰ παύῃ νὰ εἶναι ἀναγκαιοτάτη κατ' οὐσίαν καὶ ἡ συγκατάθεσις τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, διότι ἡ τελευταία αὕτη θὰ ψηφίσῃ τὰς πιστώσεις διὰ τὰς πολεμικὰς δαπάνας), τὸ δὲ δεύτερον, καθ' ὃ αἱ βουλαιὶ διὰ τῆς ψήφου των κηρύσσουν τὸν πόλεμον, καὶ τέλος τὸ τρίτον, καθ' ὃ διὰ τὸ κύρος τῆς πράξεως ἀπαιτεῖται σύμπραξις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους καὶ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ἡ συγκατάθεσις τῆς τελευταίας ταύτης ἐκδηλοῦται κατὰ τὸ σύνταγμα εἰς ἄλλας μὲν χώρας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγκρίσεως τῆς πράξεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, εἰς ἄλλας δὲ τοῦναντίον ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς παροχῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἐκ τῶν προτέρων, ἀφιεμένης τῆς ἐκλογῆς τοῦ καταλλήλου χρονικοῦ σημείου εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Τὸ δεύτερον σύστημα, καθ' ὃ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ἀποφασίζεται ὑπὸ τῶν βουλῶν, διακρίνεται εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς χώρας ἀρκεῖται εἰς τὴν συνήθη πλειοψηφίαν τῶν βουλῶν καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἄλλα συντάγματα ἀπαιτοῦσιν ἠῤῥξημένην πλειοψηφίαν (συνήθως τὰ 3/5) ἢ ἀπαιτοῦσι τὴν τήρησιν τῆς διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος καθιερωμένης διαδικασίας.

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι σύστημα συντρεχούσης ἢ συμπλεκτικῆς ἀρμοδιότητος εἶναι μόνον τὸ τρίτον (πρᾶξις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μετὰ συμπράξεως τῆς βουλῆς). Ἐν τῇ οὐσίᾳ ὁμῶς καὶ κατὰ τὸ

πρῶτον σύστημα (ὅπερ εἶναι τὸ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἄλλαις κοινοβουλευτικαῖς χώραις ἰσχύον, ὡς ἄλλως τε καὶ παρ' ἡμῶν), αἱ βουλαι εἶναι, ὡς εἴρηται, ἀναγκαῖον νὰ θελήσωσι νὰ συντρέξωσι τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἵνα διεξαχθῇ ὁ πόλεμος, διότι ἀπὸ ἐκείνας ἐξαρτᾶται ἂν θὰ ψηφισθῶσιν αἱ ἀπαραίτητοι πιστώσεις διὰ τὰς πολεμικὰς δαπάνας. Ἀλλὰ καὶ τὸ δευτερον σύστημα εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ μικτόν, διότι ναὶ μὲν τὴν πράξιν κηρύξεως ψηφίζει ἡ λαϊκὴ ἀντιπροσωπεία, ἀλλὰ τὴν ὅλην πορείαν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἣτις ἄγει ἢ τοῦναντίον ἀπομακρύνει ἀπὸ τῆς πράξεως ταύτης, χειρίζεται ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία (τὸ *praesidium* εἰς τὰς χώρας ἐκείνας). Παρεκτὸς τούτου, εἰς περιπτώσεις διακοπῶν τῆς βουλῆς ἢ ἀμύνης κατ' ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἢ ἐκπληρώσεως ἀνειλημμένων διεθνῶν ὑποχρεώσεων, τὸ *praesidium* εἶναι ἀρμόδιον αὐτὸ τοῦτο νὰ ἐκδώσῃ τὴν πράξιν κηρύξεως πολέμου, συμφώνως πρὸς ρητὰς τῶν συνταγμάτων ἐκείνων διατάξεις.

Μετὰ τὸν κ. Καλογερόπουλον ἔλαβον τὸν λόγον οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Ἡλ. Κυριακόπουλος καὶ Γ. Τενεκίδης, ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας κ. Δημοσθ. Μιράσγεζης καὶ ἄλλοι ἑταῖροι.

Συνεδριάσεις τῆς 15ης Φεβρουαρίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀγγελίδης Γ., Ἀποστολίδης Δημ., Δασκαλάκης Γ., Καμπίτσης Ἡλ., Κρίστης Ἡλ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Μιράσγεζης Δ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Παπασωτηρίου Χ., Ράλλης Κ., Ρουσοπούλου Ἀγνή, Ταβουλάρης Α., Τενεκίδης Γ., Χατζησπύρου Χ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀπ. Παπαλάμπρου: «Τὸ πρόβλημα τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας». — Ὑπέμνησεν ἐν ἀρχῇ ὁ ὀμιλητὴς ὅτι ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια ἐλογίζετο ἐν τῷ παρελθόντι — παρά πολλῶν δὲ θεωρητικῶν ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἐτι θεωρουμένη — ὡς πρᾶσιδιάζουσα εἰς τὴν διοικητικὴν λειτουργίαν. Ἡ νεωτέρα ὅμως τάσις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ εἶναι νὰ ἀναχθῇ ἡ ἔννοια αὕτη εἰς μίαν τῶν γενικῶν ἐννοιῶν τοῦ δικαίου, νὰ καταδειχθῇ δηλαδὴ ὅτι ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια εἶναι συνυφασμένη πρὸς πᾶσαν ἐκδήλωσιν νομικῆς δράσεως, ἰδίᾳ δὲ κρατικῆς ἐξουσιαστικῆς ἐνεργείας. Εἰσερχόμενος περαιτέρω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐν λόγῳ θεμελιώδους ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἐννοίας ὁ ὀμιλητὴς παρετήρησεν ὅτι ὁ ὅρος («ἐξουσία») ἔχει διττὴν ἔννοιαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀρνητικὴν, τὴν τῆς ἐλλείψεως νομικῆς ὑποχρεώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ θετικὴν, τὴν τῆς ὑπάρξεως ἀρμοδιότητος. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν δέον, εἶπε, νὰ γίνεται ἐκάστοτε σαφὴς διάκρισις, ἐξ ἧς παρέπονται σημαντικαὶ νομικαὶ συνέπειαι. Εἴτε ὅμως πρόκειται νὰ καθορισθῇ ὑπὸ τοῦ νομικοῦ κανόνος ὑποχρέωσις εἴτε νὰ ἰδρυθῇ ἀρμοδιότης, ὁ ἐν τῷ κανόνι τοῦ δικαίου καθορισμὸς ὀρισμένης πράξεως ὡς περιεχομένου τῆς ὑποχρεώσεως ἢ τῆς ἀρμοδιότητος οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι ἐντελῶς ἐξαντλητικὸς, ἀλλ' ἐνέχει ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ τινα γενικότητα, ἧς ἡ ἔκτασις ποικίλλει ἐκάστοτε, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἀρμόδιον δημόσιον ὄργανον ἔχει πάντοτε εὐχέ-

ρειάν τινα ἐπιλογῆς μεταξύ πλειόνων συγκεκριμένων μορφῶν ἐνεργείας καὶ οὐσιαστικῶν λύσεων. Ἀκριβῶς ἡ τοιαύτη εὐχέρεια ἐπιλογῆς συνιστᾷ τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν.

Τὴν γενικὴν ταύτην τοποθέτησιν τοῦ προβλήματος ὁ ὁμιλητὴς διηκρίνισε περαιτέρω προβαλὼν διάφορα παραδείγματα, καταδεικνύοντα ἰδίᾳ ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικαστικῆς λειτουργίας ἐνυπάρχει διακριτικὴ εὐχέρεια, ἥτις μάλιστα ἐνίοτε εἶναι λίαν εὐρεῖα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω σκέψεων ὁ ὁμιλητὴς ἀνεφέρθη περαιτέρω εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ χαρακτῆρος τῶν νομικῶν πράξεων ὡς συστατικῶν ἢ ἀντιθέτως ἀναγνωριστικῶν, ἐξετάσας εἰδικώτερον ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης τὰς διοικητικὰς πράξεις καὶ τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις. Ὑπεστήριξεν ὅτι πᾶσα νομικὴ πράξις κέκτηται συστατικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἔντονον καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη ὑφὴ τῶν νομικῶν πράξεων συνίσταται κυρίως, ἀν ὄχι ἀποκλειστικῶς, εἰς τὰ διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως τοῦ κανόνος προστιθέμενα εἰς τὴν πράξιν νέα στοιχεῖα. Συνεπέρανε δ' ὁ ὁμιλητὴς ὅτι νομικὸς ἔλεγχος τῆς διακριτικῆς εὐχερείας δὲν εἶναι κατ' ἀκρίβειαν δυνατός, ὡσάκις δ' ἀνατίθεται εἰς ὠρισμένον ὄργανον τοιοῦτος ἔλεγχος, ἀνατίθεται ἐν τῇ οὐσίᾳ εἰς αὐτὸ νέα ἐξ ὑπαρχῆς καὶ αὐτοτελῆς ἀσκήσις διακριτικῆς ἐξουσίας.

Τὴν ἀνακαινίσωσιν ταύτην, ἥτις εἶχε τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐγένετο ἐπὶ πεδίου καθαρῶς θεωρητικῶν, ἐπηκολούθησε συζήτησις, ὡς εἴθισται ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ. Ἐλαβον τὸν λόγον οἱ κ.κ. Γ. Δασκαλάκης, Ἀντ. Ταβουλάρης, Ἡλ. Καμπίτσης, Ἡλ. Κρίστης, Γ. Ἀγγελίδης καὶ Χαρ. Παπασωτηρίου. Παρατηρήθη ὅτι αἱ ἐκτεθεῖσαι ἀπόψεις ἐκκινοῦν ἐκ γενικωτέρων πολιτειολογικῶν ἀντιλήψεων, ὧν ἔνθερος ὑποστηρικτὴς εἶναι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἰδίᾳ ὁ Kelsen καὶ τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν εἰς τὸν κλάδον τοῦ διοικητικοῦ δικαίου κυρίως ὁ Ἀδόλφος Merkl ἐν τῷ ἔργῳ του Allgemeines Verwaltungsrecht. Ἡ κελσενικὴ πολιτειολογία δὲν φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν κρατήσασα οὐδ' ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῆς.

Περαιτέρω ἐγένετο ἐν τῇ ἐπακολουθησάσῃ συζητήσῃ προσπάθεια πρὸς πληρέστερον κατὰ τὸ δυνατόν καθορισμὸν τῆς ἐννοιολογικῆς σχέσεως μεταξύ εὐχερείας περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ νόμου καὶ γνησίας διακριτικῆς ἐξουσίας, ὡσαύτως δὲ συνεζητήθη καὶ τὸ θέμα ἀν ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια τῆς διοικήσεως εἶναι κατ' οὐσιαστικὸν περιεχόμενον (ἀσχέτως τῆς ποσοτικῆς διαφορᾶς) διάφορόν τι τῆς ἐλευθερίας ἐκτιμήσεως τοῦ νομαθέτου καὶ τῶν δικαστῶν.

Συνεδρίασις τῆς 1ης Μαρτίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀποστολίδης Δημ., Βεγλερῆς Φαίδων, Δελούκας Νικ., Ἰατρίδης Ἀγγ., Καλκάνης Μιχ., Καμπίτσης Ἡλ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Λάμπας Γεώργ., Μαργακόπουλος Γ., Μερτικόπουλος Παναγ., Μιράσγεζης Δημοσθ., Παπαλάμπρου Ἀπ., Παπασω-

τηρίου Χαρ., Παπαχατζῆς Γεώργ., Ράλλης Κ., Ρουσοπούλου Ἀγνή, Τενεκίδης Γ., Χατζησπύρος Χαρ., Ψαρός Δημ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργ. Δασκαλάκη μὲ θέμα: «Τὸ κῆρος τῶν πράξεων τῆς ἐκτάκτου καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς συντακτικῆς ἐξουσίας μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Δ' ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς». — Ὡμίλησεν ἐν ἀρχῇ ὁ κ. καθηγητῆς περὶ τῆς φύσεως τῆς συντακτικῆς ἐξουσίας καὶ ἀνέφερε τὰς καθ' ἕκαστα ἐκδηλώσεις τῆς: τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας, τὰ ψηφίσματα καὶ τὰς συντακτικὰς πράξεις, ταξινομήσας τὰς τοιαύτας ἐκφάνσεις τῆς ὑπάτης ἐν τῷ κράτει ἐξουσίας εἰς προϊόντα τῆς τε τακτικῆς καὶ τῆς ἐκτάκτου καὶ τέλος τῆς ἐξαιρετικῆς συντακτικῆς ἐξουσίας. Εἶπεν ὅτι χρονολογικῶς προηγούνται τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ συντακτικαὶ πράξεις καὶ κατόπιν ἠρεβύνησεν ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις ἰσχύουν ταῦτα καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας, ὅτε μὲν μὲ ἠϋξημένην τυπικὴν δύναμιν, ὅτε δ' ὡς ἀπλοῖ νόμοι, δυνάμενοι νὰ τροποποιηθῶσι ἢ καὶ νὰ καταργηθῶσι διὰ τῆς συνήθους νομοθετικῆς ὁδοῦ. Ἀναδραμὸν εἰς ἀποφασιστικὰς καμπὰς τῆς συνταγματικῆς ἱστορίας τῆς χώρας μας, ἐξέθεσε ποίαν τύχην ἔσχον τὰ ψηφίσματα τῆς β' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνελεύσεως (1863 ἐπ.) μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ συντάγματος τοῦ 1864, ὡσαύτως δὲ τίνα τύχην ἔσχον τὰ ψηφίσματα τῆς β' Διπλῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ ἀναθεωρηθέντος τῷ 1911 συνταγματικοῦ χάρτου. Ἀνηρέθη εἶτα εἰς τοὺς συνταγματικοὺς σταθμοὺς τοῦ 1926 καὶ τοῦ 1927. Ἐξέθεσε ἐν συμπεράσματι τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀνασκοπήσεώς του τὴν ἀποψιν ὅτι κατ' ἀρχὴν, ἠρτημένου τοῦ συντάγματος, δηλαδὴ ἐφ' ὅσον συνεχίζονται αἱ ἐργασίαι τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως ἢ τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ συντακτικαὶ πράξεις κατὰ τε τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν ἰσχύουν, μάλιστα δὲ καὶ κατισχύουν ἔναντι τῶν ἀντιθέτων τυχόν ὀρισμῶν τοῦ προϋφισταμένου συνταγματικοῦ κειμένου. Μετὰ δὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ νέου καταστατικοῦ χάρτου, τὰ ψηφίσματα καὶ αἱ συντακτικαὶ πράξεις παύουσιν ἔχουσαι ἠϋξημένην τυπικὴν δύναμιν. Κατ' ἀρχὴν ἰσχύουσιν ἐφεξῆς ὡς ἀπλοῖ νόμοι. Ἀποβάλλουσι δὲ πᾶσαν ἰσχὴν αὐτῶν ἂν ἀντίκεινται εἰς διατάξεις τοῦ δημοσιευθέντος συντάγματος καὶ δὲν ἐπικυρωθῶν ρητῶς ὑπὸ τῆς τακτικῆς συντακτικῆς ἐξουσίας.

Περαιτέρω ὁ ὀμιλητῆς, ἐφαρμόζων τὰ γενικὰ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐκτεθέντα ἐπὶ τῆς προσφάτου συνταγματικῆς μας ἱστορίας (1946-1950), ἐξέθεσε τὰς ἀπόψεις του περὶ τοῦ ἐφεξῆς κύρους τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν συντακτικῶν πράξεων τῶν τελευταίων ἐτῶν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Δ' ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ ἀνέπτυξε τὰ πορίσματα αὐτοῦ ἐκ τῆς συναφοῦς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν ἔλαβον τὸν λόγον οἱ κ.κ. Φαίδων Βεγλερῆς, ὅστις ἔκαμεν ἰδίᾳ κριτικὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ὀμιλητοῦ ὑποστηρικθείσης διακρίσεως μεταξὺ τακτικῆς, ἐκτάκτου καὶ ἐξαιρετικῆς συντακτικῆς ἐξουσίας, Γ. Λάμπας, Γ. Μαραγκόπουλος, Δ. Μιράσγεζης, Χ. Παπασωτηρίου καὶ ἡ

κ. Ἀγνή Ρουσοπούλου. Οἱ ἑταῖροι ὠμίλησαν τόσον ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀνακοινώσεως, ὅσον καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῆς συνταγματικῆς ἀνωμαλίας τῶν τελευταίων ἐτῶν καὶ τῆς ἐκκρεμότητος ἣν ἐδημιούργησαν ἢ πρόωρος τῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς διάλυσις, τὸ ἀφεθὲν ἡμιτελὲς ἀναθεωρητικὸν ἔργον, τὰ μετέωρα συντακτικὰ νομοθετήματα καὶ οἱ μὴ τυχόντες κυρώσεως ἀναγκαστικοὶ νόμοι. Πάντα ταῦτα τείνουσι νὰ ἀμβλύνωσι τὸν παραδεδεγμένον χαρακτῆρα τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτου ὡς «αὐστηροῦ» συντάγματος. Οὐδαμοῦ δ' ἀλλαχοῦ, εἰς τὰς χώρας αἰτνες ὡσαύτως ἐγνώρισαν συνταγματικὰς ἀνωμαλίας μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ὑφίσταται τοιαύτη ἀβεβαιότης τοῦ ἰσχύοντος δημοσίου δικαίου, τοιοῦτος κυκεῶν, ἐξ οὗ πάσχει ὀλόκληρος ἡ δημοσία ζωὴ ἐν Ἑλλάδι. Ὁ τερματισμὸς τῆς συνταγματικῆς ἐκκρεμότητος διὰ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου καὶ τῆς κυρώσεως τῶν ἀνωμάλως ἐκδοθέντων νομοθετημάτων ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τῆς ἐπανόδου τῆς χώρας εἰς ὀμαλὸν νομικὸν καὶ πολιτικὸν βίον καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν δημοσίων ἡμῶν πραγμάτων.

Συνεδρίασις τῆς 15ης Μαρτίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀγγελίδης Γ., Βεγλερῆς Φαίδων, Γλυκοφρύδης Ἡλ., Δερτιλῆς Λεωνίδα, Κασκαρέλης Νικ., Καραπάνος Κ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Μασσαυρίδης Νικ., Μιράσγεζης Δημοσθ., Παπαλάμπρου Ἀπ., Παπαμῆτρος Δημ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Τενεκίδης Γ., Ψαρὸς Δημ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Δερτιλῆ με θέμα: «Ἡ ἀρχὴ τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης εἰς τὰ ἑλληνικὰ συντάγματα». — Ἀρχόμενος τοῦ λόγου τοῦ ὁ κ. καθηγητῆς ἔκαμε μνείαν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐπιβολὴν φορολογιῶν διατάξεων τῶν ἑλληνικῶν συνταγματικῶν κειμένων, καθ' ὅλον τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς πολιτείας (ἤδη ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως), ὡς καὶ τῶν διατάξεων αἰτνες καθιεροῦσιν ἰσότητα μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ κατανομῇ τῶν φορολογικῶν βαρῶν. Ἀνέλυσεν ἐπίσης τὰς συναφεῖς διατάξεις τῶν σχεδίων συνταγμάτων τοῦ 1948 καὶ τοῦ 1949. Ἐχων ὡς γνώμονα τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς τῆς δημοσίας οἰκονομικῆς, προσδιώρισεν εἰδικώτερον τὸ περιεχόμενον τῆς δημοσιονομικῆς καὶ νομικῆς ἀρχῆς τοῦ πανδήμου τοῦ φόρου, ἣτις ὡς κανὼν δικαίου περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἐν ἰσχύϊ συντάγματος. Ἰδιαιτέρως ἐπέμεινε εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κριτηρίου κατανομῆς τῶν δημοσίων βαρῶν, ὡς νοεῖται τοῦτο ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ, ὑπεστήριξε δὲ τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ ἐν τῇ συνταγματικῇ ταύτῃ διατάξει ἐκφραζομένη ἀρχὴ εἶναι φύσεως πολιτικῆς, ἔχουσα ὁμῶς οἰκονομικὴν βᾶσιν. Ἐν τῇ ὅλῃ ἀνακοινώσει αὐτοῦ ὁ ὀμιλητῆς ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν οἰκείων συνταγματικῶν διατάξεων οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ τῆς σκοπιᾶς τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν διδαγμάτων τῆς δημοσίας οἰκονομικῆς. Τοῦτο δὲ προσέδωκεν ἰδιάζουσαν πληρότητα εἰς τὴν γενομένην ἔρευναν, λόγῳ τῆς ἀναμφισβητήτου

συνδρομῆς ἐντόνων δημοσιονομικῶν στοιχείων εἰς τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ συντάγματος. Ἐξαιρετικὸν ἐπίσης ἐνδιαφέρον ἐνεφάνισεν ὁ ἐν τῇ ἀνακοινώσει γενόμενος παραλληλισμὸς μεταξύ τῶν ὡς εἴρηται ἄρθρων τοῦ παρ' ἡμῶν συντάγματος καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν διατάξεων τοῦ συντάγματος τῆς Βαϊμάρης (1919) καὶ τοῦ προσφάτου ἰταλικοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ 1948.

Μετὰ τὸν κ. καθηγητὴν ἔλαβον τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ ἄλλοι ἐταῖροι, κατὰ τὰ εἰωθότα ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τῆς Ἑταιρίας. Ἀπόψεις ἰδιαζόντως ἐνδιαφερούσας ἐξέθησαν κυρίως οἱ κ.κ. Γ. Ἀγγελίδης, Φαίδων Βεγλερῆς, Νικ. Μασουρίδης καὶ Δημ. Ψαρός.

Συνεδρίασις τῆς 29ης Μαρτίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀντωνιάδης Γ., Ἀποστολίδης Δημ., Ἰατρίδης Ἄγγ., Καλογερόπουλος-Στράτης Σπυρ., Καμπίτσος Ἡλ., Καποδίστριας Ἰω., Καραπαῖνος Κ., Καρβελλᾶς Διον., Κουρουσόπουλος Θεμ., Κυριακὸς Ὅθων, Λάππας Γ., Μαγγιωῖρος Δημ., Μασουρίδης Νικ., Μαραγκόπουλος Γ., Μιράσγεζης Δημοσθ., Παπαλάμπρου Ἄπ., Παπαμῆτρος Δημ., Παπαχατζῆς Γ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Ρίγγας Νικ., Ταβουλάρης Ἀντών., Τενεκίδης Γ., Χατζησπύρου Χ., Ψαρός Δημ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Φαίδωνος Βεγλερῆ με θέμα: «*Ἡ τεχνικὴ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς*».—Ὁ ὁμιλητὴς, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, ἐξέθεσεν ὅτι θέλει ἐκτείνει τὴν ἔρευναν αὐτοῦ πρὸς τρεῖς κυρίως τομεῖς: α) πρὸς τὰς δικονομικὰς ὁδοὺς, ἅςτινας ὀφείλει ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ πολίτης ἵνα δυνηθῇ νὰ φέρῃ ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τὸ ζήτημα τῆς ἀντισυνταγματικότητος νόμου τινός, β) πρὸς τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα ἅτινα συνεπάγεται ἡ περὶ ἀντισυνταγματικότητος τοῦ νόμου δικανικὴ κρίσις καὶ γ) πρὸς τὴν μέθοδον (ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν οἰκείων συνταγματικῶν διατάξεων), καθ' ἣν τὸ ἐννεαμελὲς ἀνώτατον δικαστήριον διαπιστοῖ τὴν ὑφισταμένην τυχὸν ἀντισυνταγματικότητα. Καὶ τὰς τρεῖς ταύτας ἀπόψεις ἀνέπτυξεν ὁ ὁμιλητὴς ἐν πληρότητι ἐρεύνης. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα τῆς δυσμενοῦς περὶ τοῦ κύρους τοῦ νόμου δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐξέθεσεν οὗτος ὅτι ἡ περὶ ἀντισυνταγματικότητος κρίσις δὲν εἶναι τι ἔλασσον τῆς ἀληθοῦς τοῦ νόμου ἀκυρώσεως, ἀν τὸ ζήτημα ἤθελεν ἐξετασθῆ ὄχι ἀπὸ τῆς τυπικῆς του πλευρᾶς, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ οὐσιαστικὰ αὐτοῦ ἐπακόλουθα. Κατ' ἐπίφασιν βεβαίως τὸ ἀνώτατον δικαστήριον περιορίζεται εἰς τὸ νὰ διαπιστώσῃ τὸ ἀνίσχυρον τοῦ νόμου εἰς τινὰ ἐντετοπισμένην περίπτωσιν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συγκεκριμένης ἐκείνης δίκης. Ἄλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ καταλήγει ἡ ταιαύτη κρίσις νὰ καθιστᾷ τὸν νόμον ἄχρηστον εἰς πᾶσαν μελλοντικὴν περίπτωσιν ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ἐρμηνείας, ἣν τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἠκολούθησε κατὰ καιροὺς ἐν τῇ διαπιστώσει τῆς ἀντισυνταγματικότητος, ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθεσεν ὅτι κατὰ μὲν τὰς πρώτας δεκαετίας τῆς συνταγ-

ματικῆς ἱστορίας τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἡ βαρύτερη ἐδίδετο κυρίως εἰς δύο τινὰ : ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν χάραξιν σαφῶν ὁρίων μεταξύ τῶν τριῶν ἐξουσιῶν τοῦ κράτους, εἰς τὴν διαφύλαξιν δηλαδὴ τοῦ δόγματος τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρόληψιν συγκρούσεως ἀρμοδιοτήτων μεταξύ ὁμοσπονδιακῶν ἀρχῶν καὶ ἀρχῶν τῶν ἐπὶ μέρους πολιτειῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐν τῇ νομολογίᾳ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου ἐπεκράτησε μέθοδος ἐρμηγείας ἐλευθεριωτάτης, εἰς τρόπον ὥστε κατέληξαν εἰς τινὰς περιπτώσεις νὰ θεωρῶνται ἀντισυνταγματικαὶ καὶ οἱ ἀπλῶς μὴ «εὐλογοὶ» (reasonable) νόμοι, καθ' ὃ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ συντάγματος.

Οὗτω ἰδίᾳ κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν 1920-1940 τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἤσκησεν εὐρυτάτην ἐπὶ τῶν νόμων δικαιοδοσίαν, προβάλλον διὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ ἐν εἶδος veto κατὰ τοῦ κύρους τῶν νόμων τοὺς ὁποίους δὲν ἔκρινε δικαίους καὶ εὐλόγους. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς «δικαστικῆς νομοθεσίας» (judicial legislation), καθ' ἣν τὸ ἀνώτατον δικαστήριον σχεδὸν μετεἶχεν ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, κατὰ τρόπον ἀρνητικὸν βεβαίως, ἐνεργῶν ὡς ἀνασχετικὴ δύναμις κατὰ τῶν κακῶν νόμων.

Τούναντίον ἡ νεωτάτη νομολογία (ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐφεξῆς) εἶναι λίαν συντηρητικὴ. Τοῦτο δ' ἀληθεύει τόσο ὡς πρὸς τὰς δικονομικὰς ὁδοὺς, δι' ὧν ὁ πολίτης δύναται νὰ προσπελάσῃ τὴν περὶ ἀντισυνταγματικότητος νόμου τινὸς δικαιοδοσίαν (τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἀπαιτεῖ πρὸς τοῦτο τὴν διαπίστωσιν ἀναποφεύκτου ἀνάγκης νὰ κριθῇ τὸ κύρος τοῦ νόμου, τὴν ὑπαρξίν ἐν νόμῳ συμφέροντος τοῦ πολίτου καὶ τὴν ἀποδεδειγμένην ζημίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ νόμου), ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα τῆς περὶ ἀνισχύρου τοῦ νόμου — λόγῳ ἀντισυνταγματικότητος — δικανικῆς κρίσεως καὶ τέλος ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ἐρμηγείας τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ προσφάτως τὸ ἐννεαμελὲς ἀνώτατον δικαστήριον ἵνα καταλήξῃ ὅτι νόμος τις εἶναι ἀντισυνταγματικός.

Χαρακτηριστικὰ τῆς πορείας ταύτης τῆς νομολογίας εἶναι καὶ τὰ συναφῆ στατιστικὰ δεδομένα. Ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1857 ὑπάρχει μία μόνη περίπτωση νόμου κριθέντος ὡς ἀντισυνταγματικοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1870 πέντε τοιαῦται περιπτώσεις. Κατὰ τὰ ἔτη 1870-1880 ἐννέα περιπτώσεις κλπ. Κατὰ τὴν εἰκοσαετίαν τῆς ἐλευθεριωτάτης δικαιοδοσίας : διαρκούσης τῆς περιόδου 1920-1930 δεκαεννέα νόμων τὸ κύρος ἀνετράπη, διαρκούσης δὲ τῆς περιόδου 1930-1940 ἐσημειώθησαν δεκαεξὶ τοιαῦται περιπτώσεις. Ἐνδεικτικὸν τῆς μεταστροφῆς τῆς νομολογίας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐφεξῆς οὐδεὶς νόμος μέχρι σήμερον ἐκρίθη ἀντισυνταγματικός. Ἡ τοιαύτη ἄκρα ἐπιφυλακτικότης τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου εἰς τὴν σύγχροναν ἐποχὴν ἔχει θέσει τέρμα εἰς τὴν ἄλλοτε ἀποκληθεῖσαν «διακυβέρνησιν ἀπὸ τοῦς δικαστὰς» ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις.

Συνεδριάσεις τῆς 12ης καὶ τῆς 19ης Ἀπριλίου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀγγελίδης Γ., Ἀγγελῆς Φίλιππος, Βασιλακόπουλος Χαρ., νομικὸς σύμβουλος τοῦ Κράτους. Ἐπίσης οἱ νομικοὶ σύμβουλοι τοῦ κράτους κ.κ. Δημ. Μαγγιδῶρας, Διον. Μπαρμπάτσης, Μιχ. Σταυρόπουλος, Θεόδ. Φιλίππκος καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κ. Ἀστέριος Νταῆς. Οἱ κ.κ. Δασκαλάκης Γ., Δεδόπουλος Π., Δήμιτσας Ἀλ., Ἰατρίδης Ἄγγ., Καλαντζάκος Δημοσθ., Καμπίτσης Ἥλ., Καλλιτσουνάκης Δημήτριος, Καραπάνος Κ., Καστάνης Βασ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Κυριακὸς Ὅθων, Λάμπας Γ., Μαραγκάπουλος Γ., Μασουρίδης Νικ., Μιράσγεζης Δημοσθ., Μπόμης Παν., Παπαδημητρίου Κ., Παπαλάμπρου Ἀπ., Σωμερίτης Στρατῆς, Τενεκίδης Γ., Τσιμαράτας Διον., Τσοῦτσος Ἀθως, Χατζησπύρου Χ., Ψάλλη Αἴγλη, Ψαρὸς Δημ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ προέδρου τῆς Ἐταιρίας μὲ θέμα: «Διοικητικαὶ διαφοραὶ φορολογικαὶ καὶ διοικητικαὶ διαφοραὶ «λογιστικαί».—Ὁ ὀμιλητὴς ἀνέπτυξε πόσον προηγημένη εἶναι ὡς θεσμὸς ἐν τῇ συγχρόνῳ δικαιοκρατουμένη πολιτεία ἴδια τις κατηγορία διοικητικῶν διαφορῶν, αἱ φορολογικαὶ ἔνδικοι διενέξεις, ὧν ἡ κρίσις ἔχει ἀνατεθῆ εἰς δικαστήρια ἐπὶ τούτῳ συσταθέντα. Κατὰ παράδοσιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, κρατοῦσαν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων παρ' ἡμῶν, ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη εἶναι ἀπηλλαγμένη τῆς τομῆς διοικητικῶν διαφορῶν ἐκ πράξεων φορολογικῶν ἐγγραφῶν, ἔχουσι δ' ὑπαχθῆ αἱ διενέξεις αὐταὶ ὑπὸ τὴν κρίσιν χωριστῶν φορολογικῶν δικαστηρίων. Σήμερον τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν νομοθέτην ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ ἀρθρ. 105 τοῦ συντάγματος τοῦ 1927, καθ' ἣν δύνανται ὠρισμέναι κατηγορίαι διοικητικῶν διαφορῶν, ἔστω καὶ ἔχουσαι ἀντικείμενον περιουσιακόν, νὰ ἀφαιρεθῶσι διὰ νόμου ἀπὸ τῆς γενικῆς δικαιοδοσίας τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Περαιτέρω ἐτόνισεν ὁ κ. Παπαχατζῆς τὴν σαφῆ διάκρισιν, ἣτις ἐπιβάλλεται, μεταξὺ τῶν θεσμῶν τοῦ φορολογικοῦ δικαίου καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ δικαίου τῶν φορολογικῶν διαφορῶν. Πρόκειται περὶ δύο συναφῶν μὲν, ἀλλὰ κεχωρισμένων κλάδων τοῦ δημοσίου δικαίου, ὧν ἑκάτερος ἔχει ἴδιον ἀντικείμενον. Τὸ φορολογικὸν δίκαιον ἀνήκει εἰς τὸ διοικητικὸν δίκαιον, καὶ δὴ εἰς τὸν εἰδικώτερον τούτου κλάδον, εἰς τὸ δημοσιονομικὸν δίκαιον. Τὸ δίκαιον τῶν φορολογικῶν διαφορῶν τούναντιον εἶναι δικονομικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἀποτελεῖ εἰδικώτερον κλάδον τοῦ δικαίου τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Τὸ φορολογικὸν δίκαιον περιέχει τοὺς κανόνας τοὺς ρυθμίζοντας τὴν νομιμότητα τῆς φορολογικῆς δράσεως τῆς δημοσίας ἐξουσίας. Τὸ δίκαιον τῶν φορολογικῶν διαφορῶν περιλαμβάνει τὰς δικαστικὰς κυρώσεις, αἵτινες προβλέπονται κατὰ τῶν παραβάσεων τῶν ὡς εἴρηται κανόνων νομιμότητος. Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς πράξεως φορολογικῆς ἐγγραφῆς — ἣτις γίνεται παρ' ἀρχῆς τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως — γενᾶται ἡ φορολογικὴ διαφορά. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταύτην ἐγείρει ὁ φορολογούμενος, προσβάλλων τὴν νομιμότητα τῆς πράξεως φορολογικῆς ἐγγραφῆς. Ἡ διένεξις τέμνεται πάντοτε ὑπὸ ἰδίου φορολογικοῦ δικαστηρίου. Ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη οὐδεμίαν

ἔχει δικαιοδοσίαν ἐπὶ φορολογικῶν διαφορῶν. Οὐδεμία κατηγορία διοικητικῶν δικαστηρίων ἔχει τόσον καλῶς συγκροτηθῆ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ὅσον τὰ φορολογικὰ δικαστήρια. Προκειμένου περὶ τῶν κυριωτέρων φόρων ὑπάρχουσι τοιαῦτα, τόσον πρωτοβάθμια, δικάζοντα τὴν διοικητικὴν ἀγωγὴν (τὴν «ένστασιν»), ὅσον καὶ δευτεροβάθμια, κρίνοντα τὰς «ἐφέσεις» κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πρωτοδικῶς κρινάντων δικαστηρίων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τῶν τελεσιδικῶν ἀποφάσεων τῶν τελευταίων τούτων ἔχει καθιερωθῆ αἴτησις ἀναίρεσεως ἐνώπιον τοῦ β' τμήματος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Εἶτα ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθεσε τοὺς κανόνας τῆς ἐρμηνείας, οἵτινες διέπουν τὸ ἔργον τοῦ φορολογικοῦ δικαστοῦ. Ἀπέδωσε τὸ γεγονός ὅτι ἐν ταῖς φορολογικαῖς δίκαις δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ εὐρεῖα ἐρμηνεία, οὐδὲ κατὰ μείζονα λόγον ἢ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴ, εἰς τὴν «ἐπιφύλαξιν τοῦ νομικοῦ κανόνος» (ἄρθρ. 59 τοῦ συντάγματος), ἥτις ἔχει συνταγματικῶς καθιερωθῆ προκειμένου περὶ ἐπιβολῆς φόρων. Ἐξέθεσεν ὅτι ὁ φορολογικὸς δικαστὴς χειρίζεται πλειστάκις καὶ νομικὰς ἐννοίας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἀνέπτυξε τὸ ἰσχύον δικονομικὸν («ἀνακριτικόν») σύστημα, ἐτόνισεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ φορολογικὴ ἐνοχὴ εἶναι δημοσίου δικαίου, ἰσχύουσι δι' αὐτὴν κανόνες παρεκκλίνοντες τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινῶν δικαίου (π.χ. παραίτησις ἀπὸ τοῦ φορολογικοῦ δικαιώματος τῆς δημοσίας ἐξουσίας κατ' ἀρχὴν δὲν χωρεῖ, παραγεγραμμένοι δὲ φόρον δὲν εἶναι νόμιμον νὰ ὑποχρεωθῆ νὰ καταβάλλῃ ὁ φορολογούμενος, καίπερ μὴ προβαλὼν τυχὸν ἐνστάσιν παραγραφῆς, τοῦθ' ὅπερ ἐπὶ ἐνοχῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου δὲν θὰ συνέβαινεν ἐν δίκῃ πολιτικῇ), ἐξέθεσε τὰ ἰσχύοντα ἀναγκαστικὰ μέσα ἐκτελέσεως, ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησε περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς δικαιοδοσίας τοῦ φορολογικοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ τομῇ τῆς φορολογικῆς διαφορᾶς, περὶ τῆς τηρητέας διαδικασίας, περὶ τοῦ βάρους καὶ τῶν κανόνων τῆς ἀποδείξεως, περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς reformatio in pejus κλπ. Κατόπιν, εἰς ἄλλην συνεδρίασιν, ἐξέθηκεν ὁ ὁμιλητὴς τὰ τῶν θεσμῶν τῶν «λογιστικῶν» διαφορῶν, αἵτινες ἀναφέρονται ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ὑπολόγων (διαχειρίσεως δημοσίου χρήματος ἢ ὕλικου) προσβολῆς πράξεων καταλογιστικῶν, τέμνονται δ' ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Μετὰ τὰς ὡς ἄνω ἀνακινώσεις, ἐπηκολούθησε συζήτησις ἐπὶ τῶν σχετικῶν θεμάτων μεταξὺ τῶν παρόντων εἰς τὴν συνεδρίασιν ἐταίρων. Ἐλαβον τὸν λόγον πολλὰ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ἰδίως δ' ἀπόψεις αὐτῶν ἀνέπτυξαν κυρίως οἱ κ.κ. Ἀπόστ. Παπακάμπρου, Γ. Δασκαλάκης, Ὁθων Κυριακὸς καὶ Γ. Ἀγγελίδης.

Συνεδρίασις τῆς 3ης Μαΐου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελίδης Γ., Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Γραββάνης Σωτ., Δασκαλάκης Γ., Δελούκας Νικ., Ἰατρίδης Ἀγγ., Κουρουσόπουλος Θεμ., Κυριακὸς Ὁθων, Λάμπας Γ., Μακρῆς Θεμ., Μασουρίδης Νικ., Μιράσγεζης Δημοσθ., Παπαχατζῆς Γ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Πλατοῦς Ἰω., Ράλ-

λης Κ., Ρουσοπούλου Ἀγνή, Σκαπέσος Νικ., Σταυρόπουλος Ἅγις, Τα-
ζεδάκης Νικ., Τσιμαρᾶτος Διον., Τσοῦτσος Ἄθως, Χατζησπύρος Χ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Δημ. Ψα-
ροῦ μὲ θέμα: «Αἱ σύγχρονοι μορφαὶ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἐν Ἑλλάδι». —
Ὁ ὁμιλητὴς διεπραγματεύθη τὸ θέμα, ἀρχόμενος τοῦ λόγου του, μὲ μιαν
εἰσαγωγικὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν μορφῶν τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἐν τῷ
συγχρόνῳ δημοσίῳ δικαίῳ, ἐρευνήσας καὶ συγκριτικῶς τὴν σύγχρονον διαμόρ-
φωσιν τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἰς τὰς μεγάλας ξένας χώρας, ἰδίᾳ δ' ἐν
Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῆς ἐπισκο-
πήσεως ταύτης συνήγαγε τὰ πορίσματα αὐτοῦ περὶ τῶν μεθόδων καθ' ἃς
τὸ σύγχρονον κράτος ἐπεδίωξε τὴν λύσιν ἐνὸς ζωτικῶν ἐθνικοοικονομικοῦ καὶ
δημοσιονομικοῦ προβλήματος τῆς δημοσίας ζωῆς τῶν τελευταίων δεκαετηρί-
δων, συνισταμένου εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους ἀναλήψεως οἰκονομι-
κῶν λειτουργιῶν ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς φύσεως καὶ τῆς μετατροπῆς
τούτων εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας. Περαιτέρω ὁ ὁμιλητὴς προέβη, ἐπὶ τῇ βάσει
τῶν ὡς εἴρηται δεδομένων, εἰς τὴν κριτικὴν ἐρμηνείαν τοῦ θεσμοῦ τῶν δημο-
σίων ἐπιχειρήσεων, ἰδίᾳ δ' ὠρισμένων μορφῶν τούτου ἐν Ἑλλάδι, ἐμφανιζόμε-
νων κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1945 καὶ ἐφεξῆς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπεσκόπησε
τὰς κυριώτερας μεθόδους καθ' ἃς ἢ παρ' ἡμῖν νομοθετικὴ ἐξουσία διωργάνου
συνήθως κατὰ τὴν προπολεμικὴν καὶ τὴν μεσοπολεμικὴν περίοδον τὴν δια-
χείρισιν τῶν ἔχουσῶν οἰκονομικοὺς σκοποὺς δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἐκ τῶν
συγχρόνων μορφῶν τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἐν Ἑλλάδι ὁ ὁμιλητὴς διέ-
κρινεν εἴτα ἐκείνας αἰτινες διεμορφώθησαν κατὰ τὸν τύπον τῶν νομικῶν προσώ-
πων δημοσίου δικαίου (ὡς τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Ραδιοφωνίας, ὁ Ὄργανισμὸς
Λιμένος Πειραιῶς, ὁ Ὄργανισμὸς Ἑλληνικοῦ Τουρισμοῦ κλπ.) ἀπ' ἐκείνων
εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη ἢ μᾶλλον συγχρονισμένη μορφή ἐπιχειρήσεως δημοσίας
μέν, ἀλλὰ λειτουργούσης ἐξ ὀλοκλήρου ὡς ἰδιωτικῆς, κατὰ τὰς μεθόδους τῆς
ἐμπορικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἂν καὶ πάντοτε μὲ ἀποστολὴν τὸ δημόσιον συμ-
φέρον καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων αὐτοῦ (ὡς ὁ Ὄργανισμὸς Τηλεπικοινωνιῶν τῆς
Ἑλλάδος καὶ ἡ Δημοσία Ἐπιχείρησις Ἡλεκτρισμοῦ). Μετ' ἔκθεσιν δὲ τῶν
στοιχείων σκοπιμότητος, ἅτινα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς τελευταίας ταύτης
μορφῆς τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως (τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἴδρυσιν νομικῶν
προσώπων δημοσίου δικαίου), ὁ ὁμιλητὴς κατέληξεν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν
συμπερασμάτων του ὡς πρὸς τὸν ἐνδεδειγμένον τρόπον τῆς ἀναμορφώσεως
καὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ ὅλου συστήματος τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἐν
Ἑλλάδι.

Μετὰ τὸν κ. Ψαρὸν ἔλαβον τὸν λόγον οἱ κ.κ. Γ. Δασκαλάκης καὶ Δημοσθ.
Μιράσγεζης, ἐκθέσαντες τὰς ἀπόψεις των ἐπὶ τοῦ θέματος.

Συνεδρίασις τῆς 31ης Μαΐου 1951.

Οἱ κ.κ. Ἀγγελόπουλος Θεόδ., Ἀποστολίδης Δημ., Βεγλερῆς Φαίδων, Βεζανῆς Δημ., Δερτιλῆς Λεωνίδας, Καραβίδας Κωνστ., Κυριακόπουλος Ἡλίας, Μιράσγεζης Δημοσθ., Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας, Παπαμῆτρος Δημ., Παπαχατζῆς Γεώργ., Ρουσοπούλου Ἀγνή, Τενεικίδης Γεώργ., Χατζησπύρος Χαρ., Ψαρὸς Δημ. κλπ.

Ἡ συνεδρίασις ὑπῆρξεν ἡ τελευταία τῆς χειμερινῆς περιόδου 1950-1951, κατηναλώθη δ' εἰς ἀνταλλαγὴν σκέψεων μεταξὺ τῶν ἐταίρων περὶ τῶν μᾶλλον ἐπιβεβλημένων καὶ ἐπειγουσῶν συνταγματικῶν τροποποιήσεων. Ἡ συνεδρίασις ἐγένετο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως τεσσαρακονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναθεωρηθέντος (1911) συντάγματος. Κηρύσσων τὴν ἐναρξιν τῆς συνεδρίασεως ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας εἶπεν ὅτι: «συμπληροῦνται αὐριον τεσσαράκοντα ἔτη ἀφ' ἧς ἐδημοσιεύθη καὶ ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ὑπὸ τῆς β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἀναθεωρηθὲν κείμενον τοῦ ἐν ἰσχύϊ συντάγματος, κατὰ τινὰ ὑπὸ αἰσίουσ οἰωνούς διανοσμένην καμπὴν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας. Ἐκ τοῦ ἀναθεωρηθέντος συντάγματος προσεδόκων πολλὰ ὁ λαὸς καὶ ἡ τότε πολιτικὴ ἡγεσία του. Ἰδίᾳ ἐφαίνεται τοῦτο ὅτι ἔμελλε νὰ σημειώσῃ τὴν ἀπαρχὴν ἀνακαινίσεως καὶ βελτιώσεως τῶν θεσμῶν μας ἐν γένει, νὰ θέσῃ τέρμα εἰς ἐν χρονίσαν ἐπὶ πολὺ τότε καθεστῶς πολιτικῶν καὶ κομματικῶν ἡθῶν ἔχι ἐπιζήλων καὶ νὰ διανοίξῃ νέον ὑπὸ καλλιτέρους ὄρους στάδιον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν παρ' ἡμῖν. Ἐκτοτε ἐμεσολάβησαν γεγονότα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας αὐτόχρονα συνταρακτικά, ἅτινα ἔσχον ὡς ἀντίκτυπον νὰ καταστῇ ἡ πολιτικὴ ἀνωμαλία ἐνδημικὴ εἰς τὴν χώραν μας ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. Τὸ ἀναθεωρηθὲν τῷ 1911 σύνταγμα ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον ἴσχυσε κατὰ τὴν διαρρυσάσαν ἔκτατε τεσσαρακονταετίαν, βαλλόμενον συνεχῶς ὑπὸ τῶν γεγονότων καὶ ὑπὸ ποικιλωνύμων («κρατικῶν») πράξεων ἀνωμάλου ἀσκήσεως τῆς συντακτικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας». Ὁ κ. Παπαχατζῆς ἐξέθεσε περαιτέρω διὰ τινὰς λόγους σήμερον πολλὰ τῶν διατάξεων τοῦ συνταγματικοῦ τούτου κειμένου θεωροῦνται ὡς ἀναχρονιστικαὶ—μνημονεύσας ἱκανῶν παραδειγμάτων ἐξ αὐτῶν—καὶ ὡς κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν χρήζουσαι ἀντικαταστάσεως ἢ συμπληρώσεως. «Ἐν τούτοις, προσέθεσεν, ἡ τεσσαρακονταετηρίς τῆς δημοσιεύσεώς του καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος του δὲν παύει νὰ εἶναι γεγονός ἀξιωματικόν, διότι παρὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τὸ σύνταγμα τοῦτο εἶναι, ὅπως καὶ ἂν ἔχουν τὰ πράγματα, τὸ ἀποτελοῦν σήμερον τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας μας, ἄλλως τε δ' ἔχει συνοδεύσει τὴν Ἑλλάδα εἰς φάσεις τοῦ νεωτέρου ἱστορικοῦ βίου της, αἵτινες εἶχον ὅλαι ἀποφασιστικὴν δι' αὐτὴν σημασίαν—τόσον εἰς ἡμέρας ἐθνικῆς εὐτυχίας καὶ ἐξάρσεως καὶ ἀνατάσεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ὅσον καὶ εἰς ἡμέρας θλίψεων. Εἶναι τὸ κείμενον τοῦτο συνυφασμένον μὲ τὴν ἰδικὴν μας γενεάν, τὴν ἡρωϊκὴν καὶ μαρτυρικὴν, ὅπως τόσαι ἄλλαι κατὰ τὴν μακροαίωνα ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας, εἶναι ποτισμένον μὲ δάκρυα, ὅτε μὲν ἐγκαρτερήσεως καὶ ἐλπίδων διὰ

καλλιτέρας ἡμέρας, ὅτε δ' ἔθνικῆς ἀγαλλιάσεως, εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὰς πλέον συγκινητικὰς ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος μας καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων».

Περαιτέρω ὁ κ. Παπαχατζῆς ἀνέπτυξεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαφεύγη τὸ γεγονός, ἰδίᾳ τοὺς ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ, ὅτι πρὸ παντὸς ἡ συνταγματικὴ ἀναθεώρησις τοῦ 1911 ἀπέτελεσε τὸν ἱστορικώτερον σταθμὸν ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ ἐν Ἑλλάδι κειμένου δικαίου τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. «Τῷ 1911, εἶπε, ἔγινεν ἡ Ἑλλὰς «κράτος δικαίου» — τοῦτο δ' εἶναι τὸ κυριώτατον ἴσως τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς». Ἀπηρίθμησε τοὺς συνταγματικοὺς θεσμοὺς τοῦ δικαίου τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οἵτινες εἰσῆχθησαν εἰς τὴν χώραν τῷ 1911 (τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὑπὸ τὴν νέαν του μορφήν ὡς ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου, τὴν καθιέρωσιν τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως, τὴν θέσπισιν τῶν συνταγματικῶν ἐγγυήσεων τῆς δημοσιότητος τῶν συνεδριάσεων καὶ τοῦ εἰδικῶς ἠτιολογημένου τῶν ἀποφάσεων ὑπὲρ τῶν ἐφεξῆς συνιστωμένων διοικητικῶν δικαστηρίων, τὴν ἴδρυσιν τοῦ Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων μὲ μικτὴν σύνθεσιν, ἐξ ἀνωτάτων λειτουργῶν τῆς τε πολιτικῆς καὶ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, τὴν καθιέρωσιν τῆς μονιμότητος τῶν τακτικῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως κλπ.) καὶ εἶπεν ὅτι εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό, δηλαδὴ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς θεσμοὺς τοῦ δικαίου τῶν διοικητικῶν διαφορῶν, τὸ μεταγενέστερον καὶ πλέον συγχρονισμένον συνταγματικὸν κείμενον τοῦ 1927 δὲν ἔκαμε σχεδὸν παρὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς θεσπισθείσας τῷ 1911 διατάξεις. «Ἴδου διατί, εἶπε, εἰς τὴν ἰδικὴν μας Ἑταιρίαν πρὸ παντὸς προσῆκε νὰ μὴ παραλίπη ἀπὸ τοῦ νὰ σημειώσῃ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας μας, ἔστω καὶ ἂν ἔδει νὰ μείνῃ αὕτη μόνη μεταξὺ ὄλων τῶν παρ' ἡμῖν ἰδρυμάτων, κρατικῶν θεσμῶν καὶ ὀργανισμῶν ἐν γένει, ἐν τῷ πανηγυρισμῷ τοῦ ἀξιωματιομένου τούτου γεγονότος τῆς συνταγματικῆς μας ἱστορίας». Περαιῶν ὁ πρόεδρος ἐκάλεσε τοὺς ἐκ τῶν ἐταίρων ἐπιθυμοῦντας νὰ διατυπώσωσι τὰς παρατηρήσεις των ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ κειμένου συντάγματος, ἅτινα κατὰ τὰς ἀπόψεις αὐτῶν χρήζουσιν ἀνακαινίσεως δι' ἀντικαταστάσεως ἢ συμπληρώσεως τῶν συναφῶν θεσμῶν. Ὑπέμνησεν ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ προσεχὴς βουλὴ θὰ ἔχῃ ἀναθεωρητικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶπεν ὅτι καὶ ἡ Ἑταιρία δύναται νὰ συμβάλῃ, ἂν καὶ ἰδιωτικὸς ὀργανισμὸς, εἰς τὴν ἀρτίαν κατὰ τὸ δυνατόν διαμόρφωσιν τῶν ἐν τῷ νέῳ συνταγματικῷ κειμένῳ θεσμῶν (ἰδίᾳ τῶν τῆς διοικήσεως καὶ τῶν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης) δι' ὑπομνημάτων, ἀρθρῶν καὶ ἐν γένει ὑποδείξεων, αἵτινες θέλουσι τεθῆ ὑπ' ὄψιν τῆς μελλούσης νὰ συγκροτηθῇ κοινοβουλευτικῆς ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος ἐπιτροπῆς.

Εἶπεν ὅτι πάντως δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ἐργασία πολλὴ εἶχε γίνεῖ ἐν κοινοβουλευτικαῖς ἐπιτροπαῖς κατὰ τὴν τριετίαν 1947-1949 καὶ ὅτι πᾶσα ἐνδεχομένη νέα συζήτησις τῶν θεμάτων τούτων δεόν νὰ ἐκκινή κατὰ βάσιν ἐκ τῶν συνταχθέντων καὶ δημοσιευθέντων ἤδη σχεδίων — τοῦ μὲν τοῦ 1948

τῆς ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν Δ. Χατζίσκου, τοῦ δὲ τοῦ 1949 τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν Γ. Μπακοπούλου ἐπιτροπῆς. «Κοινοβουλευτικοὶ ἄνδρες ἐξεχούσης ἐνίοτε νομικῆς παιδείας μετεῖχον τῶν ἐπιτροπῶν ἐκείνων, εἶπε, συνδυάζοντες τὴν ἐκ τῆς πράξεως πείραν μὲ τὴν θεωρητικὴν κατάρτισιν, μεταξύ δ' αὐτῶν καὶ ἐγκριτὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας μας καὶ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς».

Μετὰ τὸν πρόεδρον ὠμίλησαν οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Ἡλίας Κυριακόπουλος, Δημ. Βεζανῆς, Γεώργιος Τενεκίδης, ὁ ὑφηγητὴς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου κ. Φαίδων Βεγλερῆς, ὁ πάρεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Δημ. Ψαρὸς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν παρισταμένων ἐταίρων. Ἀντηλλάγησαν σκέψεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρμογῆς πολλῶν ἐκ τῶν συνταγματικῶν μας θεσμῶν πρὸς τὴν σύγχρονον πραγματικότητα καὶ ἐτονίσθη πόσον σημαντικὰς διαφοροποιήσεις ὑπέστη παρ' ἡμῖν ἡ δημοσία ζωὴ κατὰ τὴν διαρρέυσασαν τεσσαρακονταετίαν καὶ πόσον συνεπεία τούτων φαίνονται σήμερον πεπαλαιωμένοι συνταγματικοὶ θεσμοί, ὧν ἡ πληρότης καὶ ἡ νομοτεχνικὴ ἀριότης ἦσαν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως. Ὑπὸ τύπον παραδείγματος ἀνεφέρθη πόσον καλῶς ἐπέτρεπεν ἡ πραγματικότης τῆς δημοσίας ζωῆς τῷ 1911 τὴν κατάρτισιν ὄλων τῶν ἀναγκαίων τότε νομοθετημάτων ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ σύνταγμα παραγόντων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, κατὰ τὴν κανονικὴν διαδικασίαν, καὶ πόσον προβληματικὸν ἔχει καταστῆ τοῦτο ὑπὸ τοὺς ὄρους τῆς συγχρόνου πραγματικότητος. Ἐχει λάβει ἤδη τοιαύτην ἔκτασιν ὁ παρεμβατισμὸς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, εἶναι τόσον συχνὴ σήμερον ἡ ἀνάγκη — ἡ πραγματικὴ ἀνάγκη — νέας ἐκάστοτε κινήσεως τῆς νομοθετικῆς ἡμῶν μηχανῆς, ὥστε θὰ ἦτο τις ἐκτὸς τῆς πραγματικότητος ἀν' ὑπεστήριζεν ὅτι δύναται ἡ βουλὴ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν νομοθετημάτων, ἀσκοῦσα παραλλήλως καὶ τὰς ἄλλας σπουδαιότητας λειτουργίας αὐτῆς, ἰδίως δὲ τὸ ἔργον τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν κυβερνώντων. Παρατηρήθη ὑπὸ τινος τῶν ἐταίρων ὅτι σημαντικὸν κενὸν ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῷ ἰσχύοντι συντάγματι ἔλλειψις διατάξεως παρεμφεροῦς πρὸς τὸ ἄρθρον 77 τοῦ συντάγματος τοῦ 1927. Ἡ ζωὴ τῆς πολιτείας δὲν δύναται βεβαίως νὰ σταματήσῃ καὶ ἡ κυβέρνησις εὐρίσκειται εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἠναγκασμένη νὰ προβαίη εἰς τὴν ἔκδοσιν νομοθετημάτων ἐπὶ ἰδίᾳ εὐθύνῃ καὶ κατὰ διαδικασίαν παρεκκλίνουσαν τῆς συνταγματικῆς νομιμότητος.

Ὁ πρόεδρος ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις οἱ ἀναγκαστικοὶ οὗτοι νόμοι ἀνταποκρίνονται πρὸς πραγματικὴν ἀνάγκην ἐπείγουσης νομοθετικῆς ρυθμίσεως σημαντικῶν θεμάτων τῆς συγχρόνου δημοσίας ζωῆς. «Εἶναι εὐκόλον, εἶπε, εἰς τοιαύτας περιπτώσεις νὰ λέγωμεν ὅτι αὐθαιρετεῖ ἡ κυβέρνησις παραβιάζουσα τὸ σύνταγμα. Εἰς ἡμᾶς τοὺς ἔξωθεν κρίνοντας εἶναι εὐκόλον νὰ ἐπικρίνωμεν, ἀλλ' οἱ ἔχοντες ἐπωμισθῆ τὰς εὐθύνας τῆς ἀντιμεταπίσεως ἐπείγουσάν περιπτώσεων αἵτινες πράγματι χρῆζουσι νομοθετικῆς ρυθμίσεως, φυσικὸν εἶναι νὰ βλέπουν τὰ πράγματα ὑπὸ διάφορον πρῖσμα».

Ὁ κ. Δ. Ψαρὸς ἐξέθεσε κατόπιν τὰς ἐνδεδειγμένας κατ' αὐτὸν συνταγμα-

τικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς πραγματικότητος. Ἐξετάσας κατ' ἀρχὰς συνοπτικῶς τὰ σύγχρονα ξένα συντάγματα (ἰδίᾳ τὰ μετὰ τὸ 1945), ἐσημείωσε τὰς διατάξεις ἐν αἷς εἶναι ἐκδηλοὶ τάσεις κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον πεδία ἰδιωτικῆς δραστηριότητος καὶ τὰς διατάξεις ἐν γένει αἰτινες καθιεροῦν δικαιώματα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς φύσεως ὑπὲρ τάξεων τινῶν ἢ ὁμάδων πολιτῶν. «Ἀνάλογα προβλήματα, εἶπε, δημιουργεῖ καὶ παρ' ἡμῖν ἢ εἰς πᾶσαν σφαῖραν ἰδιωτικῆς δράσεως παρεμβατικὴ νομοθεσία. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ προσεχές μας συνταγματικὸν κείμενον παρίσταται ἀνάγκη νὰ περιληφθῶσι διατάξεις καθορίζουσαι τὰ ὅρια μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς δραστηριότητος τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῆς παρεμβάσεως τοῦ κράτους, ὡς καὶ τὰ πλαίσια δικαιωμάτων κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς μορφῆς τῶν ὁμάδων τῶν πολιτῶν. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀνάγκης ταύτης, ὡς καὶ τῆς συγχρόνου πραγματικότητος τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς παρ' ἡμῖν, θὰ πρέπη νὰ δοθῇ νέα ἐν πολλοῖς μορφῇ εἰς ἑκανὸν ἀριθμὸν θεσμῶν προβλεπομένων ἐν τῷ συντάγματι (διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, δημοσιοῦπαλληλικοὶ θεσμοί, τοπικὴ αὐτοδιοίκησις κλπ.).

Ὁ κ. Φ. Βεγλερῆς ἀνέπτυξε κατόπιν τίνι τρόπῳ ἀντιμετωπίζει τὴν ἀνακαινισμὸν τῶν συνταγματικῶν μας θεσμῶν ἐπὶ τινῶν καιρίων σημείων, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν καθιέρωσιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ὡς πρὸς τὴν ἄσκησιν τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας καὶ ὡς πρὸς τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου μὲ τινὰς νέους θεσμούς, οὓς τινὰς ὑπαγορεύει ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ ζωὴ, ἢ ἐπέκτασις τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ καὶ οἱ νέοι ὅροι τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἐξετάζων τοὺς πιθανοὺς παράγοντας τῶσων συνταγματικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ παρελθόντος — ἐξαιρέσει τῶν ἀναγομένων εἰς τὰς διεθνεῖς συρράξεις καὶ τὰς κατ' ἀντίκτυπον αὐτῶν πολιτικὰς ἀνωμαλίας ἐν Ἑλλάδι — εἶπεν ὅτι ἡ ἀναγραφή, κατὰ τὸν ἀφηρημένον καὶ ἐξαντλητικὸν τρόπον τῶν παλαιῶν γαλλικῶν συνταγμάτων, διαφόρων ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ λαϊκῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὸ σύνταγμά μας, ὑπὸ τὸν τίτλον «δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων», ἐλάχιστα διασφαλιστικὴ κατεδείχθη τῆς τε εὐλόγου ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐπιβολῆς τοῦ κράτους. Οἱ μὲν κυβερνῶντες εἶναι ἐπιρρεπεῖς εἰς τὸ νὰ παραβαίνουσι τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας συνταγματικοὺς φραγμούς, οἱ δὲ κυβερνῶμενοι ἔχουσι τὴν τάσιν νὰ ὑπερτιμοῦσι τὴν ἀτομικιστικὴν ἰδεολογίαν ἣν αἱ συνταγματικαὶ αὐταὶ διατάξεις περιλείουσι. Ἀγῶνες ὑπὲρ τῶν «ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν» γίνονται εἴτε χάριν συγκεκριμένων προσωπικῶν συμφερόντων, ὅταν κόπτονται ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τούτων ἰδιῶται, εἴτε χάριν κομματικῶν ἐπιδιώξεων, ὅταν οἱ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει πολιτικοὶ κατηγοροῦσι τὴν κυβέρνησιν ὅτι παραβιάζει τὰς ἐλευθερίας ταύτας. Περιπτώσεις δ' ἀναστολῆς τοῦ «δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων» παρετηρήθησαν πλείστα ὅσαι κατὰ τὴν διαρρέουσαν τεσσαρακονταετίαν, οὐχὶ τόσο ἀναγκαῖαι πάντοτε, ὅσους ἰδίᾳ οἱ ἐν τῇ κυβερνήσει ἠθέλησαν νὰ ἔχουσι ἐλευθέρας τὰς χεῖρας, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἐπὶ μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας σφαίρας ἐνεργείας τῶν συν-

τεταγμένων ἐξουσιῶν. Εἶναι προφανές, ἂν καὶ δὲν ὁμολογεῖται πάντοτε, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαμορφοῦται ὑπὸ τὸ σύνταγμα καθεστῶς τι διάφορον τοῦ γνησίου συνταγματικοῦ μας καθεστῶτος.

Ἡ μεγαλύτερα ἀρετὴ ἐνὸς συντάγματος, συνέχισεν ὁ ὁμιλητής, εἶναι προφανῶς τὸ νὰ παραβιάζεται τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, ἐφ' ὅσον χρόνον ἰσχύει. Εἰς τὸν προσεχῆ μας συνταγματικὸν χάρτην αἱ διατάξεις περὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ λαϊκῶν ἐλευθεριῶν θὰ πρέπη νὰ διατυπωθοῦν μὲ περίσκεψιν καὶ μὲ θετικὸν πνεῦμα, περιοριζόμεναι εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ τὸ κοινῶς παραδεδεγμένον μέτρον, ἀπαλασσόμεναι δὲ ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην, ἀκαμπτον καὶ ἀφοριστικὴν διατύπωσιν τῶν ἀπηρχαιωμένων ἀρχῶν τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Τὸ ἀγγλικὸν σύστημα τοῦ ἐνδοτικοῦ συντάγματος κατεδείχθη πολὺ πλέον τελεσφόρον ἢ αἱ ρητορικαὶ καὶ ἀπόλυται διακηρύξεις, αἵτινες ἔχουσι τὴν ἀρχὴν τῶν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν.

Ἐπίσης, προφανές εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ ρυθμισθῇ τρόπος ἀσκήσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐν ὄψει τῶν συγχρόνων πραγματικῶν ὄρων, ὥστε νὰ ἀνακουφισθῇ τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς — καταδειχθὲν ἐκ τῆς πείρας τόσων δεκαετηρίδων ἀδύνατον νὰ ἐκπληρωθῇ ἐν τῇ ἰδανικῇ ἀκεραιότητι αὐτοῦ — χωρὶς νὰ παύσῃ ἡ ἐγγύησις τῆς δημοσίας συζητήσεως τῶν νομοσχεδίων καὶ ὁ ἄμεσος ἔλεγχος τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου, ἐν γένει δὲ χωρὶς νὰ καταλυθῇ ἡ δημοκρατικὴ καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ φύσις τοῦ πολιτεύματός μας. Σήμερον ἔχομεν ἐν τῇ πράξει πολλαπλᾶς διαδικασίας καταρτίσεως νομοθετημάτων (διαδικασίαν διὰ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, σύστημα ἐκδόσεως ἀναγκαστικῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀποφάσεις κανονιστικὰς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου μὲ νομοθετικὸν περιεχόμενον κλπ.), αἵτινες ὅλαι χωροῦσι κατὰ παρέκκλισιν τῆς συνταγματικῆς διαδικασίας ἐκδόσεως τῶν νόμων.

Τέλος σκοπιμώτατον εἶναι τὸ προσεχὲς σύνταγμά μας νὰ περιλάβῃ διατάξεις ἀναγνωρίζουσας τὰς νέας ἐξουσίας τοῦ κράτους καὶ τὰ νέα δικαιώματα τοῦ πολίτου, ἅτινα ἐπεβλήθησαν ὑπὸ βαθείας μεταβολῆς τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων καὶ ὑπὸ δυσχερειῶν τοῦ δημοσίου βίου — ἐθνικῶν τε καὶ διεθνῶν — ὧν ὁ κύκλος προμηνύεται μακρὸς. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ ὁμιλητής εἶπεν ὅτι ὡς καλυτέραν μέθοδον διατυπώσεως τῶν σχετικῶν διατάξεων θεωρεῖ τὴν τοῦ ἐλβετικοῦ συντάγματος μετὰ τὴν ἀναθεώρησίν του τοῦ 1948. Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀναγραφὴν τῶν θεμάτων ἐφ' ὧν ὁ νομοθέτης δύναται νὰ ἀσκήσῃ παρεμβατικὴν πολιτικὴν, ὡς καὶ τῶν ὀρίων τῶν τοιούτων παρεμβάσεων. Οὕτω τὸ νέον σύνταγμα θὰ ἔδει νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην νὰ καθορίσῃ εὐθέως καὶ σαφῶς ἐν τίνι μέτρῳ εὐχεται ἢ ἀνέχεται τὴν ρυθμιστικὴν ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ τομέως παρέμβασιν τοῦ κράτους, εἴτε πρὸς ἀποκατάστασιν κοινωνικῆς δικαιοσύνης εἴτε πρὸς ἐξασφάλισιν ὑγιεστεράς οικονομίας.

Κατόπιν ὁμίλησαν οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Ἡλίας Κυριακόπουλος, Γ. Τενεκίδης καὶ Δ. Βεζανῆς. Οἱ δύο πρῶτοι ἀνέπτυξαν τὰς ἀπόψεις

αὐτῶν, ὁ μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπενεκτέας τροποποιήσεις τῶν διαικητικῶν ἐν τῷ συντάγματι θεσμῶν, ὁ δ' ἐν σχέσει πρὸς τὰ σημεῖα ἐφ' ὧν τὸ συνταγματικὸν κείμενον ἄπτεται θεσμῶν διεθνoῦς δικαίου (διεθνῆς παραστάτης τῆς πολιτείας, συνομολόγησις διεθνῶν συνθηκῶν κλπ.). Ὁ δὲ κ. Βεζονῆς εἶπεν ὅτι δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ προλογίσαντος τὰς ὀμιλίας Προέδρου, ὅτι συνεπεία τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον ἴσχυσε τὸ σύνταγμά μας. Εἶναι ἀληθές, εἶπε, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἡ ἰσχὺς τοῦ συντάγματος ἀνεστάλη κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα, ἐν τούτοις ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι τὸ σύνταγμά μας εἶναι κατὰ βάσιν τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, ὅπερ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας εἶχε συνοδεύσει τὴν χώραν μας ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς πορείᾳ, εἰς ἡμέρας ἡρέμου πολιτικῆς ζωῆς καὶ εἰς εὐτυχεῖς καιροὺς πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Ὁ ὀμιλητὴς περαιτέρω ὑπερημύνθη τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου τοῦ 1864 (ἀναθ. 1911), θεωρῶν αὐτὸ καλῶς ἔχον εἰς ὅλας τὰς μεγάλας γραμμὰς του, καὶ ἀνέπτυξε διατὶ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τοὺς ἄλλους ὀμιλητάς (κ.κ. Ψαρὸν καὶ Βεγλερῆν) καὶ διατὶ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν προσθήκην θεσμῶν, οἵτινες θὰ καθίστων περισσότερον ἀπ' ὅ,τι εἶναι σήμερον σοσιαλιστικὸν τὸ συνταγματικὸν μας καθεστῶς.

Καὶ ἄλλοι ὀμιληταὶ ἐξέθεσαν ἐπίσης τὰ ἴδια αὐτῶν πορίσματα ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς μέχρι τοῦ νῦν τεσσαρακονταετοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου τοῦ 1911 καὶ τὰς ἀπόψεις των ὡς πρὸς τὴν ἐνδεδειγμένην ἀνακαινίσιν τῶν θεσμῶν αὐτοῦ ἐφ' ὠρισμένων σημείων — εἴτε ἐπὶ πλέον εἴτε κατὰ τρόπον διάφορον ἐν σχέσει πρὸς τὰς συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις ἅτινας ἔχουσι προτείνει αἱ οἰκείαι κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ εἰς τὰ δημοσιευθέντα σχέδια συντάγματος τοῦ 1948 καὶ τοῦ 1949.

Τινὲς τῶν ἐταίρων ἐπεφυλάχθησαν νὰ διατυπώσωσι καὶ γραπτῶς τὰς γνώμας των εἰς ὑπομνήματα καὶ ἐκθέσεις, αἵτινες θέλουσι κατατεθῆ εἰς τὴν Ἑταιρίαν μετὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς. Ἡ ἀποψὶς ὅτι ἡ προσεχὴς Βουλὴ ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ἀναθεωρητικὴ ὑπῆρξε σχεδὸν ὁμόθυμος.

Τέλος, πρὸ τῆς λήξεως τῆς συνεδριάσεως, ὁ Πρόεδρος ἀνήγγειλεν ὅτι εἰς τὸ αὐριανὸν (Βῆμα) δημοσιεύονται ὑπὸ μορφὴν ἄρθρου αἱ ἀπόψεις τοῦ ἐταίρου καθηγητοῦ κ. Γ. Δασκαλάκη (ἀπουσιάζοντος εἰς τὸ ἐξωτερικόν) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐορταζομένην ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τεσσαρακονταετηρίδα, ἐπίσης δὲ ἀνήγγειλεν ὡς πρώτας ἀνακοινώσεις κατὰ τὴν ἐπανόληψιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑταιρίας κατὰ τὸ προσεχές φθινόπωρον τὰς ἐξῆς: τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Τενεκίδου μὲ θέμα «Ἡ ἔννοια τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας εἰς τὸ σύγχρονον δημόσιον διεθνὲς δίκαιον», τῆς κ. Ἀγνῆς Ρουσοπούλου μὲ θέμα «Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς προνοίας» καὶ τοῦ κ. Δημ. Ἀποστολίδου μὲ θέμα «Τὰ δικαστήρια ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων κατὰ τὰ σύγχρονα συντάγματα».

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1952*

Συνεδρίασις τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1952.

Οἱ κ.κ. Θεόδ. Ἀγγελόπουλος, Δημ. Ἀποστολίδης, Φ. Βεγλερῆς, Γ. Βλάχος, Κ. Γιολμπρές, Θεμ. Κουρασόπουλος, Ἡλίας Κρίσπης, Ὁθων Κυριακός, Ἄνδρ. Παναγιωτόπουλος, Νικ. Παναζόπουλος, Ἀπ. Παπαλάμπρου, Ἰω. Παπαζαχαρίου, Χ. Παπασωτηρίου, Γ. Παπαχατζῆς, Ἡλ. Παρασκευᾶς, Ἀγνή Ρουσοπούλου, Ἀλ. Σβῶλος, Ἀλ. Στεφάνου, Σταυρίδης, Δημ. Τσιροπινᾶς, Ἄθως Τσοῦτσος, Αἴγλη Ψάλτη.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Τενεκίδη, μὲ θέμα : «*Ἡ ἔννοια τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας εἰς τὸ σύγχρονον δημόσιον διεθνὲς δίκαιον*». — Ὁ ὁμιλητῆς ἐξέθεσεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν τῆς ἐννοίας τῆς διεθνοῦς κοινότητος, ὡς αὕτη ἐνεφανίσθη ἐν ὑποτυπῶδει ἀρχικῶς καταστάσει, ἀφ' ἧς αἱ πρῶται ὀργανωμέναι ἀνθρώπινα κοινωνία ἤρξαντο ἀνταλλάσσειν τὰ προϊόντα των καὶ ἐν γένει τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν ἀγαθὰ. Ἐδῶσε τὴν εἰκόνα τῆς ἐλλείψεως αὐταρκειᾶς τῶν πρώτων κοινωνικῶν ομάδων καὶ ἀνέφερε πῶς αὗται εἶχον συνειδητοποιήσει τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἀλληλεξάρτησιν καὶ πῶς κατ' ἀκολουθίαν εἶχον ὀργανώσει τὰς ἀνταλλαγὰς αὐτῶν, διαπιστώσασαι τὴν ἀνάγκην ὅπως αἱ ἀνταλλακτικαὶ αὐτῶν σχέσεις ὑπαχθῶσιν εἰς ὑποχρεωτικούς κανόνας πάντοτε σεβαστούς. Αἱ πανάρχαιαι ἐκεῖναι ἀντιλήψεις ἀπετέλεσαν τὰς πρώτας ἐκφάνσεις ἐννοίας τινὸς διεθνοῦς δικαίου, ὅπερ τόσης ἀναπτύξεως ἔτυχεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, μὲ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τοῦ διακρατικοῦ δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν πολιτικῶν ἢ δικαστικῶν Ὀργάνων τῶν ἐντεταλμένων τὴν ἐφαρμογὴν του. Τὴν σύγχρονον διεθνῆ κοινότητα διακρίνει ἡ ἐν αὐτῇ προσπάθεια ἐξισορροπήσεως δύο ἀνταγωνιζομένων ἀλληλα στοιχείων : τῆς λειτουργίας,

* Διὰ τὸ 1952 ἐξελέγησαν : Πρόεδρος ὁ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας κ. Γ. Παπαχατζῆς. Ἀντιπρόεδρος ὁ καθηγητῆς κ. Γ. Τενεκίδης. Γενικὸς γραμματεὺς ὁ κ. Δημοσθένης Μιράσγεζης, δικηγόρος παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ. Μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου οἱ κ.κ. Φαίδων Βεγλερῆς, ὕφηγος τοῦ διοικητικοῦ δικαίου, Σπ. Καλογερόπουλος-Στράτης, καθηγητῆς τοῦ διεθνοῦς δικαίου, Διον. Καρβελλᾶς καὶ Γ. Μαραγκόπουλος, Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας, Νικ. Μασουρίδης, δικηγόρος παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ, Ἀπόστολος Παπαλάμπρου, πᾶρεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, Θεμ. Τσάτσος, πρῶτον Ὑπουργός, καὶ Ἄνδρ. Χατζηδάκης, Νομικὸς Σύμβουλος τοῦ κράτους.

ἀφ' ἑνός, τοῦ κράτους, ὡς ὑπάτης ἐξουσίας ἐν ὀρισμένῳ γεωγραφικῷ χώρῳ, καὶ τῆς λειτουργίας, ἀφ' ἑτέρου, τῆς διεθνοῦς ἐννόμου τάξεως, ὡς τάξεως «ἐξ ὀρισμοῦ» ὑπερκρατικῆς.

Αἱ σύμφυτοι πρὸς τὴν προσπάθειαν ταύτην ἰσορροπήσεως δυσχέρειαι ἤγαγον — ἰδίᾳ κατὰ τὴν μεσοπολεμικὴν περίοδον — πλείστους δημοσιολόγους (ὡς τὸν Léon Duguit, τὸν Hans Kelsen, καὶ παρ' ἡμῖν τὸν Σ. Σεφεριάδη) εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἵνα λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἐξισορροπήσεως τῶν δύο ἀνταγωνιστικῶν στοιχείων, δεόν ὅπως ἐξοβελισθῇ τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία.

Παρὰ ταῦτα, ἡ διεθνὴς νομολογία ὅσον καί, γενικώτερον, ἡ διεθνὴς πρακτικὴ, διετήρησαν τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας ὡς βασικὸν στοιχεῖον τῆς νομικῆς τεχνικῆς. Κατὰ δὲ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, καὶ μετ' αὐτόν, ἡ ὅλη προσπάθεια, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν, ἐστράφη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀναστηλώσεως τῆς κρατικῆς κυριαρχίας. Διεπιστώθη, πράγματι, ὅτι ἡ διασάλυσις τῆς διεθνοῦς εὐρυθμίας δὲν ὀφείλετο εἰς τὴν ὑπέμετρον καὶ πληθωρικὴν ἀσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς κυριαρχίας, ἀλλ' ἀκριβέστερον εἰς τὴν παραβίασιν τῆς κυριαρχίας τῶν κατ' ἰδίαν κρατῶν. Ὅταν δὲ ἡ ντὲ φάκτο ἐξουσία τῶν πολεμίων πρὸς τὰ Ἑνωμένα Ἐθνη κρατῶν ἐπεξετάθη ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας ἀπετέλεσε τὸν ὕστατον νομικὸν προμαχῶνα κατὰ τῆς ἀθαιρεσίας τοῦ κατέχοντος: διότι ἅπαντα τὰ δικαστήρια τῶν κατεχομένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, προκειμένου νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὰ ἐκ τῆς Δ' Συμβάσεως τῆς Χάγης τοῦ 1907 ἀπιορρέοντα δικαιώματα καὶ ἐγγυήσεις ὑπὲρ τοῦ ὑπὸ κατοχὴν λαοῦ, ἐθεμελίωσαν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς κυριαρχίας, μὴ καταλυομένης συνεπεῖα τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος τῆς στρατιωτικῆς καταλήψεως. Οὕτως ἡ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ ἐνίων κρατῶν δὲν ἀπετέλεσεν ἀσκησιν κυριαρχικοῦ τινος δικαιώματος, ἀλλ' αὐτόχρημα παραβίασιν τῆς συνισταμένης ἐκ πλειόνων κυριαρχιῶν διεθνοῦς δικαιοταξίας. Δι' ὃ καὶ δὲν ἀποδίδομεν πλήρως τὴν νομικὴν πραγματικότητα λέγοντες ὅτι τὸ κράτος εἶναι κυρίαρχον. Ἀκριβολογοῦμεν λέγοντες ὅτι τὰ κράτη εἶναι κυρίαρχα, τῆς μιᾶς «κυριαρχίας» περιοριζούσης κατ' ἀνάγκην τὴν ἄλλην. Καὶ δὲν εἶναι ἄμοιρον σημασίας τὸ γεγονός, ὅτι ὅλα τὰ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας ἀναφερόμενα σύγχρονα νομικὰ κείμενα, ἀπὸ τῶν πρώτων πολεμικῶν διακηρύξεων—τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῆς Τεχεράνης—μέχρι τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ο.Η.Ε., ὀμιλοῦν περὶ «κυριαρχοῦ ἰσότητος» τῶν πολιτειῶν, τοῦθ' ὅπερ περιλαμβάνει τὴν ἔννοιαν τῆς πολλαπλότητος τῶν κυριαρχιῶν, ὡς καὶ τοῦ ἀμοιβαίου αὐτῶν σεβασμοῦ.

Πειρώμενος περαιτέρω ὁ ὀμιλητὴς νὰ ὀρίσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τῆς κυριαρχίας (τὸ κράτος οὐδεμίαν ἀναγνωρίζει ὑπεράνω αὐτοῦ ὀργανωμένην πολιτικὴν ἐξουσίαν—τὸ κράτος δὲν δύναται ν' ἀποστερηθῇ διὰ νομικῶν μέσων τῶν ἀρμοδιοτήτων αὐτοῦ) προβαίνει εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας, κατοχυρουμένη ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ο.Η.Ε. (ἄρθρ. 2 παρ. 7 καὶ παρ. 1) ὀφίσταται, ἐν τοσοῦτῳ, οὐσιώδεις περιορισμούς.

Δι' ὃ καὶ ὁ ὅρος «κυριαρχία» εἶναι ὅλως ἀδόκιμος καὶ δέον ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ὅρου «ἀνεξαρτησία». Ἰδιαιτέρως σημειώνει ὁ ὁμιλητῆς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ κράτος περιορίζεται ὑπὸ τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ὡς πρὸς τὴν ἐδαφικὴν αὐτοῦ ἀρμοδιότητα, τὴν ἀρμοδιότητα τὴν ἀσκουμένην ἐπὶ προσώπων, καὶ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς δημοσίας αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Δέον, συνεπῶς, νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ κράτος εἶναι μὲν ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐξῆς θεμελιώδη ἐπιφύλαξιν : ὅτι τὸ παραβαῖνον, ἐπὶ ζημίᾳ τρίτης πολιτείας, κανόνα δικαίου, κηρύσσεται διεθνῶς ὑπεύθυνον.

Δύναται τὸ κράτος νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ; Τὸ θέμα τοῦτο δίδει ἀφορμὴν εἰς μακρὰν ἀνάπτυξιν καὶ ὁ ὁμιλητῆς καταλήγει εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι δέον ν' ἀναζητήσωμεν τὴν λύσιν τοῦ τιθεμένου οὕτω προβλήματος εἰς τὴν ἐν γένει ὑφὴν τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ὅπερ δὲν ἀποτελεῖ στατικὸν καὶ ἀπολιθωμένον σύμπλεγμα δογμάτων, ἀλλὰ σημεῖον ἠθικῆς καὶ νομικῆς τελειώσεως, πρὸς τὸ ὅποῖον δέον ἀενάως νὰ τείνουσιν τὰ κράτη. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν, ἐπὶ τοῦ ἐρευνωμένου θέματος, δίδει τὸ ἄρθρον 76 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ο.Η.Ε., καθ' ὃ «οἱ βασικοὶ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τοῦ συστήματος τῆς Κηδεμονίας, συμφώνως πρὸς τὰς προθέσεις τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.... εἶναι.... ἡ ὑποβοήθησις τῆς.... πολιτικῆς προόδου τῶν κατοίκων τῶν ὑπὸ κηδεμονίαν ἐδαφῶν, καὶ ἡ προοδευτικὴ ἐξελίξις αὐτῶν πρὸς αὐτοδιοίκησιν ἢ ἀνεξαρτησίαν....». Ἐφ' ὅσον ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ο.Η.Ε. ὑποδεικνύει αὐτὸς οὗτος τὴν ἐξελικτικὴν πορείαν, τὴν πορείαν πρὸς τὰ πρόσω, τοῦ διεθνoῦς δικαίου, καὶ δὴ τὴν «ἀνεξαρτητοποίησιν» τῶν μὴ αὐτοκυβερνωμένων καὶ ἡσσονος πολιτισμοῦ χωρῶν, οἵαδήποτε παλινδρόμησις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καταλύσεως, δι' οἰουδήποτε τρόπου, τῆς ἀνεξαρτησίας κρατῶν μείζονος πολιτισμοῦ θὰ ἦτο ὅλως ἀπαράδεκτος. Ἀντίκειται, ἐπομένως, εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ὄχι μόνον ἡ ἐκ τῶν ἔξω ἀπόπειρα καταλύσεως τῆς κρατικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῶν ἔνδον διὰ συμβάσεως, ἀπαλλοτριώσεως αὐτῆς.

Ὁ ὁμιλητῆς διηρωτήθη, ἐν τέλει, ἂν ἡ ἔννοια τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι εἰσέτι βιώσιμος ἢ ἂν, ὅπως ὑποστηρίζουσιν ἔνιοι συγγραφεῖς, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεξαρτησίας ὑποκατέστησεν ἤδη ἡ ἀρχὴ τῆς «νομιμότητος», ἥτις προϋποθέτει πληρότητα δικαίου καὶ νομικὴν ἀσφάλειαν, βεβαιότητα δηλ. ὅτι ἂν προκύψῃ διεθνῆς διαφορά, αὕτη θὰ ἀχθῇ ὑποχρεωτικῶς πρὸς κρίσιν εἰς διεθνῆ δικαστικὸν ὄργανισμὸν διαθέτοντα δύναμιν ἐξαναγκασμοῦ. Ἐφ' ὅσον τὰ κράτη, τό γε νῦν ἔχον, δὲν δωσιδοκοῦν ὑποχρεωτικῶς (εἰμὴ κατ' ἐξαίρεσιν) ἐνώπιον διεθνῶν δικαστηρίων καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἔννομος διεθνῆς τάξις δὲν διαθέτει δύναμιν ἐξαναγκασμοῦ (εἰμὴ ὡσαύτως κατ' ἐξαίρεσιν), δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἐπεκράτησεν ἤδη, εἰς τὸ περιβάλλον τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἡ ἀρχὴ τῆς νομιμότητος, καταστήσασα ἄχρηστον τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις, ἀντιθέτως, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων περιορισμῶν, δὲν ἔπαυσεν εἰσέτι ν' ἀποτελῇ στοιχεῖον ἀσφαλείας καὶ συνεπῶς στοιχεῖον χρήσιμον διὰ τὰ κράτη.

Μετὰ τὸν κ. Τενεκίδην ἔλαβον τὸν λόγον ἕτερα μέλη τῆς Ἑταιρίας καὶ ἐπηκολούθησεν, ὡς συνήθως, συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀνακοινώσεως. Ἰδίας ἀπόψεις ἐξέθεσαν, μεταξύ ἄλλων, οἱ κ.κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου καὶ Δημ. Τσιροπινᾶς.

Συνεδριάσις τῆς 29ης Ἰανουαρίου 1952.

Οἱ κ.κ. Χρ. Ἀγαλλόπουλος, Φ. Βεγλερῆς, Σωτ. Γραββάνης, Ἡλ. Ἡλιοῦ, Κ. Καραβίδας, Ἀριστ. Κουτσομάρης, Γ. Κριτσέλης, Γ. Μαυρομαμάτης, Δημ. Μιράσογλης, Νικ. Μασουρίδης, Ἰω. Παπαζαχαρίου, Ἀποστ. Παπαλάμπρου, Δημ. Παπαμήτρος, Γεώργ. Παπαχατζῆς, Ἡλ. Παρασκευᾶς, Ἀγγ. Προκοπίου, Ἀλ. Σβῶλος, Στρατῆς Σωμερίτης, Γ. Τενεκίδης, Δημ. Τσιροπινᾶς, Ἀνδρ. Χατζηδάκης, Χαρ. Χατζησπύρου.

Ἀνακοινώσις τῆς κυρίας Ἀγνῆς Ρουσοπούλου μὲ θέμα : «*Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς προνοίας*».—Ἡ ὀμιλήτρια ἐν ἀρχῇ ἐτόνισεν ὅτι, καίτοι ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ἀποτελεῖ σήμερον ἓνα ἐκ τῶν σπουδαιότερων σκοπῶν τοῦ κράτους καὶ ἐξοδεύονται σημαντικὰ (ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀνεπαρκῆ) ποσὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἐν τούτοις δὲν ἔχει εὖρει ἐπιστήμονας ν' ἀσχοληθοῦν σοβαρῶς μὲ αὐτὴν καὶ ἐλλείπουν σχετικαὶ πραγματεῖαι καὶ συγγράμματα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ὀρολογίαν (περίθαλψις, ἀντίληψις, πρόνοια, ἐθνικὴ πρόνοια κλπ.) ὑπάρχει μία διακύμανσις καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας ἤλλαξε δεκάκις καὶ πλέον ὀνομασίαν κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν.

Κατόπιν ἡ ὀμιλήτρια κατέταξε τὴν ὕλην τῆς ὡς ἐξῆς : 1) Ὅρισμός—ἐννοια. 2) Πόθεν πηγάζει ἡ ὑποχρέωσις τοῦ κράτους πρὸς ἄσκησιν τῆς προνοίας. 3) Ἐνεργὸς ἀνάμιξις τοῦ κράτους.—Ἴδρυσις ὑπουργείου. 4) Προϋπολογισμοί. 5) Σημερινὴ κρατικὴ ὀργάνωσις.

Ἀφοῦ ἐξήτασε τὰς διαφόρους θεωρίας, ἡ κυρία Ρουσοπούλου κατέληξεν, ὅτι κοινωνικὴ πρόνοια εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξασφάλισιν ἐνὸς ἐλαχίστου ὀρίου συντηρήσεως εἰς τοὺς πολίτας, ἐνῶ κοινωνικὴ πολιτικὴ εἶναι γενικώτερον ἢ προσπάθεια διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικῆ ἐπιπέδου τῶν μαζῶν. Ὁ νέος ὅρος social security, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, σημαίνει κάτι εὐρύτερον, περιλαμβάνει δὲ προστασίαν ἐφ' ἑδρων, ἐξασφάλισιν πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐπιδότησιν ὀρισμένων τροφίμων κλπ.

Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἄσκησιν τῆς κοινωνικῆς προνοίας δὲν πηγάζει ἀπὸ ἐλεημοσύνην ἢ φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ ἀπὸ καθήκον τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας νὰ διαφυλάξῃ τὰ μέλη τῆς καὶ νὰ φροντίσῃ διὰ τὰς μελλούσας γενεάς. Κατὰ τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου «ἡ δημοσία ἀντίληψις ἀποτελεῖ ἱερὸν χρέος τῆς πολιτείας». Παρ' ἡμῖν τοιαύτη ὑποχρέωσις κατοχυροῦται εἰς τὸ ἀρθρον 131 τοῦ κώδικος περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, τὸ ὁποῖον παρελήφθη σχεδὸν αὐτούσιον ἀπὸ τὸν νόμον περὶ δήμων τοῦ 1833. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ διοικ. δικαίου δὲν δέχεται ὅτι οἰαδήποτε τοιαύτη ὑποχρέωσις τῶν

δήμων ἢ τοῦ κράτους γεννᾶ ἀντίστοιχον δικαίωμα τοῦ πολίτου, ἰδίως δὲ ὄχι δικαίωμα ἀγώγιμον.

Τὸ κράτος παρ' ἡμῖν ἤρχισε νὰ ἀναμιγνύεται συστηματικῶς εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς προνοίας τῷ 1917, ὅτε ἰδρύθη τὸ ὑπουργεῖον περιθάλψεως. Αἱ ὑπηρεσίαι ὑγιεινῆς ἀπετέλεσαν κατὰ ὀρισμένα χρονικὰ διαστήματα (1929-33 καὶ 1944-51) χωριστὸν ὑπουργεῖον. Ὁ σήμερον ἰσχύων ὀργανισμὸς τοῦ ὑπουργείου εἶναι ὁ κυρωθεὶς διὰ τοῦ ἀν. νόμου 2588 τοῦ 1940. Ἡ κρατικὴ πρόνοια ὅμως δὲν ἀσχεῖται μόνον ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον προνοίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ὑπουργεῖα (Ἐργασίας, Παιδείας, Δικαιοσύνης, Γεωργίας κλπ.).

Οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ ὑπουργείου προνοίας, ἀπὸ τοῦ 1917 ἕως σήμερον, παρουσιάζουν ἓν κυμαινόμενον ποσοστὸν ἐξόδων διὰ τὴν κοινω. πρόνοιαν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν περιθάλψεως προσφύγων καὶ θυμάτων πολέμου. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Οὐβρα, τὸ κράτος ἐξοδεύει κατὰ μέσον ὄρον 5,32 % τῶν δαπανῶν του διὰ τὴν κοινω. πρόνοιαν, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἐξόδων διοικήσεως. (Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι 17,65 %).

Ἡ σημερινὴ κρατικὴ ὀργάνωσις τῆς προνοίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κύριον θέμα τῆς ἀνακοινώσεως, παρουσιάζει τὸ νέον, ὅτι λειτουργοῦν περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι προνοίας καὶ ὅτι ἐφαρμόζεται ἓν εὐρύτατον πρόγραμμα προστασίας παιδιῶν καὶ ἀναπήρων, διὰ τῆς ἐπιδοτήσεως των κατ' οἶκον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ εἰδικὴ πρὸς τοῦτο νομοθεσία. Παλαιότερον (1917-41) τὸ κράτος ἤσκει ἰδρυματικὴν περίθαλψιν, δι' ἰδίων ἰδρυμάτων ἢ διὰ τῆς ἐπιχορηγήσεως ἰδιωτικῶν τοιούτων. Ὀρισμένους κλάδους, ὡς π.χ. τὴν προστασίαν τοῦ παιδιοῦ, εἶχεν ἀναθέσει εἰς ἐπὶ τούτῳ συσταθέντα νομικὰ πρόσωπα, ὡς π.χ. τὸ Πατριωτικὸν "Ἴδρυμα κλπ. Μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον ἐγκατελείφθη κατ' ἀρχὴν ἡ ἰδρυματικὴ περίθαλψις καὶ προτιμᾶται ἡ ἐπιδότησις τῶν παιδῶν εἰς τὴν οἰκογένειάν των ἢ εἰς θετὴν οἰκογένειαν.

Τῷ 1945 συνεστάθησαν διὰ τοῦ νόμου 388 τὰ περιφερειακὰ Κέντρα Προνοίας εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν. Κατ' ἀρχὰς ταῦτα ἦσαν νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, κατόπιν ὅμως, διὰ τοῦ νόμου 836 τοῦ 1946, ἔγιναν κρατικαὶ ὑπηρεσίαι. Τὰ κέντρα ταῦτα ἠσχολήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1947-1950 μὲ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀνταρτοπλήκτων. Ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐφεξῆς ἔδει νὰ διοχετευθῇ ἡ δραστηριότης τῶν κέντρων πρὸς νέα πλαίσια. Τοὺς ἀνετέθη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων προστασίας παιδιῶν παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ των, προστασίας τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν ἐνηλίκων, λόγῳ γήρατος ἢ ἀναπηρίας, καὶ τῶν τυφλῶν, καὶ τοῦ προγράμματος «ἡ πρόνοια διὰ τῆς ἐργασίας».

Τὰ προγράμματα ταῦτα ἤρχισαν ἐφαρμοζόμενα δι' ἀπλῶν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων καὶ διὰ τῶν ἐγκυκλίων ὑπ' ἀριθ. 100.000 καὶ 70.000 τοῦ ὑπουργείου προνοίας. Τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς ἀπορίας κάμνουν οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ τὰ ἐπιδόματα καταβάλλονται εἰς τοὺς δικαιούχους ὑπὸ τῶν ταχυδρομικῶν ταμειωτηρίων. Ἡδη ἐπιδοδοῦνται 34.777 οἰκογένειαι καὶ 62.241 παιδιὰ καὶ

δαπανῶνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 70 δισεκατ. ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ 14 δισεκατ. ἐκ τοῦ ἐράνου Βορ. Ἐπαρχιῶν ἐτησίως. Ἡ διάθεσις τῶν χρημάτων γίνεται βάσει τοῦ Ν. 421/1937 «περὶ διαθέσεως ἐσόδων τινῶν τοῦ δημοσίου ὑπὲρ τῆς κοινῶν. προνοίας». Τὸ πρόγραμμα προστασίας ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1951. Ἦδη ἐπιδοτοῦνται 186 τυφλοί, 115 ἀκρωτηριασμένοι καὶ 1489 γέροντες. Ὁ τρόπος ἐξακριβώσεως καὶ πληρωμῆς εἶναι ὁ αὐτός, ὡς καὶ διὰ τὰ παιδιά.

Τελικῶς ἡ ὁμιλήτρια κατέληξεν εἰς τὰ ἐξῆς πορίσματα : α') Ὅτι τὸ θέμα τῆς ἐννοίας τῆς κρατικῆς προνοίας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστήμης δημ. δικαίου παρθένον ἔδαφος καὶ παρέχει πεδῖον εὐρύτατον δι' ἐπιστημονικὴν ἐρευναν. β) Ὅτι ἡ σήμερον ἀσκουμένη πολιτικὴ ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου Προνοίας, τῆς ἐφαρμογῆς δηλ. τῶν προγραμμάτων ἐννευ εἰδικῶν νόμων, ἐμφανίζει τὸ προσὸν τῆς εὐκαμψίας, λίαν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἄσκησιν ἐνὸς τόσο λεπτοῦ λειτουργήματος.

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς κ. Ρουσοπούλου ἐπηκολούθησε συζήτησις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρίας. Ἰδίᾳ οἱ κ.κ. Ἄλ. Σβῶλος, Χρ. Ἀγαλλόπουλος, Δημοσθ. Μιράσγεζης, Κ. Καραβίδα καὶ Σωτ. Γραββάνης ἀνέπτυξαν τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀπόψεις των.

Διάλεξις τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1952.

Ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς παλαιᾶς Βουλῆς, ἐγένετο ἡ ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας ὀργανωθεῖσα δημοσία διάλεξις τοῦ παρέρδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τακτικοῦ ἐταίρου κ. Δημ. Τσιροπινᾶ με θέμα : «Τὸ ἐν Γαλλίᾳ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ αἱ σύγχρονοι ἐκεῖ τάσεις τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης». Ὁ ὁμιλήτης ἀνέφερεν ὅτι πρὸ ἐλαχίστων ἐτῶν ἐγένετο εἰς τὴν μεγάλην φιλικὴν χώραν—ἐκ τῆς νομοθεσίας τῆς ὁποίας εἶναι ἄλλως τε εἰλημμένοι τοσοῦτοι τῶν παρ' ἡμῖν θεσμῶν διοικητικῆς ὀργανώσεως—ὁ πανηγυρισμὸς τῆς ἐκατομπενηκονταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, συσταθέντος ἐκεῖ τῇ 4 πινύσῃ τοῦ ἔτους VIII (25 Δεκεμβρίου 1799). Μετὰ βραχὺν πρόλογον εἰσῆλθεν εἰς τὸ κύριον θέμα του, ἀναπτύξας ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν τοῦ ἐν Γαλλίᾳ θεσμοῦ, τὴν ἐξέλιξιν του κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὰ νῦν ἰσχύοντα περὶ τῆς συνθέσεως, τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ. Ἀνέφερε πόσον σημαντικὸν σταθμὸν ἀπέτελεσεν ἐν τῇ ὅλῃ ἐξελίξει τῆς ὀργανικῆς περὶ τοῦ θεσμοῦ νομοθεσίας ὁ νόμος τοῦ 1872, ὅστις παρέσχεν εἰς τὸ γαλλικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ μορφήν ὡς ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου. Ἐξέθεσε τὰς σημερινὰς συνθέσεις τοῦ σώματος εἰς ὑπομήματα, τμήματα, ὀλομέλειαν καὶ πλήρη ὀλομέλειαν, τὰς διακρίσεις μεταξὺ τμημάτων διοικητικῶν καὶ δικαιοδοτικῶν κλπ. Εἶτα ἀνέπτυξε τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν διοίκησιν ἐν Γαλλίᾳ, τὴν ἔκτασιν τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ὡς δικαστηρίου,

καὶ ἐξέθεσε τὰς σημαντικωτάτας ὁδοὺς ἄστυνας ἢ νομολογία αὐτοῦ ἔταμε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων. Ὁμίλησε περὶ τῆς θέσεως ἣν σήμερον κατέχει τὸ Conseil d'État ἐν τῇ ζωῇ τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους καὶ ἀνεφέρθη εἰς τοὺς λόγους εἰς οὓς ὀφείλεται ἢ εἰς ἄλλας τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης χώρας ἀκτινοβολία τοῦ θεσμοῦ, χρησιμεύσαντος ὡς προτύπου διὰ πολλοὺς ἀντιστοίχους θεσμοὺς ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Τέλος, ἀνέπτυξε τὰς συγχρόνους ἐν Γαλλίᾳ τάσεις πρὸς τινὰ βασικὴν μεταρρυθμίσειν τῆς ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν. Ἐσημείωσεν ἰδίᾳ τάσιν τινὰ «ἀποκεντρώσεως» τῆς ἀπονομῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ἐν Γαλλίᾳ, ὀφειλομένην σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὸν ὑπερβολικὸν φόρτον ὑποθέσεων παρὰ τῷ Conseil d'État, τάσιν ἧς ἢ συνέχισις ἤθελεν εὐρύνει τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων τῶν νομῶν ἐπὶ μειώσει τῆς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Τὰ διοικητικὰ δικαστήρια τῶν νομῶν θὰ ἠδύναντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ καταστῶσι δικαστῆς κοινοῦ δικαίου ἐπὶ διοικητικῶν διαφορῶν ἐν Γαλλίᾳ.

Συνεδρίασις τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1952.

Οἱ κ.κ. Βλάχος Γεώργ., Βλάχος Δημ., Βεγλερῆς Φαίδ., Δημητρακόκης Γ., Ἡλιοῦ Ἡλ., Κακούρης Κ., Καλλιβωκᾶς Δ., Καραβίδας Κ., Λασσαδὸς Κ., Μιχαλοπούλου Βασιλική, Μιράσγεζης Δημοσθ., Παμπούκης Παναγ., Παπαδόπουλος Λάμπρος., Παπαλάμπρου Ἀπόστ., Παπακωνσταντίνου Κωνστ., Παπαχατζῆς Γεώργ., Ρώτης Β., Σβῶλος Ἄλ., Τενεαίδης Γεώργ.,

Ἐνακοίνωσις τοῦ τακτικοῦ ἐταίρου κ. Δημ. Ἀποστολίδου, μὲ θέμα : «Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ συντάγματα». — Ἐν ἀρχῇ, ὁ ὀμιλητῆς ἀνεφέρθη εἰς τὰ κρατήσαντα ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἧτις ἀπέρριψεν ὡς ἀπαράδεκτον τὸν ἔλεγχον τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ὁ νόμος θὰ ἦτο («ἐκφρασις τῆς γενικῆς θελήσεως»), ἰσοτίμου τῆς κυριαρχίας καὶ, ὡς ἐκ τούτου, ἀνελέγκτου ὑπὸ οἰουδήποτε ὀργάνου. Εἰς τοὺς ἀντίποδας τοῦ ἀρνητικοῦ τούτου συστήματος, εὐρίσκειται ἢ νομικὴ ἀντίληψις περὶ ἱεραρχίας τῶν κανόνων δικαίου, καθ' ἣν μεταξὺ δύο νόμων, διαφόρου τυπικῆς δυνάμεως, ἐπικρατέστερος εἶναι ὁ ἔχων ἡῤῥημένην τοιαύτην. Ὁ κοινὸς νομοθέτης, ψηφίζων νόμον, ἀντιτιθέμενον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἔχοντος ἡῤῥημένην τυπικὴν δύνάμιν συντάγματος, ὑπερβαίνει τὰς ἐξουσίας του. Τὰ μεταπολεμικὰ συντάγματα, σχεδὸν ἐν τῷ συνόλῳ των, ἔλαβον θέσιν ἔναντι τοῦ προβλήματος, κατὰ τρεῖς διαφορετικοὺς τρόπους : α) Ἐλάχιστα ἐκ τούτων ἐτήρησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἠθελημένην σιγὴν, εἴτε ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἐλέγχου ὑπὸ οἰουδήποτε πολιτειακοῦ ὀργάνου (π.χ. συντάγματα Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Οὐγγαρίας) εἴτε ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀνήκει εἰς ἅπαντα τὰ δικαστήρια, ὡς ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς αὐστηρότητος

τοῦ Συντάγματος (ἡμέτερον Σύνταγμα 1952). β) Ἄλλα συντάγματα ἀναθέτουν τὴν «ἐπαλήθευσιν» τῆς συνταγματικῆς νομιμότητος εἰς πολιτικὸν ὄργανον, ὡς εἶναι τὸ «Προεδρεῖον» (Præsidium) τῆς λαϊκῆς Συνελεύσεως, ὄργανον ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμενον, ἀμέσως δὲ καὶ ἀπεριορίστως ἀνακλητὸν (συντάγματα Τσεχοσλοβακίας, Ἀνατολ. Γερμανίας, Σαξωνίας κλπ.). Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει ἀπὸ τινος ἀπόψεως καὶ ἡ «Συνταγματικὴ Ἐπιτροπὴ» τοῦ άρθρου 91 τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος τοῦ 1946. γ) Τέλος, εἰς μίαν τρίτην κατηγορίαν ἀνήκουν τὰ Συντάγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα υἰοθέτησαν συγκεντρωτικὸν σύστημα ἐλέγχου, ἀναθέσαντα τοῦτον εἰς εἰδικὸν ὄργανον, δικαστικῶς ὀργανωμένον, εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ ὁποῦ ἀναγνωρίζεται ἰσχύς ἀπολύτου» δεδικασμένου (συντάγματα Ἰταλίας, Χωρῶν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, θεμελιώδης νόμος τῆς Βόννης (1949) καί, ἐν τινι μέτρῳ, Σύνταγμα τῆς Συρίας τοῦ 1950).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ ὁμιλητὴς προέβη εἰς τὴν λεπτομερεῆ ἀνάλυσιν τῶν «προτύπων» συνταγμάτων τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἡμετέρου. Ἐπέκρινε τὸ γαλλικὸν σύστημα, διὰ τὸ ὁποῖον φρονεῖ οὗτος ὅτι δὲν καθιεροῖ εἰμὴ ἐν εἶδος συμβολικοῦ ἐλέγχου, ἀνατιθεμένου εἰς τὴν «Συνταγματικὴν Ἐπιτροπὴν» καὶ ἀποσκοποῦντος, κατὰ τὸ σύνταγμα, εἰς τὸν συμβιβασμὸν διισταμένων μεταξὺ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἀπόψεων, χωρὶς τοῦτο νὰ διασφαλίζῃ τοὺς πολίτας καὶ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας ἔναντι τῶν ὑπερβασιῶν τοῦ κοινοῦ νομοθέτου. Ἡ δυσμενὴς διὰ τὸν νόμον «γνώμη» τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ ἰσοδυναμῆι μὲ ἐν εἶδος ἀρνησικυρίας, κωλυούσης τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου πρὸ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου.

Περαιτέρω ἀνέλυσε διὰ μακρῶν τὴν σύνθεσιν, τὰς ἀρμοδιότητας καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἰταλικοῦ «Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου» καὶ προσδιόρισε τὴν φύσιν τῶν ἀποφάσεών του, αἱ ὁποῖαι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐρμηνεύωσιν αὐθεντικῶς τὸ σύνταγμα, οὐδὲ νὰ ἀκυρώνωσι τὸν ἀντισυνταγματικὸν νόμον, ἐν τούτοις, «ἀποδυναμώνουσιν» αὐτὸν ἔναντι πάντων. Εἰς τὸ συγκεντρωτικὸν τοῦτο σύστημα ἐλέγχου ὁ ὁμιλητὴς ἀπέδωσε τὸ πρωταρχικὸν πλεονέκτημα, ὅτι δι' αὐτοῦ διασφαλίζεται ἡ σταθερότης τοῦ δικαίου καί, ἐν τινι μέτρῳ, ἡ ἐνότης ἐρμηνείας τοῦ συντάγματος καὶ ἐξήγησε τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου νὰ «ἀποδυναμώνῃ» τὸν ἀντισυνταγματικὸν νόμον ἔναντι πάντων, μὲ τὴν ἀποψιν ὅτι, κατὰ τὸ ἰταλικὸν σύνταγμα, ἡ ἄρσις τῆς δυνάμεως τῶν κανόνων δικαίου (τῶν νόμων) μερίζεται μεταξὺ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου. Τέλος, ὁ ὁμιλητὴς ἀνέλυσε τὰ ἄτοπα τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος συστήματος τοῦ διαχύτου ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων ὑφ' ὅλων τῶν δικαστηρίων, τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων, πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν, ὡς καὶ τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος κατὰ Νοέμβριον 1946 ἐπὶ τῆς (ἀπορριφθείσης τελικῶς) προτάσεως τοῦ βουλευτοῦ κ. Βαμβέτσου περὶ «Δικαστηρίου συνταγματικότητος τῶν νόμων», Χωρὶς δὲ νὰ παραγνωρίζῃ τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις τῆς ἐνορίας

τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας», ἐτάχθη, μὲ τινὰς ἐπιφυλάξεις, ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως τοῦ συγκεντρωτικοῦ συστήματος ἐλέγχου, χάριν τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὅποια ἐμφανίζει.

Ἐν συνεχείᾳ ὠμίλησαν ὁ πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς καὶ οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Ἀλέξ. Σβώλος καὶ Φαίδων Βεγλερῆς.

Συνεδρίασις τῆς 11ης Μαρτίου 1952.

Οἱ κ.κ. Ἀποστολίδης Δημ., Δεδόπουλος Π., Δημητρακάκης Τιμ., Ἡλιοῦ Ἡλ., Ἰατρίδης Ἀγγ., Κακούρης Κ., Καμπίτσης Ἡλ., Καρβελλᾶς Διον., Καποδίστριας Ἰω., Κουρουσόπουλος Θεμ., Καραπάνος Κ., Καραβίδας Κ., Καλλιβωκᾶς Διον., Καστάνης Β., Κυριακὸς Ὁθων, Λασσαδός Κ., Μασουρίδης Νικ., Ντόκας Ἡλ., Παπαμῆτρος Δημ., Παπαδήμας Φ., Παπαχατζῆς Γ., Παρασκευᾶς Ἡλ., Πλασκασοβίτης Σπυρ., Ρώτης Β., Τσάτσος Ἀριστ., Τσικλητήρας Ἡρ., Ταμαράτος Διον., Τενεκίδης Γ., Τσοῦτσος Ἀθωσ, Ὁραιοπούλου Λ.

Ἀνακοίνωσις τοῦ τακτικοῦ ἐταίρου κ. Γ. Ἀγγελίδου μὲ θέμα : «Σκέψεις ἐπὶ τῆς θεσπίσεως κανόνων δικαίου διὰ πράξεων διοικητικοῦ τύπου». — Ὁ ὁμιλητὴς ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. 240/1952 ἀπόφασιν τοῦ Σ.τ.Ε., κατὰ τὴν ὅποιαν προᾶξις ὑπουργοῦ, θέτουσα κατ' ἐξουσιοδότησιν νόμου κανόνας περὶ ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων, παρεκκλίνοντας ἀπὸ τοῦ γενικοῦ νόμου περὶ ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων, εἶναι δημοσιευτέα διὰ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, συμφώνως καὶ πρὸς τὸ διάταγμα τῆς 1-2-1833, ἐφ' ὅσον δὲν προκύπτει ἀντίθετος νομοθετικὴ βούλησις. Ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ διάταγμα τοῦ 1833 δὲν εἶχεν, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν διατάξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου καὶ ὅτι ἀντίθετον βούλησιν ἐξεδήλωσεν ὁ νομοθέτης ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν, ὀρίζων ἀφ' ἑνὸς τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐφημερίδος, διατάσσων δ' ἀφ' ἑτέρου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, τὴν δημοσίευσιν καὶ ὑπουργικῶν πράξεων, νομοθετικῆς ὕλης, ἐκδιδομένων κατὰ νομοθετικὴν ἐντολήν. Ὑπεγράμμισε τὴν ὑφισταμένην παρανόησιν μεταξὺ πράξεων ἀπορροουσῶν ἐκ τῆς πραγματικῆς κανονιστικῆς λειτουργίας, τὴν ὅποιαν ἔχουν ὅλαι αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δράσεώς των, καὶ τῆς νομοθετικῆς κατ' ἐξουσιοδότησιν ἀρμοδιότητος. Διέγνωσεν ὅτι τὸ Σ.τ.Ε. ἀπέβλεψε, κυρίως, εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῆς θεσπίσεως κανόνων δικαίου ἄνευ ὀρισμένων ἐγγυήσεων. Ἐν τούτῳ ὅμως τίθεται τὸ ζήτημα, ἂν κανόνες δικαίου, οὐσιαστικοὶ νόμοι, δύνανται νὰ ἐκδοθῶσιν ὑπὸ ἔνδυμα διαφόρον τοῦ τυπικοῦ νόμου. Διεξήλθε δι' ὀλίγων τὰ τῆς θεωρίας τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ συντάγματος, τὴν ὅποιαν θεωρεῖ ὡς παράβασιν τοῦ συντάγματος, ἀκριβέστερον δ' ὡς λόγον ἀναθεωρήσεως, καὶ ὄχι ὡς τρόπον συνταγματικῆς μεταβολῆς, καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ δημοσιότης ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ νόμου εἶναι ἴσης συνταγματικῆς ἀξίας μὲ τὴν δημοσιότητα τοῦ παρηγγεμένου κειμένου. Ὑπεστήριξε, τέλος, ὅτι ἐν ἀνυπαρξίᾳ οἰασδῆποτε ἄλλης συνταγματικῆς ἐνδείξεως, δὲν εἶναι νοητὴ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσιοδό-

τησις ἄλλου ὄργανου, εἰμὴ τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ νομοθετικὸν παράγοντα. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπαρallήλισε πρὸς τὰς ἀπόψεις του καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ἀναγκαστῶν νόμων νομολογίαν τοῦ Σ.τ.Ἐ.

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ἔλαβον τὸν λόγον πολλοὶ τῶν ἐταίρων, ἰδίως δ' ἀπόψεις ἐξέθεσαν κυρίως οἱ κ.κ. Ἡλιοῦ, Ἰατρίδης, Καποδίστριας, Καραπᾶνος, Καρβελλᾶς, Μασουρίδης, ὡσαύτως δ' ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ.κ. Παπαχατζῆς καὶ Τενεκίδης.

Συνεδρίασις τῆς 15ης Ἀπριλίου 1952.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ κ. Φαίδωνος Βεγλερῆ με θέμα : «Τεχνικὴ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας».

Συνεδρίασις τῆς 20ῆς Μαΐου 1952.

Ἀνακοίνωσις τοῦ συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας κ. Διονυσ. Καρβελλᾶ με θέμα : «Διοικητικοὶ τινες θεσμοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ».

Συνεδρίασις τῆς 10ῆς Ἰουνίου 1952.

Ἀνακοίνωσις τῆς κυρίας Ἀγνῆς Ρουσοπούλου με θέμα : «Γυναῖκες ἐκλογεῖς καὶ ἐκλόγιμοι (εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν)». — Ἡ ὀμιλήτρια ἐτόνισεν ἐν ἀρχῇ ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀνασκοπήσεως τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δράσεως τῶν γυναικῶν εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν καθίσταται ἐπίκαιρον κατόπιν τῆς προσφάτου ἐπιψηφίσεως νόμου, δυνάμει τοῦ ὁποίου καθίστανται αἱ γυναῖκες ἐκλογεῖς καὶ ἐκλόγιμοι καὶ κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὀμιλίας τῆς ἡ κ. Ρουσοπούλου ἐξήτασε τὰ ἀποτελέσματα τῶν τελευταίων δημοτικῶν ἐκλογῶν τῆς 15 Ἀπριλίου 1951, ὅπου τὸ πρῶτον μετέσχον γυναῖκες εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν. Κατ' αὐτάς παρετηρήθησαν τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα : Ἐπὶ 893.918 ἐγγεγραμμένων γυναικῶν ἐψήφισαν 734.750 (ἐνῶ ἐπὶ 1.933.500 ἐγγεγραμμένων ἀνδρῶν ἐψήφισαν 1.426.818). Ἀποχὴ παρετηρήθη προκειμένου περὶ γυναικῶν 17,8 % (ἐνῶ προκειμένου περὶ ἀνδρῶν 26,3 %). Ἐπὶ συνόλου 51 νομῶν ἐξελέγησαν γυναῖκες εἰς τὰ δημοτικά καὶ κοινοτικά συμβούλια τριάκοντα νομῶν. Ἐπὶ συνόλου 215 δήμων ἐξελέγησαν γυναῖκες εἰς τὰ δημοτικά συμβούλια 43 δήμων. Ἐπὶ συνόλου 5.745 κοινοτήτων ἐξελέγησαν γυναῖκες εἰς τὰ κοινοτικά συμβούλια τριάκοντα ἕξ κοινοτήτων. Σύνολον γυναικῶν συμβούλων ἑκατὸν εἴκοσι ἑπτὰ, ἐξ ὧν 71 εἰς δημοτικά συμβούλια καὶ 56 εἰς κοινοτικά συμβούλια. Εἰδικώτερον εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς, ὅστις ἀριθμεῖ 42 δήμους καὶ 101 κοινότητας, ἐξελέγησαν 43 γυναῖκες.

Περαιτέρω ἡ ὀμιλήτρια ἀνέφερεν ὅτι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ μελέτη τῶν πινάκων (ἔνθα ἐμφαίνεται ἡ κατανομή τῶν γυναικῶν συμβούλων κατὰ νομούς,

δήμους καὶ κοινότητος), αἱ περισσότεραι γυναῖκες ἐξελέγησαν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ εἰδικώτερον ἐκεῖ ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ προσφυγικὸν προοδευτικὸν στοιχείον. Ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ ὁ νομὸς Ἰωαννίνων, μὲ 22 κοινοτικὰ συμβούλους εἰς καθαρῶς ἀγροτικὰς περιφερείας γηγενῶν. Κατὰ τὴν ὁμιλήτριαν ὁ ἀριθμὸς τῶν 127 γυναικῶν συμβούλων δὲν εἶναι μικρὸς, ἀν ἀναλογισθῆ κανεῖς ὅτι πλὴν τῶν προαιωνίων προκαταλήψεων κατὰ τῶν ὁποίων ἔχουν αἱ γυναῖκες νὰ ἀγωνισθοῦν, παλαιῶν ἐπίσης ἐναντίον πολλῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ὁ νόμος παρεμβάλλει ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴν των εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους. Ἡ κ. Ρουσοπούλου συνέκρινεν ἰδίᾳ τὰς 14.000 ἐκλογεῖς τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1934 πρὸς τὰς 734.750 γυναῖκας ἐκλογεῖς τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1951 καὶ ἐτόνισε πόσον σημαντικὴ πρόοδος ἔχει ἐπιτελεσθῆ κατὰ τὸ βραχύτερον τῆς εἰκοσαετίας χρονικὸν τοῦτο διάστημα.

Κατόπιν ἡ ὁμιλήτρια ἐξήτασε τὰ νέα δεδομένα, μετὰ τὴν ψήφισιν νόμου περὶ συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν καὶ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Σήμερον, εἶπε, εἶναι ἐγγεγραμμένα 950.000 περίπου γυναῖκες εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους. Ὑπολείπεται νὰ ἐγγραφοῦν ἄλλαι τόσαι κατὰ προσέγγισιν. Ἐξ αὐτῶν 380.000 περίπου εἶναι γυναῖκες 21-25 ἐτῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἦσαν ἐκλογεῖς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιότερου περὶ γυναικειᾶς ψήφου εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς νόμου. Ἄν αἱ λοιπαὶ δὲν ἐγγραφοῦν, ἡ τοιαύτη παράλειψις των δὲν θὰ ὀφείλεται εἰς ἀδιαφορίαν των, ἀλλὰ εἰς τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ὁ νόμος παρεμβάλλει εἰς τὴν ἐγγραφὴν. Αὕτη γίνεται εἰς δύο στάδια : α,) δι' ἐγγραφῆς εἰς τὰ δημοτολόγια (καθ' ὃ στάδιον ἡ ἐγγραφὴ τῶν γυναικῶν αἱ ὁποῖαι ἔχουν γεννηθῆ πρὸ τοῦ 1925 συνδέεται μὲ ἀπόδειξιν τῆς ἰθαγενείας των, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐντελῶς εὐχερῆς· προκειμένου ἰδίᾳ περὶ καταστραφέντων μητρῶν εἰς τὰς νέας χώρας· προκειμένου δὲ περὶ ἐγγάμων γυναικῶν, αὗται ἐγγράφονται εἰς τὸν δῆμον τοῦ συζύγου των καὶ ὄχι εἰς τὸν δῆμον τῆς κατοικίας των), β,) δι' ἐγγραφῆς εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους (καθ' ὃ στάδιον ἀπαιτεῖται προσαγωγὴ πιστοποιητικοῦ τῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας ὅτι ἡ αἰτοῦσα ἦτο κάτοικος τῆς περιφερείας πρὸ τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1940). Τέλος, ἡ κ. Ρ. διετύπωσε προβλέψεις περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς γυναικειᾶς ψήφου εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκλογάς, τόνισασα ἰδίᾳ ὅτι, ἀν ἐγγραφοῦν ὅλαι αἱ ἔχουσαι δικαίωμα ψήφου εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, αἱ δοθησόμεναι ψῆφοι θὰ εἶναι διπλάσιαι κατ' ἀριθμὸν ἐν σχέσει πρὸς τὰς τῶν τελευταίων δημοτικῶν ἐκλογῶν. Παρητήρησε δ' ἡ ὁμιλήτρια ὅτι τὰ πολιτικὰ κόμματα τείνουν εἰς μίαν ἀναθεώρησιν τῶν προγραμμάτων των, περιλαμβάνοντα εἰς αὐτὰ καὶ συνθήματα ἐνδιαφέροντα τὰς γυναῖκας καὶ ἐπίσης ἔχουν τὴν τάσιν νὰ περιλαμβάνουν καὶ γυναῖκας εἰς τὰ στελέχη αὐτῶν· καὶ τελικῶς ἐτόνισεν ὅτι ἡ γυναικεῖα ψήφος ἀποτελεῖ σημαντικὸν βῆμα προόδου διὰ τὴν ὁλοκληρωσιν ἐλευθέρου πολιτεύματος εἰς τὴν χώραν μας.

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ἔλαβον τὸν λόγον πολλοὶ τῶν ἐταίρων, ἰδίᾳ δ' ἀπόψεις ἐξέθεσαν κυρίως οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Ἀλέξ. Σβῶλος καὶ Γ. Τενεκίδης.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1953 - 1955 *

Συνεδρίασις τῆς 27ης Ἀπριλίου 1953.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Θεμιστ. Τσάτσου με θέμα : «*Διοικητικὴ πολιτικὴ καὶ διοικητικὸν δίκαιον*».

Συνεδρίασις τῆς 4ης Μαΐου 1953.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Στρατῆ Σωμερλίτη με θέμα : «*Ἡ συνταγματικὴ μεταρρυθμίσις εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν*».—Ἡ ἀνακοίνωσις ἀπετέλεσεν ἰδίᾳ ἀνάλυσιν τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος κατὰ τὸν νέον γιουγκοσλαβικὸν συνταγματικὸν χάρτην τοῦ Ἰανουαρίου 1953, τροποποιήσαντα ἐν πολλοῖς τὸ συνταγματικὸν κείμενον τοῦ 1946. Ὁ ὁμιλητὴς ἐτόνισεν ὅτι ἡ βαθυτέρα ἐννοια τῆς ἀναθεωρήσεως δὲν εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ συλλογικοῦ ὄργανου ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (praesidium) διὰ τοῦ ἐνὸς Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἀλλ' ἰδίᾳ τὸ πνεῦμα τοῦ νέου πολιτεύματος, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἡ συνταγματικὴ τάξις ἐν Γιουγκοσλαβίᾳ διαφέρει τόσον ἀπὸ τὰς δημοκρατίας τοῦ δυτικοῦ τύπου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς σοβιετικὰς σοσιαλιστικὰς δημοκρατίας. Εἶναι ἡ λαϊκὴ αὐτοκυβέρνησις, ἡ διακυβέρνησις δηλαδὴ τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, ἥτις καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἀποτροπὴν πάσης ὀλιγαρχικῆς παρεκκλίσεως ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος. Ἡ τοιαύτη μορφή αὐτοκυβερνήσεως τελεῖ ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν τριπλοῦν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς σημερινῆς γιουγκοσλαβικῆς πολιτείας, ἥτοι : α') τὴν διατήρησιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ χαρακτῆρος τοῦ κράτους, β') τὴν ἐξασφάλισιν τῆς πραγματικῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς αὐτοκυβερνήσεως καὶ γ') τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ὁμοσπονδιακῆς συμβιώσεως τῶν ἐθνότητων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ κρατικὴ κοινότης ἐν Γιουγκοσλαβίᾳ.

Περαιτέρω ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθεσε τὴν ἀρχὴν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἥτις ἐνσαρκοῦται εἰς τὸ σύνταγμα. Κατὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν ἐργαζόμενον λαόν. Οὗτος ἐκλέγει ἐλευθέρως τὰ ὄργανα κρατικῆς ἐξουσίας, ἥτοι τὰ συμβούλια τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τοῦ βασικοῦ πυρῆνος τοῦ χωρίου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὄrganου, δηλαδὴ τῆς λαϊκῆς συνελεύσεως τῆς ὁμοσπονδίας. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, πολὺ περισσώτερον δημοκρατικὴ ἀπὸ τὴν δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώ-

* Προεδρία Φαίδ. Βεγλερῆ.

σεως, ρυθμίζει ἐν Γιουγκοσλαυῖα καὶ οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς τομεῖς, ἀνήκοντας εἰς τὰς δυτικὰς δημοκρατίας εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἀποκλειστικῶς πρωτοβουλίαν καὶ δραστηριότητα. Ἰδίᾳ ὑπάρχουν εἰς τὴν γείτονα χώραν τὰ ὄργανα τὰ ἐξασφαλίζοντα τὴν λαϊκὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν ὀργανώσεων. Ταῦτα διαχειρίζονται τὰς ἐθνικοποιηθεῖσας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ ἐν καθεστῶς καθολικευμένης συνεταιριστικῆς ἐκμεταλλεύσεως, με ἐπιφύλαξιν τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Ἐπίσης εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς τῶν παραγωγῶν τῆς ὑπαίθρου ἰσχύει τὸ αὐτὸ σύστημα λαϊκῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς οἰκονομίας, ἀναχθείσης εἰς θεσμὸν συνταγματικόν.

Ἀπὸ καθαρῶς πολιτικῆς πλευρᾶς, ἀνώτατον τοῦ κράτους ὄργανον εἶναι (μετὰ τὸ σύνολον τῶν ἐκλογέων, τὸν ἀεργαζόμενον λαόν) ἡ ὁμοσπονδιακὴ λαϊκὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται εἴτε ἐν τῇ ὀλομελείᾳ τῆς (ἐν κοινῇ συνόδῳ τῶν δύο βουλῶν τῆς) εἴτε εἰς ὀλιγομελεστέραν σύνθεσιν, ὡς Συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας, εἴτε τέλος ὡς συμβούλιον τῶν παραγωγῶν καὶ (εἰς σύνθεσιν ἀκόμη ὀλιγομελεστέραν) ὡς συμβούλιον τῶν ἐθνικότητων.

Ἡ λαϊκὴ ὁμοσπονδιακὴ Συνέλευσις ἔχει τὰς ἀρμοδιότητας νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, τὰ μέλη τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, τὸ ἴδιον αὐτῆς προεδρεῖον, τοὺς δικαστὰς τοῦ ἀνωτάτου ὁμοσπονδιακοῦ δικαστηρίου καὶ τὰ μέλη τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν. ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχου τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου. Ἐπιλύει δὲ καὶ τὰς μεταξὺ τῶν δύο Βουλῶν διαφορὰς ἀρμοδιότητος. Ὡς πρὸς τοὺς νόμους, οὗτοι ψηφίζονται ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν ἐν ἰσοτιμίᾳ.

Τέλος, ὁ ὀμιλητὴς ἀνέλυσε τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὰς ἀρμοδιότητας τῆς «ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας» ἐν Γιουγκοσλαυῖα (Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ Ἐκτελεστικοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου, οὗτινος προεδρεῖ ὁ Πρόεδρος, δυνάμενος καὶ νὰ ἀναστείλῃ τὰς πράξεις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, φέρων τὸ ζήτημα ἀμέσως εἰς τὴν Συνέλευσιν).

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακοινώσεως, ἐπηκολούθησε συζήτησις, ἔλαβον δὲ τὸν λόγον ἰκανὸς ἀριθμὸς ἐκ τῶν παρισταμένων μελῶν τῆς Ἑταιρίας. Ἰδίᾳ παρατηρήσεις καὶ ἀπόψεις ἐξέθηκε καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Ἄλ. Σβῶλος.

Συνεδρίασις τῆς 15ης Μαΐου 1953.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Χρ. Σγουρίτσα με θέμα : «Ζητήματα ἐκ τοῦ ἀρθρου 35 τοῦ Συντάγματος».—Ὁ ὀμιλητὴς ἀνέπτυξε τὰ τῆς διαδικασίας ἐπιψηφίσεως τῶν κατὰ τὸ ἀρθρ. 35 § 2 τοῦ νέου συνταγματικοῦ κειμένου τοῦ 1952 νομοθετικῶν διαταγμάτων καὶ ἐξήτασε τὰ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος αὐτῶν ἐκ μέρους τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἐν ἀρχῇ ὁ ὀμιλητὴς ἐξέθεσε τὸ ἱστορικὸν τοῦ θεσμοῦ τούτου, θεσμοῦ παρεμφεροῦς πρὸς τὸν τοῦ ἀρθρ. 77 τοῦ συντάγματος τοῦ 1927.

Εἶτα ἠρέσνησε τὰ χρονικά ὅρια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρ. 35 § 2 τοῦ συντάγματος τοῦ 1952 καὶ τὰς οὐσιαστικὰς αὐτῆς προϋποθέσεις («*ρῦθμισις ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων*»). Ὁ κ. καθηγητῆς ἐτόνισεν ὅτι ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης δὲν ἐπιτρέπει νὰ γίνεταί εἰς περιπτώσεις μὴ ἐπειγούσας ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου καὶ ὅτι οὐδαμῶς ἠθέλησε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν τακτικὴν διαδικασίαν ψήφισεως τῶν νόμων διὰ τῆς ἐκτάκτου τοιαύτης τοῦ ἄρθρ. 35 § 2, οὐδὲ νὰ περιστείλῃ τὰς νομοθετικὰς τῆς Βουλῆς ἀρμοδιότητας. Ἐσκοπήθη νὰ περιορισθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐξαιρετικῆς διαδικασίας εἰς τὰς ἀπολύτως κατεπειγούσας περιπτώσεις, εἰς ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ θέματα, ὧν ἡ μὴ ἄμεσος νομοθετικὴ ρύθμισις θὰ ἀπέβαιεν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τοῦ κράτους.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξετέθη ὅτι νομικὴ λύσις περὶ τοῦ πότε θέμα τι εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐπεῖγον, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι ὄχι νομικόν, ἀλλὰ μᾶλλον πολιτικόν, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς κυβερνήσεως, ἐκ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Βουλῆς. Ἐξετέθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ ὁμιλητοῦ καὶ περιπτώσεις τινὲς ἐφ' ὧν πάντως ἀποκλείεται ἡ χρῆσις τῆς διαδικασίας τοῦ ἄρθρ. 35 § 2 κατὰ τὴν ἔννοιαν ἄλλων ἄρθρων τοῦ συντάγματος (ἐκλογικὸν σύστημα, προϋπολογισμὸς καὶ ἀπολογισμὸς, κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν κλπ.).

Κατόπιν ἀνεπτύχθη ἡ διαδικασία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ, ἐτονίσθη δὲ ὅτι τὰ λεγόμενα «*διατάγματα νομοθετικά*» τοῦ ἄρθρ. 35 § 2 εἶναι ἐν νομικῇ κυριολεξίᾳ νόμοι, καταρτιζόμενοι μὲ ἀπλουστευμένην διαδικασίαν, διάφορον τῆς τοῦ ἄρθρ. 22 (νομοθετικαὶ κατὰ τὸν τύπον πράξεις τῆς πολιτείας). Τέλος ἐξετέθησαν τὰ τοῦ δικαστικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν κρατικῶν τούτων πράξεων καὶ τὰ τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

Συνεδρίασις τῆς 22ας Μαΐου 1953.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου κ. Σπυρ. Καλογεροπούλου-Στράτη, μὲ θέμα: «*Αἰ νεώτεροι συνταγματικαὶ διατάξεις ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὸν πόλεμον ἐν σχέσει πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον*».— Ἐν ἀρχῇ ὁ ὁμιλητῆς ἀνέφερεν ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἔθεωρεῖτο ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν δικαίωμα τῆς κυριαρχίας τῶν κρατῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀσκησις ἦτο νόμιμος καὶ ἀπεριόριστος, ἀνεγνωρίζετο δὲ ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν προνόμιον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὑπῆρχε σύμπτωσις ἐνόττητος τῶν διεθνῶν κανόνων καὶ τῶν συνταγματικῶν διατάξεων.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπέστη οὐσιώδη ἐξέλιξιν τόσον εἰς τὸ Διεθνὲς δίκαιον ὅσον καὶ εἰς τὸ Συνταγματικὸν δίκαιον. Διεθνῶς μὲν ἡ χρῆσις αὐτοῦ περιορίσθη ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπὸ διμερῶν ἢ πολυμερῶν συνθηκῶν, ἰδίως δὲ διὰ τοῦ Συμφώνου τῆς Κ.Τ.Ε. καὶ τοῦ Χάρτου τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἀμφισβητουμένης ἤδη σήμερον τῆς νομιμότητος αὐτοῦ. Συνταγματικῶς δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ πολέμου ὑπέστη διπλοῦν περιορισμόν. Ἀφ' ἐνός μὲν περιορίσθη ἀμέσως

διὰ τῆς ἀποκηρύξεως τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου καὶ ἐμμέσως διὰ τῆς ὑπαγωγῆς ὀλοκλήρου τῆς συνταγματικῆς τάξεως ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς διεθνοῦς νομιμότητος ἢ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν διαιτησίαν, ὡς ἀπαραιτήτου προϋποθέσεως νομίμου κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἄφ' ἐτέρου δὲ ἡ ἀσκῆσις τοῦ δικαιώματος τούτου περιῆλθεν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐφ' ὅσον ὁ πόλεμος ἔπαυσε νὰ εἶναι ὑπόθεσις ἀφορῶσα τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἐξειλίχθη εἰς ὑπόθεσιν ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους καὶ συνεπῶς ἀρμόδιον ὄργανον διὰ τὴν ἀσκῆσιν αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι τὸ πολιτικὸν ἐκεῖνο ὄργανον, τὸ ὅποιον διερμηνεῦει τὴν βούλησιν τοῦ Ἔθνους, ἤτοι ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεΐα.

Αἱ ἀνωτέρω κατευθύνσεις, συνέχισεν ὁ κ. καθηγητῆς, ἐξεδηλώθησαν τὸ πρῶτον καὶ διευτυπώθησαν εἰς κανόνας δικαίου εἰς Γαλλίαν κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν περίοδον, ὡς ἐξῆς : α') ἀνάγκη εἰδικῆς πράξεως περὶ κηρύξεως τοῦ πολέμου, β') ὑπεροχὴ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ὡς πρὸς τὴν ἀσκῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου καὶ γ') συνταγματικὴ διάταξις περὶ ἀποκηρύξεως τοῦ πολέμου.

Ἡ σύγχρονος συνταγματικὴ πρακτικὴ παρουσιάζει κατὰ τὸν ὁμιλητὴν τέσσαρα συστήματα, ὡς πρὸς τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν διαδικασίαν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου : α) ἀποκλειστικὴ ἀρμοδιότης τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, β) μικτὴ ἀρμοδιότης τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους μετὰ συγκαταθέσεως ἢ ἐξουσιοδοτήσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, γ) ἀρμοδιότης τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, καὶ δ) συνταγματικὴ διαδικασία ἢ εἰδικὴ πλειοψηφία τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Καὶ ἡ μὲν ἀποκλειστικὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ἀρμοδιότης ἐκδηλοῦται ὡς συνέχεια τῆς μοναρχικῆς παραδόσεως καὶ θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ προβλήματα τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κυβερνητικῶν πράξεων (Ἰσπανία 1947, Μεγάλῃ Βρετανία, ἄρθρον 32 τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ). Ἡ δὲ μικτὴ ἀρμοδιότης τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐνεφανίσθη εἰς Γαλλίαν (1875), Ὀλλανδίαν (1948), Πορτογαλίαν (1943), Δανίαν (1920) καὶ εἰς τὰς Δημοκρατίας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Εἰς ἄλλα κράτη παρατηρεῖται ἡ ἀρμοδιότης τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐφ' ὅσον ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸ Ἔθνος καὶ εἰς τοὺς νομίμους αὐτοῦ ἀντιπροσώπους [Ἡν. Πολιτεία τῆς Ἀμερικῆς, Ἑλβετία (1874), Βραζιλία, Τουρκία, Γαλλία (1948), Ἰταλία (1948)]. Εἰδικὴ πλειοψηφία τῶν βουλῶν καὶ συνταγματικὴ διαδικασία ἰδιότυπος ἀπαιτεῖται ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ. Τέλος δ' εἰς τὰς Λαϊκὰς Δημοκρατίας ἀρμόδιον ὄργανον εἶναι τὸ πολυμελὲς Ἐκτελεστικὸν (Præsidium) καὶ κατ' ἐξαιρέσιν ἡ λαϊκὴ Συνέλευσις [Σοβιετικὴ Ἐνωσις, Ἀλβανία (1946), Βουλγαρία (1947), Ρουμανία (1948)].

Συνεδρίασις τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1954.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Θεμιστ. Τσάτσου, μὲ θέμα : «Ἡ ἔκφρασις δυσπιστίας τῆς Βουλῆς πρὸς τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὸ ἄρθρ. 67 τοῦ Συντάγ-

ματος τῆς Βόννης» (ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Θέμιδα», ἐν τόμῳ ΕΣ' σελ. 57 ἐπ., ἐνθα καὶ πρβλ. ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ἀνακοινώσεως).

Συνεδρίασις τῆς 2ας Μαρτίου 1954.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Δημητρ. Ἀποστολίδου, μὲ θέμα : «*Ἡ ἐλαστικότητα τῶν προγραμματικῶν διατάξεων νεωτέρων τινῶν συνταγμάτων καὶ τὰ ἐκ ταύτης προβλήματα*».

Ἐν ἀρχῇ ὁ ὁμιλητῆς ὑπέμνησε τὴν βασικὴν τυπικὴν διάκρισιν τῶν συνταγμάτων εἰς «αὐστηρά» καὶ εἰς «ἤπια», τὴν ἔννοιαν αὐτῆς καὶ τὸν γενικῶς γενόμενον ἀποδεκτὸν ὀρισμὸν τοῦ Συντάγματος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὡς καταστατικῶν χάρτου περιέχοντος τὴν μορφήν καὶ τὰς βάσεις τοῦ κράτους, τὰς οὐσιωδεστέρας βάσεις τῆς ὀργανώσεώς του, ὡς καὶ τὸν καθορισμὸν καὶ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐξουσίας του. Τὰ Συντάγματα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καθώριζον, περαιτέρω, τὸ πεδίον, τὸ ὁποῖον «ἐπιφυλάσσεται» εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ πολίτου καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκλείεται, κατ' ἀρχήν, πᾶσα ἐπέμβασις τοῦ κράτους, δι' οἰονδήποτε λόγον. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀποκαλεῖ ὁ ὁμιλητῆς «στατικὴν» ἔννοιαν τοῦ συντάγματος.

Ἐν τούτοις, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ἀνάγκη ὅτι, πέρα τῆς ὀργανικῆς ταύτης ἔννοιας τοῦ συντάγματος καὶ τῶν «ἀρνητικῶν» ὑποχρεώσεων τοῦ κράτους, τὸ σύνταγμα δεόν νὰ περιέχῃ καὶ «θετικὰς» ὑποχρεώσεις τῆς πολιτείας ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν ἢ ὀρισμένων κατηγοριῶν, ὡς καὶ τὴν γενικὴν τοῦ κράτους πολιτικὴν, ἰδίως ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου καὶ τὰς ἐπὶ τούτῳ κατευθυντήριους ἀρχάς, ὑπὸ τῶν ὁποίων θὰ καθοδηγῆται, κυρίως, ὁ νομοθέτης. Τοιοῦτοτρόπως, ἐδημιουργήθη ἡ ἔννοια τῶν «προγραμματικῶν» διατάξεων τοῦ συντάγματος, αἱ ὁποῖαι καὶ αὗται ἔχουν περιοριστικὸν χαρακτήρα. Δι' αὐτῶν, τὸ σύνταγμα καθορίζει τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἰδεολογίαν τοῦ κράτους, καταλείπει ὅμως τὴν ὁλοκληρωμένην ρύθμισιν ὀρισμένων θεμάτων εἰς τὸν νόμον.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν «προγραμματικῶν» διατάξεων εἶναι ἡ ἐλαστικότης αὐτῶν καὶ ἡ τελεολογία των. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς π.χ. ἐκ τῶν διατάξεων τῶν ἀρθρῶν 4 παρ. 1, 30, 37, 38, 41 τοῦ Ἰταλικοῦ Δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1947, ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθρ. 1 παρ. 1, ἀρθρ. 19 παρ. 2 τοῦ θεμελιώδους νόμου τῆς Βόννης, ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθρ. 157 παρ. 1 τοῦ Βαυαρικοῦ Συντάγματος (1946), ὡς καὶ ἐκ πλείστων διατάξεων συνταγμάτων «ἀνατολικοῦ τύπου» (Τσεχοσλοβακίας, Οὐγγαρίας, Ρουμανίας, Ἀλβανίας, Γιουγκοσλαβίας), τὰς ὁποίας ἐν ἐκτάσει ἀνέλυσεν ὁ ὁμιλητῆς.

Ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα τοῦ 1952, μολοντί τοῦτο εἶναι ξένον πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ «προγραμματισμοῦ», ἐν τούτοις ὁ ὁμιλητῆς ἐμνημόνευσε τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθρ. 16 παρ. 2, τὴν τοῦ ἀρθρ. 104 καὶ τὴν τοῦ ἀρθρ. 3, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀρθρ. 24, αἵτινες δὲν στεροῦνται ἐλαστικότητός τινος.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ὁμιλητῆς, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ καθορίσῃ ἐπακριβέ-

στερον τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλαστικότητος, ὡς οὐσιαστικοῦ γνωρίσματος τῶν συνταγμάτων, προέβη εἰς συγκριτικὴν μελέτην αὐτῆς μετὰ τὴν «ἐπιφύλαξιν ὑπὲρ τοῦ νόμου», μετὰ τὴν «σχετικότητα» τῶν ἀτομικῶν δημοσίων (συνταγματικῶς ἡγγυημένων) δικαιωμάτων, μετὰ τὸ «πνεῦμα» τοῦ συντάγματος, ὡς καὶ μετὰ τὸν «ἰδεαλισμόν», ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει συντάγματα τινὰ τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου.

Ἐρευρῶν δὲ τὴν νομικὴν φύσιν καὶ τὴν δεσμευτικὴν ἰσχὺν τῶν προγραμματικῶν διατάξεων, ὁ ὁμιλητὴς ἐδέχθη, ὅτι αὐταὶ ἀπευθύνονται πρωτίστως, ἀλλ' οὐχὶ ἀποκλειστικῶς, πρὸς τὸν κοινὸν νομοθέτην, ὅτι δημιουργοῦν εὐρύτερον κύκλον διακριτικῆς εὐχερείας δι' αὐτὸν καὶ, γενικῶς, διὰ τὴν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν, ὅτι κέκτηνται δεσμευτικὴν δύναμιν, ὑποχρεοῦσαι τὸν νομοθέτην ὄχι μόνον νὰ ὀλοκληρώσῃ τὰς συνταγματικὰς προβλέψεις, ἀν' ἀποφασίῃ νὰ θέσῃ τοὺς ἐπὶ τούτῳ κανόνας, ἀλλὰ, κατ' ἀρχήν, καὶ νὰ θέσῃ τούτους ὑποχρεωτικῶς καὶ ὅτι, ἀν' αἱ ὑποχρεώσεις αὐταὶ δὲν δημιουργοῦν εὐθέως δικαιώματα ὑπὲρ τῶν πολιτῶν, πάντως δύνανται νὰ ἐπηρεάσωσι τὰ δικαιώματά των καὶ νὰ στοιχειοθετήσωσιν ἀντισυνταγματικότητα τοῦ νόμου ἐκείνου, ὅστις θὰ ἀντέβαινε εἰς τοὺς συνταγματικοὺς (προγραμματικοὺς) σκοποὺς. Ὡς κύρωσιν τῆς ἀδρανείας τοῦ νομοθέτου νὰ ὀλοκληρώσῃ τοὺς προγραμματικούς σκοποὺς τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου, παρὰ τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δυσκολίας, ὁ ὁμιλητὴς ἀνέφερεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν διὰ τῆς «λαϊκῆς πρωτοβουλίας» θέσπισιν τῶν σχετικῶν ἀναγκαιῶν διατάξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἣτις θὰ παρημέλει τὸ καθήκον τῆς τοῦτο.

Ἐκ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἰδιαιτέρως ἡ ἐλαστικότης τῶν προγραμματικῶν διατάξεων, ὁ ὁμιλητὴς ὑπεγράμμισε τὸ μὲν τὸ τῆς καταργήσεως ἢ μὴ τοῦ προϋφισταμένου, ἀντιθέτου δὲ πρὸς τὰς προγραμματικὰς διατάξεις, δικαίου, τὸ δὲ τὸ τῆς τύχης τῶν ἐλαστικῶν προγραμματικῶν διατάξεων ἐν περιπτώσει βιαίας καταλύσεως τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον περιεῖχε ταύτας (θεωρία τῆς σιωπηρᾶς ἀποσυνταγματοποιήσεως), τέλος δέ, τὸ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων, συγκρινομένων πρὸς ἐλαστικὰς προγραμματικὰς διατάξεις. Ἡ ἐλαστικότης αὕτη θὰ εὐνοῇ τὴν δικαστικὴν διάπλυσιν τοῦ συντάγματος, θὰ δύναται ὁμως νὰ καταλήξῃ εἰς «ὀργανωμένην» ἀνασφάλειαν τοῦ δικαίου. Ἐπίσης, θὰ δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ δυσμενῶς τὴν ἔννοιαν τῆς συνταγματικῆς νομιμότητος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως θὰ διευκολύνῃ τὴν ἐξελικτικὴν ἀναπροσαρμογὴν τοῦ συντάγματος πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἐν συμπεράσματι, ὁ ὁμιλητὴς ὑπεστήριξεν ὅτι «ἡ ἐλαστικότης διαβιβρῶσκει τὴν αὐστηρότητα τοῦ συντάγματος» καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὀργανωτικὸν τῆς πολιτείας μέρος καὶ ὅτι οἱ συνταγματικοὶ σκοποὶ συνθέτουν ἤδη νέαν μορφήν κοινωνικο-πολιτικοῦ «καθεστώτος», χαρακτηριστικὸν τοῦ ὁποῖου δὲν θὰ εἶναι ἡ μισαλλοδοξία καὶ ἡ ἔλλειψις ἀνεκτικότητος, ἀλλ' ὁ ἀνταγωνισμὸς ἰδεῶν καὶ ἡ «πλειονότης» ἀντιλήψεων, περὶ τοῦ τρόπου τῆς κοινωνικῆς διαβιώσεως, ἐξ ὧν ἀντιλήψεων θὰ ἐπικρατῶσιν ἐκεῖνα ὑπὲρ τῶν ὁποίων θὰ

τάσσηται ἐκάστοτε ὁ λαός, προσδιορίζων διὰ τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τὸ συγκεκριμένον περιεχόμενον τοῦ ἐν τῷ συντάγματι «προγράμματος».

Συνεδρίασις τῆς 11ης Μαρτίου 1954.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ δημοσίου δικαίου κ. Γεωργ. Δασκαλάκη, μὲ θέμα : «*Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀλλοίωσις τοῦ συντάγματος*».

Ὁ ὁμιλητὴς ἀνεφέρθη εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ ἡ μορφή τῶν συνταγματικῶν κειμένων τοῦ 20οῦ αἰῶνος παραμένει σχεδὸν ἀμετάβλητος, αἱ κοινωνικαί, πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ πραγματικότητες ἔχουν ριζικῶς ἀλλάξει, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑφίσταται βαθὺ καὶ ἐπικίνδυνον χάσμα μεταξὺ συνταγματικῆς τάξεως καὶ πραγματικότητος, τὸ ὅποιον φέρει ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐνὸς κοινωνικοῦ προβλήματος. Ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ κοινωνικά προβλήματα, διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ βιαιὰ ρῆξις, ἐπιδιώκεται ἡ ἐξέυρεσις τρόπου εἰρηνικοῦ συμβιβασμοῦ καὶ συμφιλώσεως (accomodation). Οὕτω καὶ ἐδῶ ἐπιζητεῖται καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ συμβιβασμὸς διὰ τοῦ φαινομένου τῆς ἀλλοιώσεως ἢ ἀναπτύξεως τοῦ συντάγματος (Verfassungswandlung—Growth of the constitution).

Ἀνάπτυξις τοῦ συντάγματος, εἶναι, κατὰ τὸν ὁμιλητὴν, «ἡ ἄτυπος, σιωπηρά, περιορισμένη καὶ νόμιμος μεταβολὴ τοῦ νοήματος τοῦ συντάγματος, ποὺ πραγματοποιεῖται κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν του καὶ ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς κρατούσης συνταγματικῆς τάξεως». Τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συντάγματος συναντᾶται τόσον εἰς τὰ πολιτεύματα μὲ ἄγραφον, ὅσον καὶ μὲ γραπτὸν σύνταγμα. Ἰδίως εἰς τὰ αὐστηρὰ συνταγματικὰ κείμενα, ὅπως τὸ σύνταγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συντάγματος ἀποτελεῖ ἓνα ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς διατηρήσεως ἐπὶ μακρὸν τῆς ἰσχύος των. Ὁ ὁμιλητὴς ἀνέφερε πολλὰ παραδείγματα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, γαλλικοῦ, γερμανικοῦ, ἰταλικοῦ καὶ ἀμερικανικοῦ συνταγματικοῦ δικαίου καὶ ἐχαρακτήρισεν ὡς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐλληνικοῦ συντάγματος τὸ δικαίωμα τῶν δικαστηρίων νὰ κρίνουν τὴν συνταγματικότητα τῶν νόμων, τὰ κατ' ἐξουσιοδότησιν νόμου διατάγματα, τοὺς ἀναγκαστικοὺς νόμους, τὰς ὑπηρεσιακὰς κυβερνήσεις, τὴν διαφοροποίησιν τῶν ὑπουργῶν κ.ἄ.

Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ συντάγματος πραγματοποιεῖται ὅταν ὑπάρχη μία, μὴ ἄλλως δυναμένη νομικῶς νὰ ἰκανοποιηθῇ, κοινωνικὴ ἀνάγκη, ὅταν ἡ μεταβολὴ γίνεται ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῶν βάσεων τοῦ πολιτεύματος καὶ ὅταν καὶ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ μεταβολὴ ἀναγνωρίζωνται ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ κράτους καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ δικαστήρια. Οἱ πλέον συνήθεις τρόποι ἐμφανίσεως τῆς ἀλλοιώσεως εἶναι ἡ θετικοποίησις διατάξεων τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἡ συμπλήρωσις κενῶν τοῦ συντάγματος, ἡ ἀναγωγὴ κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν καταστάσεων εἰς κανόνας δικαίου διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐνοιῶν—πλαισίων, ὡς π.χ. ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἐλλήνων, ἡ προστασία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας κλπ.

Ἀνάπτυξις δύναται νὰ λάβῃ χώραν εἰς ὅλας τὰς μὴ θεμελιώδεις διατάξεις

καὶ νὰ γίνῃ *præter* καὶ *contra legem*. Νόμοι, ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς, ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς, αἱ πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δύνανται νὰ ἀποτελέσουν μέσα συνταγματικῆς ἀλλοιώσεως. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συντάγματος, μολονότι δὲν ἀποτελεῖ κυρίως εἰπεῖν «πηγὴν» τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου, δύνανται νὰ ὑποβοηθήσῃ οὐσιωδῶς εἰς τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν τοῦ πολιτεύματος ἢ ἐθνικῶν κανόνων, συνεπῶς δὲ νὰ ἀποτελέσῃ σημαντικὸν παράγοντα τῆς συνταγματικῆς ζωῆς καὶ ἐξελίξεως.

Συνεδρίασις τῆς 7ης Μαρτίου 1955.

Διάλεξις τοῦ Παρέδρου τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. F. de Bæque, διευθυντοῦ τῆς Γεν. Γραμματείας παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας, με θέμα : «*Le Conseil d'État, conseil du gouvernement français*».

Ὁ ὁμιλητής, κατόπιν συντόμου ἀνασκοπήσεως τῆς μορφῆς τῶν γνωμοδοτικῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ γαλλικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κατὰ τὸν μακρὸν αὐτοῦ βίον ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἤδη ἐτῶν, ἀνέπτυξεν ἰδίᾳ τὰς διαφορὰς, ἅστινας ἐμφανίζει τὸ συμβουλευτικὸν αὐτοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔργον κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου ἰσχυρούσας αὐτοῦ ἀρμοδιότητας, τονίσας ὅτι ἡ ἐπέκτασις αὕτη τοῦ γνωμοδοτικοῦ ἔργου τοῦ σώματος δὲν ἐβασίσθη εἰς ρητὰς νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις, ἀλλ' ἐγένετο διὰ τῆς νομολογιακῆς ὁδοῦ καὶ ἐν γένει διὰ τῆς πράξεως ἀπλῶς.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1956*

Συνεδρίασις τῆς 11ης Ἰανουαρίου 1956.

Προσλαλιὰ τοῦ Προέδρου πρὸς τοὺς ἑταίρους. Ἀρχομένης τῆς συνεδριάσεως ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς, μέλος τοῦ Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καὶ Καθηγητῆς εἰς τὴν Πάντειον Ἀνωτάτην Σχολὴν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, προέβη εἰς σύντομον ἀνασκόπησιν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρίας ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς λειτουργίας της. Ἐτόνισε τὴν γόνιμον ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἡ Ἑταιρία ἐνεφάνισε κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα, ἐπὶ παντός ἀντικειμένου ἐρεύνης τῶν θεμάτων τῆς δημοσίας διοικήσεως : ἀπὸ τῆς κριτικῆς τῶν ἐκάστοτε ἐπικαίρων θεσμῶν καὶ τῆς κριτικῆς τῆς νομολογίας μέχρι τῶν ἀνακοινώσεων ἐπὶ εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν θεμάτων καὶ τῶν δημοσιῶν διαλέξεων εἰς εὐρύτερον κοινὸν καὶ τῶν ἀπὸ νομοθετικῆς ἀπόψεως ὑποδείξεων πρὸς τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν καὶ τῶν βιβλιοκριτικῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων.

Ἀξιοσημειωτὸς, εἶπεν, ὑπῆρξεν ἰδίᾳ ἡ συμβολὴ τῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὀρισμένων κανόνων ὀργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς δημοσίας διοικήσεως, μάλιστα δ' εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως ἐν Ἑλλάδι, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὰς νομοπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τῶν περὶ ἀποφασιστικῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν νομαρχῶν νομοθετημάτων, ἅτινα κατὰ καιροὺς εἰσήγον τὴν διοικητικὴν ἀποκέντρωσιν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς δημοσίας μας διοικήσεως (καὶ τὴν εἰσήγον, ὡς γνωστὸν, ἐν μέτρῳ ἐκάστοτε, ὑπὸ μορφὴν προΐουσης ἀποσυγκεντρώσεως ἀρμοδιοτήτων) μετείχον μέλη τῆς

* Προεδρία Γ. Παπαχατζῆ.

Μετὰ τὰς ἀρχαιρεσίας τοῦ 1955 καὶ κατὰ τὰ ἐφεξῆς ἔτη (μέχρι καὶ τοῦ 1959) διόκησε τὴν Ἑταιρίαν ἑνδεκαμελὲς συμβούλιον ἐκ τῶν ἐξῆς : τῶν κ.κ. Διον. Καρβελά καὶ Γεωργ. Μαραγκοπούλου, Συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ κ. Θεμ. Τσάτσου, τῶν καθηγητῶν τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἰς τὰς Νομικὰς Σχολὰς Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κ.κ. Φαίδ. Βεγλερῆ καὶ Ἡλ. Κυριακοπούλου, τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Κράτους κ. Ἀλεξάνδρου Λέκα, τῶν Παρέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ.κ. Ἀγγέλου Ἰατρίδου καὶ Ἀθω Τσοῦτσου, τῶν παρ' Ἀρείφ Πάγγω δικηγόρων κ.κ. Δημ. Ἀποστολίδου καὶ Δημοσθ. Μεράσγεζη καὶ τοῦ προμνημονευθέντος Προέδρου τῆς Ἑταιρίας.

Ἑταιρίας μας μὲ τὴν ιδιότητα τακτικῶν μελῶν ἢ Προέδρων τῶν οἰκείων νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπῶν ἢ τοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ἑσωτερικῶν γνωμοδοτικοῦ συμβουλίου ἀποκεντρώσεως, μεταφέροντα οὕτως ἐκάστοτε εἰς τὰς νομοπαρασκευαστικὰς ἐκείνας ἐπιτροπὰς πολύτιμα πορίσματα ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ γενομένων κατὰ τὰς παλαιότερας ἐκείνας ἐποχὰς ἀνακοινώσεων καὶ μελετῶν.

Ὁ κ. Πρόεδρος προσέθεσεν, ὅτι τὴν Ἑταιρίαν ἀπησχόλησαν ὡσαύτως κατὰ καιροὺς καὶ ἄλλα ἐπίκαιρα ἐκάστοτε θέματα τῆς διοικητικῆς ὁργανώσεως τῆς χώρας μας καὶ τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι, ὡς τὸ πρόβλημα τῆς ἀστυφιλίας, οἱ θεσμοὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ σύστημα ἀναδείξεως δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν, τὸ ζήτημα τῆς γυναικείας ψήφου, τὰ συστήματα ἐκτελέσεως δημοσίων ἐν τῇ χώρᾳ ἔργων καὶ διαχειρίσεως τεχνικῶν ἔργων, ἡ ὁργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία κρατικῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς προνοίας, οἱ θεσμοὶ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, ἡ ὑπηρεσιακὴ κατάστασις τῶν νομαρχῶν (ἐπιλογή ὑπὸ ἀνωτάτου ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου καὶ ἡμιμονιμότης), ἡ αὐτοτέλεια τοῦ νομοῦ ὑπὸ ἔποψιν δημοσίου λογιστικοῦ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς διαθέσεως ἰδίων πόρων ὑπὲρ τῆς περιφερειακῆς διοικήσεως, καὶ πλείεστα ἄλλα ζωτικὰ διὰ τὴν δημοσίαν διοίκησιν ἀντικείμενα.

Περαιῶν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας ἐξέφρασε τὴν πεποιθήσιν ὅτι καὶ τὰ νεώτερα μέλη τῆς Ἑταιρίας θὰ συμβάλουν εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς μετὰ τοῦ αὐτοῦ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἡδη ἔτη κατέδειξαν οἱ ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ παλαιότεροι ἐπιστήμονες καὶ δὴ οἱ ἰδρυταὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου σωματείου.

«Καὶ τοῦ ιδρύματός μας τούτου ἡ δραστηριότης πρέπει, εἶπε, νὰ συνεχίσῃ ἐπικουροῦσα εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν οἰκείων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, διὰ νὰ ἐξευρεθοῦν τὰ εὐστοχώτερα νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς δημοσίας διοικήσεως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένῃ τις τὰ πάντα ἀπὸ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, αἵτινες κύπτουσιν ὑπὸ τὸν φόρτον τῶν τρεχούσης φύσεως ζητημάτων αὐτῶν. Εἰς ὅλας τὰς ἐχούσας ἀνεπτυγμένην ἐπιστημονικὴν κίνησιν χώρας, ἰδρύματα ἰδιωτικὰ καὶ κέντρα μελετῶν καὶ ἰνστιτοῦτα καὶ ἐπιστημονικαὶ ἑταιρίαι καὶ σύλλογοι ἐπιστημόνων ἐπωμίζονται μέγα μέρος τῆς εὐθύνης διὰ τὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων τῆς δημοσίας διοικήσεως, πολλὰ δ' ὀφείλει ἐκεῖ ἡ πρόοδος εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον θὰ πρέπη τοῦτο νὰ ἀληθεύῃ διὰ τὴν χώραν μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἐνδιαφέροντος τοῦ πολίτου ὑπὲρ τῶν κοινῶν καὶ ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τῆς δημοκρατίας. Τὸ μέχρι πρὸ εἰκοσιπενταετίας ὑπάρχον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης κενὸν εἰς τὸν τόπον μας ἦλθεν ἔκτοτε νὰ πληρώσῃ ἡ Ἑταιρία Διοικητικῶν Μελετῶν, ἀποτελεσθεῖσα ἀπὸ νέους τότε ἐπιστήμονας καὶ συνεχίσασα εἰς πλεόν ἐξειδικευμένον τομέα ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τὴν παράδοσιν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς παλαιότερας Ἑταιρίας Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν».

Ἐδόθη κατόπιν ὁ λόγος εἰς τὴν κυρίαν Ἀγνὴν Ρουσοπούλου, ἡ

ὅποια ὠμίλησε μὲ θέμα : «Ὁ νέος νόμος περὶ κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων τῶν ἀγροτῶν» (πρὸ βλ. ὀλόκληρον τὴν ὁμιλίαν ταύτην εἰς τὸν «Ὀικονομικὸν Ταχυδρόμον» τῆς 19.1.56 καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον). Ἡ κ. Ρουσοπούλου ἐσημείωσεν ἐκ τῶν προτέρων ἰδίᾳ τέσσαρα σημεῖα κριτικῆς τοῦ νομοθετήματος, προέβη δ' εἰς ἀνασκόπησιν τῶν προσπαθειῶν, αἵτινες εἶχον γίνοι εἰς τὸ παρελθὸν διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν καὶ τὴν ἰατροφαρμακευτικὴν περίθαλψιν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, παρέσχε στοιχεῖα στατιστικὰ καὶ ἕτερα συγκριτικὰ στοιχεῖα ἐκ παρεμφερῶν θεσμῶν εἰς ξένας χώρας καὶ ἐτόνισε τὰ σημεῖα διακρίσεως μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἰσχυόντων καὶ τῶν θεσμῶν τῶν εἰσαχθέντων εἰς χώρας μὲ ἀνεπτυγμένην ἀντίληψιν κοινωνικῆς προνοίας.

«Μία κατάφωρη ἀδικία, εἶπε, ποὺ τονίζεται συνεχῶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μελετοῦν τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομικὴν ζωὴ εἶναι ἡ ἐπιβάρυνση τῶν ἀγροτῶν γιὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἄλλων τάξεων, μὲ τοὺς λεγομένους φόρους ὑπὲρ τρίτων. Δυστυχῶς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναδιανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων τάξεων ἐνεργεῖται στὸν τόπο μας μὲ ἀντίστροφη φορά, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐνίσχυση τῶν οἰκονομικῶν ἢ πολιτικῶν ἰσχυροτέρων ομάδων ἀπὸ τις φορολογίαις ὑπὲρ τρίτων. Ἀπὸ μιὰ μελέτη τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, προκύπτει ὅτι τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ἑλληνικόν, ἀλλὰ παρατηρεῖται σ' ὅλες τις ὑπανάπτυκτες χώρες. Τὰ μέτρα, δηλαδὴ, τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς εἰσάγονται στὶς χώρες αὐτὲς καὶ ἐφαρμόζονται γιὰ μικρὰς μόνο, ἀλλὰ πολιτικὰ ἰσχυρὰς ομάδας.

Σὲ 280 ἑκατομμύρια νέων δραχμῶν ἀνῆλθαν τὸ 1954 στὴν Ἑλλάδα οἱ λεγόμενοι «κοινωνικοὶ πόροι», σὲ σύνολο 2.073 ἑκατομμυρίων νέων δρχ., ποὺ ἦσαν οἱ εἰσπράξεις ἀπὸ ἀσφαλιστικῆς εἰσφορῆς.

Τὰ 280 αὐτὰ ἑκατομμύρια δὲν κατακρίνονται μεταξὺ ὅλων τῶν ἀσφαλισμένων, ἀλλὰ δίδονται μόνον σὲ μιὰ μικρὴ μερίδα ἀπὸ προνομιούχους μισθωτοὺς καὶ ἐλευθέρους ἐπαγγελματίαις.

Τὸ αἴτημα γιὰ μιὰ γενικώτερη προστασία ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν οἰκονομικῶν ἀσθενεστέρων μαζῶν γεννήθηκε ἀπὸ τὴ Διακήρυξιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ τοῦ 1941 καὶ ἀπὸ τὴ βασικὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Προέδρου Ρουζβέλτ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸ φόβον καὶ τὴν ἀνάγκην. Ἀπὸ τὴν Διακήρυξιν αὐτὴ προέκυψε ἡ νέα ἐπιστήμη καὶ πολιτικὴ πράξις τῆς Κοινωνικῆς Ἀσφαλείας (social security), ποὺ διαφέρει ἀπὸ τὴν στενὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας, ὅπως ἀναπτύχθηκε στὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ στὶς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνα στὴ Δυτικὴ κυρίως Εὐρώπη. Περιλαμβάνει ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλεια κάθε εἶδος προστασίας τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων τάξεων, δηλ. καὶ τὶς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις καὶ τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ τὶς παροχὰς τῆς ἰατρικῆς ἀντιλήψεως. Ἀκόμη περιλαμβάνει, σὲ ὑπανάπτυκτες χώρες, κάθε μέτρο ποὺ τείνει στὸ ἀνέβασμα τοῦ βιοτικοῦ ἢ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, ὅπως π.χ. τὴν ἴδρυσιν ἢ ἐπιχορήγησιν ἐπιχειρήσεων κοινωνικῆς ἀφελείας, σχολὰς ἀγραμμάτων κλπ.

Ἡ ἐπιταγὴ τῆς διακήρυξεως τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐπῆρε σάρκα καὶ ὀστά

μέ τὸ σχέδιο Μπέβεριτζ στὴν Ἀγγλία καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Σχεδίου Ὑγείας καὶ ἐγκατάσταση τοῦ Κράτους-Πρόνοια ἀπὸ τὴ βρεττανικὴ ἐργατικὴ κυβέρνηση εἶχε παγκόσμια ἀπήχηση. Ὁ κόσμος εἶδε μὲ θαυμασμό νὰ πραγματοποιηθῆται ἓνα τόσο πλατὺ πρόγραμμα πού νὰ ἀγκαλιάζῃ ὅλον τὸ πληθυσμὸ καὶ μέσα σ' αὐτὸν φυσικὰ καὶ τοὺς ἀγρότους».

Ἀνέφερε κατόπιν ἡ κ. Ρουσοπούλου ὅτι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐν Γενεύῃ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας προκύπτει ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλιση τῶν ἀγροτῶν (ιδίως κατὰ τῆς ἀσθενείας) ἔχει ἤδη εἰς πολλὰς χώρας εἰσαχθῆ. Ἀνέπτυξε τὰ ἰσχύοντα συναφῶς εἰς χώρας τῆς δυτικῆς καὶ τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐξέθεσε τὰ τρία κατὰ τὰς ἀπόψεις τῆς δυνατὰ συστήματα ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως τῶν ἀγροτῶν, ἐξιστόρησε τὰ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπιτευχθέντα εἰς μικρὰν κλίμακα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἀνέλυσε τὰ κύρια σημεῖα τοῦ νέου νόμου, ὅστις, ὡς εἶπε, δὲν εἶναι νόμος κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως τῶν ἀγροτῶν, ἀλλ' ἀπλῶς νόμος ἐπεκτάσεως τῆς ἰατρικῆς ἀντιλήψεως εἰς τὴν ὑπαιθρον. Ἀνέφερε τοὺς προβλεπομένους ὑπὸ τοῦ νόμου πόρους (εἰσφοραὶ ἐνδιαφερομένων, εἰσφοραὶ ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως κλπ.), ἐξέθεσε δ' ὅτι τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει ἡ ἰατρικὴ περιθαλψὶς τῶν ἀγροτῶν εἶναι ἡ ἔλλειψις ἰατρῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον.

Ἐν τέλει ἡ κ. Ρουσοπούλου διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὰς συντάξεις τῶν ἀγροτῶν, θὰ βραδύνη ἡ λύσις τοῦ ζητήματος. «Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀκόμη πρόωρο, εἶπε. Θὰ πρέπη νὰ προηγηθῆ ἡ πείρα μερικῶν ἐτῶν στὴν ἀσφάλιση τῆς ἀσθενείας, γιὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ ὀργανωτικὲς προϋποθέσεις ἐνὸς τέτοιου μέτρου. Κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ σκοπιμώτερο θὰ ἦταν νὰ καταργηθοῦν ὅλα τὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα συντάξεων πού λειτουργοῦν σήμερα (250 τὸν ἀριθμὸν) καὶ νὰ θεσπισθῆ μία ἐνιαία ἐθνικὴ ἀσφάλιση γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς κατοίκους. Ὁ φορέας τῆς ἀσφαλίσεως αὐτῆς μπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε Ν.Π.Δ.Δ. εἴτε κρατικὴ ὑπηρεσία πού νὰ λειτουργῆ μὲ ἴδιο λογαριασμό, θὰ παρέχωνται δὲ τότε ὀρισμένες βασικὲς συντάξεις σὲ ὅλους. Οἱ εὐπορώτερες τάξεις θὰμποροῦσαν νὰ ἰδρῦσουν, ἂν θέλουν, ἐπικουρικὰ ταμεῖα ἢ νὰ μετατρέψουν τὰ σημερινὰ κυρίας ἀσφαλίσεως σὲ ἐπικουρικὰ, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ τὰ συντηροῦν ἀπὸ δικῆς τους εἰσφορῆς.

Ἀὐτὸ ὅμως προϋποθέτει κυβερνήσεις πού νὰ μὴ φοβοῦνται τ' ἀντιδημοτικὰ μέτρα, γιὰ νὰ τολμήσουν νὰ θίξουν τὰ κεκτημένα δικαιώματα τῶν εὐπορωτέρων ἰδίως τάξεων. Οἱ ἤδη νομοθετημένοι κοινωνικοὶ πόροι θὰμποροῦσαν τότε νὰ διοχετευθοῦν στὴν ἐνιαία ἐθνικὴ ἀσφάλιση. Ἀπὸ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς ὑπηρεσίας Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ βγαίνει ὅτι τὰ ποσὰ πού εἰσπράττονται γιὰ εἰσφορῆς κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων εἶναι σήμερα σχεδὸν ὅσα καὶ οἱ εἰσπράξεις ἀπὸ ἀμέσους φόρους. Τὸ ποσοστὸν φοροδιαφυγῆς εἶναι ἴσως μεγαλύτερο στὴν ἀσφάλιση καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φορολογία. Τὸ 1954 οἱ ἀμεσοὶ φόροι ἀπέδωσαν 1.944 ἑκατομμ. δραχ. καὶ οἱ εἰσφορῆς ἐργοδοτῶν καὶ ἠσφαλισμένων 1.793 ἑκατομμ. δραχ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶς οἱ παροχές

Δημοσίου, Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων καὶ Ν.Π.Δ.Δ., ἔφθασαν στὰ 1954 εἰς 2.981 ἑκατομ. δραχ. Χρήματα ἐπομένως ξοδεύονται ἤδη. Μία ἐνιαία ρύθμιση τῶν παροχῶν μὲ γνώμονα τὴν δικαιότερη ἀνακατανομή τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ὥστε νὰ συμμετέχουν σ' αὐτὴν καὶ οἱ παρίες, θάταν ἡ λογικώτερη λύση.

»Ὅσο γιὰ τὴν ἀσφάλιση τῆς ἀσθενείας, τὰ μέτρα εἶναι εὐκολώτερα, πρῶτα γιὰτὶ εἶναι ἤδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἐνοποιημένη, δεδομένου ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ 250 λειτουργοῦντα ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα δὲν ἔχουν δικό τους κλάδο ὑγείας καὶ ὅτι στὸ Ι.Κ.Α. εἶναι ἀσφαλισμένα σήμερα πάνω ἀπὸ 1.000.000 πρόσωπα γιὰ τοὺς κινδύνους ἀσθενείας.

»Καὶ στὸν κλάδο αὐτὸν ἡ σκοπιμώτερη λύση θὰ ἦταν νὰ καταργηθοῦν τὰ ὑπάρχοντα ταμεῖα ἀσφαλίσεως ὑγείας καὶ νὰ θεσπισθῇ μία ἐνιαία ἐθνικὴ ἀσφάλιση γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἕλληνας ποὺ θὰ παρέχη δωρεὰν μὲν ὀρισμένες βασικὲς ἰατροφαρμακευτικὲς παροχὲς καὶ μὲ πληρωμὴ ποὺ θὰ καθορίζεται μὲ ὑπολογισμοὺς τῶν ἀσφαλιστικῶν κλάσεων ὅλες τὶς πάνω ἀπὸ τὴ βάση παροχὲς. Βεβαίως, ὑπάρχει στὴν ἀσφάλιση ὑγείας ἡ ἀρχὴ ὅτι οἱ εἰσφορὲς εἶναι ἀνισες, ἐνῶ οἱ παροχὲς ἐνιαίαι. Σήμερα τὸ κόστος τῆς ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως συνεχῶς αὐξάνει μὲ τὰ νεώτερα μέσα ἀναλύσεων, ἀκτινογραφιῶν κλπ., ὥστε οἱ ὑπολογισμοὶ τῆς δαπάνης κατὰ κεφαλὴν ἠσφαλισμένου νὰ πρέπη νὰ θεθοῦν ἐπὶ νέων βάσεων, ὥστε οἱ εὐπορώτερες τοῦλάχιστον τάξεις νὰ συμμετέχουν μὲ ἕνα ποσοστὸν στὶς δαπάνες τῶν προσθέτων παροχῶν, οἱ ὁποῖες γιὰ ὀρισμένες ὁμάδες ἀτόμων μὲ χαμηλὸ εἰσόδημα πρέπει νὰ παρέχωνται δωρεὰν.

»Πάντως γιὰ τὶς βασικὲς παροχὲς πρέπει νὰ ὑπάρχη ἀγώγιμο δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου. Ἡ συγχώνευση τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κλάδου ὑγείας τοῦ Ι.Κ.Α. μὲ τὴν σημερινὴ ἰατρικὴ ἀντίληψη τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ δώσῃ τὶς οικονομικὲς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ τέτοια γενικώτερη ἐπέκταση τῆς προστασίας τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι οἱ ὑπηρεσίαι αὐτὲς θὰ ἐφαρμόζουν καὶ μέτρα προληπτικῆς ὑγιεινῆς.

»Τὰ ζητήματα ὁμῶς αὐτὰ πρέπει νὰ συζητηθοῦν πλατεῖα καὶ δημόσια καὶ νὰ ζητηθοῦν τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ γραφεῖα μελετῶν τῶν Ὑπουργείων καὶ τῶν μεγάλων τραπεζῶν, ποὺ θ' ἀποτελέσουν τὴν βάση τῶν ὑπολογισμῶν.

»Στὸ μεταξύ ὁμῶς ἡ ἐπέκτασις τῆς ἰατρικῆς ἀντιλήψεως στὴν ὑπαιθρο δὲν βλάπτει. Τοῦναντίον μάλιστα, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐπιτύχη. Φθάνει νὰ μὴ τὴν ὀνομάζουμε ἀσφάλιση καὶ δημιουργοῦμε τὴν ψεύτικη ἐντύπωση στοὺς ἐνδιαφερομένους ὅτι τοὺς παρέχονται νέα δικαιώματα».

Συνεδρίασις τῆς 24ης Ἰανουαρίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου, μὲ θέμα : «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν». — Ἡ κρατοῦσα περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρία, εἶπεν ὁ κ. Παπαλάμπρου, στηρίζεται πρωτίστως ἐπὶ τῆς ἐκδοχῆς τῆς τριπλῆς οὐσιαστικῆς ἢ ἀντικειμενικῆς ἢ, ἀκριβέστερον, λειτουργικῆς διακρίσεως τῶν

πολιτειακῶν πράξεων εἰς νομοθετικὰς, ἐκτελεστικὰς ἢ διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἢ δικαιοδοτικὰς. Τινὲς περιορίζουν τὰ εἶδη τῶν πολιτειακῶν πράξεων εἰς δύο, ἐνῶ ἕτεροι αὐξάνουν ταῦτα εἰς τέσσαρα ἢ περισσότερα. Τὸ οὐσιῶδες ὅμως εἶναι ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἀντίληψιν, πᾶσα κατ' ἰδίαν πολιτειακὴ πράξις ἐπιτελεῖ ἀποκλειστικῶς ὠρισμένην λειτουργίαν, εἴτε νομοθετικὴν εἴτε ἐκτελεστικὴν εἴτε δικαστικὴν εἴτε ἄλλην τινά.

Στηριζομένη ἐπὶ τῆς ὑποτιθεμένης λειτουργικῆς ταύτης διακρίσεως τῶν πολιτειακῶν πράξεων, ἡ κρατοῦσα θεωρία ἀντιλαμβάνεται τὴν διάκρισιν τῶν ἐξουσιῶν ὡς σύστημα πολιτειακῆς ὀργανώσεως, ἐγκείμενον εἰς τὴν κατανομήν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας (ὑπὸ οὐσιαστικὴν ἔννοιαν) μεταξύ τριῶν ὀργάνων ἢ ομάδων ὀργάνων ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων, μεταξύ τριῶν «ἐξουσιῶν» (ὑπὸ τυπικὴν ἢ ὀργανικὴν ἔννοιαν), ἐκάστη τῶν ὁποίων καθίσταται ἀρμοδία πρὸς ἐκδοσιν τῶν εἰς τὴν ἀντίστοιχον λειτουργίαν ἀναγομένων πράξεων.

Ἐγγυτέρα ἔρευνα πείθει, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ περὶ τῆς λειτουργικῆς διακρίσεως τῶν πολιτειακῶν πράξεων κρατοῦσα ἀντίληψις δὲν εὐσταθεῖ. Πράγματι, πᾶσα πράξις θέτουσα κανόνα δικαίου (νομοθετικὴ) προϋποθέτει ὅτι ὑφίσταται «ἐξουσία» πρὸς ἐκδοσιν αὐτῆς, δηλαδὴ κανὼν δικαίου ὀρίζων ὅτι ὠρισμένον ὄργανον δύναται νὰ θέσῃ ἐγκύριως ἕτερον κανόνα δικαίου. Οὕτως, ἡ πράξις λειτουργεῖ ἐν ταύτῳ, ἐν ἀναφορᾷ μὲν πρὸς τὸν τιθέμενον κανόνα, ὡς νομοθετικὴ, ἐν ἀναφορᾷ δὲ πρὸς τὸν κανόνα δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐκδίδεται, ὡς ἐκτελεστικὴ. Ἡ ἀντιδιαστολὴ νομοθεσίας καὶ ἐκτελέσεως δὲν ἀποτελεῖ, συνεπῶς, διάκρισιν μεταξύ λειτουργικῶς διαφόρων πολιτειακῶν πράξεων, ἀλλὰ διάκρισιν λειτουργιῶν ἐπιτελουμένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς πράξεως, τοῦτο δὲ ἀποκλείει ἐκ τῶν προτέρων τὴν δυνατότητα χρησιμοποίησεως τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν ὡς κριτηρίου πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀρμοδιότητος τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων-ἐξουσιῶν.

Περαιτέρω, ἡ λειτουργικὴ διάκρισις τῶν πολιτειακῶν πράξεων δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς διαστολῆς μεταξύ κανονιστικῶν (γενικῶν) καὶ ἀτομικῶν (εἰδικῶν) πράξεων. Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν στερεῖται μὲν πρακτικῆς νομικῆς σημασίας, ἀλλὰ ἀφ' ἑνὸς δὲν εἶναι λειτουργικὴ, ὡς μὴ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῆς πράξεως ἐπιτελουμένης λειτουργίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι σχετικὴ, διότι, λογικῶς, οὐδεμία νομικὴ πράξις δύναται νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀτομικὴ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ διάκρισις αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα τὸ κριτήριον τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρμοδιότητος τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διότι τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ θέτῃ εἰμὴ γενικοὺς κανόνας καὶ ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία δύναται ἄνευ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδοτήσεως, νὰ ἐκδίδῃ ἀτομικὰς πράξεις, τοιαῦτα δὲ συμπεράσματα οὐδέποτε ἐγένοντο δεκτά.

Τέλος, εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας προσκρούει ὁ ὀρισμὸς τῆς δικαστικῆς λειτουργίας. Ἡ δικαιοδοτικὴ πράξις (δικαστικὴ ἀπόφασις) θεωρεῖται λειτουργικῶς ἰδιόμορφος, ἐπὶ τῇ ἐκδοχῇ ὅτι στερεῖται συστατικοῦ (νομοθετικοῦ) χαρακτήρος, καθ' ὃ περιοριζομένη εἰς διαπίστωσιν προϊσχύοντος κανόνος

(νομικῆς καταστάσεως) δι' ἀπλῆς συλλογιστικῆς διαδικασίας (δικανικὸς συλλογισμὸς), ἐγκειμένης εἰς τὴν ὑπαγωγὴν τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν εἰς δεδομένον γενικὸν κανόνα, δι' ἧς «ἀνευρίσκεται» ὁ ἰσχύων ἤδη ἀτομικὸς κανὼν. Ἐν τούτοις, εἰς πλείστας περιπτώσεις (π.χ. ποινικαὶ καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις, διαπλαστικαὶ ἀποφάσεις), καὶ ἂν θεωρηθῇ ἀπολύτως προκαθωρισμένος ὑπὸ γενικοῦ κανόνος ὁ ἀτομικὸς κανὼν ὃν δεόν νὰ θέσῃ ὁ δικαστής, οὗτος δὲν ἰσχύει πρὸ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ τίθεται δι' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις (π.χ. ἀγνωριστικαὶ ἀποφάσεις) ὑποτίθεται ὅτι πρόκειται ἀπλῆ «διαπίστωσις» προϊσχύοντος (ἀτομικοῦ) κανόνος, διὰ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως καθορίζεται κατ' ἀμάχητον τεκμήριον (δεδικασμένον) ποῖος κανὼν δεόν νὰ θεωρητῆαι προϊσχύων, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος τίθεται διὰ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποτελούσης, οὕτω, θέσιν καὶ ἐκτέλεσιν κανόνων ὑφ' ἣν ἔννοιαν καὶ αἱ λοιπαὶ πολιτειακαὶ πράξεις.

Ἀνεξαρτήτως, ἤδη, τῆς δυνατότητος τῆς λειτουργικῆς διακρίσεως τῶν πολιτειακῶν πράξεων, εἶναι ἐπίσης προβληματικὸν ἂν ἡ κατὰ τὸ σύνταγμα διάρθρωσις τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ σχῆμα τῶν τριῶν ἀνεξαρτήτων ἐξουσιῶν. Βεβαίως τὰ συντάγματα ἀναγορεύουν συνήθως διὰ πανηγυρικῶν ἐκφράσεων ὠρισμένα ὄργανα εἰς ἀντιστοίχους «ἐξουσίας», ἀλλὰ, ἀφ' ἐνὸς μὲν, ἐπιτρέπουν τὴν διὰ νόμου ἴδρυσιν καὶ ἐτέρων ὀργάνων, ἀφ' ἐτέρου δέ, προβλέπουν ὠρισμένα ὄργανα ἄνευ ἐνδείξεως περὶ τῆς «ἐξουσίας» εἰς ἣν δεόν νὰ λογίζωνται ἀνήκοντα. Τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, ἐπὶ παραδειγματι, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εἴτε ὡς τμῆμα τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας εἴτε ὡς τμῆμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἴτε ὡς ἀπαρτίζοντα ἰδίαν ἐξουσίαν. Γενικώτερον, εἶναι ἀμφίβολος ἡ δυνατότης καὶ ἡ ἀξία τῆς γενικῆς κατατάξεως τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων εἰς νομοθετικά, ἐκτελεστικά καὶ δικαστικά, μόνον δὲ ἀπὸ ὠρισμένης ἀπόψεως καὶ ἐν σχέσει πρὸς ὠρισμένην διάταξιν (π.χ. αἵτησις ἀκύρωσεως πράξεων διοικητικῶν ἀρχῶν) ἐπιβάλλεται ν' ἀποφανθῶμεν ἂν ὠρισμένον ὄργανον ἀνήκῃ εἰς ὠρισμένην «ἐξουσίαν».

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποτιθεμένη ἀνεξαρτησία τῶν τριῶν ἐξουσιῶν εἶναι προβληματικῆ. Οὕτως, ὑφίσταται ἐν πολλοῖς σύμπτωσις προσωπικῶν φορέων τῶν «ἐξουσιῶν» (Βασιλεὺς καὶ Ὑπουργοὶ παράγοντες τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, διοικητικοὶ ὑπάλληλοι μέλη δικαστηρίων, δικασταὶ μέλη διοικητικῶν συλλογικῶν ὀργάνων κ.ο.κ.), στενὴ δὲ εἶναι, κατὰ τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἡ ἐξάρτησις μεταξύ Βουλῆς καὶ Ὑπουργῶν. Τοῦναντίον, ἔντονος εἶναι, κατὰ τὸ σύνταγμα καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἡ τάσις τῆς ἰδρύσεως, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, σχετικῶς ἀνεξαρτήτων ἀρχῶν (μονιμότης ὑπαλλήλων, συλλογικὰ διοικητικὰ ὄργανα, τοπικὴ καὶ εἰδικὴ αὐτοδιοίκησις, ἀποκέντρωσις), εἰς τρόπον ὥστε, ἀνεξαρτήτως τῆς διακρίσεως τῶν τριῶν «ἐξουσιῶν», δύνανται νὰ διαπιστωθῇ διακρίσις μεταξύ τῶν πολιτικοῦ χαρακτήρος ὀργάνων τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (Βουλὴ—Ὑπουργοί) ἀφ' ἐνός, καὶ τῶν οἰονεὶ τεχνικοῦ χαρακτήρος διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν ἀφ' ἐτέρου.

Μετὰ τὰς κριτικὰς ταύτας παρατηρήσεις ἐπιβάλλεται νὰ ὑποδείξωμεν τὰ

κριτήρια τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ εἰδικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος.

α) Θεμελιώδης εἶναι, ἐν προκειμένῳ, ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν μόνη ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία (Βουλὴ ἢ ἐπιτροπὴ Βουλῆς καὶ Βασιλεὺς—Ὑπουργοί, ἀρθρ. 22 καὶ 35) ἔχει γενικὴν νομοθετικὴν ἀρμοδιότητα.

β) Ἡ ἀρμοδιότης αὕτη περιλαμβάνει τὴν θέσιν τόσοσιν γενικῶν, ὅσων καὶ ἀτομικῶν κανόνων. Συνήθως λέγεται ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἀσκοῦσα τὴν ἀρμοδιότητα ταύτην, δὲν δύναται ἀνὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, τοῦτο ὅμως προϋποθέτει ὅτι ὑφίσταται λειτουργικὴ διάκρισις μεταξὺ νομοθετικῶν καὶ δικαστικῶν πράξεων, ἥτις, ὡς εἶδομεν, δὲν εἶναι δυνατὴ. Ἀληθὲς εἶναι μόνον ὅτι δὲν δύναται ν' ἀνατεθῇ εἰς τὴν Βουλὴν ἢ τμῆμα αὐτῆς εἰδικὴ ἀρμοδιότης «ἐκδικάσεως» ὀρισμένων ὑποθέσεων καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ καταλυθῇ ἡ ἀρμοδιότης τῶν δικαστηρίων ὅπως ἀποφαίνονται τελειωτικῶς, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν γενικῶν ἢ ἀτομικῶν κανόνων οὓς ἤθελε θέσει ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, περὶ τοῦ ἐν ἐκάστη περιπτώσει νομικῶς ἰσχύοντος. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν ἐγκλείει τὴν ἀρχὴν τῆς κλιμακώσεως τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ δικαίου.

γ) Τὴν γενικὴν αὐτῆς νομοθετικὴν ἀρμοδιότητα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται, ὡς τοιαύτην, οὔτε νὰ μεταβιβάσῃ, οὔτε ν' ἀναθέσῃ παραλλήλως εἰς ἕτερα ὄργανα.

δ) Τὰ λοιπὰ ὄργανα ἔχουν μόνον εἰδικὰς ἀρμοδιότητας, ὅσας ἀναθέτουσιν αὐτοῖς τὸ σύνταγμα καὶ ὁ νόμος (πρβλ. ἀρθρ. 44 Συντ.), πρὸς ἔκδοσιν εἴτε κανονιστικῶν εἴτε ἀτομικῶν πράξεων.

ε) Ἡ ἔκδοσις κανονιστικῶν πράξεων εἶναι ἀμφίβολον ἀν δύναται ν' ἀνατεθῇ εἰς δικαστήρια ἢ εἰς πᾶσαν διοικητικὴν ἀρχὴν.

ς) Ἡ ἀρμοδιότης πρὸς ἔκδοσιν ὀρισμένων πράξεων δὲν δύναται ν' ἀνατεθῇ εἰμὴ εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια. Ὁ κύκλος τῶν πράξεων τούτων καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν κριτηρίων καὶ ἀνάγεται, κατὰ βᾶσιν, εἰς τὴν ἀσκησιν ποινικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἐπίλυσιν ἰδιωτικῶν διαφορῶν, ὧν ἡ ἔννοια συνάπτεται πρὸς τὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ δημόσιον (διοικητικόν) δίκαιον. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ἐπίσης ἱστορικὸν χαρακτήρα, τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου περιλαμβάνοντος, κατὰ βᾶσιν, τοὺς θεσμοὺς τῆς φιλελευθέρας οἰκονομίας (ἰδιοκτησία, ἐλευθερία συναλλαγῶν), τοῦ δὲ δημοσίου ἀναγομένου, τοῦναντίον, εἰς τὴν «κρατικὴν παρέμβασιν». Ἄλλ' ἡ διάκρισις εἶναι ρευστὴ, ἔχει δὲ ἐπισκοπισθῆ κατ' ἀκολουθίαν τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐξελίξεων, αἵτινες ἐδημιούργησαν θεσμοὺς ἀμφιβόλου χαρακτήρος καὶ ἐπέφερον προσέγγισιν τῶν δύο κλάδων (δημοσιοποίησις ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἰδιωτικοποίησις δημοσίου δικαίου).

ζ) Αἱ εἰς διοικητικὰς ἀρχὰς ἀνατιθέμεναι ἀρμοδιότητες ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον, πλήρη ἢ μερικόν, τῶν δικαστηρίων, διοικητικῶν ἢ τακτικῶν, κατανέμονται δηλαδὴ ἐν πολλοῖς μεταξὺ διοικήσεως καὶ δικαστηρίων.

Ἐν κατακλιθεὶς δέον νὰ τονισθῆ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπικαλούμεθα τὴν ἀρχὴν τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ὡς ἔχουσιν ὀρισμένην *a priori* ἔννοιαν, ἀλλὰ ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ θετικὸν δίκαιον ἐκάστης χώρας, ἵνα συναγάγωμεν τοὺς κανόνες εἰς οὓς ἔγκειται ἡ ἀρχὴ αὕτη κατὰ τὸ πολίτευμα τῆς χώρας ταύτης.

Συνεδρίασις τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παρ' Ἀρσίου Πάφῳ δικηγόρου κ. Δημ. Ἀποστολίδου, μὲ θέμα : «*Ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τῶν ὀνηρεσιακῶν κυβερνήσεων, ὡς καὶ τῶν πολιτικῶν τοιούτων πρὸ τῆς εἰς αὐτὰς παροχῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης*».

Συνεδρίασις τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδωνος Βεγλερῆ, μὲ θέμα : «*Αἷτια καὶ αἰτιολογία τῶν διοικητικῶν πράξεων*».

Συνεδρίασις τῆς 13ης Μαρτίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ ὀρηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἡλία Κρίσπη, μὲ θέμα : «*Ἐξελίξεις εἰς τὸ Διεθνὲς Ναυτικὸν Δίκαιον*».—Τὸ (δημόσιον) διεθνὲς ναυτικὸν δίκαιον, εἶπεν ὁ κ. Κρίσπης, διέρχεται περίοδον ἐξελίξεων. Οὗτοι παρατηρεῖται τάσις ἐλέγχου ὑπὸ διαφόρων κρατῶν ὀρισμένων περιοχῶν τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης (λ.χ. ὁ *anti-smuggling act* τοῦ 1935 τῶν Η.Π.Α., ἡ Δήλωσις τοῦ Παναμά τοῦ 1939) ἢ τῆς ὑπεράνω τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἐναερίου περιοχῆς (π.χ. νόμοι τῶν Η.Π.Α. 1950, καὶ τοῦ Καναδά 1951, περὶ ζωνῶν ἐναερίου ἀμυντικῆς ἀναγνωρίσεως), τάσις προσκαίρου ἀποκλεισμοῦ μεγάλων περιοχῶν τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης (π.χ. εἰς τὸν κεντρικὸν Εἰρηρικὸν ὠκεανόν) λόγῳ ἐκτελέσεως «ἀτομικῶν» πειραμάτων, τάσις πρὸς διεύρυσιν τῆς χωρικῆς θαλάσσης κλπ. Εἰς πρόοδον τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου συνετέλεσαν καὶ δύο πρόσφατοι ἀποφάσεις τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν Στενῶν τῆς Κερκύρας 1949 (ὅπου, φέρ' εἰπεῖν, ἐξετάζονται ἀπόψεις τοῦ δικαιώματος ἀβλαβοῦς διελύσεως κ.ἄ.) καὶ τῆς ἀλιείας εἰς τὰς νορβηγικὰς ἀκτὰς (1951), (ὅπου ἀντιμετωπίζεται τὸ ζήτημα τοῦ τρόπου χαράξεως τῆς βασικῆς γραμμῆς, πρὸς μέτρησιν τῆς χωρικῆς θαλάσσης). Μία τῶν σημαντικωτέρων ἐξελίξεων ἀναφέρεται εἰς τὴν «ἠπειρωτικὴν ὕφαλοκρηπίδα». Οὕτω καλεῖται ὁ βυθὸς καὶ τὸ ὑπόδαφος τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μέχρι τοῦ σημείου, ἔνθα τὸ βάθος τῶν ὑδάτων εἶναι 200 μέτρα περίπου. Ἐχει παρατηρηθῆ ὅτι ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ὁ βυθὸς παρουσιάζει ἀπότομον ἀπόκλιση πρὸς μέγα βάθος.

Ἡ ἠπειρωτικὴ ὕφαλοκρηπίς παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς. Ἐν πρώτοις ποικίλλει ἡ ἔκτασις αὐτῆς, ἡ ὁποία δυνατὸν

νά εἶναι ὀλίγα μέτρα (ἢ καὶ μηδέν), ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Χιλήν, τὸ Περού κλπ., ἢ πολλὰ μίλια, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Ἀγγλίαν (ὅπου φθάνει τὰ 300 μίλια), εἰς τὴν Κιτρίνην θάλασσαν (700-800 μίλια), εἰς τὰς Η.Π.Α. κλπ. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου θάλασσα συνδέουσα ξηρὰς παρουσιάζει εἰς ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῆς βάθος ὑδάτων ὀλιγώτερον τῶν 200 μέτρων, π.χ. εἰς τὸν Περσικὸν Κόλπον, εἰς τὸν Κόλπον τῆς Πάρια, εἰς τὴν Ἀραφούραν Θάλασσαν κλπ. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τινὲς μὲν ὀμιλοῦν περὶ ἀνυπαρξίας ὑφαλοκρηπίδος, ἐνῶ ἄλλοι περὶ «ἐσωτερικῆς ὑφαλοκρηπίδος». Ἡ ἡπειρωτικὴ ὑφαλοκρηπίς παρουσιάζει ἐνίοτε φάραγγας βάθους μεζονος τῶν 200 μέτρων. Τὸ εἰς αὐτὰς ὕδωρ ἄλλοτε μὲν ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ ὕδατος εἰς τὸ μέγα βάθος, ἄλλοτε δὲ δὲν ἐπικοινωνεῖ. Τὸ ἄκρον τῆς ὑφαλοκρηπίδος πρὸς τὸ μέγα βάθος εἶναι στρογγύλον, ἐπικαλύπτεται δὲ ὑπὸ ἰλύος (συνήθως κινουμένης ὑπὸ ρευμάτων) καὶ ἄλλης ὕλης, εἰς τρόπον ὥστε τὸ βάθος τῶν 200 μέτρων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορίζεται πρακτικῶς μετ' ἀκριβείας.

Ἡ νομικὴ ἔννοια τῆς ἡπειρωτικῆς ὑφαλοκρηπίδος ἐπιχειρεῖται νὰ προσδιορισθῇ διὰ κριτηρίου θεωρητικῆς ἢ πρακτικῆς. Θεωρητικὸν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ κριτήριον τῶν 200 μέτρων βάθους. Ἡ ἐφαρμογὴ του εἶναι δυσχερής, ὡς ἐξηγήθη. Τὸ κριτήριον τοῦτο ἀπεδέχθη ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου τοῦ Ο.Η.Ε. ἐν ἔτει 1953. Προηγουμένως, τὸ 1951, εἶχεν αὐτὴ ἀσπασθῇ τὸ πρακτικὸν κριτήριον, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ἄκρον τῆς ὑφαλοκρηπίδος εὐρίσκεται ἐκεῖ ἔνθα τὸ βάθος τῶν ὑδάτων ἐπιτρέπει τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ βυθοῦ καὶ τοῦ ὑπεδάφους (σήμερον ἔχει ἐπιτευχθῇ τοιαύτη ἐκμετάλλευσις εἰς βάθος ὕδατος 30-40 μέτρων).

Εἶναι φανερόν ὅτι ὁσάκις ὀλόκληρος ἡ ἡπειρωτικὴ ὑφαλοκρηπίς εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς χωρικῆς θαλάσσης ἐνὸς κράτους δὲν γεννῶνται ζητήματα, βάσει τῆς ἰσχυοῦσης θεωρίας περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ παρακτίου κράτους ἐπὶ τῆς χωρικῆς θαλάσσης. Ὅταν ὅμως ἡ ὑφαλοκρηπίς ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς χωρικῆς θαλάσσης, ἀνακύπτει τὸ πρόβλημα : ποῖος δικαιούται νὰ προβάλῃ εἰς ἐκμετάλλευσιν τοῦ πλούτου αὐτῆς. Τὸ πρόβλημα ἀνέκυψεν ἀφ' ὅτου ἰδίᾳ διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς πετρελαίων εἰς ὑφαλοκρηπίδα τῶν Η.Π.Α. κλπ.

Πλὴν τοῦ πετρελαίου, ὁ βυθὸς καὶ τὸ ὑπέδαφος περιέχουν καὶ ἄλλα ἀγαθὰ, λ.χ. πρῶτην ὕλην λευκοσιδήρου, ἀνθρακα, φυσικὸν φωταέριον, θεῖον κλπ. Ἐπὶ τῆς ὑφαλοκρηπίδος, ἐπίσης, ζοῦν ὀρισμένοι ἰχθύες καὶ ζῶα (σπόγγοι, κοράλλια, ὄστρακα διάφορα κλπ.), ἐνῶ ἄλλου εἶδους ἰχθύες (βακαλαί, γλῶσσαι κλπ.) ζοῦν καὶ κινοῦνται ἐγγὺς τῆς ὑφαλοκρηπίδος. Τὸ ἔμψυχον ὕλικόν τοῦ βυθοῦ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὑφαλοκρηπίδος. Ἡ ἀλιεῖα εἶναι, συνεπῶς, ἐλευθέρα καὶ πρέπει νὰ παραμεινῇ ἐλευθέρα, μὲ μόνην τὴν ἐξαίρεσιν ὀρισμένων «ἱστορικῶν» δικαιωμάτων ἀλιείας εἰς τμήματα τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, ὀφισταμένων ὑπὲρ κρατῶν τινῶν (λ.χ. Τύνις : σπόγγους, Κεϋλάνη : μαργαρίτας κλπ.).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀψύχου ὕλικου τοῦ βυθοῦ καὶ ὑπεδάφους, δέον νὰ γίνῃ ἡ ἐξῆς διάκρισις : Ὁ βυθὸς εἶναι νοητῇ ἐπιφάνεια δια-

χωρίζουσα τὰ ὕδατα ἀπὸ τὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς (ὑπέδαφος). Ἡ χρῆσις τοῦ βυθοῦ εἶναι ἀνάλογος πρὸς ἐκείνην τῆς θαλάσσης. Ὁ βυθὸς εἶναι, ὡς καὶ ἡ θάλασσα, ἐλεύθερος καὶ ἀνοικτὸς εἰς πάντας. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι δεκτικὸν ἐκμεταλλεύσεως, τόσον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, διὰ σφράγγων, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ δὴ διὰ μονίμων ἐγκαταστάσεων, ἢ τοποθέτησις τῶν ὁποίων συνιστᾷ «χρῆσιν» τῆς θαλάσσης (ἥτις δὲν πρέπει νὰ φθάνη μέχρι καταχρήσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν). Πλεῖστα προβλήματα θὰ προκύβουν βεβαίως ἐκ τῆς τοποθετήσεως μονίμων ἐγκαταστάσεων, σχετιζόμενα μὲ τὴν ναυσιπλοῖαν καὶ τὴν ἄλιειαν.

Ἡ πρακτικὴ τῶν κρατῶν ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ὑφίσταται ἤδη μία διεθνὴς σύμβασις (τοῦ 1942, μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Βενεζουέλας, ὡς πρὸς τὸν Κόλπον τῆς Πάρια) καὶ ὑπὲρ τὰς εἰκοσι πέντε μονομερεῖς πράξεις κρατῶν (ὑπὸ μορφὴν νόμων, διαταγμάτων, διακηρύξεων κλπ.), δι' ὧν διεκδικοῦνται ἀποκλειστικὰ δικαιώματα ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πλοῦτου τῆς οἰκείας ὑφαλοκρηπίδος. Ἡ πρώτη τοιαύτη μονομερὴς πράξις ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν Η.Π.Α. τὴν 28-9-1945. Αἱ διάφοροι μονομερεῖς πράξεις δύνανται γενικῶς νὰ καταταγοῦν εἰς κατηγορίας, τ.έ.: α) Τινὲς ἐξ αὐτῶν διεκδικοῦν κυριότητα ἐπὶ τῶν πετρελαίων καὶ ἄλλου ἀψύχου πλοῦτου, β) ἄλλαι διεκδικοῦν δικαιώματα καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμψύχου ἐπὶ ἢ ἐγγὺς τῆς ὑφαλοκρηπίδος πλοῦτου, γ) ἄλλαι ἀξιοῦν κυριαρχίαν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τῆς ὑφαλοκρηπίδος ὑδάτων ἐν γένει, δ) ἐπὶ ὑπάρξεως («ἔσωτερικῆς ὑφαλοκρηπίδος») ἐπιχειρεῖται διανομὴ αὐτῆς μεταξὺ τῶν παρακτίων κρατῶν (Περσικὸς Κόλπος), ε) ἐπὶ ἀνυπαρξίας ὑφαλοκρηπίδος, κηρύσσεται κυριαρχία ἐπὶ εὐρείας ἐκτάσεως τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης (Χιλή, Περσῶν, Ἰσημερινός, Νότ. Κορέα κλπ.).

Τὸ κοινὸν γνώρισμα τῶν ποικίλων ἐκδηλώσεων τῆς διεθνοῦς πρακτικῆς εἶναι ὅτι διεκδικεῖται, εἰς τὴν πραγματικότητα, κυριαρχία, ἐπέκτασις τοῦ imperium τοῦ κράτους. Πρὸς θεμελίωσιν αὐτῆς τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη ἐπικαλοῦνται πλείστας θεωρίας (ἢ θεωρία τῆς γεωγραφικῆς ἢ γεωλογικῆς συνοχῆς, ἢ τῆς restitutio in integrum, ἢ τῆς ἀνάγκης, ἢ τῆς σκοπιμότητος, ἢ τοῦ ἀναγνωριστικοῦ χαρακτῆρος τῶν μονομερῶν πράξεων τῶν κρατῶν, ἢ τοῦ τίτλου πρὸς χρῆσικτησίαν). Τινὲς (ὡς ὁ Yeres) ὑποστηρίζουν ὅτι ἔχει ἤδη διαμορφωθῆ διεθνὲς ἔθιμον περὶ τῆς ὑφαλοκρηπίδος κλπ. Πάντα ταῦτα τείνουν εἰς ἀνατροπὴν τῆς κρατούτης, ὡς φαίνεται, θεωρίας τῆς occupatio πρὸς ἐπέκτασιν τῆς κρατικῆς κυριαρχίας κλπ.

Διεθνεῖς διαφοραί, σχετικαὶ πρὸς τὰ ἐκτεθέντα, ἔχουν ἐμφανισθῆ τέσσαρες τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον : ἡ ὑπόθεσις Abu Dahbi, ἢ τοῦ Zuatar, ἢ αὐστραλοϊαπωνικὴ διαφορὰ περὶ τὴν Ἀραφούραν θάλασσαν καὶ ἡ τοῦ Ὠνάση, τὰς ὁποίας καὶ ἀνέπτυξεν ὁ ὀμιλητῆς, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ὁδὸν διαμορφώσεως ἐθιμικῶν περὶ τῆς ὑφαλοκρηπίδος κανόνων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπαιτεῖ μακρὸν σχετικῶς χρόνον, κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ὁποίου θὰ πολλαπλασιασθοῦν αἱ περιπτώσεις συγκρούσεως συμφερόντων, σκόπιμος θὰ ἦτο ἡ διευθέτησις τῶν ζητημάτων διὰ διεθνοῦς

συμβάσεως, καταρτιζομένης ὑπὸ διπλωματικῆς διασκέψεως, πρὸς τοῦτο συγκαλουμένης.

Συνεδρίασις τῆς 27ης Μαρτίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Γεωργ. Βλάχου, μὲ θέμα : «*Ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν εἰς τὸ Πνεῦμα τῶν Νόμων*».—Ἡ ανακοίνωσις ἐγένετο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως, πρὸ τινων μηνῶν, διακοσιῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Montesquieu.

Ὁ ὁμιλητής, ἀφοῦ ἀνέλυσε συνοπτικῶς τὴν κρατήσασαν καὶ ἐν Ἑλλάδι γνῶμην—ὑποστηρικθεῖσαν, μεταξύ ἄλλων, ὑπὸ τῶν Ι. Ἀραβαντινοῦ καὶ Ν. Ν. Σαριπόλου—καθ' ἣν ὁ Montesquieu ἀναπτύσσει εἰς τὸ ἔργον του αὐστηράν περὶ χωρισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν διδασκαλίαν, ἐσημείωσε τὴν παρατηρουμένην ἀπὸ τινων ἐτῶν μεταστροφὴν τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, χάρις εἰς ἐργασίας γάλλων ἰδίως καὶ ἐλλήνων συνταγματολόγων, οἵτινες ἐδέχθησαν ὅτι εἰς τὸ «Πνεῦμα τῶν Νόμων» προβλέπονται τοιαῦται διασταυρώσεις τῶν ἀρμοδιοτήτων καὶ συνεργασίαι μεταξύ τῶν συνταγματικῶν ὀργάνων, ὥστε νὰ πίπτῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ τοῦ δῆθεν αὐστηροῦ καὶ ἀκάμπτου, κατὰ τὸν Montesquieu, χωρισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν. Ἀποδεχόμενος τὴν ὀρθότητα τῆς τελευταίας ταύτης γνώμης ὁ κ. Βλάχος παρατηρεῖ ἐν τούτοις ὅτι αὕτη δὲν τέμνει ὀριστικῶς τὴν ἀμφισβήτησιν, διότι περιορίζεται εἰς ποσοτικὴν τρόπον τινὰ ἔρευναν περὶ τῆς διασταυρώσεως καὶ συνεργασίας τῶν ἐξουσιῶν, καὶ δὴ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς τὸ ἕκτον κεφάλαιον τοῦ ἑνδεκάτου βιβλίου τοῦ «Πνεύματος τῶν Νόμων» περιγραφόμενον πολίτευμα τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ κ. Βλάχος ὑπεστήριζεν ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἐπιβάλλεται, προσέτι, τὸ μὲν ἢ διευκρίνισις τῶν γνωσιολογικῶν καὶ μεθοδολογικῶν προϋποθέσεων τοῦ «Πνεύματος τῶν Νόμων» ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως τοῦ 18ου αἰῶνος, διευκρίνισις ἣτις ἐπιτρέπει καὶ τὴν ἐπακριβῆ ἑρμηνεῖαν ὀρισμένων σκοτεινῶν χωρίων τοῦ βιβλίου, τὸ δὲ ἢ διεύρυνσις τῆς ἐρένης διὰ τῆς ἀναδρομῆς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ, πλὴν τοῦ ρηθέντος ἕκτου κεφαλαίου, τμήματα τούτου, πρὸς ἀνέυρεσιν τῆς σημασίας ἣν ἐνέχει ἢ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν διδασκαλία ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν καθόλου πολιτειολογίαν τοῦ Montesquieu, εἰδικώτερον δὲ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῶν σχέσεων μεταξύ ἐξουσίας καὶ ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸν φιλόσοφον εἰς ὅλην τὴν κληρὸν τὸ ἔργον του καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ συντάγματος τῆς Ἀγγλίας κεφάλαια.

Ἀκολουθῶν τὴν διπλὴν ταύτην κατεύθυνσιν, ὁ κ. Βλάχος κατέδειξε περαιτέρω ὅτι ὁ Montesquieu, ἀντιμετωπίζων τὸ θεωρητικὸν πρόβλημα τῆς ἐνότητος τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, οὐδόλως παρέβλεψεν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐνότης ἀποτελεῖ λογικὴν καὶ ἱστορικὴν προϋπόθεσιν δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν κράτους, ἐνδιεφέρθη ὅμως κυρίως οὐχὶ διὰ τὸ τυπικὸν στοιχεῖον

τῆς ἐνότητος τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐνότης πραγματοποιεῖται ἐκάστοτε, ἐπὶ τῇ βάσει κοινωνιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν προσδιοριστικῶν αἰτίων διεπόντων τὴν γένεσιν, τὴν ὄργανωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν ἐκάστου συγκεκριμένου πολιτεύματος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ κ. Βλάχος, ἡ διάκρισις τῶν τριῶν λειτουργιῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἰδέα τῆς πολιτειακῆς ἐνότητος, ἀποτελεῖ καθαράν ἐπιστημονικὴν ὑπόθεσιν προσαρμοζομένην ἀναγκαίως, εἰς τὴν σκέψιν τοῦ φιλοσόφου, πρὸς τὰς κατὰ τὴν «φύσιν», τὴν «ἀρχὴν» καὶ τὸ «ἀντικείμενον» γενομένας διακρίσεις τῶν πολιτευμάτων. Τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἡ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν διδασκαλία τοῦ Montesquieu δὲν ἐντοπίζεται εἰς μόνον τὸ πολίτευμα τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἐνέχει πολλαπλᾶς σημασίας, ἦτοι : α) μίαν γενικωτάτην, ὑποδηλοῦσαν τὴν ἀνάγκην, πρὸς ὄφελος τῆς προσωπικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, τῆς μὴ συσσωρεύσεως πασῶν τῶν κρατικῶν ἀρμοδιοτήτων εἰς χεῖρας ἐνὸς μοναδικοῦ (ἀτομικοῦ ἢ συλλογικοῦ) φορέως· β') μίαν εἰδικωτέραν σημασίαν διὰ τὴν κριτικὴν ἀξιολόγησιν τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ πολιτεύματος καὶ γ) μίαν ὅλως εἰδικὴν σημασίαν, συμφώνως πρὸς τὸ «ἀντικείμενον», δηλαδή τὰς ἰδιοτυπίας, τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἀγγλίας. Ἐκθέτων τὰς διαφορούς ταύτας σημασίας ὁ ὀμιλητὴς κατέστησε πρόδηλον ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὁ Montesquieu ἐθεώρησε τὰς «ἐξουσίας» ὡς λογικὰς ὀντότητας ἢ ὑποστάσεις ἀναπαριστώσας ἀντιστοιχῶς τὰς τρεῖς λειτουργικὰς ἐκφάνσεις τῆς πολιτείας. Ὁ γάλλος φιλόσοφος ἐδέχθη τούναντίον σταθερῶς ὅτι αἱ «ἐξουσίαι» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ αἱ συγκεκριμένα, κοινωνιολογικῶς προσδιορισμένα δυνάμεις (λ.χ. οἱ εὐγενεῖς ἢ ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀστικοῦ στοιχείου κλπ.), αἵτινες εἰς ἕκαστον δεδομένον κράτος καὶ ἐν δεδομένη ἱστορικῇ ἐποχῇ ἐνσαρκώνουν τὴν κρατικὴν ἐξουσίαν. Οὕτω δὲ καὶ ὁ τρόπος ἀντισταθμίσεως καὶ ἰσορροπίας τῶν συνταγματικῶν ὀργάνων, ὃν διαγιγνώσκει ὁ Montesquieu, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπορρέει ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν συσχετισμὸν τῶν ἐν λόγῳ δυνάμεων, συσχετισμὸν ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς μεταβλητὸν, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον προσαρμόζεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ θεωρητικὴ διάκρισις τῶν τριῶν λειτουργιῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν γνώμην, ἣτις ἐκράτησεν ἐν προκειμένῳ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ «Πνεύματος τῶν Νόμων».

Περαίων ὁ κ. Βλάχος ὑπεγράμμισε τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Montesquieu διὰ τὴν καθ' ὅλου ἀνάπτυξιν τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν συγχρόνων προβλημάτων τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης.

Συνεδρίασις τῆς 10ης Ἀπριλίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Εἰσηγητοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Θεμιστ. Κουρουσοπούλου με θέμα : «Τὸ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος».

Ἡ ἔκτασις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἣν δύνανται νὰ ἐπιδεικνύω-

σιν οἱ βουλευταί, εἶπεν ὁ κ. Κουρουσόπουλος, καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ συντάγματος ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν λοιπῶν ἀσυμβιβάστων τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος. Τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦτο, συμφώνως τῇ ρηθείσῃ διατάξει, ἔχει διττὴν κατεύθυνσιν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ὄρα ὠρισμένην ἀντικειμενικὴν κατάστασιν, ἣτοι ἐνοικίασιν ἀγροτικῶν κτημάτων τοῦ δημοσίου, ἀνάληψιν κρατικῶν προμηθειῶν ἢ ἐργολαβικῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων, ἐνοικίασιν δημοσίων φόρων, παραχώρησιν δημοσίων κτημάτων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀφορᾷ ὠρισμένην ὑποκειμενικὴν κατάστασιν, ὡς εἶναι ἡ ιδιότης τοῦ ὁμορρυθμοῦ ἑταίρου, διευθυντοῦ, νομικοῦ καὶ διοικητικοῦ συμβούλου ἑταιρίας συμβληθείσης κατὰ τὰ ἀνωτέρω μετὰ τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου ἢ διευθυντοῦ ἐμπορικῆς ἑταιρίας ἀπολαυοῦσης εἰδικοῦ προνομίου ἢ ἐπιχορηγήσεως.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς διατάξεως ταύτης διαφαίνεται ἡ βούλησις τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου, ὅπως διασφαλίσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, οὐχὶ δὲ νὰ προφυλάξῃ τὸ δημόσιον ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἰδιοτελείας τοῦ πρὸς αὐτὸ ἀντισυμβαλλομένου βουλευτοῦ, καταχρωμένου τυχὸν τῆς βουλευτικῆς του ιδιότητος.

Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὴν περιπτωσιολογίαν τῆς ρηθείσης συνταγματικῆς διατάξεως.

Πράγματι ἡ διάταξις αὕτη, ἀποβλέπουσα ἀντικειμενικῶς εἰς τὴν ἐπιχειρηματικὴν δρᾶσιν ἐκείνην, ἣτις προϋποθέτει μίαν διαρκῆ οικονομικὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸ δημόσιον, ὑποκειμενικῶς δὲ εἰς τοὺς ἐνεργῶς καὶ ἐμφανῶς ἀναμιγνυομένους μὲ τὴν διοίκησιν ἐμπορικῶν ἑταιριῶν, οἵτινες ἔρχονται εἰς τοιαῦτας σχέσεις πρὸς τὸ δημόσιον, περιλαμβάνει πᾶσαν περίπτωσιν καθ' ἣν καθίστανται ἐμφανεῖς αἱ πρὸς τὸ δημόσιον οικονομικαὶ σχέσεις τῶν βουλευτῶν, καὶ οὕτω δίδεται ἀφορμὴ εἰς δυσμενῆ σχόλια τῶν πολιτῶν, ἅτινα, κατὰ τ' ἀνωτέρω, θέλει ν' ἀποτρέψῃ ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης.

Δὲν συμπεριέλαβε δὲ ἡ διάταξις αὕτη οὐδεμίαν ἄλλην περίπτωσιν, ὅπως τὰς ἀπαλλοτριωτικὰς συμβάσεις, ἢ τοὺς μετόχους, οἵτινες ἔστω καὶ ἐὰν δεσπόζουν οικονομικῶς τῆς ἑταιρίας τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω συμβαλλομένης, δὲν ἐμφανίζονται εἰς τὴν διοίκησιν ἢ τὴν ἐκπροσώπησίν της, καθ' ὅσον αἱ περιπτώσεις αὗται, καίτοι ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως ἔχουν μεγαλύτεραν οικονομικὴν σπουδαιότητα, δὲν καθιστοῦν ἐμφανῆ τὴν μὲ τὸ δημόσιον οικονομικὴν ἐπαφὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δίδουν ἀφορμὴν εἰς δυσμενῆ σχόλια.

Ἐφ' ὅσον ὅθεν ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης διαπνέεται ἀπὸ τὴν πρόθεσιν ὅπως διασφαλίσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος ἀπὸ τὰ δυσμενῆ σχόλια τῶν πολιτῶν, τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦτο δέον νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ συντάγματος ρητῶς προβλεπομένας σχέσεις, αἵτινες λόγω τῆς φύσεώς των δύνανται νὰ προκαλέσωσι τοιαῦτα σχόλια, καὶ ν' ἀποκλεισθῇ ἡ ἀναλογικὴ ἐπέκτασις του εἰς ἄλλας μὴ κατονομαζομένας σχέσεις, ἔστω καὶ ἂν αὗται ἔχουν, ἀπὸ ἀπόψεως οὐσιαστικῆς, μεγαλύτεραν οικονομικὴν σημασίαν.

Συνεδρίασις τῆς 24ης Ἀπριλίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Κωνστ. Καραβίδα, με θέμα : «Τὰ μικρὰ κοινοτικά ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως».—Ὁ κ. Κ. Καραβίδας ἀνεγνώρισεν ἐν ἀρχῇ τῆς ὁμιλίας του τὴν πρωταρχικὴν ὑπὸ ἐποψιν ἐθνικῆς οἰκονομίας σημασίαν τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, συνυφασμένων μετὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς χώρας, ἔφερε δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας παραδείγματα τεχνικῶν (μετὰ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως, ἰδίᾳ δ' ἀνέφερε τὴν πάλην τῶν ἀρχαίων Φωκαέων ἀποίκων ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ κατὰ τοῦ ἐκχειλίζοντος Ροδανοῦ, τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἔργα παροχτεύσεως εἰς τὸν Ἀχελῶν καὶ τὰς τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἀντιπλημμυρικὰς παρὰ τὸν Νεῖλον ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις. Εἶπεν ὁμως ὅτι εἰδικώτερον τὰ μικρὰ κοινοτικά ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως, ἅτινα καὶ ἀποτελοῦσι τὸ κύριον τῆς ὁμιλίας του θέμα, παρὰ τὸν ἐντοπισμένον χαρακτῆρα τῆς ἀποδόσεώς των, ἐμφανίζουσι καὶ ταῦτα ἀξιολογωτάτην σημασίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι μετὰ μικρὰν σχετικῶς δαπάνην δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι πολλὰ χωριστὰ τοιαῦτα ἔργα, ἐξυπηρετοῦντα μέγαν ἀριθμὸν κοινοτήτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔχουσι καὶ μίαν πλευρὰν ἠθικοῦ χαρακτῆρος, τὴν ὅποιαν δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρίδη, δημιουργοῦν δηλαδὴ ἐν εἶδος δεσμοῦ ψυχικοῦ τῶν χωρικῶν πρὸς αὐτά, διότι εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἔργα τῶν ἰδίων των χειρῶν, ἀφοῦ συνέβαλον οὗτοι εἰς τὴν κατασκευὴν των καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας, καὶ ἐθίζουσι τοὺς χωρικοὺς εἰς τὸ νὰ ἀγαπῶσι τὰ ἔργα πολιτισμοῦ καὶ βελτιώσεως τῆς γῆς, ἀποσπῶντα αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συνήθη ἀτυχῶς ραστώνῃ τοῦ ἐπαρχιακοῦ βίου, ἥτις ἄλλοτε ἀπετελμάτωνε τὰς ἡμέρας των καὶ ὑπὸ ἐποψιν ψυχικῆς διαθέσεως καὶ ὑπὸ ἐποψιν ἐπιπέδου ζωῆς ἐν γένει καὶ στάθμης ὕλικῆς εὐημερίας.

Ὁ ὁμιλητὴς ἀνεμνήσθη περαιτέρω τῶν πρώτων προσπαθειῶν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς (ἀπὸ τοῦ 1932 ἰδίᾳ καὶ ἐφεξῆς), ἵνα μετὰ δάνεια, πρὸ παντὸς δὲ μετὰ παροχὴν ὕλικῶν (τσιμέντου κλπ.), ἐνθαρρύνῃ τὰς κοινότητας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν ἔργων ἐγγείου βελτιώσεως, ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τοὺς ὀργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, οἵτινες ἐπέβαλλον ὑποχρεωτικὴν προσωπικὴν ἐργασίαν εἰς τοὺς δημότας κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ δημοτικοῦ κώδικος. Ἀνέφερε πλεῖστα παραδείγματα καὶ μετέφερεν εἰς τὴν ὁμιλίαν του πορίσματα πείρας, ἅτινα εἶχε συναγάγει κατὰ τὴν πολυετῆ ὑπηρεσίαν του εἰς τὴν ἀρμόδιαν διεύθυνσιν τῆς ὡς εἴρηται Τραπεζῆς.

Ὁ κ. Καραβίδας, διανθίζων τὴν ὁμιλίαν του μετὰ τὴν ἀφήγησιν συγκεκριμένων ζωντανῶν περιστατικῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ μεσοπολέμου καὶ τῶν πρώτων συναφῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, ἐτόνισεν ὅτι αἱ κυριώτεραι δυσχέρειαι τοῦ ἔργου ἐκείνου τῆς ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐπικουρίας τῶν κοινοτήτων εἰς τοιαῦτα μικρὰ ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα προήρχοντο ἀπὸ ὑπερβολικὴν προσήλωσιν τῶν χωρικῶν εἰς τὸ δικαίωμα ἰδιοκτησίας, ἥτις τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ σημεῖον ν' ἀντιδροῦν μετὰ ὅλα τὰ μέσα (πολιτικά, ἀπει-

λῆν συμπλοκῶν κλπ.) εἰς τὴν παραμικρὰν σκέψιν ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων διὰ τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἔργων, ἀπὸ τὸν φανατικὸν ἀνταγωνισμὸν προκειμένου περὶ ὕδατικῶν σχέσεων καὶ ἀπὸ μίαν παλαιὰν κακὴν συνήθειαν νὰ διέρχωνται οἱ ἀγρόται τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των εἰς τὰ καφενεῖα καὶ τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐχρειάσθη συστηματικὴ προσπάθεια διαιπαδαγωγήσεως διὰ νὰ ἀγαπήσουν οὗτοι τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τὴν ἐκτεινομένην πέραν τῶν στενῶς ἀτομικῶν ἰδιοκτησιῶν των. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις παρετηρήθη τάσις διαθέσεως τῶν ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης παρεχομένων μικροδανείων εἰς ἀποταμίευσιν, μικρεμπόριον κλπ., ἀντὶ τῆς παραγωγικῆς ἐπενδύσεως. Πανταχοῦ ἡ συμβολὴ τῶν διδασκάλων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων ἦτο λίαν ἀποδοτικὴ—ὅσοις εὐρίσκοντο οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι—ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν ἔμπνευσιν πρωτοβουλίας καὶ δημιουργικῆς πνοῆς. Ἀνεφέρε δ' ὁ ὀμιλητὴς καὶ τὴν περίπτωσιν νομάρχου, ὅστις μεταβὰς εἰς χωρίον ὁμοῦ μὲ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης καὶ τῆς γεωργικῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας, εἰργάσθη μετὰ τῶν ὑπαλλήλων τούτων εἰς ἔργον ἐπιχωματώσεως ἐπὶ κλιτύς ἐναντι τῆς πλατείας τοῦ χωρίου, ἔνθα καθήμενοι οἱ χωρικοὶ ἀπῆλθον τὴν ἡλιόλουστον ἡμέραν. Ἐκεῖνοι δὲ τότε ἐκ τοῦ ζωντανοῦ παραδείγματος τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Κράτους ἐμπνεόμενοι καὶ πολλῶ μᾶλλον ἐξ αὐτοῦ ἐλαυνόμενοι ἢ ἐξ ἀπλῶν παρορμητικῶν λόγων, ἦλθον καὶ εἰργάσθησαν ὅλοι, ἀμιλλώμενοι εἰς φιλοπονίαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Τέλος ὁ ὀμιλητὴς ἀνεφέρθη εἰς τὰς μετέπειτα μεταπολεμικὰς συνθήκας καὶ τὰς οικονομικὰς δυσχερείας τῶν μικρῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ διετύπωσε τὰς σκέψεις του ὡς πρὸς τὰ πλέον ἐνδεδειγμένα μέτρα (νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ) διὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν κοινοτήτων εἰς τοιαῦτα μικρὰ τεχνικὰ ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως.

Μετὰ τὸν κ. Καραβίδαν ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρίας, ἰδίᾳ δ' ἀπόψεις ἐξέθεσαν ἰδίᾳ ὁ παλαιὸς ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης κ. Βασματζίδης, οἱ πρῶην ὑπουργοὶ κ.κ. Μόδης καὶ Ἀλ. Μυλωνᾶς, ὁ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀντ. Ραγκούσης, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδων Βεγλερῆς, οἱ δικηγόροι κ.κ. Σ. Γραββάνης καὶ Δ. Μιράσγεζης καὶ ἄλλοι ἑταῖροι. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του, διότι τὰ θέματα τῶν ἀνακοινώσεων ἀρχίζουσι νὰ ἔχουν πολὺ ὀλιγότερον συναφὲς πρὸς τὴν στενῶς νομικὴν ἔρευναν περιεχόμενον καὶ νὰ λαμβάνουν κατεύθυνσιν καὶ πρὸς ἀπόψεις ἀποδοτικότητος τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς δημοσίας διοικήσεως καὶ καλῆς αὐτῶν λειτουργίας. Ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ τοιαύτη τάσις ἐρεῦνης τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρίας θὰ συνεχισθῇ καὶ θὰ τονωθῇ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρίας τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1956-1957. Εἶπεν ὅτι νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις δὲν χρειάζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, διότι ἡ κειμένη νομοθεσία θὰ ἀπέδιδε πολλὰ, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ καλῶς. Ἀνεφέρθη ἰδίᾳ εἰς τὸν νέον κώδικα τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας καὶ εἶπεν ὅτι μία τῶν κυριωτέρων μεριμνῶν τῆς Ἑταιρίας θὰ εἶναι νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Ἐπι-

τροπήν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, νὰ ἐπανδρωθοῦν αἱ ὀργανικαὶ θέσεις κοινοτικῶν γεωπόνων μὲ στελέχη ἰκανὰ εἰς ἀριθμὸν καὶ ἄξια τῆς ἀποστολῆς των, μὲ ἐπίγνωσιν τῆς ὑψηλῆς ὄχι ἀπλῶς τεχνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῆς σημασίας τοῦ ἔργου των διαπαιδαγωγήσεως τῶν χωρικῶν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν γῆν.

Συνεδριάσεις τῆς 22ας Μαΐου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Εἰσηγητοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Κωνστ. Λασσαδοῦ μὲ θέμα : «*Αἱ νομοθετικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης*». — Ὁ ὁμιλητῆς, μετὰ εἰσαγωγικὰς τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, καθ' ἃς μεταξὺ ἄλλων ὑπεστήριξεν ὅτι παρὰ τὴν ὑφισταμένην σήμερον σχετικότητα τῆς διακρίσεως μεταξὺ νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διατηρεῖται ὡς ἀπόλυτος σχεδὸν ἡ διάκρισις τῆς δικαστικῆς ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐξουσίας, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐγγύησιν τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τὸ σύγχρονον πολίτευμα, ἀνεφέρθη εἰς τὰς προσπάθειας ἐπηρεασμοῦ τῆς δικαστικῆς κρίσεως, αἵτινες συνήθως λαμβάνουσι τὴν μορφήν τῶν ἀναδρομικῶν, ἐρμηνευτικῶν ἢ τῶν καταργούντων ἐκδοθεῖσας ἤδη δικαστικὰς ἀποφάσεις νόμων. Ἀναπτύξας ἀκολούθως τὴν περὶ τοῦ κύρους τῶν νόμων τούτων νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καὶ τὰς γνώμας τῶν ἐπὶ τοῦ θεματος τούτου ἀσχοληθέντων, εὔρεν ὡς περισσότερον σύμφωνον πρὸς τὰς συνταγματικὰς διατάξεις τὴν ἄποψιν, ὅτι οἱ ἀναδρομικοὶ ἢ ἐρμηνευτικοὶ νόμοι, πλὴν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, ἐνθα ὑφίστανται λόγοι δημοσίας τάξεως, διαπιστούμενοι ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, δὲν εἶναι ληπτέοι ὑπ' ὅψιν ἐπὶ διαφορῶν. Ἐφ' ὧν ἐξεδόθη ἤδη δικαστικὴ ἀπόφασις, τούτῳ τὸν ὀριστικῆ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιφύλαξιν ἐδέχθη ὅτι ὡς ἀντισυνταγματικοὶ θὰ ἔδει νὰ θεωρῶνται ὄχι μόνον οἱ ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμμέσως καταργοῦντες δικαστικὰς ἀποφάσεις νόμοι, ὡς καὶ οἱ θεσπίζοντες νέα ἐνδίκια μέσα ἐπὶ δικαστικῶς περαιωθεισῶν ὑποθέσεων.

Ἀκολούθως ὁ κ. Λασσαδὸς εἰσήλθεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν τῆς σχετικῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἥτις, μετὰ τινὰς διακυμάνσεις, δύναται ἤδη νὰ θεωρηθῆ ὡς μᾶλλον εὐθυγραμμισθεῖσα πρὸς τὴν νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν ἐνώπιον αὐτοῦ ἀσκουμένων ἐνδίκων μέσων, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἡ διατύπωσις τοῦ ἀρθροῦ 83 τοῦ Συν/τος, καθ' ἣν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουσιν ἢ αἰτήσεις ἀκυρώσεως καὶ ἢ αἰτήσεις ἀναίρεσεως «*δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας ἢ παράβασιν νόμου*», ὡς τοιοῦτου νοουμένου προφανῶς τοῦ ὑπὸ τῆς διοικητικῆς πράξεως ἢ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐφαρμοσθέντος, ἐπιβάλλουσι τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ νεωτέρου τῆς προσβαλλομένης διοικητικῆς πράξεως ἢ δικαστικῆς ἀποφάσεως νόμου, οἰανδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ οὗτος μορφήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάργησιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὑπεστή-

ρίζεν ὅτι αὕτη δὲν εἶναι συνταγματικῶς ἐπιτρεπτή, οὔτε εὐθέως ἀλλ' οὔτε καὶ ἐμμέσως, διὰ τῆς κυρώσεως ἢ ἀναβιώσεως τῶν ἀκυρωθεισῶν ἤδη παρ' αὐτοῦ πράξεων, αἵτινες ἐξηφανίσθησαν πλέον *erga omnes*.

Τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ κατέληξεν ὁ ὁμιλητὴς εἶναι ὅτι, παρὰ τὴν σημειωθεῖσαν ἀντίδρασιν τῶν Δικαστηρίων μας, ἡ ἐπέμβασις εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νομοθέτου, ἐφ' ὅσον αὕτη εὐχερῶς δύναται νὰ καλύπτεται ὑπὸ τὴν ἐπίφασιν γενικότητός τινος τοῦ νόμου. Δι' ὃ καὶ τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἔδει, κατ' αὐτόν, ν' ἀποτελέσῃ φροντίδα τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου τοῦ μέλλοντος.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΧΕΙΜΕΡΙΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1956 - 1957

Συνεδρίασις τῆς 27ης Νοεμβρίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ δικηγόρου κ. Σωτηρ. Γραββάνη με θέμα: «Ὁ μῦθος τῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις».—Ὁ ὁμιλητῆς ἀνέφερεν ἐν ἀρχῇ τὴν μεγίστην διαφορὰν ἣτις ὑφίσταται ὡς πρὸς τοὺς ὅρους διαχειρίσεως τῶν κοινῶν τοπικῶν ὑποθέσεων μεταξὺ μικρῶν ἀστικῶν κέντρων (ἢ ἀγροτικῶν περιοχῶν) ἀφ' ἑνὸς καὶ μεγάλων πόλεων ἀφ' ἑτέρου καὶ τὰς δυσχερείας αἰτίνες ἐμφανίζονται εἰς τὰς μεγαλόπολεις—τόσον ὑπὸ ἔποψιν ἰκανῶν διὰ σημαίνοντα ἔργα στελεχῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅσον ἰδίᾳ ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων—ἐν τῇ ἀντιμετωπίσει τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς λειτουργίας ποικίλων καὶ μεγάλης σημασίας ὑπηρεσιῶν ὑπὸ τῶν δήμων. Προσέθεσεν ὅτι ἡ ἀπροσδόκητος καὶ ὑπερβολικὴ, συνεπείᾳ τῆς γνωστῆς τάσεως τῆς ἀστυφιλίας, αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ—τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν—εἰς τὰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τῆς χώρας, ἡ προϊοῦσα ἐδαφικὴ ἐπέκτασις τῶν πόλεων, ἡ ἐξύψωσις τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς εἰς βαθμίδας ἀγνώστους κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1914 ἐποχὴν καὶ ἡ πρὸς ταύτην συνδεομένη ἀνάγκη ὀργανώσεως νέων καὶ ὀλονέν συνθετωτέρων ὑπηρεσιῶν πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτῶν (μεγάλα τεχνικὰ ἔργα ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως, μεταφοραὶ καὶ συγκοινωνίαι ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐπέκτασις τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας πρὸς σκοποὺς βιομηχανικοὺς καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀπέχοντας τῆς παλαιᾶς βασικῆς πρὸς φωτισμὸν χρήσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος κλπ.) κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀφαιρέσουν σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τῶν μεγάλων δήμων τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότερα ἔργα ἅτινα ἐξ ἱστορικῆς παραδόσεως καὶ «φυσικῆς» τῶν δήμων ἀποστολῆς ἐθεωροῦντο πάντοτε ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν δημοτικὴν διοίκησιν καὶ σχεδὸν εἰς τὸ νὰ ἀποστερήσουν τὰς δημοτικὰς ὑπηρεσίας ἀπὸ πάσης ἀξιολόγου ἀρμοδιότητος.

Ἀποβλέπων τις εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀρθρ. 21 τοῦ νέου δημοτικοῦ κώδικος 2888 τοῦ 1954, συνέχισεν ὁ ὁμιλητῆς, ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἠθελήμενως ὁ νομοθέτης, ἐν ὄψει τῆς προϊούσης ἀπογυμνώσεως τῶν μεγάλων δήμων ἀπὸ τῶν κυριωτέρων ἀντικειμένων τῆς ἀποστολῆς των—καὶ ἀκριβῶς διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν τάσιν ταύτην καὶ διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἐπιδεινώσιν μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως—ἐθέσπισεν ὅτι ὀρισμένα ἀντικείμενα τοπικῆς

αὐτοδιοικήσεως ἀνήκουν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων. Παρὰ τὴν κατηγορηματικὴν ἐν τούτοις διατύπωσιν τῆς διατάξεως ταύτης, ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν ρηθέντων θεμάτων οὐ μόνον ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα δὲν ἔχουν αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν πόλεων τῆς χώρας μας, ἀλλ' οὐδὲ κἀν συντρέχουσαν. Τὰ ἔργα ταῦτα ἔχουν μονοπωληθῆ ὑπὲρ εἰδικῶν ὀργανισμῶν, εἴτε δυνάμει νομοθετημάτων (ὡς ἡ περὶ τοῦ Ταμείου Μονίμων ὁδοστρωμάτων νομοθεσία) εἴτε διὰ διοικητικῶν συμβάσεων (ὡς ἡ παραχώρησις τῆς ὑδρεύσεως εἰς τὴν Ἑταιρίαν Ὑδάτων, ἢ τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως μεταφορῶν εἰς τὴν Ἑταιρίαν μεταφορῶν κλπ.). Ἡ τοιαύτη μετουσίωσις σημαντικῶν τομέων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς ἰδίους ὀργανισμοὺς αὐτοδιοικήσεως καθ' ὕλην (ὑπὸ μορφὴν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ ἀναδόχων ἐταιριῶν) κατέστη μὲν ἴσως εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀναγκαία, συνεπεῖα τοῦ μεγάλου διαμετρήματος τῶν ὡς εἴρηται ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀδυναμίας τῶν δήμων μας, ἀλλ' ἀντίκειται πάντως εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς τοπικῆς διοικήσεως, ἥτις προϋποθέτει ἀνάδειξιν τῶν διαχειριζομένων τὰς ὑπηρεσίας διὰ τῆς ψήφου τῶν δημοτῶν καὶ ἔλεγχον τῶν δημοτῶν ἐπὶ τῆς πολιτείας τῶν τοπικῶν τῶν ἀρχόντων. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινε σχεδὸν θέμα εἰς τὰς μεγάλας πόλεις (πλὴν δημοτικῶν τινῶν ἀγορῶν, τῆς μερίμνης διὰ τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν καὶ πλὴν τῶν δημοτικῶν κέντρων παιδικῆς χαρᾶς καὶ δημοτικῶν τινῶν κήπων καὶ τῆς συντηρήσεως κοιμητηρίων) δὲν ἔμεινε σχεδὸν θέμα ἀνατεθειμένον εἰς τὴν δημοτικὴν διοίκησιν. Ἑταιρίαι ὑδρεύσεως καὶ ὑπονόμων ἔχουν ἀναλάβει τὴν ὑδρευσιν καὶ τὴν ἀποχέτευσιν. Ταμεῖα ὁδοποιίας τὰς κεντρικὰς ὁδικὰς ἀρτηρίας τῶν πόλεων. Ἡ δημοσία ἐπιχειρήσις ἠλεκτρισμοῦ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἠλεκτρικὴν ἐν γένει ἐνέργειαν. Ἔτερα νομικὰ πρόσωπα τὰ ἀξιολογώτερα τεχνικὰ ἔργα ἀρδεύσεως καὶ τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ τοιαῦτα. Ἀκόμη καὶ τὰ μεγάλα ἄλση καὶ οἱ κῆποι τῆς πόλεως ἀνήκουν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ὀλυμπίων καὶ Κληροδοτημάτων καὶ εἰς τὸ Ταμεῖον Μονίμων ὁδοστρωμάτων, ἐποπτευομένης τῆς λειτουργίας τῶν ἀπὸ ἄλλα ὑπουργεῖα, οὐχὶ δ' ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἐν τέλει ὁ ὁμιλητὴς ἔθεσε τὸ ἐρώτημα εἰς τί χρησιμεύει, προκειμένον περὶ μεγάλων πόλεων, ὁ θεσμὸς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀφοῦ ὑπὸ τοιούτους ὡς ἄνω ὅρους κινδυνεύει νὰ παραμείνη κενὸς οὐσίας τινὸς καὶ διηρωτήθη κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἔδει νὰ ἀντιμετωπισθῆ νομοθετικῶς ἢ τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων, ἂν δηλαδὴ ἀριῆ νὰ θεσπισθῆ ἰδιάζουσα διὰ τὰς μεγάλας πόλεις δημοτικὴ νομοθεσία ἢ ἀπαιτῆται μᾶλλον νὰ ἀναλάβουν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὀργανισμοὶ τῆς καθ' ὕλην αὐτοδιοικήσεως ἢ καὶ θεσμοὶ κρατικῆς διοικήσεως, καταλλήλως ὀργανούμενοι, τὰς ἀξιολογωτέρας δημοτικὰς ὑπηρεσίας τῶν μεγάλων πόλεων.

Μετὰ τὸν ὁμιλητὴν ἔλαβον τὸν λόγον ἡ κυρία Ἀγνή Ρουσοπούλου καὶ οἱ κ.κ. Κ. Παπακυριακοῦ, Ἀντῶν. Ραγκούσης, Κ. Καραβίδας, Μάριος Μπαμπάκος, Φαίδων Βεγλερῆς καὶ Νικ. Ρίγγας, ὑποστηρίξαντες ἕκαστος ἰδίως ἀπόψεις, μὲ τὴν κοινὴν ὅμως κεντρικὴν σκέ-

φιν, ὅτι ἡ ἀνάθεσις τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκείνων εἰς θεσμούς καθαρῶς κρατικῆς διοικήσεως θὰ ἔδει νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ὅτι θὰ ἔδει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς δήμους οἱ νομοθετικῶς ἀφαιρεθέντες παλαιότεροι πόροι τῶν καὶ νὰ ἐνισχυθῶσιν οὗτοι οἰκονομικῶς ἐκ μέρους τῆς πολιτείας, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀντεπεξέρχωνται εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν λειτουργίαν ἀξιολόγων ἔργων, οὕτως ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον. Κατὰ τοὺς τελευταίους ἑμίλητάς, ἂν ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις πάσῃ σήμερον καὶ ἔξη περιέλθει εἰς οὐσιαστικὴν ἀνυπαρξίαν ἐπὶ πλῆθος οὐσιωδῶν ἀντικειμένων, ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς καταργήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς τόνωσεως αὐτῆς. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς, προσέθηκε τελευταῖος λέξεις τινάς, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἐπιθυμητὴν παρὰ πάντων τόνωσιν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τὰ ἀξιολογώτερα τεχνικὰ ἔργα θὰ παραμείνουν ἀνατεθειμένα, ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν, τὴν συντήρησιν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν εἰς ὀργανισμούς χωριστοὺς εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, δηλαδὴ εἰς ἴδια νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ἤλεκτρικὴ ἐνέργεια, ἀστικάι μεταφοραὶ κλπ.), διότι δὲν εἶναι οἰκονομικοὶ μόνον οἱ λόγοι δι' οὓς αἱ λίαν σύνθετοι τεχνικαὶ αὐταὶ ὑπηρεσίαι εἶναι ἀδύνατον νὰ τυγχάνωσι δημοτικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Συνεδρίασις τῆς 11ης Δεκεμβρίου 1956.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Γεωργ. Ἀγγελίδου μὲ θέμα: «*Ἡ αἰτήσις ἀκυρώσεως κατὰ κανονιστικῶν πράξεων*».— Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς κανονιστικῆς πράξεως, εἶπεν ὁ κ. Ἀγγελίδης, εἶναι ἡ γενικότης, ἐπάγουσα ὡς συνέπειαν ἔλλειψιν ἀμέσου δεσμοῦ μετὰ τῶν παθητικῶν ὑποκειμένων τῆς ἐφαρμογῆς τῆς: ὁ κανὼν τίθεται ὡς ὑποθετικὴ πρότασις, ἀνεξάρτητος τοῦ ἐνδεχομένου τῆς ἀποδόσεώς τῆς. Ἡ κανονιστικὴ πράξις εἶναι ἐκδήλωσις ἀσκήσεως ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, μὴ ταυτιζομένης πρὸς τὴν διοίκησιν. Αἱ πράξεις τοῦ ἐκτελεστικοῦ διαβαθμίζονται κατὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς παραγωγῆς τῶν, πρὸς ἣν ἀντιστοιχεῖ κλίμαξ ἀντίστροφος δικαιώματος ἀντιστάσεως τοῦ ὑποτεταγμένου προσώπου: ὅσον μεγαλυτέρα ἡ ἐλευθερία παραγωγῆς τῆς πράξεως, τόσον ἰδανικώτερον τὸ σμύφρον ἀντιστάσεως.

Προσβληταὶ δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως εἶναι μόναι αἱ τελικαὶ βλαπτικαὶ πράξεις διοικητικῶν ἀρχῶν. Δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ἂν τὸ διάταγμα εἶναι πράξις διοικητικῆς ἀρχῆς, δοθέντος ὅτι ὁ μὲν ἀρχηγὸς τοῦ ἐκτελεστικοῦ δὲν ἀνήκει εἰς τὴν διοικητικὴν ἱεραρχίαν, ὁ δὲ προϊστάμενος ταύτης προτείνει ἀπλῶς τὴν ἐκδοσίν του, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐκδίδει. Πᾶσα νομικὴ πράξις δὲν εἶναι καὶ τελικῶς ἐκτελεστή. Τοιαύτη εἶναι μόνη ἡ ἀμέσως συνδεομένη μετὰ τῆς καθ' ὑποκείμενον θέσεως τοῦ διοικουμένου καὶ ἡ εὐθέως ἐκτελέσιμος εἰς βάρους του δι' ὑλικῆς ἐνεργείας. Ἡ κανονιστικὴ πράξις εἶναι οὐχὶ «ἐκτελεστή», ἀλλ' «ἐφαρμοσίμος» μόνον κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ ἐν αὐτῇ κανόνος μετὰ

προσηκόντων πραγματικῶν περιστατικῶν ἀναπηδᾷ ὁ σπινθὴρ τοῦ ἐκτελεστοῦ. Εἶναι ὅμως δυνατόν κατὰ τὴν συνάντησιν κανόνος καὶ πραγμάτων νὰ προκύψῃ πράξις ὅχι διοικητικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἄλλη τις νομικὴ πράξις, ὡς ἐπὶ κανονιστικῶν πράξεων ἀστικοῦ ἢ ποινικοῦ περιεχομένου. Περαιτέρω δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ἂν ἡ κανονιστικὴ πράξις—οὐσιαστικὸς νόμος—δύναται νὰ ᾖ ἐξ ἑαυτοῦ «βλαπτικὸς», ὡς ἀπλῶς «κεῖται», δυνάμενος νὰ ζωντανεύσῃ μόνον ἂν συντρέξουν συγκεκριμένα περιστατικά. Βλάβη ἄμεσος, συγκεκριμένη, ἐνεστῶσα καὶ τοιαύτη, ὥστε ἡ ἀποτροπὴ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀκυρωτικῆς προσφυγῆς, δὲν δύναται νὰ ἀπαντηθῇ ἐπὶ κανονιστικῆς πράξεως, δι' ὃ καὶ ἐλλεῖπει πᾶν ἔννομον συμφέρον πρὸς προσβολὴν τῆς, ἀφοῦ τὸ ἐν αὐτῇ βούλημα ἐνδεχομένως μόνον καθίσταται ἐνεργόν.

Ἐπομένως (συνέχισεν ὁ ὁμιλητῆς) οὔτε ἡ κανονιστικὴ πράξις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἄμεσα διοικητικῆς φύσεως ἀποτελέσματα, οἷα ἀξιοῖ ἡ νομολογία ἀπὸ τὴν προσβλητὴν πράξιν, οὔτε ἡ τυχόν ἀκυρωτικὴ τῆς ἀπόφασις τὰ ἐπάγει, διότι ἡ κανονιστικὴ πράξις, ἄκυρος (καὶ οὐχί, ὡς αἱ διοικητικαί, ἀκυρώσιμος), ἂν εἶναι παράνομος, δὲν δύναται νὰ ἀκυρωθῇ.

Ὁ κ. Ἀγγελίδης περαίνων εἶπεν, ὅτι ἐκ τῶν λόγων ἀκυρώσεως, ἄλλοι δὲν εἶναι ἀναπότρεπτος ἀνάγκη νὰ προταθῶσι κατὰ τῶν κανονιστικῶν πράξεων δι' εὐθείας ἀκυρωτικῆς προσφυγῆς, δοθέντος ὅτι πᾶν δικαστήριον καὶ πᾶσα ἀρχὴ δύναται νὰ τοὺς ἐξετάσῃ καὶ νὰ τοὺς παραμερίσῃ, ἄλλοι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προταθῶσιν. Εἰς τοὺς πρώτους ἀνήκει ἡ ἀναρμοδιότης, ἡ παράλειψις διατεταγμένου οὐσιώδους τύπου, ἡ ἔλλειψις ρητῶς ἀξιουμένης αἰτιολογίας καὶ ἡ εὐθεῖα παράβασις νόμου. Εἰς τοὺς δευτέρους ἡ παράλειψις ἐκδόσεως κανονιστικῆς πράξεως, δοθέντος ὅτι ὁ νόμος οὔτε καθορίζει οὔτε εἶναι νοητὸν νὰ περιγράψῃ ἐπακριβῶς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνεργείας, ἡ ἔλλειψις οὐσιαστικῆς αἰτιολογίας, μὴ ἀπαιτουμένης ὅπου οἰαδῆποτε κίνητρα καὶ ἂν ἐκίνησαν εἰς ἐνεργεῖαν εἶναι ἐξ ἴσου ἀδιάφορα, ἡ ὑπέρβασις ἐξουσίας, διότι δὲν ἀπαντᾶται διακριτικὴ ἐξουσία κατὰ τὴν ἐκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων, οὔτε, τέλος, ἡ κατάχρησις ἐξουσίας, ἡ ὁποία συνάπτεται μόνον πρὸς ἐκλογὴν χρόνου ἐνεργείας ἐν ἀπολύτῳ μορφῇ, ἥτοι πρὸς δρᾶσιν ἢ μὴ δρᾶσιν, ἐπὶ δὲ θέσεως κανόνος («δρᾶσις») δὲν ὑφίσταται.

«Συγγέουν, προσέθεσε καταλήγων ὁ ὁμιλητῆς, τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν μετὰ τῆς διοικήσεως ὅσοι ἀπορρίπτουν τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ ἀπροσβλήτου πράξεων ἀρχῶν ἐντεταγμένων εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς διοικήσεως ἐξουσίαν. Συγγέουν τὴν αἴτησιν ἀκυρώσεως μετὰ τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς ὅσοι βιάζονται νὰ θέσουν ἐκποδὸν τὴν ρίζαν μὴ νομίμων πράξεων, ἀντὶ ν' ἀναμείνουν τὴν ἑξατομίκευσιν. Οὔτε, τέλος, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας εἶναι ὁ μόνος φρουρὸς τῆς νομιμότητος οὔτε ἡ ἀκυρωτικὴ προσφυγὴ τὸ μόνον μέσον δικαστικῆς προστασίας».

Μετὰ τὸν κ. Γ. Ἀγγελίδην ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλοι ἐκ τῶν παρισταμένων ἐταίρων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπεστήριξαν ὅτι δὲν ἠμφεσβητήθη ποτὲ τὸ παραδεκτὸν τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων κανονιστικῶν,

ἰδίᾳ δ' ὑπὸ τῆς νομολογίας. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐνδοιασμῶν θεωρητικῶν τινῶν, ἡ νομολογία ἀπαρεγκλίτως δέχεται, τόσον ἐν Γαλλίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὅτι τὰ κανονιστικὰ διατάγματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι παραδεκτῶς προσβλητὰ δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως· τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει διὰ πᾶσαν κανονιστικὴν πράξιν.

Ἡ συνεδρίασις ἔκλεισε μὲ τὰς παρατηρήσεις τῶν κ.κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου, Ἀθωνος Τσουτσοῦ, Παρέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ κ. Φαίδωνος Βεγλερῆ, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆ. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος δὲν παρεδέχθη οὐσιαστικὴν διάκρισιν μεταξὺ κανονιστικῶν καὶ εἰδικῶν διοικητικῶν πράξεων, ὑποστηρίξας ὅτι ἐν πάσῃ κρατικῇ πράξει ὑφίσταται κανονιστικόν τι στοιχεῖον, ἀκολουθῶν δ' ἐν τούτῳ τὰς ἀπόψεις τῶν Hans Kelsen καὶ Adolf Merkl. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐτόνισαν πόσον ἰσχυρὰ καὶ παγιωμένη εἶναι ἡ ἐκδοχὴ (τόσον ἐν τῇ νομολογίᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ), ὅτι κριτήριον τοῦ παραδεκτοῦ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ὄργανου τοῦ ἐκδίδοντος τὴν πράξιν (ὄργανον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας), ἀνεξαρτήτως τοῦ οὐσιαστικοῦ τῆς πράξεως περιεχομένου.

Συνεδρίασις τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Γενικοῦ Δημοσίου Δικαίου εἰς τὴν Πάντειον Ἀνωτάτην Σχολὴν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν κ. Γεωργ. Δασκαλάκη, μὲ θέμα : «Ἡ ἔννοια τοῦ ἀτύπου συντάγματος».—Πρὸ ἀκροτηρίου συγκεντροῦντος αὐτὴν τὴν φορὰν τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν ἐνεργῶν ἐταίρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Κωνστ. Παπακωνσταντίνου, ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ οὗτος μελῶν τῆς Ἐταιρίας, καὶ πολλοὶ Σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας καὶ Νομικοὶ Σύμβουλοι τοῦ Κράτους καὶ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων Ἀνωτάτων Σχολῶν, μέλη ὡσαύτως τῆς Ἐταιρίας πάντες, παρισταμένων ἐπίσης καὶ τῶν Προέδρου καὶ γενικοῦ γραμματέως τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ.κ. Μ. Παπαγεωργίου καὶ Σπ. Πάλλη, ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθετο τὰς ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ συνταγματικοῦ βίου τῶν χωρῶν (ἀδυτικοῦ) τύπου παρατηρουμένας σὺν τῷ χρόνῳ ἀτύπους πλὴν βαθείας ἀλλοιώσεις τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν, αἵτινες καταλήγουσιν εἰς ἱκανὰς περιπτώσεις νὰ δίδωσιν εἰς τινὰς τῶν θεσμῶν τούτων περιεχόμενον ὅλας διάφορον ἐκείνου, ὅπερ εἶχον ὑπ' ὄψιν αἱ ψηφίζουσαι τὰ οἰκεία ἄρθρα συνταγματικῶν κειμένων συντακτικαὶ ἐθνοσυνελεύσεις. Αἱ ἀλλοιώσεις αὗται ἀνταποκρίνονται κατὰ τὸν ὁμιλητὴν εἰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς δημοσίας ζωῆς, παρακολουθοῦσαι οὐσιώδεις μεταβολὰς τῶν ὄρων λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν παραγόντων τῶν ἐπὶ μέρος χωρῶν, ὡσάκις ἰδίᾳ ἢ δυσκίνητος διαδικασία τῶν συνταγματικῶν ἀναθεωρήσεων καταδείκνυται ἀνίκανος νὰ παράσχη νέας μορφῆς θετῶν συνταγματικῶν δίκαιον ἀντιμετωπίζον τὰς ὡς εἴρηται ἀνάγκας. Ὁ διακεκριμένος

ὀμιλητῆς, ὅστις, πλὴν τῆς καθηγητικῆς του ιδιότητος, εἶναι καὶ συνταγμα-
 τικὸς σύμβουλος τῆς Βουλῆς, ἐκρησιμοποίησε τοὺς ὅρους «παρα-σύνταγμα»,
 διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὰς παραλλήλως πρὸς τὸ «αὐστηροῦ» τύπου γραπτὸν σύν-
 ταγμα διαπλασσομένας ἀτύπους συνταγματικὰς ἀρχάς, πρὸς πλήρωσιν ἰδίᾳ
 κενῶν τοῦ γραπτοῦ συντάγματος, καὶ «ἀντι-σύνταγμα» διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ
 τοὺς ἀτύπους συνταγματικούς κανόνες τοὺς διαμορφουμένους ὑπὸ ἔννοιαν
 ἀντίθετον πρὸς ἄρθρα τινὰ τοῦ συντάγματος. Εἶπεν ὅτι, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ
 τῶν τελευταίων τούτων, δεόν νὰ καταβάλληται πᾶσα προσπάθεια ἐκ μέρους
 ὅλων τῶν κρατικῶν παραγόντων (Βουλῆς, ρυθμιστοῦ τοῦ πολιτεύματος, δικα-
 στικῆς ἐξουσίας κλπ.), ὅπως μὴ ἐπικρατῶσιν, ἢ τοῦλάχιστον ὅπως μὴ ἀναγνω-
 ρίζηται νομικὸν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀτύπων κανόνων κῦρος, ἐνῶ ἀντιθέτως
 προκειμένου περὶ τῶν παρασυνταγματικῶν ἀτύπων κανόνων, εἶπεν ὅτι πλη-
 ρῶσι συχνὰ οὗτοι κενὰ τοῦ γραπτοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος χώρας τινός,
 διαπλασσομένοι σὺν τῷ χρόνῳ δι' ὁμοιομόρφου καὶ μακροχρονίου ἀσκήσεως
 ἐν συνειδήσει ἀνάγκης καὶ ἀναγόμενοι οὕτω πως εἰς «συνθήκας λειτουργίας
 τοῦ πολιτεύματος», ἀγράφους μὲν, ἀλλ' ἐχούσας ἀναντίρρητον νομικὴν ὑφήν.
 Ὑπέμνησεν ὅτι καὶ οἱ κοινοβουλευτικοὶ θεσμοὶ μας, πρὸ τῆς συνταγματικῆς
 ἀναθεώρησεως τοῦ 1952, ἀπετέλουν τοιαύτας παραλλήλως πρὸς τὸ γραπτὸν
 σύνταγμα ἰσχυούσας ἀρχὰς νομικοῦ περιεχομένου, τὸ πρῶτον δ' ἡ συνταγ-
 ματικὴ ἀναθεώρησις τῆς 1 Ἰανουαρίου 1952 μετέτρεψεν αὐτὰς εἰς θετὸν δι-
 καιον.

Ὁ κ. Καθηγητῆς προσέθηκεν ὅτι τοιαῦται τινὲς διαφοροποιήσεις σχέ-
 σεων ἐν τῇ πορείᾳ τῆς δημοσίας ζωῆς, ὡς καὶ αἱ νέαι ἀναπτυσσόμεναι ἀνάγκαι
 αἱ παρέχουσαι ἀφορμὴν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀτύπων παρασυνταγματι-
 κῶν θεσμῶν ἐμφανίζονται, ἀλλοῦ μὲν βαθύτεραι, ἀλλὰ καὶ δὲ τούναντίον μᾶλ-
 λον ἐπουσιώδεις, ἀλλὰ πάντως ἐμφανίζονται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας. Δὲν
 πρόκειται, εἶπε, μόνον περὶ τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστῶτων τοῦ μεσοπο-
 λέμου ἐν Ἰταλίᾳ καὶ εἶτα ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἡ συνταγματικὴ
 ζωὴ εἶχε διαμορφωθῆ κατὰ τρόπον ἀπαράδεκτον διὰ τὰς μέσῳ τῶν αἰῶνων
 παραδεδομένας δημοκρατικὰς ἀρχὰς πάσης πεπολιτισμένης χώρας, μολο-
 νότι ὑπῆρχον ἐκεῖ παραλλήλως γραπτὰ συντάγματα φαινομενικῶς δημοκρα-
 τικά. Οὐδὲ πρόκειται μόνον περὶ τῶν συγχρόνων «ἀνατολικῶν τύπου» χωρῶν,
 ἐνθα ὑπὸ καταστατικούς χάρτας κατ' ἐπίφασιν φιλελευθέρους, καλύπτονται
 τὰ γνωστὰ μονολιθικά συστήματα διακυβερνήσεως (ἀνυπαρξία πλειόνων
 τῆς μιᾶς πολιτικῶν μερίδων, καταστολὴ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν κλπ.). Καὶ
 εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας τοῦ δυτικοῦ κόσμου (μολονότι εἰς μικροτέραν κλι-
 μακα ἐν αὐταῖς) ἐμφανίζονται παρασυνταγματικαὶ ἄτυποι ἀρχαὶ ἐλάσσονος
 σημασίας (π.χ. διαφοροποιήσεις ἱεραρχικῆς τάξεως μεταξὺ ὑπουργείων, τά-
 σεις μετατοπίσεως τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας
 εἰς παράγοντας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, θεσμοὶ «στενοῦ» ὑπουργικοῦ
 συμβουλίου, μὴ προβλεπόμενοι ὑπὸ τοῦ γραπτοῦ συντάγματος κλπ.), τῶν

ὁποίων τὴν ὑπαρξίν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρίδῃ ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα τοῦ γενικοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν. Ὁ ὀμιλητὴς, περαινῶν, ἀνέπτυξε καὶ τὰ ἐν ταῖς ἀγγλοσαξωνικαῖς χώραις συναφῶς ἰσχύοντα, κατέληξε δὲ διακρίνας τοὺς ἀτύπους παρασυνταγματικούς θεσμούς τοὺς ἔχοντας νομικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀπλῶς διαφοροποιήσεων ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ συνταγματικοῦ βίου τῶν χωρῶν (τάσεις πολιτικῆς ἀπλῶς ὑφῆς, μὴ ἀποτελοῦσαι συνταγματικὰ ἔθιμα, οὐδὲ νομικῆς φύσεως συνθήκας λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος) καὶ διετύπωσε προβλέψεις τινὰς περὶ μελλοντικῶν συναφῶν ἐξελιζέων.

Μετὰ τὸν κύριον ὀμιλητὴν τῆς συνεδριάσεως, ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρίας, καὶ δὴ οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Χρ. Σγουρίτσας καὶ Φαίδων Βεγλερῆς, ἀντικρούσαντες τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δασκαλάκη ἐκτεθέντα περὶ διαμορφώσεως ἀτύπων συνταγματικῶν κανόνων καὶ τοὺς χρησιμοποιηθέντας νεολογισμούς, ἰδίᾳ δὲ τὸν ὄρον «ἀντισυντάγμα», ὡσαύτως δὲ οἱ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ δικηγόροι κ.κ. Γεώργ. Λάμπας, Δημήτριος Ἀποστολίδης καὶ Δημοσθ. Μιράσγεζης, τελευταῖος δ' ὀμιλήσεν ὁ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας κ. Γεώργ. Παπαχατζῆς, Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας.

Ὁ κ. Ἀποστολίδης κατ' ἀρχὴν δὲν συνεφώνησε πρὸς τὴν δυνατότητα ἀλλοιώσεως τῶν γραπτῶν συνταγματικῶν κειμένων δι' ἀτύπων ἀρχῶν ἔχουσῶν νομικὸν χαρακτῆρα, ἀνέφερε δ' ὅτι εἰς τὰς χώρας τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης τοῦτο δὲν γίνεται δεκτὸν οὔτε παρὰ τῶν θεωρητικῶν οὔτε ἀπὸ τὴν συνταγματικὴν πρακτικὴν καὶ τὴν νομολογίαν τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων. Πολιτικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις ὑπάρχουν πολλαί, εἶπε, τελοῦσαι μάλιστα ἐν ἀδιαλείπτῳ ἐξελιζέει, ἀλλ' αὐταὶ δὲν ἔχουν τὸν χαρακτῆρα κανόνων νομικῶν. Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, προσέθηκε, ἐκεῖ ὅλαι αἱ συνταγματικαὶ νομικαὶ ἀρχαὶ διαπλάσσονται, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τὰς ἀπλᾶς βουλὰς καὶ ἀπὸ ἔθιμικῶν δίκαιον, μὴ ὑφισταμένου ἐν Ἀγγλίᾳ κειμένου «αὐστηροῦ» συντάγματος. Ἐν δὲ ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον ἐφαρμόζει τὸ θετὸν μόνον συνταγματικὸν δίκαιον (τὸ τυπικὸν σύνταγμα). Εἶναι ἀληθές ὅτι σὺν τῇ παρόδῳ τῶν δεκαετηρίδων ἢ ὑπὸ τῆς νομολογίας τοῦ Δικαστηρίου τούτου ἐμφάνισις τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν ἀλλάσσει—ἐνίοτε δ' οὐσιωδῶς—μορφήν, ἀλλὰ πάντως ἐν Ἑνωμέναις Πολιτείαις ἰσχύον συνταγματικὸν δίκαιον εἶναι τὸ τοῦ τυπικοῦ πάντοτε συντάγματος (τοῦ αὐστηροῦ) συνταγματικοῦ χάρτου τῆς χώρας), ὡς τοῦτο ἐκάστοτε ἐμφανίζεται εἰς τὰ κείμενα τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἀνωτάτου Δικαστηρίου.

Ὁ κ. Λάμπας ἐτόνισε τὴν ἱκανοποίησίν του, διότι ὁ κ. Δασκαλάκης ἐτάχθη ἐναντίον τοῦ νομικοῦ κύρους τοῦ «ἀντισυντάγματος», παραδεχθεὶς μόνον παρασυνταγματικούς ἀτύπους θεσμούς.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς ἠδωχάρισθησε τοὺς ὀμιλητὰς τῆς ἐσπέρας, ἐτόνισε μὲ πόσον ἐνδιαφέρον εἶχον ὑπὸ τῶν ξένων συνέδρων ἀκουσθῆ παρεμφερεῖς ὑπὸ τοῦ κ. Δασκαλάκη ἐκτεθεῖσαι ἀπόψεις εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Νομικῶν τοῦ Ἰουνίου 1955, ἀνέφερον ὅτι πολλοὶ ἐν τῇ

δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐν βορείῳ Ἀμερικῇ θεωρητικοὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτειολογίας πιστεύουν εἰς τὴν ὑπαρξίν ἀτύπων καὶ νομικῆς ὑφῆς ἀλλοιώσεων τῶν γραπτῶν αὐστηρῶν συνταγμάτων (ἀλλοιώσεων διαφόρων ἐκάστοτε εἰς τὰς ἐπὶ μέρους χώρας), ἀνέφερε δὲ τινὰ ὀνόματα διακεκριμένων ξένων δημοσιολόγων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν μονογραφίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μέλους τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συνταγματικοῦ δικαστηρίου τῆς δυτικῆς Γερμανίας κ. G. Leibholz, περὶ τῶν ἀλλοιώσεων ἐν τῇ διαρθρώσει τῶν νεωτέρων δημοκρατικῶν πολιτευμάτων, παραπέμψας καὶ εἰς κριτικὴν του ἐπὶ τῆς μονογραφίας ταύτης ἐν τόμῳ 72-73 (ἔτους 1953-1954) τῆς «Ἐφημερίδος ἑλληνικῆς καὶ ἀλλοδαπῆς νομολογίας» (Μπαλάνου—Βάλληνα), λόγῳ τοῦ προκεχωρημένου τῆς ὥρας.

Συνεδρίασις τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδωνος Βεγλερῆ με θέμα : «Μεταμορφώσεις τῆς ἐνοίας τῆς διοικητικῆς παραλείψεως».—Ἐνώπιον πυκνοῦ ἀκροατηρίου ἐκ καθηγητῶν, μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἐγκρίτων δικηγόρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἀντιπρόεδροι καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ.κ. Μάριος Μπαμπάκος καὶ Σπυρ. Πάλλης, ὁ ὁμιλητὴς, δόκιμος συγγραφεὺς καὶ ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου τῆς ἐνταῦθα Νομικῆς Σχολῆς, μετέφερεν εἰς τὴν σύντομον μὲν, ἀλλὰ μεστὴν καὶ περιεκτικωτάτην, ὁμιλίαν του τὰ πορίσματα πείρας του ἐκ τῆς ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν καὶ πλέον δικηγορίας του ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἐκθέσας τὰ τῶν ἀλλοιώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ὑποστῆ ἡ νομικὴ ἔννοια τῆς «παραλείψεως» τῆς δημοσίας διοικήσεως ἐν τῇ νομολογίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων λειτουργίας τοῦ ἀνωτάτου τούτου διοικητικοῦ δικαστηρίου. Ὁμίλησε περὶ τῆς γαλλικῆς προελεύσεως τῆς ἐνοίας τῆς «ἀποθετικῆς πράξεως», ἥτις ἐν Γαλλίᾳ ὑπεβλήθη καὶ εἰς εἰδικὴν νομοθετικὴν ρύθμισιν (ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου τῆς 17 Ἰουλίου 1900), ἵνα καταστῆ δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ *fictione juris* διοικητικὴ πρᾶξις τεκμαρτή, ἀποτελοῦσα βᾶσιν προσβολῆς καὶ καθιστῶσα δικονομικῶς ἐπιτρεπτὴν τὴν αἴτησιν ἀκυρώσεως μετὰ τετράμηνον σιωπῆν, εἴτα δ' ἀνέφερε τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ ἡμετέρου ὀργανικοῦ περὶ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας νόμου, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἄρθρ. 47 § 2 τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ νόμου (3713 τοῦ 1928) ὠμίλει ἀπλῶς περὶ «παραλείψεως ἀρχῆς τινος ὅπως προβῆ εἰς ὀφειλομένην νόμιμον ἐνέργειαν», ἐνῶ ἡ ἀποσαφήνισις τῆς διατάξεως ταύτης ἡ γενομένη ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ν. 5468 τοῦ 1932 παρέσχε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς εἰς τὸ ἀρχικὸν κείμενον προστεθείσης λεκτικῆς ἐκφράσεως «ὁσάκις ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβάλλεται αὐτῇ ἡ ρύθμισις συγκεκριμένης σχέσεως δι' ἐκτελεστῆς πράξεως» πλήρη νομικὴν εἰκόνα τῆς «ἀποθετικῆς διοικητικῆς πράξεως» μετὰ τὴν ἐπιθυμητὴν κυριολεξίαν καὶ ἐννοιολογικὴν πληρότητα.

εὐχαριστίας του πρὸς πάντας τοὺς κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὀμιλητάς, συνώψισε τὰ λεχθέντα, ἐξενεγκῶν δὲ καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ γνώμας ἐπὶ τῶν συζητουμένων θεμάτων, ἀντετάχθη κατὰ τῆς ἐννοίας τῆς οὕτως λεγομένης «παραεμβαλλομένης» εἰς θετικὰς διοικητικὰς πράξεις παραλείψεως, ὡς μὴ ἐπιστημονικῆς καὶ ὡς ἀντιτιθεμένης εἰς τὰς κατὰ θεωρίαν εὐστόχους καὶ μεθοδολογικῶς ὀρθὰς καὶ συμμετέτρους διακρίσεις τῶν διοικητικῶν πράξεων, τονίσας ὅτι μοναδικὴ γνησίᾳ καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθῇ μορφῇ τοιαύτης διοικητικῆς πράξεως (ὑπὸ ἀποθετικὸν νόημα) εἶναι ἡ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ νόμου τῆς 17 Ἰουλίου 1900 παραδεδομένη εἰς τὸ ἑλληνικὸν θετὸν δίκαιον καὶ εἰς τὴν ἡμεδαπὴν νομολογίαν ἔννοια, ἥτις εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ πάντοτε νομικὴ ἔννοια, παρὰ τὰς ποικίλας ἐνίοτε μεταξὺ τῶν θεωρητικῶν ὀνομασίας αὐτῆς «σιωπὴ τῆς διοικήσεως», «ἀποθετικὴ διοικητικὴ πράξις», «τεκμαρτὴ ἄρνησις συνεπεῖα τῆς παρόδου τριμήνου ἀπράκτου» κλπ. Διὰ τὴν τοιαύτην γνησίαν νομικὴν ἔννοιαν τῆς «παραλείψεως» ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας εἶπεν ὅτι ἡ ἐν τῷ διατακτικῷ φραστικῇ διατύπωσιν «ἀκυροὶ τὴν παράλειψιν» εἶναι ἀπλοῦς λεκτικὸς τύπος, συναρτώμενος πρὸς τὴν φράσιν «δέχεται τὴν αἴτησιν» καὶ ὅτι τὸ βᾶρος καὶ ἡ οὐσία τοῦ διατακτικοῦ ἔγκεινται εἰς τὴν περαιτέρω φράσιν «παραπέμπει πρὸς τὴν διοίκησιν πρὸς ἐπιτελεσιν τῆς ὀφειλομένης νομίμου ἐνεργείας κατὰ τὰ ἐν τῷ αἰτιολογικῷ», ἥτις εἶναι καὶ ἡ ὑποχρεοῦσα τὴν διοίκησιν πρὸς συμμόρφωσιν. Ἡ τοιαύτη εὐστόχος καὶ ἀποτελεσματικὴ διὰ τὸν προσφεύγοντα ἰδιώτην διατύπωσις μετεφυτεύθη ὡσαύτως παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς γαλλικῆς νομολογίας (C.É. 30 Νοεμ. 1906, Roblot, ἐν Rec., σελ. 884, Sirey, 1907 III, 17 καὶ σημ., Jur. adm. II, 628, 26 Ἰουν. 1908, Daraux, Rec., σελ. 689, Sirey, 1909 III καὶ σημ., Jur. adm. II, 397).

Περαιτέρω ὁ κ. Παπαχατζῆς δὲν παρεδέχθη τὴν ὑπαρξίν «παραλείψεων» «παραεμβαλλομένων» εἰς θετικὰς διοικητικὰς πράξεις, τονίσας ὅτι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας πρόκειται ὄχι περὶ ἰδιαζούσης κατηγορίας διοικητικῶν πράξεων μὲ τινὰ πλευρὰν ἀποθετικῆς πράξεως, ἀλλὰ περὶ συνήθων θετικῶν πράξεων τῆς διοικήσεως, αἵτινες βάλονται ὑπὸ τοῦ προσφεύγοντος λόγῳ ὀρισμένων νομικῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων (ἀναιτιολογήτου κρίσεως, πλάνης περὶ τὰ πράγματα, ὑπερβάσεως τῶν ἀκραίων ὀρίων τῆς διακριτικῆς εὐχερείας κλπ.), ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων αἱ τοιαῦται γνησίως θετικαὶ διοικητικαὶ πράξεις ἔθιξαν κεκτημένα δικαιώματα (ἐπὶ δεσμίας ἀρμοδιότητος) ἢ ἀπλᾶς ἐνόμους προσδοκίας (ἐπὶ ἀρμοδιότητος κρίσεως κατ' εὐχέρειαν) τοῦ προσφεύγοντος. Ἐν συνεπεῖα πρὸς τὴν τοιαύτην θεωρητικὴν του ἀποψίν ἐθεώρησεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας ὡς ἀποδοκιμαστὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δικονομίας τοῦ δικαίου τῶν διοικητικῶν διαφορῶν τὴν φραστικὴν διατύπωσιν τῶν διατακτικῶν πολλῶν ἀποφάσεων (συνηθιζομένην ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1947 καὶ ἐφεξῆς) «ἀκυροὶ τὴν ἐν τῇ τάδε διοικητικῇ πράξει παράλειψιν τοῦ αἰτούντος», ὑποστηρίξας ὅτι δικονομικῶς ὀρθότερα θὰ ἦτο ἡ ἀκύρωσις αὐτῆς ταύτης τῆς θετικῆς πράξεως, ἐπὶ τῷ τέλει νέας νομίμου οὐσιαστικῆς κρίσεως ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως καὶ ἐκδόσεως νέας πράξεως ἀντικαθιστώσης τὴν ἀκυρωθεῖσαν.

Ἀνεγνώρισεν ὁμῶς ὅτι ὁ τοιοῦτος τύπος διατακτικοῦ τῶν ἀκυρωτικῶν ἀποφάσεων χρησιμοποιεῖται κατ' οἰκονομίαν (καὶ εἶναι δεδικοιολογημένος ἀπὸ τοιαύτης πλευρᾶς ἀνωτέρας τινὸς δικονομικῆς καὶ ἰδίᾳ πρακτικῆς σκοπιμότητος, ἀνεξαρτήτως τῆς λίαν ἀμφισβητησίμου νομικῆς ὀρθότητος αὐτοῦ) πρὸς ἀποφυγὴν ἀνατροπῆς δημιουργημένων ἐν τῇ δημοσίᾳ διοικήσει καταστάσεων. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ μνημονευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Βεγλερῆ παράδειγμα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας (τοῦ ἀρθρ. 127 παρ. 1 τοῦ νόμου 2888 τοῦ 1954) τὸ συναφές πρὸς τὰς σιωπηρὰς διοικητικὰς πράξεις τὰς ἐπωφελεῖς διὰ τοὺς διοικουμένους (παραλείψεις τῆς διοικήσεως, ἐξ ὧν τεκμαίρεται κατὰ νόμον ἀποδοχὴ τοῦ αἰτήματος), ὁ κ. Πρόεδρος εἶπεν ὅτι θὰ ἠύχετό τις (χάριν τῆς διευκολύνσεως τῶν διοικουμένων καὶ χάριν ἀπλουστεύσεως τοῦ ἔργου τῶν καθ' ὑπερβολὴν γραφειοκρατικῶς λειτουργουσῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν μας) νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῶσι πῶς πολυαριθμότεραι αἱ τοιαῦται διατάξεις ἐν τῇ νομοθεσίᾳ μας (π.χ. εἰς τὰς περιπτώσεις ἀδείας λειτουργίας ἰδιωτικῶν σχολείων ἐκ μέρους ἰδίᾳ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων ἢ χορηγήσεως ἀδείας οἰκοδομῆς εἰς κωμότητες διὰ πολὺ ἀπλᾶ κτίσματα ἢ ἀδείας ἀσκήσεως ὠρισμένων ἐπαγγελμάτων ἢ ἀδείας λειτουργίας νέου ἀρτοποιείου ἢ πρατηρίου ἄρτου), ἐνθα ἢ ἐν σιωπῇ τῆς διοικήσεως παρέλευσις ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σημαίνῃ κατὰ νόμον ὅτι ἡ ἀρμοδίᾳ δημοσία ὑπηρεσία ἤλεγξε τὰ ὑποβληθέντα σὺν τῇ ἀναφορᾷ τοῦ ἰδιώτου στοιχεῖα καὶ εὔρεν αὐτὰ πληροῦντα ὅλας τὰς νομίμους προϋποθέσεις διὰ τὴν χορήγησιν τῆς οἰκείας ἀδείας καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀντιρρήσεων τῆς διοικήσεως τεκμαίρεται ἐκδοθεῖσα διοικητικὴ πράξις ἐγκρίσεως.

Τέλος, ὁ Πρόεδρος εἶπεν ὅτι ἀπὸ πλευρᾶς δικονομίας τοῦ θεσμοῦ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως περισσότερον παντὸς ἄλλου θὰ πρέπη νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ νομοθέτου ἢ ἐπὶ προσβολῆς παραλείψεων τῆς διοικήσεως ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαμορφωθεῖσα νομολογία, καθ' ἣν αἱ ἐπακολουθοῦσαι τὰς συνεπεῖα τριμήνου σιωπῆς τεκμαιρομένας ἀπορρίψεις αἰτήσεων τῶν ἰδιωτῶν ρηταὶ ἀρνητικαὶ τῆς διοικήσεως πράξεις εἶναι ἀπλαῖ βεβαιωτικαὶ πράξεις, μὴ αὐτοτελῶς προσβληταὶ δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως, καὶ ὧν ἢ πρὸς τὸν ἐνδιαφερόμενον κοινοποίησις δὲν ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν νέας ἐξηκονθήμερου προθεσμίας. Ἡ τοιαύτη νομολογία παγιδεύει, θὰ ἔλεγέ τις, τοὺς διοικουμένους, πρὸς τοὺς ὁποίους αἱ ἀρμοδίαι ὑπηρεσίαι παρέχουν πολλάκις διαβεβαιώσεις ὅτι ἢ αἰτῆσίς των θὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ ὅτι ἐξετάζεται ὑπὸ πνεῦμα εὐμενές, παρὰ τὴν συνεχιζομένην καθυστέρησιν, ὀφειλομένην ὄχι εἰς παρελκυστικὴν τακτικὴν τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' εἰς μελέτην τοῦ ζητήματος. Ἐκ τούτου ἐζημιώθησαν πολλάκις ἀνεπανορθώτως οἰκογένεια ἐπαγγελματιῶν ἢ ἐργατῶν ζητήσασαι παρὰ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου (ὀργανισμῶν κυρίας ἢ ἐπικουρικῆς ἀσφαλίσεως) τὴν ἥς ἐδικαιοῦντο σύνταξιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου των. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ π.χ. ἡ χήρα ναυτικοῦ, ἢ ὑποβαλοῦσα αἴτησιν συνταξιοδοτήσεως εἰς τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον, ὅτι ἡ τρίμηνος σιωπὴ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀπόρριψιν τῆς αἰτήσεώς

της καὶ ὅτι ἡ ἐξηκονθήμερος προθεσμία τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ τρέχη ἄνευ κοινοποιήσεώς τινος πρὸς αὐτὴν ρητῆς ἀπορριπτικῆς πράξεως.

Ἡ συνεδρίασις ἔληξε μὲ τὴν μνείαν κριτικῆς τῆς νομολογίας ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Παπαχατζῆ, εἰς τὴν «Ἐφημερίδα ἐλληνικῆς καὶ ἀλλοδαπῆς νομολογίας» τοῦ 1945 καὶ μὲ τὴν ἐνημέρωσιν τῆς Ἑταιρίας ἐκ μέρους τοῦ κ. Δ. Ἀποστολίδου καὶ ἄλλων μελῶν ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἔχει τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπ' ὄψιν του καὶ ὅτι θὰ πρέπη νὰ ἀναμένῃ τις συντόμως ἐκδήλωσιν τῆς προνοίας τοῦ νομοθέτου ἐν τῷ θέματι τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἐξηκονθήμερου προθεσμίας τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατὰ ρητῶν ἀρνητικῶν πράξεων ἐπακολουθουσῶν τὴν σιωπὴν (παράλειψιν) τῆς διοικήσεως.

Σ

μ

ἀ

δ

τ

σ

ἐ

δ

τ

σ

δ

κ

θ

μ

π

δ

ε

(

Γ

κ

π

τ

τ

δ

ν

σ

2

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1957 ΚΑΙ 1958*

Συνεδρίασις τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ δικηγόρου κ. Ἡλία Παρασκευᾶ, μὲ θέμα : «*Νομοθετικαὶ ἀπόψεις διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἄρθρων 82 καὶ 86 τοῦ συντάγματος*». — Ἡ κατάρτισις «*νομοθετικῶν ἀπόψεων*» διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἄρθρων 82 καὶ 86 τοῦ συντάγματος εἶναι μᾶλλον προῖόν συλλογικῆς ἐργασίας εἶπεν ὁ κ. Παρασκευᾶς. Ἡ σημερινὴ «*ἀνακοίνωσις*» δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια ἀπλῆς «*εἰσηγήσεως*» πρὸς ἐναρξίν γονίμου συζητήσεως.

Ἡ ἰδέα «*δικαστικοῦ ἐλέγχου*» τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως ἤρξαστο ἀντιμετωπιζομένη ἀπὸ τῆς πρώτης ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Ἡ ἐπισκόπησις τῆς ἐξελιξέως ἀποκαλύπτει : α) ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ἐφιάλτου τῆς «*διακρίσεως ἐξουσιῶν*», β) δυαδισμόν τῆς δικαιοδοτικῆς λειτουργίας ἐπὶ διοικητ. διαφορῶν. Τὸ σύστημα, κρατήσαν μέχρι τοῦ 1952, ἐπεκρίθη διὰ τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀφομοιώσεως τῶν κανόνων τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ συντάγματος τοῦ 1952 παρέσχε διέξοδον εἰς τὸ αἴτημα μιᾶς μεταβολῆς. Ἡ «*ἀνέα*» διάταξις τοῦ ἄρθρ. 82 τοῦ συντάγματος ἐπιτάσσει τὴν παρὰ «*τακτικῶν*» (ισοβίων, εἰδικῶν) δικαστῶν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ διοικητ. διαφορῶν. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν «*τακτικῶν διοικητικῶν δικαστῶν*» εὗρηται ὁ βαθύτερος σκοπὸς τῆς διατάξεως, διὰ τὴν πραγμάτωσιν ὀρθοτέρας (ἀπὸ πάσης ἀπόψεως) ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ἐν ταῖς διοικητ. διαφοραῖς. Τὴν σταδιακὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐξαγγελίας τὸ σύνταγμα ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν κοινὸν νομοθέτην, μεθοδεῦσαν κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 86. Μετὰ μίαν ἀπόπειραν προσαρμογῆς (ν. 2289/52) ὁ νομοθέτης ἐγκατέλιπε τὴν συνταγματικὴν ἐπιταγὴν. (Δ/τα περὶ ἀσφαλ. δικαστηρίων). Τὰ «*εἰδικὰ*» μὴ «*τακτικά*» (= ἐκ τακτ. δικαστῶν) διοικητ. δικαστήρια δὲν συγχωρεῖται νὰ ἰδρῶνται πλέον.

Ἡ ὀρθὴ νομοθετικὴ ἀποφίσις μόνον ἢ πραγματοποιῶσα τὸν σκοπὸν τῆς συνταγμ. διατάξεως δύναται νὰ εἶναι. Ἐπιβάλλει δ' αὕτη ὀρισμένην ἀλληλουχίαν νομοθετ. μέτρων : 1) Τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματος τῶν διοικητικῶν δικαστῶν. Ἀναγκαία ἢ «*προεκπαίδευσις*» τούτων μετ' ἐπιλογὴν ἐν διαγωνισμῶ. 2) Τὴν συγχρότησιν δικαστηρίων γενικῆς ἀρμοδιότητος (διότι ἄλλως θὰ

* Προεδρία Γ. Παπαχατζῆ (μὲ τὸ αὐτὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον).

διαγωνισθῆ ὁ δυαδισμός· ἡ εἰδίκευσις δὲν εἶναι κρίσιμον στοιχεῖον, ἀλλὰ μειονέκτημα). 3) Τὴν κατάρτισιν δικονομίας τῶν διοικ. διαφορῶν (μὲ βάσιν τὸ σύστημα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας). 4) Τὴν συστηματικὴν διοχέτευσιν τῶν εἰδικῶν δικαιοδοσιῶν εἰς τὰ διοικ. δικαστήρια. 5) Τὴν σύστασιν διοικητ. δικαστηρίων γενικῆς ἀρμοδιότητος εἰς πάσας τὰς δεομένας τοιούτων περιφερείας.

Ἡ δυνατότης θεσπίσεως τῶν μέτρων τούτων ἐν προσηκούσῃ διαδοχῇ ἀναμφιβόλως ὑπάρχει, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1952 πρόβλεψις (ν. 2289) συστάσεως εἰδικῶν φορολ. τακτικῶν δικαστηρίων. Ἡ ὀργάνωσις τῆς διοικ. δικαιοσύνης δὲν ἠμολόρησεν ἐν τούτοις τῆς δεύσεως κρατικῆς μερίμνης.

Αἱ μετὰ τὸ σύνταγμα νομοθετικαὶ «ἀπόπειραι» συστάσεως διοικητ. δικαστηρίων ἔχουσι παραμείνει εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀπλῆς προσπάθειας. Ὁ νόμος 2289/52 «περὶ φορολ. δικαστηρίων» θὰ ἦτο ἀξιόλογον «σχέδιον» ἀν ἀντὶ «φορολογικῶν» ἴδρυεν ἀπλῶς «διοικητικὰ δικαστήρια» γενικῆς ἀρμοδιότητος. Ἐν τούτοις δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν συνταγματικὴν ἐπιταγὴν, διότι συνεχίζει τὴν παράδοσιν τοῦ δυαδισμοῦ, δὲν πραγματοποιεῖ τὴν «ἀνεξαρτησίαν» (λόγῳ τῆς ἐποπτείας τῶν δικαστηρίων ἐκ μέρους τοῦ Ὑπ. Οἰκ.), προδικάζει δὲ τὴν μονομέρειαν τοῦ δικαστοῦ. Τὰ διατάγματα περὶ ἀσφαλιστικῶν δικαστηρίων, μὲ σύνθεσιν οὐχὶ ἐκ τακτικῶν δικαστῶν, ἀποτελοῦσι πλήρη ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ συντάγματος. Τέλος τὸ «Προσχέδιον περὶ τακτικῶν διοικ. δικαστηρίων» (1955) (ὑπὸ Μ. Στασινοπούλου) ἀποτελεῖ μὲν προσέγγισιν τινα πρὸς τὸ σύνταγμα, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἀποκλίνει τούτου, διότι μὴ παρέχον τὸ τεκμήριον ἀρμοδιότητος εἰς τὰ διοικ. δικαστήρια, διατηρεῖ τὸν ἀνεπιθύμητον δυαδισμὸν τῆς δικαιοδοτικῆς λειτουργίας.

Μετὰ τὸν κ. Παρασκευᾶν ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρίας, ἰδίως δ' ἀπόψεϊς ἐξέθεσαν κυρίως ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδων Βεγλερῆς καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἄθως Τσοῦτσος. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς, συνοψίσας τὰ λεχθέντα, ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἴδρυσις χωριστῶν ἐκάστοτε διοικητικῶν δικαστηρίων (εἰδικῆς δικαιοδοσίας), ἄλλοτε μὲν φορολογικῶν, ἄλλοτε δ' ἀσφαλιστικῶν κλπ., ἀπομακρύνει ὁσημέραι τὸ νομοθετικὸν καθεστῶς μας ἀπὸ τῆς συνταγματικῆς θελήσεως καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς τοῦ ἀρθροῦ 82 καὶ δύναται νὰ καταλήξῃ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ἐπικράτησιν πνεύματος διηνεκοῦς ἀναβολῆς, ὡς πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, ὅστις τελικῶς θέλει παραπεμφθῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλῆνδας.

Συνεδρίασις τῆς 19ης Μαρτίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀγγέλου Ἰατρίδου, μὲ θέμα : «*Τὸ σύνταγμα καὶ τὰ διοικητικὰ δικαστήρια*».

Ἡ ἀνακοίνωσις περιωρίσθη εἰς τὴν διατύπωσιν σκέψεων ἐπὶ ζητημάτων προκυπτόντων ἐκ τοῦ ἀρθροῦ 82 τοῦ συντάγματος.

Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 82 τοῦ συντάγματος δὲν ἐκφράζει ἀπλῆν εὐχὴν πρὸς σύστασιν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, εἶπεν ὁ κ. Ἱατρίδης, οὐδ' ἀπλῶς παρέχει τὴν δυνατότητα πρὸς σύστασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπιβάλλει εἰς τὸν κοινὸν νομοθέτην τὴν σύστασιν τῶν δικαστηρίων τούτων, ὁψέποτε καταστῆ τοῦτο ἐφικτόν. Ἐκ τούτου ἐπιταί κυρίως ὅτι μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων δὲν δύνανται πλέον ταῦτα νὰ καταργηθοῦν καὶ ὅτι μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1952 δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σύστασις εἰδικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων πρὸς ἐπίλυσιν διοικητικῶν διαφορῶν μὴ ὑπαγομένων μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ συντάγματος εἰς εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια.

Ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων καὶ τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῶν, ὁ διακεκριμένος ὁμιλητὴς ὑπεστήριξεν ὅτι ὡς τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια νοοῦνται τὰ συγκροτούμενα ἐκ προσώπων ἐχόντων ὡς κύριον αὐτῶν ἔργον τὴν ἐκδίκασιν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῶν ὑπάγεται ἡ ἐκδίκασις πασῶν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς διοικητικῆς διαφορᾶς ἐναπόκειται εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν νομολογίαν. Πάντως ἡ ἀρμοδιότης των δὲν θὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὴν ἐπίδικασιν ἀποζημιώσεως, ἀλλὰ θὰ δύναται νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς διοικητικῆς πράξεως. Ἡ ἀρμοδιότης τῶν δικαστηρίων τούτων περιορίζεται ὑπὸ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 97 τοῦ συντάγματος, δι' ἧς προβλέπεται κατὰ τὸν κ. Ἱατρίδην εἰδικὸν δικαστήριον τῶν περὶ τὰς θαλασσίας λείας διαφορῶν. Εἶναι ὅμως ἀμφίβολον ἐὰν περιορίζηται ἐκ τῆς περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου διατάξεως τοῦ ἄρθρου 98.

Ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ σύνταγμα — συνέχισεν ὁ κ. Ἱατρίδης — ὅπως ἡ ἔκτασις καὶ τῆς καθ' ὕλην καὶ τῆς κατὰ τόπον ἀρμοδιότητος τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων καθορίζηται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς βαθμιαίας ἐπεκτάσεως τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν χώραν καὶ ἐπὶ πάσης διοικητικῆς διαφορᾶς.

Τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια δέον νὰ συντίθενται ἐκ προσώπων ἐχόντων ὡς κύριον αὐτῶν ἔργον τὴν ἐκδίκασιν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅπως μετέχουν τῆς συνθέσεως αὐτῶν λατικὰ μέλη ἢ δικασταὶ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Δύνανται νὰ μετέχουν ὡς ἀναπληρωταὶ δικηγόροι, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι ἡ σύνθεσις τῶν δικαστηρίων θὰ ἀποτελῆται κατὰ πλειονοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

Εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἡ συγκρότησις τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων εἰδικῆς ἀρμοδιότητος ἀπαρτιζομένων ἐξ ἰδίων δικαστῶν. Δύνανται ὅμως νὰ συσταθῶσι τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια ὡς μονομελῆ ἢ πολυμελῆ. Εἰς τὸν κοινὸν ἐπίσης νομοθέτην ἀπόκειται νὰ προβῆ εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ δευτεροβαθμίαν δικαστηρίων. Τὸ ἔργον τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστοῦ δύναται ν' ἀνατεθῆ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον.

Ὁ κοινὸς νομοθέτης δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀδέσμευτος ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ τρόπου προσλήψεως τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστῶν. Ἡ πρόσληψις

αὐτῶν δέον νὰ γίνηται κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἔναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἀμερόληπτον ὑπ' αὐτῶν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των.

Οἱ τακτικοὶ διοικητικοὶ δικασταὶ ἀπολαύουν τοῦλάχιστον μονιμότητος καὶ τοποθετοῦνται, μετατίθενται, ἀποσπῶνται καὶ προάγονται μετὰ σύμφωνον γνώμην Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, συγκροτουμένου ἐκ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, εἶναι δὲ λίαν ἀμφίβηλον ἂν τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τούτου δύνανται νὰ διορίζωνται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ.

Αἱ κατὰ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστῶν ἀγωγαὶ κακοδικίας δικάζονται ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 110 τοῦ συντάγματος εἰδικοῦ Δικαστηρίου.

Δὲν ὑπάρχει συνταγματικὴ διάταξις περὶ τῆς δικονομίας καὶ τῆς διαδικασίας ἐν γένει, ἤτις δέον νὰ διέπῃ τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Δύναται ὁ κοινὸς νομοθέτης νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ διάφορον δικονομίαν καὶ διαδικασίαν, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς διαφορᾶς. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος τῶν διαδίκων καὶ τῆς ὁμοιομόρφου μεταχειρίσεως αὐτῶν· οὐδὲ νὰ καταργήσῃ τὴν δημοσιότητα τῶν συνεδριάσεων ἢ τὴν ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἀπαγγελίαν τῶν ἀποφάσεων ἢ τὸ εἰδικῶς ἠτιολογημένον αὐτῶν, καίτοι δὲν ὑπάρχει ρητὴ σχετικὴ συνταγματικὴ διάταξις. Δὲν δύναται ἐπίσης ὁ κοινὸς νομοθέτης νὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀναιρέσεως κατὰ τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἢ νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἐκδίκασιν αὐτῶν εἰς δικαστήριον ἄλλο πλὴν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Δὲν δύναται ἐπίσης νὰ περιορίσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 83 τοῦ συντάγματος προβλεπομένους λόγους ἀναιρέσεως. Ἀντιθέτως εἶναι ἐλεύθερος νὰ εἰσαγάγῃ ἢ μὴ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως, νὰ περιορίσῃ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ ἐπὶ ὠρισμένων μόνον ὑποθέσεων ἀναλόγως τῆς φύσεως ἢ τοῦ ποσοῦ τῆς διαφορᾶς, ὡς καὶ νὰ καθορίσῃ τοὺς λόγους τῆς ἐφέσεως.

Περὶ τὸν ἐξ ἄλλου νὰ τονισθῇ, ὅτι καὶ τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια ὀφείλου νὰ μὴ ἐφαρμόζουσι νόμους ἀντισυνταγματικούς, ὅτι ἐκ τῶν ἀποφάσεων των γεννᾶται δεδικασμένον καὶ ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἐπέμβασις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἔργα τῶν δικαστηρίων τούτων.

Μετὰ τὸν κ. Ἰατριδὴν ἔλαβον τὸν λόγον ἰκανὸς ἀριθμὸς ἄλλων μελῶν τῆς Ἐταιρίας. Ἰδίαις ἀπόψεϊς ἐξέθεσαν οἱ Καθηγηταὶ κ.κ. Γεωργ. Δασκαλάκης καὶ Φαίδων Βεγλερῆς καὶ ὁ Πάρεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας ἐκλείσει τὴν συζήτησιν συνοψίσας τὰ λεχθέντα καὶ προσθεὶς παρατηρήσεις τοῦ τινας ἐπὶ τῆς ἐνδεδειγμένης νομοθετικῆς ρυθμίσεως δικονομικῶν τιμῶν ζητημάτων, ὅταν θὰ ἐπιστῇ ὁ χρόνος τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἄρθρου 82 τοῦ Συντάγματος.

Συνεδρίασις τῆς 2ας Ἀπριλίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἄθω Τσοῦτσου, μὲ θέμα : «Δυνατότητες ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας διοικητικῶν δικαστηρίων».

Ὁ κ. Τσοῦτσος ἤρξατο μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἡ φροντίς διὰ τὴν δέουσαν μεταχείρισιν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν ἀπασχόλησε τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἀπὸ τοῦ 1833 καὶ ἐντεῦθεν, μὲ διαφόρους διακυμάνσεις καὶ μεταπτώσεις ἀποτόμους. Διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος τοῦ 1911 λαμβάνεται ἰδιαίτερα πρόνοια πρὸς ὀργάνωσιν διοικητικῶν δικαστηρίων, τίθεται ὅμως ἡ ἀρχὴ ὅτι αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπάγωνται εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια, ὡς ὠρίσθη κατόπιν καὶ ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1927, καὶ δὴ («ἐπὶ τοῦ παρόντος»). Τὴν προσωρινότητα ταύτην ἠθέλησε νὰ ἄρῃ ὁ ἀναθεωρητικὸς συνταγματικὸς νομοθέτης τοῦ ἤδη ἰσχύοντος συντάγματος, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀρθροῦ 82 τοῦ ὁποίου προβλέπεται μὲν ἡ σύστασις τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, ὁ χρόνος ὅμως τῆς συστάσεως τούτων ἀφίεται εἰς τὸν κοινὸν νομοθέτην. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς διατάξεως ταύτης, ὅταν θὰ συσταθοῦν τὰ δικαστήρια ταῦτα, δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ καταργηθῶσι. Ἐπιτρέπεται δὲ καὶ ἡ βαθμιαία ὑπαγωγὴ τῶν διοικητικῶν διαφορῶν εἰς αὐτά.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν συνταγματικῶν τούτων ὀρισμῶν δεόν νὰ ἐρευνηθῇ ἡ δυνατότης τῆς θεσπίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων καὶ τῆς δικονομίας αὐτῶν. Οὕτω :

α) Ὡς πρὸς τὰ ἰδρυθησόμενα διοικητικὰ δικαστήρια προκύπτει τὸ ζήτημα τῶν βαθμῶν δικαιοδοσίας, τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὄντος ἐκ τοῦ ἀρθροῦ 83 τοῦ Συντάγματος ἀρμοδίου πρὸς ἐκδίκασιν τῶν αἰτήσεων ἀναιρέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν. Οἱ δύο βαθμοὶ οὐσίας δεόν νὰ προκριθῶσι, συμφωνῶν πρὸς τὰ κατὰ κανόνα κρατοῦντα εἰς τὸ δικαστικὸν ἡμῶν σύστημα.

Ἀκολούθως ἐρευνητέον τὸ ζήτημα τῆς κατανομῆς τῶν δικαστηρίων τούτων ἀνά τὴν χώραν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς περιφερείας αὐτῶν. Τέλος, ἐξεταστέα τυγχάνει ἡ σύνθεσις τῶν δικαστηρίων τούτων, ἥτις κατ' ἀρχὴν δεόν νὰ εἶναι τριμελὴς διὰ τὰ πρωτοβάθμια καὶ πενταμελὴς διὰ τὰ δευτεροβάθμια διοικητικὰ δικαστήρια. Δύνανται ὅμως νὰ προβλεφθῶσι καὶ πρωτοβάθμια διοικητικὰ δικαστήρια μονομελῆ, ἀπονέμοντα τρόπον τινὰ εἰρηνοδικεϊακὴν διοικητικὴν δικαιοσύνην.

β) Τὰ δικαστήρια ταῦτα καὶ κατὰ τὴν συνταγματικὴν ἐπιταγὴν δεόν νὰ ἐπανδρωθῶσι διὰ τακτικῶν διοικητικῶν δικαστῶν, ἐχόντων ὡς κύριον ἔργον τὴν ἐκδίκασιν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Ἰδιαίτερα προσοχὴ ἀπαιτεῖται πρὸς καθορισμὸν τῆς ὑπηρεσιακῆς καταστάσεως τῶν δικαστῶν τούτων.

Ἡ διαβάθμισις τούτων δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν διαβάθμισιν τῶν δικαστῶν τῆς κοινῆς δικαιοσύνης. Ἡ πρόσληψις τούτων δεόν νὰ ἐξασφαλίξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀμεροληψίαν αὐτῶν, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης

ικανότητος. Ὁ εισαγωγικός διαγωνισμός ἀποτελεῖ πρὸς τοῦτο τὴν βασικὴν μέθοδον προσλήψεως, ἢ περαιτέρω δ' ἐξέλιξις δέον νὰ χωρῇ διὰ προαγωγῆς κατ' ἀπόλυτον ἐκλογὴν. Ἐξέλιξις καὶ πέραν τῆς βαθμίδος τοῦ Προέδρου δευτεροβαθμίου διοικητικοῦ δικαστηρίου εἶναι δυνατόν νὰ προβλεφθῇ διὰ τῆς ἐπιφυλάξεως ὑπὲρ τῶν δικαστῶν τούτων θέσεών τινων εἰς τὰ ἀνώτατα νομικὰ σώματα τῆς διοικήσεως (Νομικὸν Συμβούλιον, Α.Σ.Δ.Υ. κλπ.).

Τὸ Ἀνώτατον δικαστικὸν Συμβούλιον τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, ὅπερ προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 82 παρ. 3 τοῦ συντάγματος, δέον νὰ ὀργανωθῇ εἰδικῶς. Τέλος ὁ θεσμός τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων εἶναι ἀναγκαῖος.

γ) Ὁ καθορισμός τῆς ἀρμοδιότητος τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἀποτελεῖ δυσχερὲς ζήτημα. Ἡ μέθοδος τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν διοικητικῶν διαφορῶν, αἵτινες θὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὰ τακτικά διοικητικά δικαστήρια, ἐφαρμοζομένη, θὰ διευκολύνῃ τὰ πράγματα. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τούτων δέον νὰ περιληφθῶσιν αἱ σήμερον ὑπὸ τῶν εἰδικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων δικαζόμεναι προσφυγαί, ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ ἀγωγαί τινες εἰσαγόμεναι ἤδη ἐνώπιον τῶν κοινῶν δικαστηρίων, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς διαφορὰς διοικητικὰς. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἀγωγαὶ ἀποζημιώσεως κατὰ τὰ ἀρθρα 105 καὶ 106 τοῦ εισαγωγικοῦ νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, αἱ ἀγωγαὶ ἐκ διοικητικῶν συμβάσεων καὶ αἱ ἐκ τῆς δημοσίας ὑπαλληλικῆς σχέσεως.

δ) Οὐχὶ ἀσήμαντον ἔργον θέλει ἀποτελέσει ἡ θέσπισις τῆς διοικητικῆς δικονομίας. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ ἀκολουθηθῇ σύστημα κατὰ προτίμησιν ἐνιαῖον, καὶ δὴ τὸ ἀνακριτικόν, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει πλεῖστα πλεονεκτήματα καὶ προσιδιάζει εἰς ὑποθέσεις ἐνδιαφερούσας τὸ δημόσιον συμφέρον. Ὁ διοικητικὸς δικαστής, χωρὶς νὰ ἔχῃ πρωτοβουλίαν ὡς πρὸς τὴν γένεσιν ἢ τὴν ἔκτασιν τῆς διαφορᾶς, δὲν θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς προτάσεων τῶν διαδίκων, ἀλλὰ θὰ ἐνεργῇ αὐτεπαγγέλτως πρὸς ἀνέυρεσιν τῆς οὐσιαστικῆς ἀληθείας.

Τὸ πρῶτον στάδιον τῆς διαδικασίας θὰ διεξάγεται ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὀριζομένου εισηγητοῦ δικαστοῦ, τὸ δὲ δευτερον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἀρχόμενον διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς εισηγητικῆς ἐκθέσεως.

Μέτρα δέον νὰ θεσπισθῶσι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ταχείας καὶ ἀπροσκόπτου διεξαγωγῆς τῆς διαδικασίας. Τὸ σύστημα τῆς προαποδείξεως καὶ τῆς ἀμεσότητος τῆς διαδικασίας θὰ συμβάλῃ εἰς τοῦτο.

Ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων θὰ προκύψῃ ἐντονώτερον τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὰ κοινὰ δικαστήρια καὶ τῆς ρυθμίσεως τούτων. Τὸ Δικαστήριον Συγκρούσεως Καθηκόντων θέλει κληθῆναι νὰ παίξῃ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῶν ὀρίων μεταξὺ τῆς κοινῆς καὶ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης.

Παρὰ τὰς δυσχερεῖας τὰς ὁποίας ἐμφανίζει τὸ ζήτημα, ἡ ὀλοκλήρωσις καὶ συστηματοποίησις τοῦ θεσμοῦ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν θέλει ἀναμφισβητήτως ἀποτελέσει παράγοντα προόδου διὰ τὴν καθόλου λει-

τουργίαν τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ὁμαλότητος τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ κράτους.

Μετὰ τὸν κύριον ὁμιλητὴν τῆς ἐσπέρας ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρείας. Ἰδίας δ' ἀπόψεις ἐξέθεσαν ὁ πρῶην ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Κλεάνθης Θεοφανόπουλος — ἀναφερθεὶς καὶ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ προσπάθειάς πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἄρθρου 82 τοῦ συντάγματος — ὡσαύτως δ' ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδων Βεγλερῆς καὶ ὁ Πάρεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Δημ. Τσιροπινᾶς.

Συνεδρίασις τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Δημ. Βεζανῆ, με θέμα : «Ἐννοιολογικαὶ σχέσεις μεταξὺ αἰτήσεως ἀκυρώσεως καὶ αἰτήσεως ἀναιρέσεως».

Ὁ ὁμιλητὴς ἀνεφέρθη ἰδίᾳ εἰς ἀπόψεις τινὰς ἀναπτυχθείσας παρὰ νεωτέρων ἐπιστημόνων, ἀφορμὴν λαβόντων ἐκ τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δημοσιευθέντος ἄρθρου του, σχετικοῦ πρὸς τὸ ρηθὲν θέμα («Ἐφημερίς τῶν Ἑλληνικῶν Νομικῶν», ἐν τῷ τεύχει τοῦ Μαΐου τοῦ 1956). Ἐτόνισεν ὅτι δὲν ἀποτελεῖ πρόσφορον μέθοδον ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἢ παρὰ τινῶν νεωτέρων μελετητῶν ἐπιχειρουμένη ἐννοιολογικὴ διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο ἐνδίκων μέσων — ἀμφοτέρων ἀκυρωτικῶν — με κριτήρια μεταβαλλόμενα κατὰ περίστασιν καὶ ὑποκείμενα εἰς νομοθετικὰ μεταβολάς. Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν νεωτέρων, ἐπὶ τῆς ἀνάγκης χρησιμοποίησεως ἐπιστημονικῶν καθαρῶς βάσεων διακρίσεως, καὶ διετύπωσε τὴν ἄποψιν ὅτι μόνον πρακτικὴν χρησιμότητα, ὄχι δὲ καὶ βαθυτέραν σταθερὰν ἀξίαν ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ δικονομικοῦ δικαίου, ἐμφανίζουσιν αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἀκυρωτικῶν ἐνδίκων μέσων διαφοραί, αἱ σχετιζόμεναι με τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ τμήματος ἢ τῆς ὀλομελείας τοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου τοῦ κατὰ νόμον τεταγμένου πρὸς κρίσιν ἑκατέρου τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων ἢ αἱ σχετιζόμεναι με τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς πρὸς ἄσκησιν ἑκατέρου τούτων τεθεσπισμένης προθεσμίας κλπ. Ἐν τούτοις, εἶπε, πολλὰ τῶν τοιούτων («ἐμπειρικῶν») κριτηρίων διακρίσεως προβάλλονται, ὡς μὴ ἔδει, καὶ ὑπὸ ἀνεγνωρισμένων συγγραφέων ἢ διδασκάλων τοῦ διοικητικοῦ δικονομικοῦ δικαίου με ἀξιώσεις ἐπιστημονικῶν βάσεων ἐννοιολογικῆς διακρίσεως, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς μὲν τελοῦσι ταῦτα εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νομοθέτου, μὴ ἔχοντα πάγιον χαρακτῆρα, ὑποκείμενα δ' εἰς μεταβολὰς ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην, ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ προορισμὸς τῶν εἶναι πρακτικὸς καὶ ἐμπειρικὸς, διότι χρησιμεύουν εἴτε πρὸς παροχὴν μιᾶς εἰκόνας περὶ ἑκατέρου τῶν ἀκυρωτικῶν ἐνδίκων μέσων εἰς τοὺς σπουδαστάς τοῦ οἰκείου κλάδου τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικονομικοῦ δικαίου εἴτε πρὸς καθοδήγησιν τῶν ἀσκούντων τὴν δικηγορίαν ἐνώπιον τῶν ἀνωτάτων (ἀκυρωτικῶν) δικαστηρίων.

Εἶτα ὁ κ. Καθηγητὴς ἀνέπτυξε τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ κριτήρια τῆς

περὶ ἧς ὁ λόγος ἐννοιολογικῆς διακρίσεως, τὰ μόνα ἄξια νὰ ἀπασχολοῦν τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν. Ὁμίλησε περὶ τῆς ἐννοίας ἐκατέρου τῶν θεσμῶν, περὶ τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν καὶ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐκατέρου τούτων καταγωγῆς. Τέλος δὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐξουσίας ἐλέγχου τοῦ δικαστοῦ ἐν ἐκατέρῳ τῶν θεσμῶν κλπ. Εἶπεν ὅτι ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως ἐν τῇ διοικητικῇ δικαιοσύνῃ δὲν εἶναι εἰμῆ ἢ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων παρέκτασις τοῦ παλαιοῦ ἐνδίκου μέσου, τοῦ ἀκυρωτικοῦ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ἐνῶ ἡ αἴτησις ἀκυρώσεως εἶναι ὁ γνωστός γαλλικῆς προελεύσεως θεσμός, ὁ τόσον στενῶς συνηρημένος πρὸς τὸ σύστημα ἐξασφαλίσεως τῆς νομιμότητος ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς γαλλικῆς διοικήσεως. Ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως κατὰ ταῦτα συναντᾶται εἰς τὰς νομοθεσίας ὅλων τῶν χωρῶν (διότι μετὰ τοὺς δύο βαθμοὺς δικαιοδοσίας τῆς οὐσίας, ὑπάρχει σχεδὸν πάντοτε ἀνοικτὴ ἢ ὁδὸς πρὸς τὸ Ἀκυρωτικόν), ἐνῶ ἡ αἴτησις ἀκυρώσεως λειτουργεῖ εἰς ἐκείνας μόνον τὰς χώρας, αἵτινες ἔχουσι μεταφυτεύσει παρ' ἑαυταῖς τὸν κλασσικὸν καταστάντα γαλλικὸν θεσμὸν τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς. Διὰ τῆς αἰτήσεως ἀναιρέσεως κρίνεται, ὡς γνωστόν, ὄχι ἡ οὐσία τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἡ νομιμότης τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως. Διὰ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως τίθεται ὑπὸ δικαστικὸν ἔλεγχον νομιμότητος ὄχι δικαστικῆς ἀπόφασις, ἀλλ' ἡ δρᾶσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἢ ἐκδηλουμένη ὑπὸ μορφήν ἐκτελεστῶν πράξεων ἐνεργοῦ διοικήσεως καὶ δημοσίας ἐξουσίας.

Ὁ κ. Καθηγητῆς ἐτόνισε περαιτέρω τὴν τάσιν τῆς νομολογίας ὅπως ἐν μὲν τῷ θεσμῷ τῆς αἰτήσεως ἀναιρέσεως τηρῆται, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν κύκλον τῶν παραδεκτῶν λόγων, ἢ δυνατότης ἐπεμβάσεως τοῦ ἀκυρωτικοῦ δικαστοῦ εἰς τὰ πλαίσια τῶν περιοριστικῶς ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ θετοῦ δικαίου καθοριζομένων λόγων ἀναιρέσεως καὶ τὴν ἐντελῶς διάφορον κατεύθυνσιν τῆς νομολογίας ἐν τῷ θεσμῷ τῆς ἀκυρώσεως ἐκτελεστῶν διοικητικῶν πράξεων, ἐνθα ἔχουσι διευρυνθῆ νομολογιακῶς οἱ ἐν τῷ νόμῳ 3713 τοῦ 1928 ἀπαριθμούμενοι τέσσαρες λόγοι ἀκυρώσεως, ὥστε νὰ ἔχωσι καταλήξει νὰ περιλαμβάνωσι πᾶσαν παρανομίαν τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ κ. Καθηγητῆς ἀνέφερε πόσον εἶναι διάφορος ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ἀκυρωτικὸς δικαστὴς ἀντιλαμβάνεται τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξουσίας του, ὅπως ἐλέγχη τὴν γενομένην περὶ πραγμάτων κρίσιν ἐν ἐκατέρῳ τῶν ἐνδίκων μέσων. Τὴν τοιαύτην διαφορὰν ὁ διακεκριμένος ὁμιλητῆς ἀνέπτυξε πλήρως διὰ μακρῶν, τονίσας ὅτι ἀποτελεῖ αὕτη μίαν τῶν οὐσιωδεστέρων ἐν τῇ δικονομικῇ ἐπιστήμῃ ἐννοιολογικῶν διακρίσεων μεταξὺ τῶν δύο ἀκυρωτικῶν ἐνδίκων μέσων. Εἶπεν ὅτι ἡ «πλάνη περὶ τὰ πράγματα», μὲ τὸ νομολογιακῶς διαμορφωθὲν ἐννοιολογικὸν αὐτῆς περιεχόμενον ἐν τῷ θεσμῷ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως, δὲν συναντᾶται εἰς τὴν αἴτησιν ἀναιρέσεως καὶ ἐν γένει ἐξέθεσεν ὅτι ἐν τῇ αἰτήσῃ ἀκυρώσεως ὁ δικαστὴς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐλέγξη πραγματικὰ τινὰ ζητήματα (ἰδίᾳ τὴν τυχόν ἀντικειμενικὴν ἀνυπαρξίαν πραγματικῶν στοιχείων κρίσεως, ἅτινα ἢ ἐνεργὸς διοικήσις ἐδέχθη ὡς συντρέχοντα καὶ ἐφ' ὧν ἐσθῆριξε τὴν κρίσιν αὐτῆς καὶ ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλας περιπτώσεις), ἐνῶ ὁ δικαστὴς τῆς αἰτήσεως

ἀναιρέσεως δὲν ἔχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως εἰς γενομένας ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας (κρίσεις περὶ πραγμάτων).

Μετὰ τὸν κύριον ὁμιλητὴν τῆς ἐσπέρας, ἀναπτύξαντα (ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω ἐν περιλήψει χαραττομένων ἀδρῶν τινων γραμμῶν) μὲ πληρότητα τὸ θέμα, ἔλαβον τὸν λόγον, κατὰ τὰ ἐπιζόμενα ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ, καὶ ἄλλα μέλη αὐτῆς. Ἰδίας δ' ἀπόψεις ἐξέθεσαν ἐπὶ τῶν σημείων διακρίσεως μεταξὺ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος δύο ἀκυρωτικῶν ἐνδίκων μέσων οἱ κ.κ. Γεώργ. Χαρμπούρης, Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, ὁ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ δικηγόρος κ. Σωτήρ. Γραββάνης, ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ. Μάριος Μπαμπάκος, οἱ Πάρεδροι τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ.κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου καὶ Ἄθως Τσουττος καὶ ὁ Εἰσηγητὴς τοῦ αὐτοῦ Δικαστηρίου κ. Θεμ. Κουρουσόπουλος. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας συνώφισε τὰ λεχθέντα καὶ ἔκλεισε τὴν συζήτησιν μὲ τὴν προσθήκην συντόμου παρατηρήσεώς του ἐπὶ τινος ὠρισμένου σημείου.

Συνεδρίασις τῆς 14ης Μαΐου 1957.

Ἀνακοίνωσις τῆς κυρίας Ἀγνῆς Ρουσοπούλου, δικηγόρου παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν, μὲ θέμα : «*Ἡ ἀστική εὐθύνη τοῦ κράτους ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν ὑπηρεσιῶν του*».

Ἐνώπιον πυκνοτάτου ἀκροατηρίου, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ.κ. Μένης Παπαγεωργίου καὶ Μάριος Μπαμπάκος, πολλοὶ πρῶτην Ὑπουργοί, μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους καὶ διακεκριμένοι πολιτικοὶ δικασταὶ καὶ δικηγόροι, ἡ ὁμιλήτρια ἀνέπτυξε μίαν τῶν οὐσιωδῶν πλευρῶν τοῦ εὐρυτάτου θέματος τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ κράτους πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν περιουσιακῶν ζημιῶν τῶν ἐπιφερομένων εἰς τοὺς διοικουμένους ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἧτοι τὸ εἰδικώτερον ἀντικείμενον τὸ συναπτόμενον πρὸς ζημιογόνα ἀτυχήματα ἐκ τῆς λειτουργίας κρατικῶν ἐργοστασίων καὶ ἄλλων παρομοίων ἐγκαταστάσεων (ναυστάθμων. στρατιωτικῶν βάσεων κλπ.), ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς γειτιάσεως, ἐκ τῆς ζημίας συνεπείᾳ τῆς ἀρνήσεως τοῦ κράτους νὰ ἐκτελέσῃ δικαστικὰς ἀποφάσεις κλπ. Ἡ κ. Ρουσοπούλου ἐξέθεσε τὸ θέμα ἔχουσα ἰδίᾳ ὑπ' ὄψιν τὴν νομολογίαν τῶν ἐλληνικῶν πολιτικῶν δικαστηρίων — εἰς τὴν κρίσιν τῶν ὁποίων ὑπάγεται παρ' ἡμῖν ὁ ὅλος θεσμὸς τῆς εὐθύνης τῆς δημοσίας διοικήσεως πρὸς ἀποζημίωσιν — καὶ τοῦ γαλλικοῦ Conseil d'Etat, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται αἱ συναφεῖς ἀγωγαὶ εἰς τὴν μεγάλην φιλικὴν χώραν. Ἐξήγησεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι παρὰ τὴν περιεκτικότητα τοῦ τίτλου τῆς ἀνακοινώσεως, τὸ περιεχόμενον τῆς θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην περιορισμένον. Οὐδ' εἶναι δυνατόν, εἶπε, νὰ γίνῃ ἄλλως, διότι ἔρευνα τοῦ ὅλου ἀντικειμένου θὰ ἀπῆται ὀλόκληρον σειρὰν ὁμιλιῶν. Ἀνέφερε

τὰς ἀρχικῶς ἰσχυοῦσας, τόσον ἐν Ἀγγλίᾳ (κατὸ στέμμα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀδικοπραγῇ), ὅσον καὶ ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, ἀρχὰς τοῦ ἀνευθύνου τῆς κρατικῆς διοικήσεως πρὸς ἀποζημίωσιν καὶ ἀνέπτυξε τοὺς λόγους (οἰκονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς καὶ νομικούς), οἵτινες ᾤδηγησαν εἰς τὴν ἀμβλυσίν τῆς ἀπολύτου ἄλλοτε ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος τούτου. Ἐτόνισε τὴν δημιουργικὴν ἀποστολὴν τὴν ὁποίαν ἡ νομολογία τῆς πολιτικῆς μας δικαιοσύνης εἶχεν ἀναλάβει ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος (ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ 1858), λόγῳ τῆς ἐλλείψεως νομοθετικῆς ρυθμίσεως τοῦ θέματος (μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῶν ἀρθρῶν 105 καὶ 106 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ νόμου τοῦ Ἀστικοῦ μας Κώδικος), ἥτις ἀποστολὴ τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διαμορφωθῇ ὁ ὅλος θεσμὸς τῆς εὐθύνης τῆς δημοσίας διοικήσεως πρὸς ἀποζημίωσιν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς νομολογιακῶς, μὲ ἐλάχιστα μόνον ἐρείσματα εἰλημμένα ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ παράλειψις ρυθμίσεως ἐν τῷ θετικῷ δικαίῳ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς ἀμέλειαν τοῦ Ἕλληνος νομοθέτου, ἀλλ' ἐν πολλοῖς, εἶπεν, ἦτο καὶ ἠθελημένη, συνεπεῖα τῆς διστακτικότητος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ θεματι τούτῳ, διστακτικότητος ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῶν δημοσιονομικῶν δυσχερειῶν τῆς χώρας, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπουσι νομοθετικὴν πρόβλεψιν σύμφωνον πρὸς τὰ ἰσχύοντα εἰς ἄλλας μεγάλας καὶ εὐπόρους χώρας. Ἡ τοιαύτη διστακτικότης διαφαίνεται καὶ ἐν τῇ διατυπώσει τῶν οἰκείων ἀρθρῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Ὅπως δὲποτε ἡ νομολογία τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων κατώρθωσε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιτυχῶς νὰ πληρώσῃ τὸ ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἀφεθὲν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου κενὸν καὶ νὰ χαράξῃ γραμμὰς τινὰς, ὅχι πάντοτε παγίας, καὶ νομικὰς τινὰς ἀρχὰς διεποῦσας τὴν συναφῆ ὑποχρέωσιν τῆς δημοσίας διοικήσεως. Ἡ σχετικὴ ἐνοχὴ τῆς πολιτείας ἐστηρίζετο ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἄλλοτε μὲν εἰς πταῖσμα τῶν ὀργάνων τοῦ κράτους — ἀποκλειομένης πάντως τῆς δολίας προαιρέσεως, δι' ἣν ἐθεωροῦντο εὐθυνόμενοι προσωπικῶς οἱ ὑπάλληλοι — ἄλλοτε δ' εἰς ἀρχὰς ἰσότητος, κατ' ἀκολουθίαν τῶν ὁποίων τὸ δημόσιον ἔδει νὰ ἀναλάβῃ τὸ βᾶρος τῆς ἀδικαιολογήτου ζημίας ὀρισμένων ἐκ τῶν πολιτῶν του, ἄλλοτε δ' εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ κράτους ὡς τοῦ «ἀσφαλιστοῦ τῶν πολλῶν» (ἀντίληψιν ὀδηγήσασαν εἰς τὴν διὰ δικαστικῶν ἀποφάσεων σύμμετρον κατανομήν εἰς τὴν ὀλότητα τοῦ βάρους ἐκ τυχαίας ζημίας ἐπενεχθείσης εἰς τὴν περιουσίαν τινῶν ἐκ τῶν διοικουμένων). Ἡ κ. Ρουσοπούλου προσέθεσεν ὅτι ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη εἶναι συνήθως λίαν συντηρητικὴ παρ' ἡμῖν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐκτάσεως τῆς ζημίας. Ἐξήγησε δὲ τὴν διαφορὰν δικαιοδοσίας μεταξύ ἑλληνικοῦ δικονομικοῦ καθεστῶτος καὶ τοῦ τοιούτου ἄλλων χωρῶν, διαφορὰν ὀφειλομένην εἰς παλαιὰν παρ' ἡμῖν παράδοσιν, ὅπως αἱ διοικητικαὶ διενέξεις ἐπιλύονται ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Ὑπέμνησε τὴν ἀνεπιτυχῆ ἀπόπειραν τοῦ νομοθέτου τοῦ 1935 ὅπως αἱ δίκαι αὐταὶ υπαχθῶσιν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς οὐσίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπι-

κρατείας καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἀρθροῦ 82 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 περὶ ὑπαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἰδρυθησομένων τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων τῆς οὐσίας.

Τέλος, ἡ διακεκριμένη ὁμιλήτρια προέβη εἰς ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ νενομολογημένων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς εὐθύνης τῆς διοικήσεως πρὸς ἀποζημίωσιν καὶ εἰς παραλληλισμὸν τῆς ρηθείσης ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τοῦ θέματος νομολογίας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τοιαύτην καὶ εἰς εἰδικωτέραν σύγκρισιν μεταξὺ τῆς πρὸ τοῦ εἰσαγωγικοῦ νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος νομολογίας τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ τῆς μετὰ τὸν εἰσαγωγικὸν νόμον τακτικῆς τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης μας ἐπ' αὐτῆς. Ἀνεφέρθη εἰς τοὺς θεωρητικοὺς τοὺς ἐρευνήσαντας κατὰ καιροὺς τὸ θέμα ἐν Ἑλλάδι, μνημονεύσασα τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀειμνήστων Κ. Δεμερτζῆ καὶ Ἰω. Φραγκιᾶ ἐν «Ἐφημ. Ἑλλ. καὶ γαλλ. νομολογίας» τῶν Μπαλάνων, καθηγ. Ἄλ. Σβώλου ἐν «Δικαιοσύνη» 1923, Ἰω. Λαμπίρη καὶ ἄλλων καὶ ὡσαύτως ἀνενεχθεῖσα εἰς τὰς ἐργασίας τῶν κ.κ. Γ. Μπαλῆ (ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Ἀ' Συνέδριον τῶν Δικηγόρ. Συλλόγων τοῦ 1927), Π. Ζέπου («Εὐθύνη»), Ἄλ. Λιτζεροπούλου («Νομολογία ὡς παράγων διαπλάσεως»), Γ. Παπαχατζῆ («Μελέται»), Μιχ. Στασινοπούλου («Ἀστ. Εὐθύνη τοῦ κράτους»), Φιλ. Ἀγγελῆ («Ἀκουίλιος νόμος») καὶ ἄλλων. Περαινοῦσα διετύπωσε προβλέψεις περὶ τῆς ἐντελεστεράς διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι, διὰ τῆς περαιτέρω ἐφαρμογῆς τῶν σχετικῶς προσφάτων ἀρθρων τοῦ Εἰσαγωγικοῦ νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς ἰδρύσεως τακτικῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, ὑπὸ τῆς ὁποίας θέλει ἀρτιώτερον διαπλασθῆ νομολογιακῶς ὁ θεσμός. Ἀπέκρουσε δὲ πᾶσαν πιθανότητα εἰσαγωγῆς νέων διατάξεων θετοῦ δικαίου ἐπὶ τοῦ θέματος, εἰποῦσα ὅτι πᾶσαν ἐξέλιξιν ἐπ' αὐτοῦ δέον νὰ ἀναμένῃ τις ἐκ τῆς νομολογίας τῶν δικαστηρίων.

Μετὰ τὴν κυρίαν Ρουσοπούλου ἔλαβον τὸν λόγον ἄλλα μέλη τῆς Ἑταιρίας. Κατὰ τὴν γενίκευσιν τῆς συζητήσεως, ἰδίᾳς ἀπόψεις ἐξέθεσαν κυρίως ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φαίδων Βεγλερῆς, ὁ ὑφηγητῆς κ. Ἡλίας Κρίσπης καὶ ὁ παρ' Ἀρσίῳ Πάγῳ δικηγόρος κ. Σωτήρ. Γραββάνης. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς προσέθεσέ τινα ἐν τέλει, συνοψίσας τὰ ἐκτεθέντα καὶ κλείσας τὴν συζήτησιν. Ἀφορμὴν δὲ λαβὼν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἀνακοίνωσις τῆς κ. Ρουσοπούλου ἦτο ἡ τελευταία τῆς χειμερινῆς περιόδου 1956-1957, ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἑταιρίας πρὸς ὅλους τοὺς ἐφετεινοὺς ὁμιλητὰς καὶ ἐν γένει πρὸς τὰ μετασχόντα εἰς τὰς συζητήσεις μέλη τῆς Ἑταιρίας.

Συνεδρίασις τῆς 19ης Νοεμβρίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Δημοσίου Διεθνoῦς Δικαίου κ. Σπυρ. Καλογεροπούλου-Στράτη, μὲ θέμα : «Οἱ καταστατικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἑθνοπαϊκῆς Κοινότητος».

Ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθεσεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἡ πορεία τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς ἐμφανίζεται βασιανιστικῆ, δαιδαλώδης καὶ συχνὰ ἀντιφατικῆ. Καὶ τοῦτο, διότι, παρὰ τὰς ὑφισταμένας ἀντικειμενικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ὀργανικὴν σύνδεσιν τῶν λαῶν αὐτῆς, κατάλοιπα τοῦ παρελθόντος, καθὼς καὶ ἡ ἀνάμιξις ἐξωευρωπαϊκῶν παραγόντων, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν γενικωτέραν κατάστασιν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, δημιουργοῦν ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα παρακωλύουν τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν, πολλάκις δὲ ἀναστέλλουν πᾶσαν πρόδον πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος.

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, συνέχισεν ὁ κ. Καθηγητὴς, παρατηροῦνται σήμερον τρεῖς μεγάλαι κατηγορίαι ὀργανώσεως, ἀνταποκρινόμεναι εἰς τρεῖς διαφορετικὰς μορφάς, αἱ ὁποῖαι διεκδικοῦν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου.

Ἡ πρώτη μορφή εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν συνεργασία, κλασσικοῦ τύπου, στηριζομένη ἐπὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δυνάμει τῶν ὁποίων οὐδὲν κράτος δύναται νὰ δεσμευθῇ εἰ μὴ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν συμβατικῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἐδέχθη ν' ἀναλάβῃ καὶ ἐφ' ὅσον ἐνεργῶς μετέχει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτουν οἱ ἀκόλουθοι χαρακτηρισμοί :

α) Ἰσότης συμμετοχῆς τῶν κρατῶν καὶ παρουσία τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἰς ὅλα τὰ ὄργανα. β) Ἀντιπροσώπευσις τῶν κρατῶν ὑπὸ ἀνακλητῶν ἐκπροσώπων ἐκάστου κράτους, οἱ ὁποῖοι ὑπακούουν ἐκάστοτε εἰς τὰς ὀδηγίας τῶν κυβερνήσεων των. γ) Αἱ ἀποφάσεις τῶν κοινῶν αὐτῶν ὀργάνων δὲν καθίστανται ὀριστικαὶ καὶ ἐκτελεσταὶ παρὰ καθ' ὃ μέτρον γίνουσι ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων κυβερνήσεων, ὅποτε καὶ τότε μόνον δεσμεύουν τὰ ὄργανα καὶ τοὺς πολίτας ἐκάστης πολιτείας. δ) Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ὁμοφώνως. Ἡ ἀποχὴ ἐνὸς καὶ μόνου ἀντιπροσώπου εἶναι ἀρκετὴ νὰ ματαιώσῃ τὴν λήψιν ἀποφάσεως καὶ τοῦτο συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς παμψηφίας, στηριζομένην εἰς τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν κρατῶν.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται ὁ Ὄργανισμὸς Εὐρωπαϊκῆς Συνεργασίας, ἡ Ἐνωσις Εὐρωπαϊκῶν Πληρωμῶν, τὸ Βαλκανικὸν Σύμφωνον, ἡ Μπενελούξ, τὸ Συμβούλιον τῶν Σκανδιναυικῶν Κρατῶν.

Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὀργανισμῶν ὑπάρχουν σοβαραὶ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ὀργάνων αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν οἱ ἐν λόγῳ θεσμοὶ παρεξέκλιναν ἐν μέρει τῆς κλασσικῆς μορφῆς τῆς μεταξὺ κρατῶν συνεργασίας.

Ἡ δευτέρα μορφή ὀργανώσεως ἀποκλίνει τῆς κλασσικῆς ἀντιλήψεως περὶ συνεργασίας καὶ ἐμφανίζεται ὡς *sui generis*, συνδυάζουσα τὴν διακυβερνητικὴν συνεργασίαν μὲ τὴν παρουσίαν ἐκ παραλλήλου εἰς τὰ διάφορα ὄργανα ἀντιπροσώπων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης (μικτὸς τύπος).

Ὁ συνδυασμὸς οὗτος ἐξωτερικεύεται : α) διὰ τῆς ὑπάρξεως δύο ὀργάνων, τοῦ ἐνὸς ἀντιπροσωπεύοντος τὰς κυβερνήσεις καὶ τοῦ ἑτέρου ἀντιπροσωπεύοντος

εἰς δεύτερον βαθμὸν τοὺς λαούς, β) διὰ τῆς ἀποφασιστικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ πρώτου ὄργανου καὶ διὰ τοῦ συμβουλευτικοῦ χαρακτήρος τοῦ δευτέρου, γ) διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος τῆς παμψηφίας εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ πρώτου καὶ τῆς ἀπολύτου ἢ ἐπηρεξημένης πλειοψηφίας εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ δευτέρου καὶ δ) διὰ τῆς ἐκδόσεως ἀποφάσεων διαφόρου ἰσχύος καὶ τρόπου ἐφαρμογῆς.

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην κατηγορίαν περιλαμβάνονται κυρίως τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Δυτικὴ Ἑνωσις, τῶν ὁποίων τὰ ὅργανα δὲν ἔχουν μὲν ὁμοιόμορφον σύνθεσιν καὶ ἀρμοδιότητα, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει συναντῶνται εἰς πλεῖστα σημεῖα μὲ σαφῆ κατεύθυνσιν, ὅπως ἡ ὅλη αὐτῶν οἰκονομία ἀπομακρυνθῆ τῆς συνήθους μορφῆς διακυβερνητικῆς συνεργασίας, διὰ τῆς τονώσεως τῆς παρουσίας τῶν ἀντιπροσώπων τῶν λαῶν καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῆς δημοκρατικῆς ὀργανώσεως τῶν θεσμῶν αὐτῶν.

Ἡ τρίτη κατηγορία ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφήν ἐπαναστατικὴν ἐναντι τῶν μέχρι σήμερον κρατούντων, διότι πράγματι αἱ ὀργανώσεις αὗται ἔχουν χαρακτηριστὰ ὑπερεθνικὸν καὶ συγκεκριμένως παρουσιάζουν τὰς ἐξῆς ἰδιορρυθμίας: α) διαπιστοῦται μεταβίβασις ἀρμοδιότητος οὐσιαστικῆ, ἀπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ διεθνoῦς ὄργανου, β) ἀνεξαρτησία τοῦ ὄργανου τούτου ἐναντι τῶν ἐπὶ μέρος κυβερνήσεων τῶν κρατῶν, αἱ ὁποῖαι προβαίνουν μὲν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν ὄργάνων, πλὴν ὅμως ὁ διορισμὸς οὗτος καθίσταται ἀμετάκλητος, τὸ δὲ ὄργανον δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ὑπακούῃ εἰς οὐδεμίαν κρατικὴν ἐντολήν ἢ ὀδηγίαν, γ) ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας ἐγκαταλείπεται αἱ δὲ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον ἢ ηὔξημένην πλειοψηφίαν, δ) αἱ ἀποφάσεις τῶν ὄργάνων τυγχάνουν ὑποχρεωτικαί, ἐφαρμόζονται ἀμέσως ἐντὸς τῶν κρατῶν καὶ κατ' ἀρχὴν ἔχουν ἐκτελεστήριον ἰσχύν, ε) εἰδικὸν Δικαστήριον συνταγματικῆς μορφῆς ἔχει ἀρμοδιότητα διὰ τὴν τήρησιν τῆς νομιμότητος, μὲ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς αὐτὸ τόσον τῶν κρατῶν, ὅσον τῶν διεθνῶν ὄργάνων καθὼς καὶ τῶν ἰδιωτῶν, καὶ ς) ἡ παρουσία τῶν ἀντιπροσώπων τῶν λαῶν ἐμφανίζεται πλέον ἐντονος καὶ μὲ ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα εὐθύνης καὶ ἐλέγχου.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται ἡ Κοινοπραξία Ἀνθρακος καὶ Χάλυβος, ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ καὶ ἡ Κοινοπραξία Ἀτομικῆς Ἐνεργείας, ὡς καὶ τὸ σχέδιον περὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Πολιτικῆς Κοινότητος.

Εἰς τὰς ὑπερεθνικὰς ταύτας ὀργανώσεις καταβάλλεται προσπάθεια συνδυασμοῦ τριῶν στοιχείων: α) τῆς ὑπερεθνικῆς ἐξουσίας τοῦ βασικοῦ ὄργανου, β) τῆς παρουσίας τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κυβερνήσεων, καὶ γ) τοῦ ἐλέγχου ὑπὸ κοινοβουλευτικοῦ σώματος, δημοκρατικῶς ἐκλεγομένου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύνανται νὰ προκύψουν τὰ ἀκόλουθα γενικὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν ὀργανώσεων:

1) Εἰς τὰς ὀργανώσεις διακρατικῆς συνεργασίας κλασσικοῦ τύπου παρατηροῦνται σοβαραὶ παρεκκλίσεις, ἀναφερόμεναι ἰδίως εἰς τὴν διαδικασίαν περὶ λήψεως τῶν ἀποφάσεων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

2) Εἰς τὰς ὀργανώσεις μικτοῦ τύπου τὸ στοιχεῖον τῆς λαϊκῆς ἐκπρο-

σωπήσεως ἀγωνίζεται νὰ τονώσῃ τὴν παρουσίαν του καὶ τὴν ἐπιρροήν του.

3) Εἰς τὰς τρεῖς κοινότητος ὑπερεθνικοῦ τύπου τὰ κράτη ἀναγκάζονται νὰ παραιτηθοῦν μέρους τῆς ἐξουσίας των ὑπὲρ ὀργάνων ἀνεξαρτήτων καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀπ' εὐθείας συμμετοχὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ τὴν νομικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὰ πλαίσια τῆς διεθνοῦς ἐννόμου τάξεως.

Ὁ ὀμιλητὴς, περαίνων, εἶπεν ὅτι διὰ μέσου τῶν διαφόρων αὐτῶν ὀργανισμῶν καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ πολλοὺς ὀργανισμοὺς περιφερειακοὺς ἢ καὶ γενικοὺς, ἢ Εὐρώπῃ προσπαθεῖ ν' ἀνεύρῃ τὴν ὀριστικὴν αὐτῆς ὀργάνωσιν, ἢ ὅποια νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῶν λαῶν αὐτῆς, ἥτις διὰ μέσου τῆς ἱστορίας προβάλλεται ὡς ἐνότης κατ' ἐξοχὴν πνευματικῆ καὶ ὡς κοινότης πολιτισμοῦ.

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Καθηγητοῦ ἐπηκολούθησεν ἐν τῇ Ἐταιρίᾳ συζήτησις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς. Ὁμίλησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πολλοὶ τῶν παρισταμένων ἐταίρων, ἰδίως δ' ἀπόψεις ἀνέπτυξαν ὁ πρέσβυς κ. Περ. Ἀ. Ἀργυρόπουλος, ὁ πρῶτος ὑπουργὸς καὶ βουλευτὴς κ. Νικ. Μανούσης, διατελέσας καὶ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸ Στρασβοῦργον, τέλος δ' ἔκλεισε τὴν γενομένην ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς, Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, ἀναφερθεὶς εἰδικώτερον εἰς τὴν κοινὴν πολιτιστικὴν κληρονομίαν, ἥτις συνδέει τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης μὲ ἀκαταλύτους, ὡς εἶπε, ἱστορικοὺς καὶ πνευματικοὺς δεσμοὺς καὶ ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον στοιχεῖον ἐνότητος μεταξὺ των, τὸ ἐπιβάλλον καὶ τὴν οἰκονομικὴν κοινοπραξίαν καὶ τὴν καθιέρωσιν μορφῆς τινος ὁμοσπονδίας ἢ πολιτικῆς γενικώτερον ἐνώσεως.

Συνεδρίασις τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1957.

Ἀνακοίνωσις τοῦ παλαιοῦ μέλους τῆς Ἐταιρίας καὶ ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος κ. Πέτρου Γλέζου, μὲ θέμα : «Σκέψεις τινὲς ἐπὶ τῆς διοικητικῆς διαρθρώσεως τῆς χώρας».

Ὁ κ. Γλέζος ἀνεφέρθη ἰδίᾳ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς νομαρχίας ἢ εἰς εὐρυτέρας περιφερείας (Διοικήσεις ἢ Γενικὰς Διοικήσεις). Ἐξήτασε τὸ θέμα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς κυρίως τῆς ἐπιδράσεως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διοικητικῆς διαιρέσεως ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐπικινδύνου πληθυσμιακῆς καὶ λοιπῆς συγκεντρώσεως εἰς Ἀθήνας, τῆς παρατηρουμένης ἰδίᾳ μεταπολεμικῶς.

Μετὰ σύντομον ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τοῦ θέματος κατέληξεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀπόψεως, ὅτι ἡ διαιρέσις τῆς χώρας εἰς ἀριθμὸν τινα Γενικῶν Διοικήσεων, ἐκτεινομένων εἰς μεγάλα καὶ συγγενῆ γεωγραφικῶς καὶ οἰκονομικῶς διαμερίσματα, θὰ εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὠφέλιμος. Αἱ γενικαὶ διοικήσεις, λόγῳ τοῦ ἠῤῥημένου κύρους των, τῆς ἐκτάσεώς των, τῆς στελεχώσεώς των δι' ἀρμοδίων ὑπαλλήλων καὶ κυρίως τῆς εἰς αὐτὰς ἐκπροσωπή-

σεως
σὸτε
ἀπο:

κίνδ
ἄλλ.
της
φερ
κέν
νὰ

δια
εἰς
πλ
τι
κι
τὸ

βλ
ἐν
κα
ἔ-
ὑ-
μ

τ
ρ
κ

ἰ
:
:

σεως ἐνιαίων εὐρυτέρων περιφερειῶν τῆς χώρας, θὰ συντελέσουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰς νομαρχίας εἰς μίαν οὐσιαστικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιδιωκομένης ἀποκεντρώσεως.

Δεδομένου, εἶπεν, ὅτι ἡ παρατηρουμένη συγκεντρωτικὴ τάσις εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ ἀντιδημοκρατικὴ, δὲν εἶναι δὲ δυνατόν σήμερον νὰ καταπολεμηθῇ ἄλλως, θὰ εἶναι, ὡς εἰς ἕν πρῶτον στάδιον ἔστω, χρήσιμος μία διάσπασις τῆς εἰς περισσότερα τοῦλάχιστον κέντρα, τὰ ὁποῖα, ἀναπτυσσόμενα κατὰ περιφέρειας, καὶ τὴν πρὸς Ἀθήνας πορείαν θὰ ἀνακόψουν κάπως καὶ τὴν ἀποκέντρωσιν θὰ διευκολύνουν. Ὅμως, πρὸς τοῦτο, αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις πρέπει νὰ ὀπλισθοῦν μὲ πραγματικὰς καὶ εὐρείας ἀποφασιστικὰς ἀρμοδιότητας.

Ὁ ὀμιλητὴς συνέχισεν εἰπὼν ὅτι ἡ τυχὸν ἔνστασις, ὅτι ἡ ὡς ἄνω διοικητικὴ διαίρεσις τῆς χώρας εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς χωριστικὰς τάσεις ἢ ἔστω εἰς τοπικισμόν, δὲν εὐσταθεῖ, διότι ἡ ἐθνικὴ μας καὶ ἡ κρατικὴ μας ἐνότης εἶναι πλέον, ἀρραγής. Ἄλλως τε ἡ ἐνιαία ἄσκησις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀμύνης καθ' ὅλην τὴν χώραν ἀσφαλίζει αὐτὴν κατὰ παντὸς χωριστικοῦ κινδύνου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς λογικοῦ τοπικισμοῦ, αὐτός, κατὰ τὸν ὀμιλητὴν, ἴσως εἶναι σήμερον καὶ χρήσιμος.

Ὁ κ. Γλέζος περαιτέρω ὑπεστήριξεν, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου 3200 προβλεφθέντα νομαρχιακὰ συμβούλια πρέπει νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ ἐνισχυθοῦν, ἐντασσόμενα παρ' ἐκάστη Γενικῇ Διοικήσει, ὅτι ὑπὸ τὰς Γενικὰς Διοικήσεις κατώτερος βαθμὸς διοικητικῆς διαίρεσεως πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπαρχία καὶ ὅτι ὁ μὲν Γενικὸς Διοικητὴς πρέπει νὰ εἶναι μετακλητὸς ἀνώτατος πολιτικὸς υπάλληλος, προσερχόμενος, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τὸν πολιτικὸν κόσμον, οἱ δὲ ἐπαρχοὶ μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι.

Τέλος, ὁ ὀμιλητὴς εἶπεν ὅτι νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ συζητηθῇ καὶ τὸ θέμα τῆς ἐνδεχομένης ἐπανόδου γενικῶς εἰς τὸν θεσμόν τοῦ δήμου, ἀντὶ τῆς σημερινῆς διακρίσεως τῶν μονάδων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς κοινότητες καὶ εἰς δήμους.

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ἐγένετο, ὡς ἐθίζεται ἐν τῇ Ἐταιρίᾳ, ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος ὅπερ ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον τῆς ὡς ἄνω εἰσηγήσεως. Ὁμίλησαν, μεταξὺ ἄλλων, οἱ πρῶην ὑπουργοὶ κ.κ. Μίχας καὶ Μανούσης, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος εἶχε διατελέσει καὶ Γενικὸς Διοικητὴς Θράκης, ἐκθέσας νῦν ἴδια αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος πορίσματα πείρας ἐκ τῆς διοικητικῆς ἐν βορείῳ Ἑλλάδι ὑπηρεσίας του. Ἰδίας αὐτῆς ἀπόψεις ἀνέπτυξεν ἐπίσης ἡ κυρία Ἀγνή Ρουσοπούλου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας κ. Γ. Παπαχατζῆς ἐκλείσσε τὴν συζήτησιν ἐκθέσας διὰ βραχείων τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ ἀντίστοιχα μειονεκτήματα, ἅτινα κατ' αὐτὸν ἐμφανίζει τὸ πρόβλημα τῆς καθιερώσεως διοικητικῶν περιφερειῶν εὐρυτέρων τῶν νομῶν, πρόβλημα ὅπερ ὁ κ. Πρόεδρος ἐχαρακτήρισεν ὡς πολὺπλευρον, ἐκφράσας τελικῶς πολλὰς ἀμφιβολίας ἀν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐπίλυσις του ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Διὰ τὴν πρόσφατον ἱστορίαν τῶν διοικητικῶν θεσμῶν μας εἶπεν ὁ κ. Παπαχατζῆς, ὅτι τῷ 1952 καὶ τῷ 1953, ἐπὶ ὑπουργίας Ἐσωτερικῶν

Παυσ. Λυκουρέζου, εἶχε γίνει σκέψις (καὶ ἐξεπονήθησαν καὶ σχετικὰ προσχέδια νομοθετημάτων) περὶ διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς ἑννέα μεγάλας διοικήσεις, ἀκριβῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀστυφιλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπηκολούθησεν ὁμοῦς ἡ γνωστὴ ἐκ τῆς προσφάτου πολιτικῆς ἱστορίας μας ἀποχώρησις τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ κ. Σπυρ. Μαρκεζίνη ἐκ τῆς κυβερνήσεως τοῦ μακαρίτου στρατάρχου, οὕτω δ' ἠτόνησεν ἔκτοτε πᾶσα συναφὴς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὡς εἴρηται θεσμοῦ προσπάθεια.

Συνεδρίασις τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1958.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀποστ. Παπαλάμπρου, μὲ θέμα : «Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων ὑπὸ τῶν δικαστηρίων».

Ὁ ὁμιλητὴς ἐσημείωσεν, ἀρχόμενος τῆς ἀνακοινώσεώς του, ὅτι θέλει ἐξετάσει τὸ θέμα του, ὅχι ἐν ὄψει ἐνὸς συγκεκριμένου καταστατικοῦ χάρτου ἢ μιᾶς ὀρισμένης χώρας, ἀλλ' ὡς θέμα καθαρῶς θεωρητικὸν — ἀπτόμενον μάλιστα ἀπὸ τινων ἀπόψεων καὶ φιλοσοφικῆς τινος θεωρήσεως — καὶ ἐξεδήλωσε τὴν πεποίθησίν του ὅτι αἱ κύριαι γραμμαὶ τὰς ὁποίας μέλλει νὰ ἐκθέσῃ ἰσχύουν καὶ πρέπει νὰ ἰσχύουν εἰς κάθε συνταγματικῶς ὀργανωμένον κράτος, ἔχον δικαιοσύνην ἀξίαν τοῦ ὀνόματος. Ἐξέθεσεν ὅτι θεωρεῖ αὐτονόητον τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων νὰ ἐλέγχωσι τὴν συνταγματικότητα τῶν νόμων ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τούτων, διότι ἄλλως ἤθελον τὰ δικαστήρια ἀπεκδυθῆ αὐτὰ ταῦτα οὐσιωδестаτοῦ τμήματος τῆς δικαιοδοσίας, ἥτις ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς των ἀνήκει εἰς αὐτά. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει κατὰ τὸν ὁμιλητὴν ὁ χαρακτήρ τοῦ συντάγματος χώρας τινὸς ὡς «αὐστηροῦ» ἢ «ἡπιίου», οὐδὲ τὸ γεγονός ὅτι ἀναγράφεται ἢ τοῦναντίον δὲν ἀναγράφεται ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῶν δικαστηρίων νὰ ἀρνῶνται τὴν ἐφαρμογὴν νόμων ἀντισυνταγματικῶν. Νόμος ἀντιτιθέμενος εἰς τὸ σύνταγμα δὲν εἶναι κἂν νόμος καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ ἀντίθετος σαφῆς ἐν τινι συντάγματι διάταξις, ἀποκλείουσα τὸν ἐλεγχον τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, ἡ διάταξις αὕτη δὲν θίγει τὴν ὡς εἴρηται ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ὑφισταμένην δικαιοδοσίαν ταύτην τοῦ ἐλέγχου, διότι οἱ ἀντιστρατευόμενοι πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας νόμοι δὲν ἀποτελοῦσι γνησίαν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους. Εἰς δὲ τὰ καθεστῶτα τῶν «ἡπιῶν» λεγομένων συνταγμάτων, οἱ νομοθετικοὶ παράγοντες, ἔχοντες ἐκεῖ ἀρμοδιότητα νὰ τροποποιῶσι καὶ νὰ καταργῶσι διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ χάρτου, δὲν δύνανται νὰ τὰς παραβιάσωσι, ἐκδίδοντες ἀντίθετον πρὸς αὐτὰς νόμον εἰς τινα συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἀλλὰ μόνον νὰ τὰς καταργήσωσι. Οὕτω π.χ. ἂν «ἡπιόν» τι σύνταγμα θεσπίξῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς ἀναδρομικότητος τῶν ποινικῶν νόμων, ὁ ἀναδρομικὸς ποινικὸς νόμος δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ

ὑπὸ τοῦ
καὶ
διὰ τὴν
θετικῆς
τικῆς
πράξι
καὶ δ
πράξι
διατι
ξεις

σιμι
ὅτι
συν
σα
εἰς
σίο
πλ
μο
ἢ
τῆ
γ
κ
γ
τ
ε

ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ, καθ' ὃ ἀντισυνταγματικός, παρὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας ἐκείνης ὡς «ἡπίου». Θὰ ἐχρειάζετο — διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὸς τοιοῦτος νόμος — νὰ εἶχον προβῆ προηγουμένως οἱ νομοθετικοὶ παράγοντες εἰς κατάργησιν τῆς σχετικῆς ἀπαγορευτικῆς συνταγματικῆς διατάξεως. Ἀκριβῶς, εἶπεν ὁ ὀμιλητής, ὡς ἀτομικῆ τις διοικητικῆ πράξις εἶναι ἀνίσχυρος, ἂν ἀντιστρατεύεται εἰς κανονιστικὴν διατάξιν, ἔστω καὶ διατάξιν αὐτῆς ταύτης τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τὴν ἀτομικὴν πράξιν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δύναται νὰ τροποποιῇ ἢ νὰ καταργῇ τὰς κανονιστικὰς διατάξεις τῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ παραβιάζῃ αὐτάς, ἐκδίδουσα ἀτομικὰς πράξεις ἀντιτιθεμένας πρὸς αὐτάς.

Περαιτέρω ὁ ὀμιλητής ἐξέθεσε τὴν διάκρισιν μεταξύ ἀκυρῶν καὶ ἀκυρωσίμων νόμων (συνεπεία τῆς ἀντιθέσεώς των πρὸς τὸ σύνταγμα), ἐτόνισεν ὅτι τὸ ἀνίσχυρον τοῦ νόμου δύναται νὰ ὀφείλεται εἴτε εἰς παράβασιν τῆς συνταγματικῆς διαδικασίας καταρτίσεως αὐτοῦ εἴτε εἰς ἀντίθεσιν τούτου εἰς σαφεῖς οὐσιαστικὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας εἴτε τέλος εἰς ὑπέρβασιν τῶν ἀκράϊων ὀρίων, ἅτινα θέτουσιν εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἄρθρα τινὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς χώρας, ἀποτελοῦντα κανόνας-πλαίσια διὰ τὸν νομοθέτην. Ὑπεστήριξε τὴν ὑπαρξιν διατάξεων, ἰδίᾳ συνταγματικῶν, ὧν τὸ περιεχόμενον συνίσταται εἰς πλειονότητα νοημάτων καὶ ὧν ἡ ἔννοια καθορίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς ἐποχῆς τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως καὶ ὑπὸ τὴν ὠθησιν ἐνίοτε παραγόντων ψυχολογικῶν, κοινωνικῆς τοποθετήσεως τοῦ δικαστοῦ, ἠθικοπολιτικῶν κλπ. Ἐξήρесе δὲ τοῦ ἀνισχύρου τοὺς νόμους ἐκείνους, ὧν ἡ ἐκδοσις συνεπάγεται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ συντάγματος ἀπλῶς εὐθύνας διὰ τοὺς ἐκδόντας τούτους ἢ διὰ τοὺς κυβερνῶντας, χωρὶς ἢ καταρτισίς των νὰ συνδέεται κατὰ τὸ σύνταγμα πρὸς τινὰ ἀκυρότητα (*leges imperfectae* ἐν κειμένῳ συνταγματικῶ).

Μετὰ τὸν κύριον ὀμιλητὴν τῆς ἐσπέρας, ἔλαβον τὸν λόγον ὁ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας κ. Νικ. Μπουρόπουλος καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας κ. Γ. Παπαχατζής. Ὁ κ. Μπουρόπουλος ἐξέθεσεν ἀποφιν οὐχὶ ὅλως σύμφωνον πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Παπαλάμπρου ἐκτεθέντα ὡς πρὸς τὴν μορφήν τῆς εὐχερείας τῆς δικαιοδοτικῆς κρίσεως. Ὁμίλησεν ἐπίσης περὶ τοῦ δικαιώματος τῶν πολιτῶν καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δικαστηρίων, ὅπως ἀρῶνται τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντισυνταγματικῶν νόμων καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι μὲ βᾶσιν τὸν αὐτὸν κατ' ἀρχὴν λογικὸν τύπον, ὃ τε ἰδιώτης καὶ ἡ διοικητικὴ ὑπηρεσία καὶ ὁ δικαστὴς θὰ καταλήξουν εἰς τὸ περὶ ἀνισχύρου τοῦ νόμου πόρισμα.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας, κλείων τὴν συζήτησιν, ἠμφεσβήτησεν ἂν τὸ θέμα εἶναι ἐξ ἐκείνων, ἅτινα δύναται νὰ ἔχωσι τόσον ἀμιγῶς θεωρητικὴν τοποθέτησιν καὶ νὰ ἐρευνῶνται ἀσχέτως πρὸς τὰ ἐν τῷ θετῷ συνταγματικῷ δικαίῳ χώρας τινὸς τεθεσπισμένα. Εἶπεν ὅτι ὁ κ. Παπαλάμπρου ἀπεδιόθη εἰς ἔργον δυσχερέστατον, ἐκθέσας τὸ θέμα του ἀπὸ πλευρᾶς τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου (κατὰ μέγιστον μέρος) ἢ ἄλλως κατὰ τρόπον ἄκρως θεωρητικὸν καὶ ὄχι ἐν συναρτήσει πρὸς ὀρισμένον συνταγματικὸν καθεστῶς. Ἐν τούτοις

ὑπάρχουν χῶραι ἔχουσαι καταστατικὸν χάρτην, μὲ ἐπηξημένην τυπικὴν δύναμιν (αἱ πλεῖσται) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας (Ἀγγλίαν κλπ.). Ὑπάρχουν χῶραι (Αὐστρία, Γερμανία, Ἰταλία) κεκτημέναι ἴδιον συνταγματικὸν δικαστήριον, ἔχον δικαιοδοσίαν ἀκυρώσεως τῶν ἀντισυνταγματικῶν νόμων κλπ. Ἐν ὄψει τῶν διαφορῶν τούτων τοῦ θετοῦ ἑκασταχοῦ συνταγματικοῦ δικαίου θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ εἶχε γίνει ἢ ὑπὸ συζήτησιν ἔρευνα. Ὡς ἤδη ἐγένετο, δὲν εἶναι νομικὴ ἔρευνα; οὐδὲ κἀν συγκριτικοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τοιαύτη. Δὲν συνεφώνησε δ' ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας πρὸς τὰ ἐκτεθέντα (διάκρισις τῶν νόμων εἰς ἀκύρους καὶ ἀκυρωσίμους, ὑπαρξίς εὐθύνης τῶν κυβερνῶντων λόγῳ ἀντισυνταγματικοῦ αὐτῶν νομοθετήματος, ἄνευ τῆς συνεπείας τοῦ ἀνισχύρου τοῦ νομοθετήματος τούτου), ὡς πρὸς πολλὰ αὐτῶν σημεία. Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν ἐκδοχὴν τῆς ὑπάρξεως πλειονότητος ἐννοιῶν παρὰ τινι διατάξει, ἐξ ὧν ὁ δικαστὴς προκρίνει ἑκάστοτε τὴν κατὰ τὰς ὑποκειμενικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις ἀρίστην, ἀγόμενος ἐκ παραγόντων ἠθικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, ψυχολογικῶν κλπ., εἶπεν, ὅτι ἡ ἐπικράτησις τοιαύτης τινὸς ἀπόψεως τῶν ὁπαδῶν τῆς Σχολῆς τῆς «ἐλευθέρας ἐρμηνείας» τῶν νόμων ἤθελεν ἀγάγει εἰς πλήρη σχεδὸν ἀνασφάλειαν τοῦ θετοῦ δικαίου.

Συν

γα

εἶγ

συ

μι

δὲ

σι

ὦ

σι

μ

9

β

γ

δ

ε

ς

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ρ

σ

τ

θ

ι

κ

λ

μ

ν

ξ

ο

π

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1959

Συνεδριάσεις τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1959.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Δασκαλάκη, με θέμα : «Τὸ νέον γαλλικὸν σύνταγμα».—Ὁ κ. Καθηγητὴς ἀνέπτυξεν ὅτι οἱ ὅροι πολιτικῆς ζωῆς εἶχον ὀριμᾶσαι ἐντελῶς εἰς τὴν Γαλίαν διὰ τὴν συνταγματικὴν μεταρρύθμισιν. «Οἱ θεσμοί, εἶπε, δὲν παρεῖχαν τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις γιὰ τὴν δημιουργίαν ἰκανοῦ καὶ ἀποδοτικοῦ κράτους καὶ ἡ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος δὲν κατῴρθωνε νὰ καλύψῃ τὰ ἀσθενῆ του σημεῖα. Ἡ κυρίαρχη θέσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, μαζὶ με τὸν ὑπάρχοντα πολυκομματισμὸν, κατῴρθωναν νὰ ἔχουν ὡς συνέπεια μιὰ συνεχῆ ἀστάθεια τῶν κυβερνήσεων καὶ μόνιμον ἀκυβερνησίαν, κακὰ πού ὑπῆρχαν κατὰ τὴν Γ' καὶ πού ἐπεξετάθησαν κατὰ τὴν Δ' Δημοκρατία. Χαρακτηριστικῶς, ἡ μέση διάρκεια τῶν κυβερνήσεων ἐμείωθη ἀπὸ 9 μῆνας γιὰ τὴν Γ' Δημοκρατίαν εἰς 6 μῆνας γιὰ τὴν Δ'. Οἱ συμμαχικὲς κυβερνήσεις ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν ἐνιαῖον πρόγραμμα, ἢ, καὶ ἐὰν κάποτε εἶχαν, δὲν μπορούσαν νὰ τὸ ἐφαρμόσουν, τόσον γιὰτὶ δὲν εἶχαν τὸν χρόνον, ὅσον καὶ γιὰτὶ ἡ ἀπληραϊωμένη νομοθετικὴ διαδικασία δὲν ὑποβοηθοῦσε νὰ λαμβάνωνται ταχέως «σκληρὰ» μέτρα ἢ «ἀντιδημοτικὰς» ἀποφάσεις. Ὁ θεσμὸς τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἶχε φθάσει νὰ ἀπωθῇ τίς πρῶτες πολιτικὲς δυνάμεις, πού ἐβλεπαν εἰς αὐτὸν ὄχι τὸν «πρῶτον ἄνδρα» πού χάρασσει τὴν γενικὴν πολιτικὴν καὶ κατευθύνει τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ τὸν ταχυδακτυλοουργὸν πού ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ με τὴν μικροκομματικὴν ἐξισορρόπησιν τῶν συμφερόντων καὶ τῶν φιλοδοξιῶν, τῶν κομμάτων καὶ τῶν ὁμάδων πού ἀπετέλουν κάθε φορὰ τὸν κυβερνητικὸν συνασπισμὸν. Ἡ δημοσία ὑπαλληλία καὶ ὁ στρατός, ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Γαλλίας καὶ οἱ ἐγγυηταὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἰδεωδῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, δὲν εἶχαν πλέον οὔτε τὸ κύρος οὔτε τὴν δύναμιν νὰ ὑποκαταστήσουν, ὅπως εἰς τὸ παρελθόν, τὴν ἐλλείπουσαν πολιτικὴν ἡγεσίαν καὶ νὰ «σταματήσουν τὸν κατῆφορον». Οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι ἐμείωσαν τὸ κύρος τους εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀπαθλίωσις τους ἔκαμνε—ἰδίως τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους— νὰ σκέπτονται περισσότερον ἴσως συνδικαλιστικὰ, παρὰ κρατικὰ—ἐθνικὰ.

Τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ ἡ πολιτικὴ ἡγεσία, ἐξ ἄλλου, δὲν κατῴρθωσαν ποτὲ νὰ ξεπεράσουν τὰ ὅρια τῶν στενῶν κομματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ νὰ ἐπιδιώξουν ἢ νὰ ὀραματισθοῦν τὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς ὑπερκομματικῆς πολιτικῆς.

Ὁ φόβος τῆς εὐθύνης, παρὰ τὴν μεγάλη κατανομή τῆς λόγφ-τῶν κυ-

βερνήσεων συνασπισμοῦ καὶ τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος, κυριαρχοῦσε τῶν κομματικῶν σκέψεων καὶ ἀποφάσεων, ἐνῶ ὁ καιροσκοπισμός, ἡ ἀποτελεμάτως, αἱ προφυλάξεις καὶ αἱ ἀέναοι προσαρμογαί, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς ζωῆς τῆς Δ' Δημοκρατίας. Ἡ μετριότης ἀπετέλει τὸ κύριον γνώρισμα τῆς πολιτικῆς τῆς ἡγεσίας, ἐνῶ ἡ σκέψις τῆς ἐπανεκλογῆς τῶν ἐδέσποζε τῶν πράξεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῶν Κοινοβουλίων.

Καὶ τέλος, ἡ πολιτικὴ ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία τῆς κοινῆς γνώμης ὑπεβόηθει τὸ χάος καὶ ἐπέτρεπε εἰς τοὺς θεσμούς, τὰ κόμματα καὶ τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν νὰ ζοῦν τὴν «ξεχωριστὴν ζωὴν» τους.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ, συνέχισεν ὁ ὁμιλητῆς, ὅτι τρεῖς ἀπὸ τοὺς πλέον διακεκριμένους νέους θεωρητικούς τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Γαλλίας, οἱ Μ. Ντυβερζέ, Μ. Μέρλ καὶ Ι. Τουσσάρ ἀποδίδουν εἰς αὐτὴν βασικῶς τὴν αἰτίαν τὴν πτώση τῆς Δ' γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ὁ πτῶτος πιστεύει, ὅτι ὁ λαὸς εἶχε πράγματι ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν καὶ ὅτι ἔλλειψε τὸ ἀπαραίτητο (κύκλωμα ἐμπιστοσύνης) μεταξὺ λαοῦ καὶ ἡγεσίας. Ὁ δεῦτερος δέχεται, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ πνεύματος τοῦ πολίτου, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὴν ἀγωγὴν, εἶχεν ἀποξενώσει τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ κράτος. Ἐνῶ ὁ τρίτος τονίζει, ὅτι ἡ Δ' Δημοκρατία ἦτο ἤδη πεθαμένη πρὶν ἀκόμη ἀρχίσει τὴν ζωὴν τῆς, γιατί δὲν εἶχε ποτὲ μαζί τῆς τὴν «γενικὴν βούλησιν», τὴν ἐνίσχυση, δηλαδὴ, τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ποία ἐξήγησις εἶναι ὀρθότερη δὲν ἐνδιαφέρει αὐτὴ τὴν στιγμή. Βέβαιον πάντως εἶναι ὅτι ἡ λαϊκὴ θέλησις, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ μετουσιωθῆ εἰς πολιτικὴ ἐπιταγὴ καὶ νὰ ἀναχθῆ εἰς κρατικὸν κανόνα, ἀπεμάκρυνε σταθερὰ καὶ ἀποφασιστικὰ τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ κοινά.

Σπανίως πολιτικὸν καθεστῶς εἶχε ὑποστῆ τόσον ὀξείαν, γενικὴ καὶ δημοσία κριτικὴ, ὅσον ἐκεῖνο τῆς Δ' γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ ἀκόμη σπανιώτερα εἶχε ἐμφανισθῆ, εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν ἐλευθέρων λαῶν, τόσον καθολικὴ καὶ ἐκδηλῆ ἡ συνείδησις τῆς μεταβολῆς καὶ τόσον «τυχαία» καὶ ἀπροσδόκητη ἡ προετοιμασία τῆς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς. Ἐὰν εἶχε «παρασκευασθῆ» ἡ ἐπανάστασις τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀλγερίας τῆς 13ης Μαΐου 1958, εἶναι πρᾶγμα ποὺ ἀμφισβητεῖται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς κατὰ παράδοσιν κήρυκες τῆς νομιμοφροσύνης τῶν γαλλικῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἱστορικούς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Μαΐου, ἐνῶ ἀντιθέτως ὑπάρχει γενικὴ συμφωνία εἰς τὸ ὅτι ὅλοι οἱ πρωταγωνιστῆς τῆς ἦσαν ἐναντίον τοῦ ἐπικρατοῦντος «συστήματος» καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ἀποτελοῦσε τὴν μοναδικὴ ἐνιαία καὶ ἀδιάσπαστη δύναμις ποὺ ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ μεγάλες μᾶζες τῶν νέων γάλλων ἀξιωματικῶν εἶναι προοδευτικῆς καὶ δημοκρατικῆς, ὅτι τὸ σύνθημα περὶ «φασιστῶν ἀξιωματικῶν» ἀποτελεῖ μῦθον καὶ ὅτι ἡ ἐξέγερσις ἀρχισε ἐκ τῶν κάτω καὶ «τὰ ἄστρα (τῶν στρατηγῶν) ἠκολούθησαν τὰ γαλόνια (τῶν κατωτέρων)». Ἡ Ἐπανάστασις πάντως ἐπέτυχε, μία Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας ἐσχηματίσθη καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνε-

τέθη εἰς τὸν στρατηγὸν ντὲ Γκῶλ τῆ 29ην Μαΐου, ὑπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ἀπειλὴ τῆς παραιτήσεως τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Τὴν 1ην Ἰουνίου, ὁ στρατηγὸς ντὲ Γκῶλ λαμβάνει ψῆφον ἐμπιστοσύνης (329 ψῆφοι ὑπέρ, 224 κατὰ) καὶ τὴν 3ην Ἰουνίου ψηφίζεται τὸ μοναδικὸν ἄρθρον τοῦ Συνταγματικοῦ Νόμου τῆς 3ης Ἰουνίου 1958, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀντίθετο εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἢ ἀναθεώρησις τοῦ Συνταγματικοῦ κειμένου τοῦ 1946. Σύμφωνα μετὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ Νόμου, ἀπὸ ἀπόψεως διαδικασίας τὸ Κυβερνητικὸν Σχέδιον Ἀναθεωρήσεως, θὰ συνεζητεῖτο ἀπὸ μίαν Συμβουλευτικὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία θὰ ἀπετελεῖτο κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου, θὰ ἐξητάζετο γνωμοδοτικῶς ἀπὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ θὰ ὑπεβάλλετο εἰς τὸν λαὸν γιὰ νὰ ἀποφανθῆ μετὰ δημοψήφισμα. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας θὰ ἐδημοσίευε ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν τὸν νέον Συνταγματικὸν Νόμον, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν του ἀπὸ τὸν λαόν. Ἀπὸ ἀπόψεως οὐσίας τὸ σχέδιον ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔπρεπε νὰ πραγματοποιήσῃ τις ἐξῆς πέντε «ἀρχές» :

1) Τὴν ἀρχὴ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ὡς πηγῆς τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

2) Τὴν ἀρχὴ τῆς «πραγματικῆς διακρίσεως» νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

3) Τὴν ἀρχὴ τοῦ ὑπευθύνου τῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς Βουλῆς.

4) Τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ὡς ἐγγυητοῦ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ

5) Τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρας ὀργανώσεως διὰ τοῦ Συντάγματος τῶν σχέσεων τῆς Δημοκρατίας μετὰ τοὺς λαοὺς τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν διαδικασίαν ποὺ ἐσημειώσαμε καὶ μετὰ αὐστηρὰ τήρησιν τῶν «ἀρχῶν» ποὺ ἔθεσε ὁ Συνταγματικὸς Νόμος τῆς 3ης Ἰουνίου, συντάχθη μετὰ προσωπικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ στρατηγοῦ ντὲ Γκῶλ τὸ σχέδιον τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸν γαλλικὸν λαόν τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1958 μετὰ συντριπτικὴ πλειοψηφία (ψηφίσαντες 36.893.979 ὑπέρ : 31.066.502 κατὰ : 5.419.749).

Πρὶν ἀρχίσωμε τὴν ἀνάλυσιν τῶν διατάξεων τοῦ νέου Γαλλικοῦ Συντάγματος τῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1958, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ σημειώσωμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, ποὺ παρουσιάζει ἡ ἐξέλιξις, ποὺ ἔφερε εἰς αὐτό, καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν, πιστεύω, μίαν γενικώτερη σημασία.

Πρῶτον, πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι κατεβλήθη κάθε προσπάθεια νὰ τηρηθῆ ἡ ἐπίφασις τῆς νομιμότητος γιὰ ὅλες τὰς μεταβολὰς ποὺ ἐπῆλθαν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀλγερίου νομιμοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Κυβέρνησιν μετὰ παραχώρησιν εἰς αὐτὸν νομίμου ἀπεριορίστου ἐξουσίας. Ὁ στρατηγὸς ντὲ Γκῶλ λαμβάνει ψῆφον ἐμπιστοσύνης, ὁ Συνταγματικὸς Νόμος τῆς 3ης Ἰουνίου ἐμφανίζεται, τυπικῶς, ὡς νόμιμος τροποποίησις τοῦ ἄρθρου 90 (περὶ ἀναθεωρήσεως) τοῦ Συντάγματος τοῦ 1946 καὶ γενικῶς καταβάλλ-

λεται κάθε προσπάθεια νὰ ἐμφανισθῇ ἡ νέα κατάσταση ὡς «νόμιμος» καὶ «ὀμαλὴ» διαδοχὴ καὶ «διαμόρφωσις» τοῦ παρελθόντος.

Δεύτερον, πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ὅτι οὐδέποτε ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν—τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους—ὁ δημοκρατικὸς χαρακτήρ τοῦ μελλοντικοῦ πολιτεύματος. Ἄν καὶ ἡ πίεσις τῶν πραγμάτων ἦτο τρομακτικὴ καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ 1940 ἐδέσποζε πολλῶν συνειδήσεων, τὸ Κοινοβούλιον ἐπέτυχε νὰ θέσῃ δημοκρατικὰ πλαίσια—ἔστω καὶ εὐρύτατα—εἰς τὴν συνταγματικὴν του ἐξουσιοδότηση.

Τρίτον, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὁ ἀποφασιστικὸς ρόλος τὸν ὁποῖον ἔπαιξε, μὲ τὴν ἀπειλὴν τῆς παραιτήσεώς του, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ «ἄχρους» καὶ ἀνεύθυνος, κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1946, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι ἡ τυπικὴ διαμόρφωσις τῶν θεσμῶν ἀκόμη καὶ εἰς τὸ πλεόν «τυπολογικόν» νομικὸν καθεστῶς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ταῦτισθῇ μὲ τίς οὐσιαστικὰς λειτουργίας τους.

Τέταρτον, πρέπει νὰ ἀναφερθῇ τὸ γεγονός, ὅτι παρὰ τὴν εὐρύτατα δεδομένη πεποίθησι, ὅτι οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἶναι ἐπαναστάσεις μαζῶν καὶ κινήματα οἰκονομικῆς νομοτελείας, ἡ ἐξέγερσις τοῦ Ἀλγερίου, ὅπως καὶ ἄλλα στρατιωτικὰ κινήματα τῶν ἡμερῶν μας, ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ προσωπικὸς παράγων εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας καὶ ἡ ὀργανωμένη δύναμις—οἱ στρατοὶ—διατηροῦν πάντοτε τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον, δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ ἡ διαπίστωσις τῆς ἀξιοθηρήτου πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς εἰκόνας ποὺ παρουσίαζεν ἡ ἀσυνετής, ἀναποφάσιτος, ἀνεύθυνος καὶ τρομοκρατημένη πολιτικὴ ἡγεσία τῆς Δ' Δημοκρατίας, ποὺ οὔτε τὸν λαὸν ἠδυνήθη νὰ συγκινήσῃ, οὔτε τὸ «σαρκίον» της «ἐπέτυχε νὰ διασώσῃ».

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1958 ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ «Προοίμιον» καὶ τοὺς ἐξῆς δέκα πέντε τίτλους : I) Περὶ κυριαρχίας. II) Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. III) Ἡ Κυβέρνησις. IV) Τὸ Κοινοβούλιον. V) Περὶ τῶν σχέσεων Κοινοβουλίου καὶ Κυβερνήσεως. VI) Περὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν καὶ συμφωνιῶν. VII) Τὸ Συνταγματικὸν Συμβούλιον. VIII) Περὶ τῆς δικαστικῆς Ἐξουσίας. IX) Τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον. X) Τὸ Οἰκονομικὸν καὶ Κοινωνικὸν Συμβούλιον. XI) Περὶ τῶν τοπικῶν Ὁργανισμῶν. XII) Περὶ τῆς Κοινοπολιτείας. XIII) Περὶ τῶν Συμφωνιῶν Συνεταιρισμοῦ. XIV) Περὶ τῆς Ἀναθεωρήσεως. XV) Μεταβατικαὶ διατάξεις. Τὸ Σύνταγμα, ὡς κείμενον, εἶναι σχετικῶς βραχύ, περιλαμβάνον μόνον 92 ἄρθρα, καὶ ἡ διατύπωσις του εἶναι σαφὴς καὶ ἀκριβὴς. Ἡ κατάταξις του εἶναι λογικὴ καὶ συστηματικὴ. Ἡ πρόταξις, φυσικὰ, τῶν τίτλων περὶ Προέδρου Δημοκρατίας καὶ Κυβερνήσεως ἀπὸ τὸν τίτλον περὶ τοῦ Κοινοβουλίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1946, ἔγινε προφανῶς, γὰρ νὰ τονισθῇ καὶ συμβολικὰ ἡ προσέχουσα θέσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἡ διαίρεσις του εἰς τίτλους ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ρυθμιζόμενα ἀντικείμενα καὶ ἀπὸ συνταγματικῆς τεχνικῆς μόνον οἱ τίτλοι IX καὶ XIII, περὶ

τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου καὶ περὶ Συμφωνιῶν Συνεταιρισμοῦ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγχωνευθοῦν μὲ ἄλλους. Ἐὰν ἐξαιρέσει κανεὶς τοὺς τίτλους II καὶ IV περὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῶν σχέσεων Κοινοβουλίου καὶ Κυβερνήσεως, ποὺ εἶναι πληθωρικοὶ, μὲ 15 καὶ 18 ἄρθρα ἀντιστοίχως, ἡ κατανομὴ τῶν ἄρθρων εἰς τοὺς τίτλους γίνεται ἄρμονικὰ καὶ συμμετρικὰ.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1958, μολονότι «αὐστηροῦ» τύπου, ἐμφανίζεται ἐν τούτοις ὡς εὐπλαστον, δυναμικὸν καὶ πρωτότυπον. Ἀφήνει χῶρον δηλαδὴ γιὰ τὴν δημιουργίαν συνταγματικῶν ἐθίμων. Ἀναθέτει τὴ ρύθμισιν σοβαρωτάτων θεμάτων εἰς τὸν κοινὸν νομοθέτην, ὁ ὁποῖος θὰ μπορῇ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του τίς μεταβαλλόμενες ἀνάγκαι τῆς ἐποχῆς, καὶ προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα νέον τύπον προεδρικοῦ—κοινοβουλευτικοῦ συστήματος.

Ὅπως τὸ συνταγματικὸν κείμενον τοῦ 1946, ἔτσι καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1958, εἶναι ταυτοχρόνως τὸ Σύνταγμα μιᾶς «διπλῆς» Γαλλίας: καὶ τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας—τῆς Κοινοπολιτείας δηλαδὴ—καὶ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ἡ, μὲ ἄλλη διατύπωση, ὁ καταστατικὸς νόμος τῆς «ἀποικιακῆς» καὶ τῆς μητροπολιτικῆς Γαλλίας. Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὸ ὅτι μία συστηματικὴ διάκρισις τῶν διατάξεων του περιλαμβάνει τρεῖς μεγάλα κατηγορίες:

1) Τίς διατάξεις ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Κοινοπολιτείαν.

2) Τίς διατάξεις ποὺ ὀργανώνουν τὴν Γαλλικὴν Δημοκρατίαν, καὶ

3) Τίς διατάξεις ποὺ ἀναφέρονται εἰς ὀρισμένα κατὰ παράδοσιν συνταγματικὰ ἢ συνήθως περιλαμβανόμενα εἰς τὰ Συντάγματα θέματα, ὅπως οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις, οἱ διεθνεῖς σχέσεις κλπ.

Τὸ ὀργανικὸ σχῆμα τῆς Κοινοπολιτείας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς, ποὺ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον—εἶδος Κυβερνήσεως τῆς Κοινοπολιτείας—τὴν Γερουσίαν—μορφὴν ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος—καὶ τὸ Διαιτητικὸν Δικαστήριον. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὀργανικὸ σχῆμα τῆς Δημοκρατίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Πρωθυπουργόν, ἀπὸ τὸ Κοινοβούλιον—ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν Γερουσίαν—ἀπὸ τὸ Συνταγματικὸν Συμβούλιον, τὰ Δικαστήρια καὶ τὸ Οἰκονομικὸν καὶ Κοινωνικὸν Συμβούλιον.

Ἀπὸ ἀπόψεως οὐσίας, τὸ νέον Σύνταγμα δὲν ἐμφανίζεται ἀπλῶς ὡς μία ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ὑφισταμένου εἰς τὴν Γαλλίαν «status quo», ἀλλὰ καὶ ὡς μία συνειδητὴ προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπισθοῦν καὶ νὰ λυθοῦν τὰ μεγάλα πολιτικὰ—κοινωνικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς. Ὅπως τὰ Συντάγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπετέλεσαν τὰ πρότυπα, ποὺ ἠκολούθησε ἡ συνταγματικὴ ζωὴ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἔτσι καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1958 φιλοδοξεῖ νὰ ἀναχθῇ, κατὰ τοὺς συντάκτας του, εἰς τὸν πρωτοπόρον τῶν συνταγμάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀτόμου.

Εἰς τίς παρακάτω προτάσεις, προσπαθῶ νὰ συνοψίσω τὰ μεγάλα πολιτικὰ—κοινωνικὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει ἡ ἐποχὴ μας καὶ ποὺ φαίνεται

ὅτι ἐπιδιώκει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ λύσῃ τὸ νέον γαλλικὸν Σύνταγμα. Πρόκειται γιὰ προβλήματα γεμάτα ἀντιφάσεις καὶ ἀντινομίες, ποὺ πολλὰς φορὲς καὶ μόνῃ ἡ θέσις τοὺς ἀποκλείει συμβιβασμοὺς ἢ μέσες λύσεις.

1ον. Ἡ ἐθνικὴ ἐνότῃς πρέπει νὰ διατηρεῖται καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον νὰ ἐπικρατῇ, μολονότι καὶ οἱ ταξικὲς ἐπιδιώξεις ἀναγνωρίζονται καὶ τὰ εἰδικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα νομιμοποιοῦνται.

2ον. Οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες πρέπει νὰ κατοχυρώνωνται καὶ νὰ γίνεται γενικώτερα ἀποδεκτὸς ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος, χωρὶς ὅμως τὰ ἄτομα νὰ ὑπονομεύουν ἢ νὰ πνίγουν τὶς ὁμαδικὲς προσπάθειες καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν δικαιωμάτων τοὺς νὰ καταλήγῃ εἰς ἐγωκεντρικὸν μηδενισμόν.

3ον. Οἱ οὐδέτερες πολιτικὲς δυνάμεις νὰ ἀποτελοῦν τὸν ἐγγυητὴν τοῦ Κοινωνικοῦ Κράτους, χωρὶς ὅμως νὰ παύσουν νὰ ἐξισοροποῦνται ἀπὸ τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ τὰ ὀργανωμένα συμφέροντα καὶ νὰ ἐξαφανίζονται τὴν δημοκρατικὴν πολυμορφία καὶ ἰσοροπία.

4ον. Αἱ κυβερνήσεις πρέπει νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ «κυβερνοῦν» καὶ νὰ «διοικοῦν» πραγματικὰ καὶ τὰ μέσα νὰ ἀντιμετωπίζουσιν ὑπεύθυνα καὶ ἀποδοτικὰ τὰ προβλήματα ποὺ ὀρθώνονται μπροστά τοὺς, χωρὶς ὅμως νὰ παύσουν νὰ τελοῦν κάτω ἀπὸ τὴν κριτικὴν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν πολιτικῶν ὀργανωμένων κοινωνικῶν δυνάμεων.

5ον. Ἡ τεχνολογικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθῇ, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ συνδυασθῇ μὲ ὀργανωτικὰς—κρατικὰς ἢ διοικητικὰς—μεταβολὰς ποὺ θὰ χαράξουσιν τὸν «δρόμον πρὸς τὴν δουλείαν».

6ον. Ἡ κρατικὴ ἀνεξαρτησία νὰ διατηρηθῇ, χωρὶς νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ κόσμος τείνει νὰ μεταβληθῇ σὲ «οἰκουμένην» καὶ ὅτι κάθε συμπαγῆς ἐθνολογικῶς λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως.

Καὶ τώρα ἰδοὺ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ δίδονται ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Συντάγματος τοῦ 1958 :

1ον. Τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, τὸ νέον Σύνταγμα ὄχι μόνον τὴν διακηρύσσει πανηγυρικὰ: «Ἡ Γαλλία εἶναι Δημοκρατία ἀδιαίρετος...» (ἄρθρ. 2), ἀλλὰ καὶ προσπαθεῖ συνειδητὰ νὰ τὴν ἐξασφαλίσῃ μὲ τὸν θεσμόν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ποὺ συμβολικὰ καὶ πραγματικὰ ἐπιδιώκει νὰ τὴν ἐνσαρκώσῃ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας «εἶναι ἐγγυητὴς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐδάφους...» καὶ «ἐπαγρυπνεῖ... γιὰ τὴν συνέχειαν τοῦ κράτους».

Ἡ ἐκλογή του γίνεται γιὰ ἐπτὰ ἔτη, ἐμμέσως ἀπὸ ἐκλέκτορας, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὐχερὲς νὰ ὑφίσταται ἄμεσον ἔλεγχον τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἢ τῶν ὀργανωμένων συμφερόντων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τὸ ἐκλογικὸν Σῶμα εἶναι εὐρύτατον. Περιλαμβάνει τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου, τὰ μέλη τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων, τῶν ὑπερποντίων ἐδαφῶν καὶ τοὺς ἐκλεγομένους ἀντιπροσώπους τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, ποὺ ἐκλέγονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ

ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, μὲ γενικὴ ἀναλογία περίπου 1 ἀντιπροσώπου γιὰ 1000 κατοίκους.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἀρμοδιότητος, ἐπίσης, τοῦ παραχωρεῖται μίᾳ «ἐθνικῇ» σφαῖρα δράσεως. Τὸ ἄρθρον 16 διαχωρίζει τὰ θέματα τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον πολιτικῆς-κομματικῆς διαμάχης ἢ πάλης συμφερόντων, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς τὸ ἔθνος καθολικὰ καὶ ἀφοροῦν ὁλόκληρον τὸν γαλλικὸν λαόν. Γιὰ τὰ τελευταῖα δημιουργεῖται μίᾳ ἀποκλειστικῇ δικτατορικῇ καὶ ἀνεύθυνος ἐξουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. «Ὅταν οἱ θεσμοὶ τῆς Δημοκρατίας, ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἔθνους, ἡ ἑδαφικὴ του ἀκεραιότης ἢ ἡ ἐκτέλεσις τῶν διεθνῶν του ὑποχρεώσεων ἀπειλοῦνται κατὰ τρόπον σοβαρὸν καὶ ἄμεσον καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν δημοσίων συνταγματικῶν ἐξουσιῶν διακόπτεται, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας λαμβάνει τὰ ἀπαιτούμενα ἀπὸ τὶς περιστάσεις μέτρα, κατόπιν ἐπισήμου γνώμης τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν Προέδρων τῶν Συνελεύσεων, καθὼς καὶ τοῦ Συνταγματικοῦ Συμβουλίου.

»Πληροφορεῖ περὶ τούτων τὸ Ἔθνος διὰ διαγγέλματος.

»Τὰ μέτρα ταῦτα πρέπει νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ τὴν θέληση νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὶς δημόσιες συνταγματικὰς ἐξουσίας, ἐντὸς τῶν συντομωτέρων προθεσμιῶν, τὰ μέσα νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴν τους».

Ἄξιζει νὰ σημειωθῇ ὅτι οὔτε τὴ μορφή, οὔτε τὸ περιεχόμενον τῶν «μέτρων» προσδιορίζει τὸ Σύνταγμα, οὔτε καὶ καθορίζει καὶ τὸ πότε, τὸ πῶς, τὸ γιὰ πόσον χρόνον, ἀπὸ ποῖον καὶ γιατί, θὰ ἐφαρμοσθοῦν. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὸν Πρόεδρον «προσωπικῶς», ὁ ὁποῖος μάλιστα δὲν ἔχει καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς προσυπογραφῆς τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ (ἄρθρ. 19) καὶ δὲν φέρει κανενὸς εἶδους εὐθύνην—ἐκτὸς γιὰ ἐσχάτη προδοσία—γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς τρομακτικῆς αὐτῆς ἐξουσίας (ἄρθρ. 68).

Θὰ ἤθελα νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ γάλλου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ποὺ ὁμοιάζουν ἐπιφανειακῶς μὲ τὰ δικαιώματα ποὺ παρεχώρει τὸ ἄρθρον 48 τοῦ γερμανικοῦ συντάγματος τῆς Βαϊμάρης τοῦ 1919, εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ράιχ, εἰς περίπτωσιν κινδύνου τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τάξεως, δὲν πρέπει νὰ κριθοῦν μόνον μὲ τὸ πρῶσιμα μιᾶς προσωρινῆς ἀσκήσεως δικτατορικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωταρχικῶς μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς μονίμου δυναμικῆς κατοχυρώσεως μιᾶς ἐθνικῆς ὑπερκομματικῆς ἐξουσίας.

Παραλλήλως μὲ τὴν φροντίδα γιὰ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα, τὸ συνταγματικὸν κείμενον τοῦ 1958 προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν πολυκρατικὴ καὶ πολυδυναμικὴ μορφή τῆς συγχρόνου Δημοκρατίας. Ὅρίζει ὅτι ἡ Γαλλία εἶναι Δημοκρατία «κοινωνικῇ» (ἄρθρον 2) καὶ ἐννοεῖ ὅτι τὸ δημοκρατικὸν ἰδανικὸν δὲν θὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὸν πολιτικὸν τομέα, ἀλλὰ θὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς πεδία οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικά. Ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ περισσοτέρων κομμάτων καὶ ὀρίζει ὅτι τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ οἱ πολιτικὲς ομάδες ἀμιλ-

λῶνται εἰς τὴν ἔκφραση τῆς ψήφου. Συγκροτοῦνται καὶ ἀσκοῦν τὴν δραστηριότητά τους ἐλευθέρως. Ὑποχρεοῦνται νὰ σέβωνται τὶς ἀρχές τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας καὶ τῆς δημοκρατίας (ἄρθρ. 4). Τὸ μοναδικὸν κόμμα, συνεπῶς, καταδικάζεται, καθὼς καὶ τὰ ἀντιδημοκρατικὰ κόμματα—δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς—δὲν ἐπικροτοῦνται. Ὁ θεσμὸς ἀκόμη τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ Συμβουλίου (ἄρθρα 69—71), ποῦ φαίνεται ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ κάποια μορφή «ἀντιπροσωπείας συμφερόντων», μολονότι εἶναι δύσκολο νὰ προβλέψῃ κανεὶς ποῖον ρόλον θὰ παίξῃ εἰς τὸ μέλλον, ἀποδεικνύει ὅτι τοῦλάχιστον γιὰ «κάθε σχέδιον ἢ νομοσχέδιον προγράμματος οἰκονομικοῦ ἢ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος» (ἄρθρ. 70) θὰ ἀκούεται καὶ ἡ γνώμη τῶν ὀργανωμένων οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ τάξεων.

2ον. Κατὰ παλαιὰν γαλλικὴν παράδοσιν ὁ σεβασμὸς τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἀποτελεῖ περισσότερον «βίωμα» καὶ πραγματικότητα, παρὰ κανόνα δικαίου καὶ συνταγματικὴ ἐπιταγή. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ καὶ τὸ νέον Σύνταγμα εἰς τὸ «Προοίμιον» τοῦ ὀρίζει γενικῶς ὅτι: «Ὁ γαλλικὸς λαὸς διακηρύσσει ἐπισημῶς τὴν προσήλωσίν του εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὶς ἀρχές τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ὅπως αὐτὲς καθωρίσθησαν ἀπὸ τὴν Διακήρυξιν τοῦ 1789, καθὼς αὕτη ἐπεκυρώθη καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τὸ «Προοίμιον» τοῦ Συντάγματος τοῦ 1946». Εἰδικώτερα μάλιστα τὸ Σύνταγμα κατοχυρῶναι καὶ ρητῶς μέσα εἰς τὸ κείμενον του τὴν ἰσότητά ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἀνευ διακρίσεως καταγωγῆς, φυλῆς ἢ θρησκείας (ἄρθρ. 77), καὶ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία. Τὸ ἄρθρον 66 παρ. 2 ὀρίζει ὅτι ἡ «δικαστικὴ ἀρχή, φύλαξ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ἐξασφαλίζει τὸν σεβασμὸν τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἐντὸς τῶν ὅρων τῶν προβλεπομένων ἀπὸ τὸν νόμον». Ἀκόμη φαίνεται πιθανὸν νὰ μπορῇ νὰ θεμελιωθῇ εἰς τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος—εἰς τὸ «Προοίμιον»—ἡ ἐρμηνεία ὅτι ὁ ἔλεγχος τῆς συνταγματικότητος δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν κανόνων ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὶς ἀτομικὰς ἐλευθερίας, πράγμα ποῦ ἀπεκλείετο ρητῶς μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1946 (Γ. Μπερλιά).

Ἐν τούτοις, ὅπως ἐλέχθη, ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία εἶναι κοινωνικὴ καὶ συνεπῶς—καθὼς τονίζεται ὁμοφώνως: ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς κοινωνιστὰς ἕως τοὺς σολινταριστὰς, σοσιαλιστὰς καὶ κομμουνιστὰς—ἡ «κυριαρχία τοῦ ἀτόμου» δὲν εἶναι οὔτε «ἀποφασιστικὴ», οὔτε ἀπεριόριστος. Τὸ ἄρθρον 77 ἐπιβάλλει ἴσα καθήκοντα γιὰ ὅλους τοὺς πολίτας. Οἱ ἐθνικοποιήσεις προβλέπονται καὶ ἐμμέσως, ἀλλὰ καὶ ρητῶς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως κείμενον τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 34) καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ Οἰκονομικοῦ καὶ Κοινωνικοῦ Συμβουλίου ἀφήνει νὰ γίνῃ σαφῆς ἡ θέλησις ἐπιβολῆς μιᾶς «σχεδιασμένης», «ᾠλοκληρωμένης» καὶ «προσαρμοσμένης» κοινωνικῆς πολιτικῆς. Τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα, ἄλλωστε, ποῦ προβλέπει τὸ «Προοίμιον» τοῦ Συντάγματος τοῦ 1946—ἀπὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας μέχρι τοῦ δικαιώματος κοινωνικῆς προστασίας, καὶ ἀπὸ τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων μέχρι καὶ τοῦ δικαιώματος συνδικαλιστικῆς ὀργανώσεως καὶ ἀπεργίας—μετεφυτεύθησαν ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1946.

καὶ μάλιστα, ὅπως ἐλέχθη, ἐνισχύθησαν μετὴν δυνατῆ ἐπέκτασι καὶ ἐπ' αὐτῶν τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος.

3ον. Ἀπὸ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ κοινωνικοῦ κράτους πηγάζει ἡ συνέπεια ὅτι ἡ σύγχρονος πολιτεία ἔχει ὡς μίαν ἀπὸ τὶς κυριώτερες ἐπιδιώξεις τῆς καὶ τὴν ἐξασφάλισι τῆς βιολογικῆς ὑπάρξεως τῶν πολιτῶν τῆς.

Τὸ Κράτος παρέχει καὶ διαθέτει τὶς ὑφιστάμενες οικονομικὰς δυνατότητες (ἀγαθὰ κλπ.) σὲ τόσο μεγάλη ἔκτασι, ὥστε νὰ ἡμπορῆ σωστὰ νὰ λεχθῆ ὅτι αὐτὸ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν ζῆ μόνον μέσα εἰς τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος). Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας ἀποβλέπει εἰς τὸ Κράτος γιὰ τὴν ἱκανοποίησι κάθε σχεδὸν ὕλικῆς ἀνάγκης του—ἀπὸ τὴν μόνιμον ἐξασφάλισι ἐπαγγέλματος, ἄρτου, στέγης καὶ ἰατρικῆς περιθάλψεως, μέχρι καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐνισχύσεώς του σὲ περίπτωσι θεομηνίας ἢ ἄλλης φυσικῆς ἢ κοινωνικῆς καταστροφῆς—καὶ δὲν εὐρίσκειται πρὸς τὸ Κράτος σὲ μιὰ σχέσι ἀπλῶς «ὑπηκόου» ἢ «πολίτου», ἀλλὰ σὲ μιὰ σχέσι «οὐσιαστικῆς ὕλικῆς ἐξαρτήσεως». Τὰ γεγονότα αὐτὰ ὄχι μόνον τοῦ ἔχουν στέρησι τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπῃ τὸ Κράτος «ἀντικειμενικὰ» καὶ «οὐδέτερα», ὅπως ὁ «πολίτης» ποῦ εὐθύνεται γενικῶς καὶ ἀνιδιοτελῶς γιὰ τὰ κοινὰ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξαναγκάζουν νὰ παίρῃ μιὰ τοποθέτησι ἐπέναντι τοῦ Κράτους ὡς «ἐνδιαφερόμενος», δηλαδὴ ὡς ἐπιδιώκων τὴν ἱκανοποίησι ἐνὸς ὀρισμένου ἐιδικοῦ καὶ ἰδιαιτέρου συμφέροντος. Δὲν εἴμεθα πιά οἱ πολῖται ποῦ ἀποβλέπομεν εἰς τὸ γενικὸν καλὸν ἢ εἰς τὸ δημόσιον συμφέρον, ἀλλὰ οἱ ἀγρότες, οἱ ἐργάτες, οἱ εἰσαγωγεῖς ζακχάρεως, οἱ ἀνάπηροι, οἱ σεισμόπληκτοι, οἱ πυροπαθεῖς, οἱ ἀδιόριστοι, οἱ πολύτεκνοι, οἱ ἰδιότηται «πειρατικῶν», τὰ θύματα πολέμου, δηλαδὴ οἱ ἐνδιαφερόμενοι ποῦ ἐπιζητοῦμεν μετὰ κάθε τρόπον τὴν προβολὴν τῶν ξεχωριστῶν μας ἀπόψεων καὶ συμφερόντων εἰς βάρους πολλὰς φορὰς τῶν γενικῶν. Ἡ κατάστασις τὴν ὁποίαν περιγράψαμε δύναται, εἰς τὶς ἀκρότατες συνέπειάς τῆς, νὰ ὀδηγήσῃ ἀπὸ μέρους μὲν τῶν φορέων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσι τῶν παρεχομένων ἀπὸ τὸ κράτος ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν γιὰ «ἰδιοτελεῖς»—στὴν πιδ πλατεῖα σημασία τοῦ ὄρου, ποῦ περιλαμβάνει καὶ τοὺς πολιτικούς—σκοπούς, πρᾶγμα ἀπαράδεκτον γιὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κοινωνικοῦ κράτους, ἀπὸ μέρους δὲ τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἱκανοποίησι ἐνὸς συμφέροντος ἢ μιᾶς τάξεως, εἰς βάρους ὅλων τῶν ἄλλων, εἰς τὴν δημιουργία δηλαδὴ «νεοφεουδαρχικῶν» καταστάσεων, πρᾶγμα ἐπίσης δημοκρατικῶς ἀνεπίτρεπτον. Οἱ κίνδυνοι ποῦ ἐσημειώσαμεν γίνονται ἀκόμη μεγαλύτεροι, ἂν ἀναλογισθῆ κανεῖς, ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ σύγχρονα πολιτικὰ κόμματα, ἀντὶ νὰ ἐξισοροποῦν μέσα εἰς τὶς τάξεις τῶν ὀπαδῶν τοὺς τὰ διάφορα συμφέροντα καὶ τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες ἐπιδιώξεις, τείνουν νὰ ἀποκτήσουν «ταξικὸν» χαρακτῆρα, δηλαδὴ νὰ ἐκπροσωπήσουν μιὰ ὁμάδα, ἓνα μόνον ἐιδικὸν συμφέρον καὶ μιὰ κατηγορία κοινωνικῶν ἀξιώσεων.

Γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ λοιπὸν ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς «οὐσιαστικῆς ἐξαρτήσεως»

τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Κράτος ἢ τῆς μεταβολῆς τοῦ Κράτους εἰς μέσον προνομιακῆς ἱκανοποιήσεως ἐνὸς μόνου συμφέροντος, τὰ σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα ἐπιδιώκουν νὰ ἐνισχύσουν τὶς ὑπάρχουσες ἢ νὰ δημιουργήσουν «οὐδέτερες» πολιτικὲς δυνάμεις. Ὅργανα δηλαδὴ ποὺ θὰ ἐγγυῶνται ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι τὸ κοινωνικὸν Κράτος μὲ τὶς παροχὲς του δὲν θὰ ἐκμεταλλεύεται, ἔστω καὶ γιὰ ἀπόκτηση πολιτικῆς ἐπιρροῆς, τοὺς πολίτες του καὶ ποὺ ἀφ' ἑτέρου θὰ κατορθῶνουν νὰ ἱεραρχήσουν καὶ νὰ ἐξισοροπήσουν τὰ μερικώτερα, καθημερινὰ συμφέροντα, καὶ νὰ τὰ προσανατολίσουν πρὸς τὸ «αἰώνιον» γενικὸν συμφέρον καὶ πρὸς τὸ «καθολικὸν» κοινωνικὸν ἀγαθόν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπως καὶ εἰς τὰ περισσώτερα κατὰ παράδοσιν δημοκρατικά Κράτη, ὁ στρατὸς καὶ ἡ δημοσία ὑπαλληλία, ἀπετέλουν τὶς μεγάλες οὐδέτερες πολιτικὰ δυνάμεις, ποὺ πέρα ἀπὸ τὰ καθ' ἕκαστα συμφέροντα καὶ τὶς περιορισμένες ταξικὲς ἢ ἰδεολογικὲς ἐπιδιώξεις, ἠγωνίζοντο γιὰ τὸ «ἐθνικόν» συμφέρον τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καὶ ἀπειργάζοντο τὴν «δόξαν τῆς Γαλλίας». Ἀνεφέρα παραπάνω τὸ τί συνέβη μὲ τὸν στρατὸν καὶ τὴν δημοσίαν ὑπαλληλίαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ νομίζω ὅτι ἀρκεῖ ἐδῶ νὰ σημειώσω, ὅτι δὲν θὰ μπορούσαν πιά νὰ παίζουσι σήμερα τὸν ρόλο τῶν κυρίων οὐδετέρων πολιτικῶν δυνάμεων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Τὸ μεγάλο αὐτὸ κενὸν προσπαθεῖ νὰ καλύψῃ τὸ νέο γαλλικὸ Σύνταγμα μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Δὲν εἶναι μόνον ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ μεγαλύτερη οὐδέτερα πολιτικὴ δύναμις τοῦ Κράτους, ποὺ πέραν κομματικῶν ἀπόψεων, ἰδεολογικῶν ἀντιθέσεων καὶ ὀργανωμένων συμφερόντων, ἀποβλέπει εἰς τὴν κανονικὴν καὶ ἰσοροπημένην λειτουργίαν τοῦ συγχρόνου κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρου 5 εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικὴ :

«Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐπαγρυπνεῖ γιὰ τὸν σεβασμὸν τοῦ Συντάγματος. Ἐξασφαλίζει, μὲ τὴν διαιτησίαν του, τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ἐξουσιῶν...». Εἶναι ὁ διαιτητῆς, δηλαδὴ ὁ τηρητῆς τῶν κανόνων τοῦ παιγνιδιοῦ, εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων, τῶν ἰδεολογιῶν καὶ τῶν συμφερόντων. Γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του αὐτῆς ὁ Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας διαθέτει, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δικτατορικὰς ἀρμοδιότητες ποὺ εἶδαμε παραπάνω, καὶ δύο ἄλλα, ἐξ ἴσου δραστικὰ μέσα. Δικαιοῦται νὰ ὑποβάλλῃ εἰς δημοψήφισμα ὠρισμένα νομοσχέδια, γιὰ νὰ γίνουν νόμοι τοῦ Κράτους (ἄρθρ. 11) καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευσιν μία φορὰ τὸν χρόνον (ἄρθρ. 12). Καὶ γιὰ τὴν ἀσκῆσιν τῶν ἀρμοδιοτήτων του αὐτῶν δὲν χρειάζεται πάλι ὑπουργικὴ προσυπογραφή. Ἡ εἰκὼν συμπληροῦται, μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τὸ ἄρθρον 64 ὀρίζει ἐπὶ πλέον ὅτι «ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ἐγγυητῆς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας».

Ἡ δημιουργία μιᾶς τόσοσιν ἰσχυρᾶς οὐδετέρας δυνάμεως ἐξηγεῖται ἱστορικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ὡς ἀντίδρασις κατὰ μιᾶς ἐπικρατούσης κακῆς πραγματικότητος. Ἡ ἴδια ὅμως πραγματικότης, καθὼς καὶ ἡ συνταγματικὴ ἰναγνώρισις τῆς δράσεως τῶν κομμάτων καὶ ὀργανωμένων συμφερόντων,

γιά τὴν ὁποίαν μιλήσαμε ἤδη, ἀφήνει τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ πανίσχυρος πολιτικὴ οὐδετέρα δύναμις ποῦ ἐδημιουργήθη μὲ τὸν θεσμό τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δὲν θὰ ἐξαφανίσῃ τὸν πολυδυναμικὸν καὶ πολυκρατικὸν χαρακτήρα τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι τὸ σύγχρονον δημοκρατικὸν πολίτευμα, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ κανονικὰ καὶ ἀποδοτικὰ, ἔχει ἀνάγκη καὶ τῆς συμβολῆς τῶν οὐδετέρων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τῆς δράσεως τῶν ἐλευθέρων «χρωματισμένων» καὶ ἀνταγωνιζομένων πολιτικὰ καὶ οικονομικὰ ομάδων καὶ ἰδεολογιῶν.

4ον. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ Συντάγματος τοῦ 1958. Οἱ κύριες ἐκδηλώσεις τῆς παίρνουν τὶς παρακάτω μορφές: Τὸ Σύνταγμα πραγματοποιεῖ σὲ μοναδικὴ ἔκτασις—γιὰ τὰ πολιτεύματα τοῦ τύπου τῆς Δυτικῆς Δημοκρατίας—τὸ ἀξίωμα «κυβερνᾶν σημαίνει νομοθετεῖν». Ὁλοκληρώνει καὶ συστηματοποιεῖ τὴν τάση τῆς μετατοπίσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὶς Βουλές εἰς τὶς Κυβερνήσεις καὶ ὀρίζει, μὲ θετικὴ διάταξη, ὅτι τὸ τεκμήριον τῆς νομοθετικῆς ἀρμοδιότητος ὑπάρχει ὑπὲρ τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ ὄχι ὑπὲρ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Τὸ Σύνταγμα καθορίζει ρητῶς καὶ σαφῶς τοὺς τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκτείνεται ἡ νομοθετικὴ ἀρμοδιότης, δηλαδὴ ἡ θέσις κανόνων δικαίου ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 34, ὁ νόμος καθορίζει τοὺς κανόνας τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἀτομικὰ δικαιώματα, εἰς τὴν ἰθαγένειαν καὶ τὴν προσωπικὴν κατάστασι τῶν ἀτόμων, εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ποινῶν καὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν, εἰς τὴν ἐπιβολὴν φόρων, εἰς τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, εἰς τὴν δημιουργίαν ἰδρυμάτων, εἰς τὴν κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ εἰς τὶς ἐθνικοποιήσεις ἢ τὶς «ἀπεθνικοποιήσεις». Οἱ κανόνες ποῦ ρυθμίζουν τὰ παραπάνω θέματα ἤμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τελειῶς ἐξειδικευμένοι. Ἀντιθέτως, γιὰ τὰ παρακάτω «ἀντικείμενα» ὁ νόμος «καθορίζει τὶς θεμελιώδεις ἀρχές», μὲ ἄλλους λόγους εἶναι νόμος—πλαίσιον. Δηλαδή: Τὴν ὀργάνωσι τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τὴν ἐλευθέρην διοίκησιν καὶ τὶς ἀρμοδιότητες τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὸ ἐργατικὸν καὶ συνδικαλιστικὸν δίκαιον, καθὼς καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν. Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ δύο ἄλλες κατηγορίες νόμων, ποῦ δὲν εἶναι σαφῆς ἡ φύσις των, οἱ νόμοι οἱ ἀφορῶντες τὰ οικονομικὰ τοῦ Κράτους καὶ οἱ νόμοι προγράμματος. Ἡ ἀπαρίθμησις ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦ νόμου εἶναι περιοριστικὴ καὶ ὅταν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία φαίνεται ὅτι μὲ μιὰ πρότασιν τῆς ἢ μιὰ τροπολογίαν τῆς θέλει νὰ ὑπερβῇ τὰ συνταγματικὰ ὄρια, ἡ Κυβέρνησις δικαιούται (νὰ ἀντιτάξῃ τὸ ἀπαράδεκτον) τῆς συζητήσεως, τὸ ὁποῖον, ἐὰν δὲν γίνῃ δεκτὸν ἀπὸ τὸ ἐνδιαφερόμενον Σῶμα, φέρεται ἐνώπιον τοῦ Συνταγματικοῦ Συμβουλίου γιὰ ὀριστικὴ ἀπόφασιν (ἄρθρ. 41).

Ἡ ἀρμοδιότης ὅμως τῶν νομοθετικῶν Σωμάτων περιορίζεται ἀκόμη περισσότερο μὲ τὸ δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ζητήσῃ καὶ λάβῃ ἀπὸ τὴν Βουλὴν ἐξουσιοδότησιν νὰ νομοθετῇ καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων τοῦ νόμου μὲ νομοθετικὰ διατάγματα (ἄρθρ. 38) ἢ νὰ θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης

«ἐπὶ τῆς ψηφίσεως ἐνὸς κειμένου», ὁπότε, ἐὰν δὲν τεθῆ καὶ γίνῃ δεκτὸν ζήτημα δυσπιστίας ἐντὸς 24 ὥρῶν, ὁ νόμος θεωρεῖται υἱοθετηθείς. Πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ Προέδρου νὰ θέτῃ ὠρισμένα νομοσχέδια ἐνώπιον τοῦ λαοῦ μὲ δημοψήφισμα, περιορίζει περισσότερο τὶς ἀρμοδιότητες τῶν Βουλῶν, ποῦ ἡ διαδικαστικὴ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 47 παρ. 4 —κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ οἰκονομικῶν θεμάτων, «ἐὰν τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἀπεφάνθῃ ἐντὸς προθεσμίας 70 ἡμερῶν, αἱ διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου δύνανται νὰ τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν μὲ διάταγμα νομοθετικοῦ περιεχομένου»—ἐκμηδενίζει τελείως.

Ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀσκήσεως τῶν νομοθετικῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Γερουσίας, ποῦ ἀντικατέστησε μὲ ἠῤῥημένα δικαιώματα τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας τοῦ Συντάγματος τοῦ 1946, ὑφίστανται καὶ αὐτοὶ σοβαροὺς περιορισμούς. Οἱ τακτικὲς σύνοδοι δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπερβοῦν συνολικῶς τοὺς 6 μῆνες καὶ οἱ ἔκτακτες τὶς 12 ἡμέρας (ἄρθρα 28 καὶ 29). Ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δέχεται τροπολογίαις καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν ψήφισιν καὶ εἰς μίαν μόνον ἀνάγνωσιν (ἄρθρον 44).

Τὰ παραπάνω δὲν ἀφήνουν, νομίζω, καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὰ εὐρύτατα πλαίσια τῆς νομοθετικῆς καὶ κανονιστικῆς ἀρμοδιότητος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Εἰς ἐνίσχυση περαιτέρω τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας ὁδηγεῖ καὶ τὸ νέο κοινοβουλευτικὸ σύστημα ποῦ εἰσάγει τὸ Σύνταγμα καὶ τὸ ὁποῖον, ὅπως ἔγραψε ὁ Λ. Ἀμόν, δὲν γνωρίζει κανεὶς ἐὰν θὰ εἶναι ἕνας ἐξυγιανθεὶς κοινοβουλευτικὸς συστήματος. Ὅταν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐκφράζει ψῆφον δυσπιστίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἢ ἀποδοκιμάζει τὸ πρόγραμμά της ἢ μίαν διακήρυξιν γενικῆς πολιτικῆς, ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὴν νομικὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραιτηθῆ (ἄρθρ. 50). Ὁ κοινοβουλευτικὸς ἐλεγχος περιορίζεται ὅμως χρονικῶς καὶ ὁ Πρόεδρος ἔχει, ὅπως εἶδαμε, σχεδὸν ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας ἰσοσταθμίζεται ἐν τούτοις μὲ διακηρύξεις καὶ θεσμοὺς ἀναμφισβητήτως δημοκρατικοῦ καὶ δικαιοκρατικοῦ χαρακτῆρος: «Ἡ ἔθνικὴ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος τὴν ἀσκεῖ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ μὲ δημοψήφισμα», ὁρίζει τὸ ἄρθρον 3, ἐνῶ τὸ Συνταγματικὸν Συμβούλιον, ἀνώτατον ἐνεαμελὲς Συμβουλευτικὸν Σῶμα, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κηρύσῃ ὡς ἀντισυνταγματικὰς νομοθετικὰς διατάξεις (ἄρθρ. 62) καὶ τὰ ἀνεξάρτητα δικαστήρια ἀποτελοῦν, ὡς ἐλέχθη, τὸν φύλακα τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας.

Ἰδού. Οἱ τελευταῖαι τεχνολογικὲς ἐξελίξεις, καθὼς καὶ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος, καθιστοῦν τὸ σχέδιον ἀνάγκην καὶ αἷτημα τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἄρθρον 34 τοῦ γαλλικοῦ Συντάγματος προβλέπει ὅτι «οἱ νόμοι προγράμματος ὀρίζουν τοὺς σκοποὺς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Κράτους», ἐνῶ τὸ ἄρθρ. 70 ὑποχρεώνει, ὅπως ἐλέχθη, τὴν Κυβέρνησιν ἢ τὶς Βουλὰς νὰ ὑποβάλλουν

κάθε σχέδιον καὶ κάθε νομοσχέδιον προγράμματος «οἰκονομικοῦ ἢ κοινωνικοῦ χαρακτήρος» εἰς τὸ Οἰκονομικὸν καὶ Κοινωνικὸν Συμβούλιον γιὰ γνώμοδοτήση. Ἡ νομοθετικὴ κατοχύρωσις τοῦ σχεδίου ἐξασφαλίζει πρῶτα-πρῶτα τὴν συνέχειά του καὶ τὴν συνεπῆ ἐφαρμογή του καὶ ὕστερα ἀποτελεῖ μίαν σημαντικὴ ἐγγύησι γιὰ τίς τυχόν «καταχρήσεις ὑπερσχεδιασμοῦ», ποῦ θὰ μπορούσαν, μὲ ξεκίνημα περιορισμῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, νὰ ὀδηγήσουν εἰς περιορισμούς τῶν ἀτομικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

βον. Ἡ Γαλλικὴ Ἐνωσις ἀντικαθίσταται ἀπὸ μίαν Κοινοπολιτείαν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέχουν ἐλευθέρως οἱ ὑπερπόντιες κτήσεις καὶ ἡ μητροπολιτικὴ Γαλλία (Δημοκρατία) (ἄρθρα 1 καὶ 77 ἐπ.).

Ἡ Κοινοπολιτεία—μορφὴ πιθανώτατα ὁμοσπονδιακῆς πολιτείας—ἔχει, ὅπως ἀνεφέρθη, τὰ ἰδιαίτερα ὄργανά της καὶ εἶναι κυρίως ἀρμοδία γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, τὴ ἀμυνα καὶ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ (ἄρθρ. 78) εἰς τὴν πῶς πλατεῖα τοῦ ὅρου ἔννοια. Τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως ἀναγνωρίζεται εἰς τὰ μέλη—κράτη τῆς Κοινοπολιτείας, καθὼς καὶ οἰαδήποτε ἄλλη μεταβολὴ τοῦ νομικοῦ της καθεστῶτος, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας.

Τέλος, ὀρίζεται εἰς τὸ ἄρθρον 88 τοῦ Συντάγματος ὅτι τόσον ἡ Δημοκρατία, ὅσον καὶ ἡ Κοινοπολιτεία, δύνανται νὰ συνάψουν «συμφωνίες συνεταιρισμοῦ» μὲ ἄλλα Κράτη, γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μορφωτικῶν τῶν σχέσεων.

Συνεδρίασις τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1959.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Κωνστ. Καραβίδα, πρώην Διευθυντοῦ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, μὲ θέμα: «Ἡ ὄργανικὴ σύνθεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι κοινοτήτων μὲ τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ».—Ὁ ὁμιλητὴς μετέφερεν ἰδίᾳ μὲ τὴν ἀνακοίνωσίν του ταύτην εἰς τὴν Ἐταιρίαν τὰ πορίσματα πλουσίας προσωπικῆς αὐτοῦ πείρας, ὡς παλαιοῦ μελετητοῦ τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, ἐν σχέσει ἰδίᾳ πρὸς τοὺς δεσμούς, τοὺς ὁποίους αἱ ἐκ μεταναστῶν διαμορφωθεῖσαι ἄλλοτε παροικίαι ἑλλήνων εἰς τὸν Νέον Κόσμον διετήρουν μὲ τὰς ἐξ ὧν προήρχοντο κοινότητας. Ἀνεφέρθη ἀρχικῶς ὁ κ. Καραβίδας εἰς τὴν παλαιὰν μεταναστευτικὴν ἐξ Ἑλλάδος κίνησιν τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι καὶ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Ὑπεγράμμισεν ὅτι ἡ ἀνοργάνωτος ἐκείνη ἐξοδος ἀπαιδευτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀρεσιβίων ἑλλήνων ἐργαζομένων ἀπέτρεχε πολὺ τῆς συγχρόνου πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἢ πρὸς τὴν Αὐστραλίαν κλπ. ὀργανωμένης ὑπὸ εἰδικῶν μεταναστευτικῶν γραφείων ἀποστολῆς εἰδικευμένων ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν πρὸς εὐρεσιν καλυτέρας τύχης. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον σχεδὸν μεταναστευτικαὶ ὑπηρεσίαι, οὐδ' ἐγένετο ἡ σημερινὴ ἐπιλογὴ, ὀλίγαι δ' ἐγγυήσεις ὑπῆρχον ὅτι ὁ μετανάστης θὰ εὕρισκεν εἰς τὴν ξένην χώραν εὐχερῶς ἱκανοποιητικὴν ἐργασίαν.

Τὴν ἔλλειψιν ὀργανώσεως καὶ ἐπαρκοῦς κρατικῆς ἀντιλήψεως ἀνεπλή-

ρουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ βοήθεια τῆς πατρίδος κοινότητος κατὰ τὴν ἀναχώρησιν καὶ ἢ συμπαραστάσεις τῶν παλαιότερων ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προερχομένων μεταναστῶν κατὰ τὴν ἀφίξιν. Ἡ ἀλληλεγγύη τῆς κοινότητος ἐξεδηλοῦτο ἐνίοτε καὶ ὡς ἄμεσος οἰκονομικὴ συνδρομή, διὰ τὸν προσπορισμὸν τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὰς δαπάνας ταξιδίου τοῦ μετανάστου ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἔστιν ὅτε συνεκεντροῦτο καὶ δι' ἐράνου μεταξύ τῶν συντοπιτῶν, ὡς ὁ ὀμιλητὴς συνέπεσε νὰ ἀντιληφθῇ εἰς τὰ Ζαγόρια τῆς Ἡπείρου π.χ., ὅπου ἐδείκνυον λαμπρὰν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀλληλεγγύην οἱ ἠπειρώται.

Αἱ ἐκ μεταναστῶν ἀπαρτιζόμεναι ἐν βορείῳ Ἀμερικῇ παλαιαὶ παροικίαι δὲν ἐλησμόνουσαν τὴν συμπαραστάσιν ταύτην τῶν κοινοτήτων των. Ἡ εὐεργεσία ἀνταπεδίδεδτο, ἐβοηθοῦντο δὲ οἱ νεωστὶ ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου μετανάσται, ἐπίσης δ' ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων μετέπειτα παλαιῶν μεταναστῶν ἐβοηθεῖτο ἢ γενέτειρα κοινότης.

Ἡ σύνδεσις τῶν μελῶν τῆς ἐλληνικῆς παροικίας μὲ τὴν κοινότητα—πατρίδα ἐγένετο οὕτω ὑπο πολλὰς μορφάς: ὡς ἀτομικὴ ἢ οἰκογενειακὴ, ὡς ἠθικὴ καὶ ὡς οἰκονομικὴ συγχρόνως κλπ. Αἱ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν μακρυνὴν μικρὰν πατρίδα, ἢ ἐμπρακτος εὐγνωμοσύνη, ἢ ἀλληλεγγύη καὶ ἢ ἀγάπη, ὅλα αὐτὰ ἐσφουρηλάτουσαν δεσμούς ἠθικῆς φύσεως, εἰς δὲ τὴν ξένην γῆν ἐτηροῦντο ἢ θρησκευτικὴ λατρεία καὶ τὰ ἔθιμα καὶ αἱ καλὰ τοπικαὶ παραδόσεις. Ἀπὸ δὲ τὰ ἐμβλήματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο μὲ τὸν καιρὸν, ἐνισχύετο ἢ οἰκογένεια, ἐβοηθοῦντο αἱ κοινότητες, σύμφωνα μὲ τὰς παλαιὰς ἐλληνικὰς παραδόσεις, ἐκτίζετο τὸ σχολεῖον ἢ ἐξωραϊζέτο ἢ ἐκκλησία τοῦ χωρίου.

Τὴν ὀμιλίαν τοῦ κ. Καραβίδα διέκρινον ὅχι τόσον ἢ βαθεῖα ἐπιστημονικότης ἢ ἢ πληρότης τῆς προπαρασκευῆς, ὅσον ἰδίᾳ ὁ αὐθορμητισμὸς, ἢ ψυχικὴ ροπή πρὸς τοὺς παλαιούς καλοὺς καιροὺς καὶ πρὸς τὰ ἀγὰ ἦθη τῆς ἐλληνικῆς ὑπαίθρου καὶ αἱ νοσταλγικαὶ ἀναπολήσεις.

Συνεδρίασις τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1959.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀλεξ. Δήμιτσα, μὲ θέμα: «Τὰ δικαστήρια εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς».—Ὁ ὀμιλητὴς ἐξέθεσεν ὅτι λόγῳ τῆς ὁμοσπονδιακῆς μορφῆς τῆς κρατικῆς συγκροτήσεως ὑπάρχει εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν δυαδικὸν σύστημα δικαστηρίων. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκάστη πολιτεία ἔχει τὰ ἰδικὰ τῆς δικαστήρια, ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ ἡ ὁμοσπονδία ἔχει ἴδια ὁμοσπονδιακὰ δικαστήρια. Τὰ τελευταῖα ἐφαρμόζουσαν τὸ σύνταγμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοὺς ὁμοσπονδιακοὺς νόμους, δικάζουσαν δὲ ὑποθέσεις μεταξύ πολιτῶν δύο ἢ περισσοτέρων πολιτειῶν. Διακρίνονται εἰς τὰ περιφερειακὰ δικαστήρια, εἰς τὰ ἐφετεία, καὶ ἐπικεφαλῆς ἔχουσαν τὸ Supreme Court, τὸ Ἀνώτατον δηλαδὴ Δικαστήριον τῆς Ὁμοσπονδίας.

Τὰ περιφερειακὰ (ὁμοσπονδιακὰ πρωτοδικεῖα) εἶναι μονομελῆ δικαστήρια, ἐδρεύοντα εἰς τὰς ἑκατὸν περίπου δικαστηριακὰς περιφέρειας, εἰς τὰς ὁποίας

διαιρεῖται ἡ ὁμοσπονδία. Περιφερειακοὶ δικασταὶ διορίζονται (συνήθως οἱ διατελέσαντες δικηγόροι μὲ πολυετῆ πείραν) ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἢ ὑποδείξεως τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου), ὑποκειμένου τοῦ διορισμοῦ εἰς τὴν ἐγκρίσιν τῆς Γερουσίας. Εἶναι δ' οἱ περιφερειακοὶ δικασταὶ ἰσόβιοι, ἀπολυόμενοι μόνον κατόπιν κατηγορίας δι' ἀδικήματα ἢ πειθαρχικὰ παραπτώματα ἰδιαζούσης σοβαρότητος. Ἐκαστος περιφερειακὸς δικαστὴς ἀποφαίνεται κατόπιν κρίσεως καὶ δωδεκαμελοῦς ὄρκωτοῦ δικαστηρίου (ἐν συνεργασίᾳ δηλαδὴ μὲ δώδεκα ἐνόρκους δικάζει ὁ δικαστὴς), τόσον προκειμένου περὶ ποινικῶν ὑποθέσεων, ὅσον καὶ προκειμένου περὶ ἀστικῶν, ἐξαιρέσει ἐκείνων, ὧν τὸ ἀντικείμενον δὲν ὑπερβαίνει τὰ εἴκοσι δολλάρια.

Τὰ ὁμοσπονδιακὰ ἐφετεία, ἐδρεύοντα εἰς τὰς δέκα ἐφετειακὰς περιφέρειας τῆς ὁμοσπονδίας, εἶναι τριμελῆ, δὲν ὑφίσταται δ' εἰς αὐτὰ τὸ ὄρκωτὸν σύστημα. Ἐχουν δικαιοδοσίαν νὰ κρίνουν εἰς δεῦτερον βαθμὸν ὑποθέσεις δικασθείσας πρωτοδικῶς ὑπὸ περιφερειακοῦ δικαστοῦ καὶ ἐνόρκων, ὡσαύτως δ' ἔχουν ἀρμοδιότητα εἰς πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν ἐπὶ προσφυγῶν κατ' ἀποφάσεων διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ συλλογικῶν ὀργάνων τῆς κρατικῆς διοικήσεως. Οἱ δευτεροβάθμιοι δικασταὶ διορίζονται ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ὡς οἱ πρωτοβάθμιοι περιφερειακοὶ δικασταί. Τὰ τριμελῆ ταῦτα δικαστήρια δὲν ἔχουν μόνιμον ἔδραν εἰς ὥρισμένην πόλιν. Ἐκαστον ἐντὸς τῆς περιφέρειας του (ἀποτελουμένης ἀπὸ πλείονας πολιτείας) συνεδριάζει εἰς διαφόρους πόλεις, συμφώνως πρὸς πρόγραμμα καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Supreme Court.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο, συνέχισεν ὁ κ. Σύμβουλος, εἶναι τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον τῆς Ὁμοσπονδίας, στεγάζεται δ' εἰς ὠραιότατον καὶ ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα, ἀρχιτεκτονικὸν ἀριστούργημα μὲ γραμμὰς καθαρῶς ἑλληνικὰς. Ἐκτίσθη κατὰ τὴν πενταετίαν 1931-1935, εἶναι κορινθιακοῦ ρυθμοῦ καὶ ὡς πρότυπον εἶχεν ὁ ἀρχιτέκτων του τὸν ἀρχαῖον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ.

Τὸ ἐνεαμελὲς ἀνώτατον δικαστήριον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἰσοβίους δικαστὰς διοριζομένους ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν, τῇ ἐγκρίσει τῆς Γερουσίας. Ἡ δικαιοδοσία του προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος (δικαιοδοσία οὐσίας εἰς πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν), παραλλήλως ὅμως εἶναι τοῦτο καὶ ἀκυρωτικὸν τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τῆς οὐσίας. Ὑπὸ τὴν πρῶτην του ιδιότητα (ὡς δικαστήριον οὐσίας) δικάζει εἰς σπανίας περιπτώσεις, διότι δὲν εἶναι συχναὶ αἱ ὑποθέσεις π.χ. ἀμφισβήτησεως ὀρίων μεταξὺ πολιτειῶν ἢ ἀμφισβήτησεως δικαιωμάτων πολιτειῶν νὰ χρησιμοποιοῦν πλωτοὺς ποταμοὺς διερχομένους διὰ πλειόνων states ἢ αἱ περιπτώσεις καταγγελιῶν πολιτειῶν ὅτι προβαίνουν εἰς ἐνεργείας τεινούσας εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συναλλαγῶν.

Τὸν μεγαλύτερον ὄγκον δικανικῆς ὕλης ἀποτελεῖ διὰ τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον ὁ ἀκυρωτικὸς ἔλεγχος τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τῆς οὐ-

σίας. Ἐπιλαμβάνεται τοῦτο, ὡς ἴσως ὑφίσταται συγκρουομένη ἐρμηνεία ὁμοσπονδιακῶν νόμων ὑπὸ δύο ὁμοσπονδιακῶν δικαστηρίων, ὡς ἴσως ὑφίσταται ἀντίθεσις μεταξύ νόμου ὁμοσπονδιακοῦ καὶ νόμου τῆς πολιτείας καὶ ὡς ἴσως πρόκειται περὶ ὑποθέσεων, αἵτινες ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου καὶ εἰς τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα. Οἱ ἑννέα ἀνώτατοι δικασταὶ χειρίζονται οὕτω ὑπερτάτην δικαιοδοτικὴν ἐξουσίαν. Κατεδείχθησαν δὲ πάντοτε ἀντάξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ὁμοσπονδία τοὺς περιβάλλει.

Ἄλλα ὁμοσπονδιακὰ δικαστήρια (εἰδικὰ) εἶναι τὸ Δικαστήριον τῶν τελωνείων, τῶν σημάτων καὶ εὐρεσιτεχνιῶν, τὸ Φορολογικὸν Δικαστήριον κλπ.

Τὰ δὲ δικαστήρια τῶν 49 πολιτειῶν (τὰ μὴ ὁμοσπονδιακὰ) εἶναι τὰ εἰρηνοδικεῖα (τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν), τὰ δικαστήρια τῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐπίσης δὲ τὰ ἐφετεῖα. Τὰ εἰρηνοδικεῖα δικάζουν ἀστικὰς μικροδιαφορὰς καὶ πταισματοματικὰς παραβάσεις. Εἰς δώδεκα πολιτείας οἱ εἰρηνοδικοὶ διορίζονται ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, εἰς δὲ τὰς ὑπολοίπους εἶναι αἵρετοί, ἐκλεγόμενοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἐπὶ θητεία δύο ἢ καὶ περισσοτέρων (μέχρις ἑξ) ἐτῶν. Τυπικὰ δὲ προσόντα διὰ τὴν ἐκλογὴν των δὲν ἀπαιτοῦνται κατὰ τοὺς νόμους τῶν πολιτειῶν.

Τὰ δικαστήρια τῶν ἀστικῶν περιοχῶν (ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἰδικὰ μας πρωτοδικεῖα) εἶναι ἀλλαχοῦ μὲν μονομελῆ, ἀλλαχοῦ δὲ τριμελῆ καὶ ἔχουν γενικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ποινικῶν ὑποθέσεων. Ὑπάρχουσι πολιτεῖαι, ἔνθα κατὰ τὴν νομοθεσίαν οἱ διάδικοι δικαιοῦνται νὰ ἐκλέξουν ἂν θὰ δικασθοῦν ἀπὸ τὸν δικαστὴν μόνον ἢ καὶ ἀπὸ ἐνόρκους. Οἱ δικασταὶ τῶν δικαστηρίων τούτων πρέπει νὰ ἔχουν νομικὴν μόρφωσιν, ὁ τρόπος ὅμως τῆς ὀνομασίας των εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς τοποθετήσεως τῶν εἰρηνοδικῶν (διορισμὸς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἢ ἐκλογὴ ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα ψήφου εἰς τὰς βουλευτικὰς καὶ τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς).

Τὰ ἐφετεῖα τῶν ἐπὶ μέρους πολιτειῶν (courts of appeal) ἔχουν δικαιοδοσίαν νὰ ἐλέγχουν τὴν νομιμότητα τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τῶν ἀστικῶν περιοχῶν (ὄχι τῶν εἰρηνοδικείων), ἐνίοτε δ' ἐξετάζουν ἐκ νέου καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως, εἰς δεῦτερον βαθμὸν. Εἶναι τριμελῆ, ἀποτελούμενα ἀπὸ διατελέσαντας δικηγόρους μακρᾶς πείρας καὶ μορφώσεως, οἵτινες ἀναδεικνύονται μέλη των εἴτε διὰ διορισμοῦ εἴτε δι' ἐκλογῆς (ὑπὸ τῶν ψηφοφόρων).

Εἰς τὰς ποινικὰς δίκας μετέχουν καὶ εἰσαγγελεῖς (district attorneys) — καὶ οὗτοι διοριζόμενοι ἢ αἵρετοί. Ἐν γένει, ἡ νομοθεσία ἐκάστης πολιτείας ρυθμίζει κατ' ἴδιον τρόπον τὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν δικαστηρίων ἐν αὐτῇ, τὰ τῆς διαδικασίας καὶ τὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ἐν γένει. Ἡ προσκόλλησις εἰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς συγκροτήσεως τῆς δικαιοσύνης τῆς κάθε πολιτείας. Εἶναι ὅμως πολλὰς ἐμφανῆς πολλαχοῦ ὁ πόθος δι' ἐνότητα νομοθετικῆς ρυθμίσεως, ἀκόμη δὲ περισσώτερον ἢ ἐπιθυμία δι' ἐνότητα νομολογιακῶν λύσεων.

Συνεδρίασις τῆς 17ης Μαρτίου 1959.

Ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Νικ. Πανταζοπούλου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με θέμα : «*Ἡ ἀγνοία τῆς ἱστορίας τοῦ κοινοτισμοῦ πηγὴ πλανῶν καὶ παρερμηνειῶν τῆς ἐννοίας τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως*».— Ὁ κ. Καθηγητὴς εἶπεν ὅτι ὁ θεμελιώδης θεσμὸς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, παρεξηγηθεὶς καὶ παρερμηνευθεὶς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποκατασταθῆ καὶ δικαιωθῆ, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ, παρὰ τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν ἐντάξεώς του εἰς τὰ πλαίσια τῆς νεοελληνικῆς πραγματικότητος, νὰ εὐρίσκειται εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου δικαίου, πρὸς μεγίστην βλάβην τοῦ ἔθνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Τοῦτο δὲ διότι τόσον ἡ ἐπιστήμη, ὅσον καὶ ἡ νομοθεσία, ἐξακολουθοῦν νὰ τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ νομικοῦ λογικισμοῦ, ὅστις, ἐπιβληθεὶς εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Βαυαροκρατίας, διὰ τοῦ «νόμου περὶ συστάσεως τῶν δήμων» τοῦ 1833, κατήγγησε τὰς κοινότητας, ὡς αὐτοδιοικουμένας περιφερείας, καταστήσας αὐτὰς ἀπλᾶς διοικητικᾶς περιοχᾶς.

Ἡ τοιαύτη ρύθμισις εἶναι ἀντίθετος οὐ μόνον πρὸς τὰς ἱστορικὰς προϋποθέσεις, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος. Ὁφείλεται δὲ εἰς τὴν ἀγνοίαν τῆς ἱστορίας τοῦ κοινοτισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν ἀβασάνιστον μίμησιν ξένων διοικητικῶν συστημάτων ἀφ' ἑτέρου.

Πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ γνησίου περιεχομένου τοῦ κοινοτισμοῦ, ὑπεστήριξεν ὁ κ. Καθηγητὴς, ὅτι ἀπαραίτητος ἀποβαίνει ἡ ἔρευνα τῶν ἱστορικῶν προϋποθέσεων ἀνελλιξέως του, μάλιστα κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν; ὅτε οὗτος, δλοκληρωθεὶς, ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεπήγασε τὸ νεοελληνικὸν κράτος.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας διεμορφώθησαν, εἶπε, τρεῖς κατηγορίαι πολιτικῶν συσσωματώσεων : Αἱ ἐκουσίως διὰ συνθήκης εἰς τὸν κατακτητὴν ὑποταχθεῖσαι, αἱ διὰ τοῦ ξίφους καταληφθεῖσαι καὶ αἱ διὰ προνομιακῶν ὀρισμῶν τὸ πρῶτον συγκροτηθεῖσαι.

Ἐνῶ δὲ ἀρχικῶς ἴσχυε διάφορον δι' ἐκάστην τῶν κατηγοριῶν τούτων διοικητικὸν καθεστῶς, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου διεμορφώθη ἑναῖον σύστημα, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ἅπασαι αἱ κοινότητες ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἰδιαιτεραι οἰκονομικαὶ μονάδες, τελοῦσαι ὑπὸ ἄμεσον διοικητικὴν καὶ φορολογικὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν προσθέτου παρ' αὐτῶν καταβολῆς φορολογικῶν παροχῶν εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος.

Τὸ ἰσχῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σύστημα ἐπιβολῆς ἀμέσων, κυρίως, φόρων, εἰσπραττομένων κατὰ τὴν διανεμητικὴν ἀρχὴν ἀφ' ἑνός, ἢ ἀλληλέγγυος φορολογικῆ ὑποχρέωσις τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ἀφ' ἑτέρου, συνετέλεσαν εἰς τὴν κατὰ στάδια διαμόρφωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως.

Ἀρχικῶς, οἱ φόροι, προκαθοριζόμενοι, ἐξεμισθοῦντο κατ' ἔτος διὰ πλειστηριασμοῦ, εἰσπραττόντο δὲ ὑπὸ τῶν πλειοδοτῶν προκαταβολικῶς, κατόπιν κατανομῆς των εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς

ἐκάστου ἀντοχῆς, λαμβανούσης τῆς κατανομῆς χώραν ὑπὸ τῶν προκρίτων, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς κοινότητος.

Αἱ κοινότητες ὅμως ἐπέτυχον, ὅπως προβαίνουν αἱ ἴδιαι εἰς τὴν ἐκμίσθωσιν τοῦ φόρου, ἐναντι παροχῆς προσθέτων οικονομικῶν ἀνταλλαγμάτων, ἀντικαταστήσασαι τὰ τουρκικὰ ὄργανα εἰσπράξεώς του, οὐ μόνον κατὰ τὰς φορολογικὰς, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς αὐτῶν δικαιοδοσίας.

Τὸ σύστημα τοῦτο συνέφερον ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς τούρκους. Εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲν, διότι ἀπομακρύνοντες τὰ τουρκικὰ διοικητικὰ καὶ φορολογικὰ ὄργανα, ἀπέκτων μεγαλυτέραν αὐτοτέλειαν, ρυθμίζοντες τὰς φορολογικὰς τῶν ὑποχρέωσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πραγματικῆς οικονομικῆς τῶν δυναμικότητος, εἰς τοὺς τούρκους δέ, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέσπων τὰς κοινότητας ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐξαρτῶντες ταύτας ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κέντρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διέσπων τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τούτων, παρεμβάλλοντες μεταξὺ τῶν ὑποδούλων καὶ τῶν κατακτητῶν αὐτὰ ταῦτα τὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἅτινα πρὸς τὰ ἄνω μὲν ἐξεπροσώπων τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, πρὸς τὰ κάτω δὲ τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Διεμορφώθησαν οὕτω τρεῖς βαθμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως : ἡ κοινότης, ἡ ἐπαρχία καὶ ὁ νομός, εὐρισκόμενοι εἰς ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν τουρκικὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν.

Συγκροτήσασαι αἱ κοινότητες χωριστὰς πολιτικο-θρησκευτικὰς ὁμάδας, διεμόρφωσαν ἴδιαν ἐκάστη προσωπικότητα, διατηρήσασαι τὴν μεταξὺ τῶν συνοχὴν, θεμελιωθεῖσαν ἐπὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς αὐτοτελείας—αὐταρκειάς, τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης—ὁμοιότητας.

Ἡ αὐτοτέλεια—αὐτάρκεια, δικαιολογουμένη ἐκ διοικητικῶν καὶ οικονομικῶν προϋποθέσεων, ὠδήγησεν εἰς τὴν αὐτόνομον ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ δικαίου, τείνοντος ν' ἀποσπασθῇ ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τόσο τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβαλλομένου ἐπισήμου βυζαντινορωμαϊκοῦ, ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ τουρκικοῦ δικαίου, καταλήξασα τέλος εἰς τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ἐθιμικοῦ τῶν κοινοτήτων δικαίου. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀλληλέγγυος φορολογικὴ εὐθύνη τῶν μελῶν τῆς κοινότητος συνετέλεσεν εἰς τὴν τόνωσιν τῆς μεταξὺ τῶν ἀλληλεξαρτήσεως καὶ ὁμοιότητας καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν κοινοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, καταστήσαντος δυνατὴν τὴν ἐκρηξίν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὰ πρῶτα τοπικὰ πολιτεύματα τῆς Πελοποννήσου, τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Νήσων, καθὼς καὶ ἡ Α' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου (Ἰαν. 1822) παρέμειναν πιστὰ εἰς τὸν θεσμὸν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει ἐκδήλωσιν τῆς «δημοτικῆς» τοῦ ἔθνους παραδόσεως. Ἐξαιρέσιν ἐσημείωσεν ἡ «Νομικὴ Διάταξις» τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος (15 Νοεμβρ. 1821), ἥτις, συνταχθεῖσα κατ' ἐπίδρασιν τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Φαναριωτῶν, τῶν κατ' ἐξοχὴν φορέων τῆς «λογίας» παραδόσεως, κατήργησεν εἰς μὲν τὸ δημόσιον δίκαιον τὸν κοινοτισμὸν, εἰς δὲ τὸ ἰδιωτικὸν τὸ ἐθιμικὸν

δίκαιον, ἀνατρέψασα τὴν προηγουμένως ἐπιτευχθεῖσαν ἑναρμόνισιν ἐπισήμου-δημῶδους δικαίου καὶ ἐπιβαλοῦσα μονομερῶς καὶ ὀλοκληρωτικῶς τοὺς «νόμους τῶν ἀεμνήστον Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων», δηλαδὴ τὸ ἐπίσημον δίκαιον.

Ἡ Β' ἐν Ἀστρει (1823) καὶ ἡ Γ' ἐν Τροιζῆνι (1827) Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, μιμηθεῖσαι τὴν «Νομικὴν Διάταξιν» τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, εἰσήγαγον, ἀκολουθήσασαι ξένα πρότυπα, τὸν λογικωτατισμόν, τόσον εἰς τὸ δημόσιον, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, διανοίξασαι τὴν ὁδόν, εἰς μὲν τὸ πρῶτον, τῆς καταργήσεως τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τοῦ «νόμου περὶ συστάσεως τῶν δήμων» τοῦ 1833, εἰς δὲ τὸ δεύτερον, τῆς παρερμηνείας τοῦ Διατάγματος τῆς 23ης Φεβρ. 1835, καταργησάσης τὸ ἔθιμον καὶ εἰσαγαγούσης τὸ ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύον ρωμαϊκὸν δίκαιον.

Ὡς κυριώτερον κατὰ τοῦ κοινοτισμοῦ ἐπιχείρημα, ἐκ τῶν ὑστέρων παρὰ τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ περὶ δήμων νόμου τοῦ 1833, Σπ. Ἀντωνιάδου καὶ Π. Ἀργυροπούλου, ἐφευρεθέν, προσβλήθη ὅτι οὗτος ὑπῆρξε δημιούργημα τῶν φορολογικῶν ἀναγκῶν τῆς τουρκοκρατίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου, λόγῳ τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ του χαρακτῆρος, παρεκάλυε τὴν συγκρότησιν τοῦ νεοελληνικοῦ Κράτους.

Ἐν τούτοις, προγενέστερον (1797-1829) ὁ Ρήγας, ὁ Κοραΐς, ὁ Ἰωάννης Κοικῶνης καὶ μεταγενέστερον (1846) ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος εἶχον, συμφώνως πρὸς τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, διαγνώσει, ὀρθῶς, τὴν πρωταρχικὴν σημασίαν τοῦ κοινοτισμοῦ διὰ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, καὶ εἶχον ἐπιδιώξει, ἀναπροσαρμόζοντες αὐτὸν πρὸς τὰς νέας ἱστορικὰς προϋποθέσεις, νὰ τὸν ἐντάξουν μεταξὺ τῶν ὀργανικῶν θεσμῶν τοῦ νεοελληνικοῦ δημοσίου δικαίου. Ἐνῶ δὲ ὁ Κοραΐς διεκήρυσσεν, ὅτι ἡ κατάργησις τοῦ κοινοτισμοῦ ἦτο «ἀντισυνταγματικὴ», ὁ Ἰωάννης Κοικῶνης κατεδείκνυεν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ κοινοτισμοῦ ὑπῆρξεν, ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἤδη ἐποχῆς, «τὸ βασικώτερον θεμέλιον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τῆς συμφωνίας καὶ τῆς εὐνομίας τῶν ἐλλήλων».

Ὅτι ὁ κοινοτισμὸς δὲν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ἔνοιαν τοῦ συγκεντρωτικοῦ κράτους, κατεδείχθη ἐπὶ Καποδιστρίου, ἀναγνωρίσαντος τοὺς δύο πρώτους βαθμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ὑπὸ τὴν μορφήν ὕψ' ἣν εἶχον οὔτοι διαπλασθῆ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἢ εἶχον ἀναγνωρισθῆ κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν.

Ἡ ὀρθὴ ὁμῶς ρύθμισις τοῦ Καποδιστρίου κατέστη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς του, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, ἀντικείμενον ὀξυτάτης κριτικῆς. Αὕτη, ὑπαγορευομένη ὑπὸ πολιτικῶν καὶ κομματικῶν λόγων καὶ μὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ἐπιστημονικὰ κριτήρια, ἐπεδίωξε, παραγνωρίζουσα τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, νὰ δικαιολογήσῃ τὴν κατάργησιν τῶν κοινοτήτων ὡς αὐτοδιοικουμένων περιφερειῶν, καὶ τὴν ἀντικατάστασίν των, δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ 1833, ὑπὸ διοικητικῶν περιοχῶν, τῶν δήμων, ὑπαγομένων, ὁμῶς, ὑπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον καὶ ξενοκίνητον ἐξουσίαν τοῦ κέντρου.

Μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ἐπιστήμη ἤρχισεν, ἀπαγκιστρομένη τῶν ξενικῶν ἐπιδράσεων, νὰ διαπιστώνῃ, ὅτι «ἡ τυφλὴ ἀντιγραφὴ» τοῦ περὶ δήμων νόμου ἐκ γαλλικῶν προτύπων, «ἀπεμάρανε τὴν ἀρχαίαν ζωτικότητα καὶ πρωτοβουλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», καὶ νὰ υποδεικνύῃ τὴν ἀνάγκην «μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ θεμελιωθοῦν ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ἱστορικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἔθνους ἡμῶν».

Ἐπηρεασθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἡ νομοθεσία προσεπάθησεν ἀπὸ τοῦ 1912 διὰ τοῦ νόμου ΔΝΖ' νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὰς κοινότητας. Ἡ προσπάθεια ἡμῶς αὕτη δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ, ἔνεκα τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας, τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησε νὰ προσδίδῃ ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸν θεσμόν τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς συντηρητικῆς στάσεως τῆς νομολογίας, ἥτις, τελοῦσα ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ περὶ δήμων νόμου τοῦ 1833 προκυψασῶν συνθηκῶν, παραδέχεται ὅτι «αἱ δικαιοδοσίαι τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων εἶναι δοταί, ἐνασκούμεναι ὑπ' αὐτῶν κατὰ κρατικὴν παραχώρησιν, δίδουσιν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ δικαίωμα ἐποπτείας ἐπὶ πάσης φύσεως πράξεων τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, καθοριζομένης διὰ νόμου, μὴ δεσμευομένου ὑπὸ συνταγματικῆς τινος διατάξεως» (Σ.τ.'Ε. 852/1953).

Περαιῶν, ἀνέπτυξεν ὁ κ. Καθηγητῆς, ὅτι τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσαν ἔρευναν, εἶναι τὰ ἐξῆς :

Ἡ αὐτοδιοίκησις δὲν εἶναι «δοτὴ» ἀπὸ τὸ κράτος. Ἀντιθέτως, ἀποτελεῖ αὐτοφυῆ καὶ αὐτοδύναμον θεσμόν τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου δικαίου, διατηρήσαντα τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ δημιουργήσαντα διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 τὸ νεοελληνικὸν κράτος.

Τὸ ἄρθρον 99 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, καθ' ὃ : «ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τοῦ κράτους βασιίζεται εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν, ὡς νόμος ὀρίζει» δὲν δημιουργεῖ, οὐδὲ διαμόρφώνει τὴν αὐτοδιοίκησιν, ὡς «νόμῳ τιθέμενον» θεσμόν τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναγνωρίζει καὶ ἐντάσσει εἰς τὰ πλαίσια τῆς γενικῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τὸν αὐτοδυνάμως ὑφιστάμενον θεσμόν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Οὗτος, ἀναποσπαστῶς συνδεδεμένος πρὸς τὰ ἀτομικὰ τοῦ Ἕλληνος δικαιώματα, ὑφίσταται ἀνεξαρτήτως τῆς διὰ τοῦ ἁρθρου 99 εἰδικῆς συνταγματικῆς προβλέψεως.

Ἐπομένως οἱ φραγμοὶ καὶ ἔλεγχοι τῆς αὐτοδιοικήσεως δὲν πρέπει νὰ θίγουν τὰ βασικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν πρὸς αὐτοδιοίκησιν, διότι ἄλλως προσβάλλουν τὴν οὐσίαν τοῦ συνταγματικοῦ μας πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἱστορικῶς ἔχει προσδιορισθῆ, ταυτίζει πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν.

Συνεδρίασις τῆς 31ης Μαρτίου 1959.

Ἀνακοίνωσις τοῦ Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας κ. Ἀποστόλου Παπαλάμπρου, μὲ θέμα : «Τὰ κατὰ τὸ σύνταγμα ὄρια τῆς ἀθροιστικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων».

Ἀρχόμενος τῆς ἀνακρινώσεώς του, ὁ ὀμιλητὴς ἐτόνισεν, ὅτι ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος εἶναι μὲν φραστικῶς ἰδιόρρυθμος, δὲν διαφέρει ὅμως κατὰ τὴν «φύσιν» αὐτοῦ τῶν λοιπῶν νόμων. Εἰδικώτερον, ὁ ὀμιλητὴς ἀπέκρουσεν, ὡς ἀπολύτως ἐσφαλμένην, τὴν ἄποψιν, καθ' ἣν ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος δὲν θέτει νέον κανόνα δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς «διαπιστοῖ» ἢ «ἀποκαλύπτει» ὑφισταμένους κανόνας. Τὸ ἀληθές εἶναι, κατὰ τὸν κ. Παπαλάμπρου, ὅτι ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος θέτει, ὡς πᾶς ἄλλος νόμος, κανόνας δικαίου, προσδίδων εἰς αὐτοὺς ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἐν ἄλλοις λόγοις, εἶναι ἀναδρομικὸς νόμος φέρων ἰδιόρρυθμον φραστικὴν διατύπωσιν. Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δύναται νὰ θεσπίσῃ ἐρμηνευτικούς νόμους, καθ' ἣν ἔκτασιν δύναται νὰ θεσπίσῃ ἀναδρομικὰς διατάξεις, οὐδενὸς ὑφισταμένου συνταγματικοῦ περιορισμοῦ ἀφορῶντος εἰδικῶς εἰς τὴν θέσπισιν ἐρμηνευτικῶν νόμων.

Ὁ κ. Σύμβουλος ἀνέλυσε καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐν τῇ νομολογίᾳ ἐπικρατήσασαν καὶ εὐρέως ἐπιδοκιμασθεῖσαν ἐκδοχὴν, καθ' ἣν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀρθροῦ 26 τοῦ συντάγματος, νὰ ἐρμηνεύῃ αὐθεντικῶς εἰμὴ μόνον τοὺς ἀσαφεῖς νόμους, ἀλλὼς ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος ἰσχύει μόνον διὰ τὸ μέλλον. Εἰδικώτερον, ὁ ὀμιλητὴς ἐτόνισεν, ὅτι ἡ ἐκδοχὴ αὕτη οὔτε ἐπὶ τοῦ γράμματος τοῦ ἀρθροῦ τούτου δύναται νὰ στηριχθῇ οὔτε ἐπὶ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, δοθέντος ὅτι τοῦτο, ἀπαντώμενον τὸ πρῶτον ἐν τῷ συντάγματι τοῦ 1844 (ἀρθρ. 19) καὶ ληφθὲν ἐκ τοῦ ἀρθροῦ 28 τοῦ βελγικοῦ συντάγματος τοῦ 1831, ἐθεσπίσθη ἵνα ἀποκλείσῃ καὶ ρητῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νὰ ἐρμηνεύῃ αὐθεντικῶς τοὺς νόμους, οὐχὶ δὲ ἵνα θεσπίσῃ περιορισμοὺς τῆς τοιαύτης ἀρμοδιότητος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ὁ ὀμιλητὴς ἐσημείωσεν, ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἐκδοχὴ δὲν συνεπάγεται οὐσιαστικὸν περιορισμὸν τῆς ἀρμοδιότητος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἥτις δύναται, καὶ ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, νὰ θεσπίσῃ ἐγκύρως ἀναδρομικὸν νόμον; ἀντὶ ἐρμηνευτικοῦ, ἐπιτυχάνουσα, οὕτω, τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, Πάντως, κατὰ λογικὴν συνέπειαν πρὸς τὴν κρατήσασαν ἐν τῇ νομολογίᾳ ὡς ἄνω ἄποψιν, θὰ ἔδει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἐρμηνεύοντες αὐθεντικῶς «σαφεῖς» διατάξεις ἐρμηνευτικοὶ νόμοι εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἄκυροι, οὐχὶ δὲ μόνον διὰ τὸ μέλλον. Τέλος, ὁ ὀμιλητὴς ἀνέφερεν ὅτι, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀντιλήψεως ὅτι οἱ ἐρμηνευτικοὶ νόμοι δὲν θέτουν νέους κανόνας δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς «ἀποκαλύπτουν» ὑφισταμένους, ὠρισμένοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἔσχον ἐν μέρει ἀπήχθησιν καὶ ἐν τῇ νομολογίᾳ, ὑπεστήριξαν ὅτι δύναται νὰ θεσπισθῇ «γενεσιῶς» ἐρμηνευτικὸς νόμος καὶ εἰς ἄς ἔτι περιπτώσεις δὲν δύναται, κατὰ τὸ σύνταγμα, νὰ θεσπισθῇ ἀναδρομικὸς νόμος. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀπέκρουσεν ἐπίσης ὁ ὀμιλητὴς, ὡς στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως περὶ τῆς ἰδίας φύσεως τοῦ ἐρμηνευτικοῦ νόμου καὶ ὡς ἄγουσιν εἰς καταστρατήγησιν τοῦ συντάγματος.

Συνεδρίασις τῆς 19ης Μαΐου 1959.

Ἀνακρινώσις τοῦ Παρέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας κ. Δημ.

Τσιροπινᾶ, με θέμα : «*Ἡ πρόσφατος παρ' ἡμῶν μεταρρυθμίσις τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως*».

Ὁ ὁμιλητὴς ἐξέθεσεν ἐν ἀρχῇ τὸ κρατοῦν ἐν Ἑλλάδι διοικητικὸν σύστημα κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς ἐκδόσεως τῶν νόμων 130 τοῦ 1936, 1179 τοῦ 1938 καὶ ἰδίᾳ τοῦ νόμου 3200 (1955) καὶ τοῦ συμπληρωτικοῦ τοῦ τελευταίου τούτου ν.δ. 3620 τοῦ 1956. Ἀκολούθως ἠρυσνήθησαν οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τὴν μεταρρύθμισιν. Οὗτοι διεκρίθησαν : 1) Εἰς λόγους διοικητικῆς φύσεως (προσκόμματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπήχησις ἐγένετο αἰσθητὴ εἰς τὸ σύνολον τῆς κρατικῆς ζωῆς· ταῦτα ἀφεώρων ἀφ' ἑνὸς εἰς τοὺς διοικουμένους, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν κεντρικὴν διοίκησιν). 2) Εἰς λόγους οἰκονομικῆς καὶ δημογραφικῆς φύσεως, ἀφορῶντας ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἐν συνεχείᾳ, ἐξετέθησαν οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ ἀποκέντρωσις διοικητικῶν ἀρμοδοτήτων δὲν εἶχε προγενέστερον εὐρέως ἀναπτυχθῆ. Οἱ λόγοι οὗτοι διεκρίθησαν : α') εἰς γενικῆς φύσεως, καὶ β') εἰς εἰδικῆς φύσεως (ἡ στάσις τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ εἰδικώτερον τῶν κεντρικῶν διοικητικῶν ὀργάνων ἔναντι τοῦ αἰτήματος τοῦ λαοῦ). Ἀνεπτύχθη ἡ κατευθυντήριος ἀρχὴ ἡ διέπουσα τὴν μεταρρύθμισιν καὶ οἱ ἐπιδιωκόμενοι διὰ ταύτης σκοποί.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὁ κ. Τσιροπινᾶς ἐτόνισεν ὅτι : «Αἱ ἰδέαι, αἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ συστήματος τῆς μεταρρυθμίσεως, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὸ ἀκόλουθον ἀπόφθεγμα τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης : «Δύναται νὰ κυβερνᾷ τις μακρόθεν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ διοικῇ καλῶς, εἰμὴ ἐκ τοῦ πλησίον». Εἰδικώτερον, ἡ μεταρρύθμισις ἡμῶν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἑνὸς διπλοῦ σκοποῦ : α') Ἀφ' ἑνός, τείνει νὰ διασφαλίσῃ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς διοικήσεως, κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον ὅσον τὸ δυνατόν πληρέστερον πρὸς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Συγκριμένως δέ, διὰ τῆς μεταβιβάσεως εἰς τοὺς νομάρχας ἀποφασιστικῶν ἀρμοδιοτήτων ἀνηκουσῶν πρότερον εἰς τοὺς ὑπουργούς, ἡ μεταρρύθμισις τείνει τὸ μὲν νὰ πλησιάσῃ τὴν κρατικὴν διοίκησιν πρὸς τοὺς πολίτας, τὸ δὲ νὰ πλησιάσῃ τοὺς πολίτας πρὸς τὰ κρατικὰ διοικητικὰ ὄργανα. β') Ἀφ' ἑτέρου, ἡ μεταρρύθμισις τείνει νὰ διασφαλίσῃ εἰς τὸ κέντρον τὴν δυνατότητα νὰ ἀσχοληθῇ τοῦτο με ἔργα κατ' ἀρχὴν τῆς γενικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους, ὡς αἱ πράξεις κυβερνήσεως, καὶ με ἔργα ἐθνικοῦ ἢ διανομαρχιακοῦ ἐνδιαφέροντος».

Περαιτέρω, ἀφοῦ ὑπέμνησεν ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὑφισταμένης διοικητικῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ἰσχύοντος συστήματος τῆς διαίρεσεως τοῦ κράτους κατὰ νομούς, ὁ κ. Τσιροπινᾶς ἀνέπτυξε τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς μεταρρυθμίσεως ἀπὸ ἀπόψεως νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως, κατόπιν δὲ ἐπέστησεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν συντελεστικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ ἐφαρμογὴ τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐτόνισεν : «Ἐὰν ἡ μεταρρύθμισις ἡμῶν, ὡς σύστημα

νομικῶν κανόνων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνταποκρινομένη θεωρητικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας, αἵτινες ἐπέβαλον ταύτην, ἐτι δὲ καὶ ὡς πρόσφορος διὰ τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπεχειρήθη, οὐχ ἤττον ἢ πραγματοποίησις τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἐξαρτᾶται ἐν τῇ πράξει ἐκ σειρᾶς ὅλης συντελεστῶν, τῶν ὁποίων ἡ σημασία οὐδόλως εἶναι ἀμελητέα». Εἰδικώτερον, τοὺς συντελεστὰς αὐτοὺς διέκρινεν ὁ ὁμιλητὴς εἰς τρεῖς κατηγορίας : α') Συντελεστὰς ἀφορῶντας εἰς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται νὰ ἀναλάβωσι τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῆς τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως. β') Συντελεστὰς, ἀφορῶντας εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς οικονομικῆς (δημοσιολογιστικῆς) ἀποκεντρώσεως, καὶ γ') Συντελεστὰς ἀφορῶντας εἰς τὴν ἐναντι τῆς μεταρρυθμίσεως μελλοντικὴν στάσιν τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἀσκούντων ἐπιρροὴν ἀνωτάτων ἢ ἀνωτέρων στελεχῶν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Καὶ παρετήρησε σχετικῶς : «Εἶναι, ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ ἀξία καὶ ἡ τύχη ἐνὸς θεσμοῦ, ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν προσώπων εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπεπιστευμένη ἡ λειτουργία τοῦ συγκεκριμένου θεσμοῦ. Πράγματι, ὁ καλλίτερος θεσμός, ὅσον μεγαλοπρεπὴς καὶ ἂν ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ χάρτου, δύναται νὰ ἀποτύχη ἐν τῇ πράξει καὶ νὰ παραμείνῃ οὕτω γράμμα νεκρὸν καὶ ἀπατηλόν, ἔλλειψι προσώπων καταλλήλων νὰ θέσωσιν εἰς ὀμαλὴν κίνησιν τὸν μηχανισμόν αὐτοῦ. Καὶ συγκεκριμένως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς μίαν μεταρρυθμίσιν ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὴν διοικητικὴν ἀποκεντρώσιν ἐπὶ νομαρχιακοῦ ἐπιπέδου, οἱ παράγοντες οἱ σχετικοὶ μὲ τὸ ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ταύτης προσωπικὸν ἐξειδικεύονται πρῶτον καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νομάρχου, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐλέχθη λίαν ἐπιτυχῶς, εἶναι ἀὸ μικρὸς πρωθυπουργὸς ἐντὸς τοῦ νομαρχιακοῦ πλαισίου», καὶ δεύτερον εἰς τὸ πρόσωπον τῶν λοιπῶν κρατικῶν ὀργάνων νομαρχιακῆς ἀρμοδιότητος, ὡς εἶναι τόσον τὰ ἡγετικά στελέχη, ὅσον καὶ τὸ ὑποδεέστερον νομαρχιακὸν προσωπικόν». Ἐξ ἄλλου ἐτόνισεν ὁ κ. Τσιροπινᾶς ὅτι: «Μέλημα τῆς καλῆς διοικήσεως τῶν οικονομικῶν δέον νὰ εἶναι ἡ κατανομὴ τῶν ὑπὸ τοῦ κέντρου παρεχομένων πιστώσεων καὶ τοῦ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ μεταξύ τῶν πληθυσμῶν τῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, καὶ δὴ συμφώνως πρὸς τὴν οικονομικὴν ἀρχὴν τῆς ἰεραρχίας τῶν ἀναγκῶν, κατὰ λόγον —εἰδικώτερον— τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπείγοντος, τῆς ἐντάσεως, ὡς καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀναγκῶν τῶν δεομένων ἐνισχύσεως ἐπαρχιακῶν πληθυσμῶν. Ἄφ' ἑτέρου, ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν νομῶν διὰ τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν καταλλήλων τεχνικῶν ὑπαλλήλων, καὶ δὴ εἰς ἐπαρκῆ ἀριθμόν, ἐν ὄψει τῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν νομαρχιακῶν δημοσίων ἔργων».

«Τέλος, μέλημα τοῦ κέντρου, εἶναι, προσέτι, νὰ ἐνθαρρύνῃ εἰς εὐρεΐαν κλίμακα τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ νὰ εὐνοῇ τὴν ἐπένδυσιν κεφαλαίων πρὸς ὑποστήριξιν ἰδίᾳ τῆς ἀγροτικῆς καὶ βιομηχανικῆς οικονομίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ.

» Εἰδικώτερον, ἡ ἐπὶ τόπου λελογισμένη διάθεσις τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων καὶ λοιπῶν ἐφοδίων δέον νὰ συνδυάζεται : πρὸς τὴν ἐντατικωτέραν

ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου τῆς ὑπαίθρου, πρὸς τὴν συστηματικὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὑπὸ εὐρείαν ἔννοιαν τουριστικῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας, πρὸς τὴν δημιουργίαν εἰς εὐρύτεραν κλίμακα πνευματικῶν κέντρων εἰς τὴν ἐπαρχίαν διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολῶν ἀνωτάτης, μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαίδευσεως, ὡς καὶ σχολῶν τεχνικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Νὰ συνδυάζηται δὲ ἐπίσης—καὶ ἐπιτακτικῶς—πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων ψυχαγωγίας τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου.

» Οὕτω, διὰ τῆς οικονομικῆς ἀποκεντρώσεως, συνδεδυασμένως μὲ τοὺς προεκτεθέντας λοιποὺς συντελεστάς, δύναται σταθερῶς ἢ ἀποκέντρωσις τῶν διοικητικῶν ἀρμοδιοτήτων νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν βιοτικῶν ὄρων τῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν διαβιούντων πληθυσμῶν—ἢ, ὅπερ ταῦτό, εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς εἰς ἀνώτερον πολιτιστικὸν ἐπίπεδον». Ὑπεγράμμισε δὲ ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Τσιροπινᾶς: «Καὶ ἄς μὴ λησμονώμεν, ὅτι ὁ ἐκπολιτισμὸς τῆς ἐπαρχίας, γεωργικῆς καὶ ἀστικῆς, ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι ὁ σπουδαιότερος παράγων, ὁ ὁποῖος δύναται ἀποφασιστικῶς νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν συγκράτησιν τῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν πατρίδα γῆν καὶ οὕτω νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ φαινομένου τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ὑπαίθρου, ἐκδηλουμένου εἴτε διὰ τῆς μεταναστεύσεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἴτε διὰ τῆς πορείας πρὸς τὴν πρωτεύουσαν».

Τέλος, ὑπὸ μορφὴν συμπερασμάτων, ἀφοῦ ἐξῆρεν ὁ ὁμιλητὴς τὰ εὐεργετήματα, ἅτινα ἐμφανίζει ἢ μεταρρυθμίσεις τὸ μὲν ἔναντι τῆς διοικήσεως, τὸ δὲ ἔναντι τῶν διοικουμένων, καὶ μάλιστα τῶν διαβιούντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἐτόνισε, περαίνων, ὅτι: «ὅσον εὐρεῖαν ἔκτασιν καὶ ἂν προσέλαβεν ἢ ἀποκέντρωσις διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως, τὸ πρόβλημα τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως παρ' ἡμῖν εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ σημείου νὰ ἔχῃ λάβει πλήρως τὴν ἀπαιτουμένην, καὶ δὴ τὴν ὀριστικὴν λύσιν. Ἡ ἀπομένουσα νὰ διανυθῇ ὁδὸς ἀναμένει ἀκόμη πλείστας προσπάθειας. Διότι, ἐὰν ἢ διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπιτευχθεῖσα ἐνίσχυσις τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν νομαρχῶν ἐχαιρετίσθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἐν «ἱστορικὸν ἐθνικὸν ἄλμα», ἢ πραγματοποιηθεῖσα ἀποκέντρωσις χρήζει εἰσέτι σημαντικῆς συμπληρώσεως, δὲν ἀποτελεῖ δὲ πάντως εἰ μὴ ἀπλοῦν μεταβατικὸν στάδιον, ἐν ᾧ μίᾳς μελλούσης αὐτοδιοικήσεως τῶν πληθυσμῶν ἐντὸς τῆς νομαρχιακῆς περιφερείας. Ἡ δὲ μετάβασις ἀπὸ τῆς νομαρχιακῆς ἀποκεντρώσεως εἰς τὴν δευτεροβάθμιον αὐτοδιοίκησιν συνάπτεται κατ' ἀρχὴν πρὸς πολλαπλοὺς καὶ πολυσχιδεῖς συντελεστάς—οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ μορφωτικῆς εἰσέτι φύσεως. Ἐν τῷ μεταξύ, ὑποδεχόμεθα τὴν μεταρρυθμίσιν μὲ ἐμπιστοσύνην καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ αὕτη εὐτυχὲς βῆμα πρὸς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἐπαρχίας καὶ πρὸς τὸ γενικὸν καλὸν τῆς δημοσίας ζωῆς ὁλοκλήρου τῆς χώρας».

Τὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Τσιροπινᾶ παρεκολούθησαν πλείστοι διακεκριμένοι ἐκπρόσωποι τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομικοῦ κόσμου, σχεδὸν ὅλοι μέλη τῆς Ἐταιρίας. Μεταξὺ τούτων οἱ Ὑπουργοὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Οἰκονομικῶν κ.κ. Κ. Καλλίας καὶ Κ. Παπακωνσταντίνου, οἱ Σύμβουλοι τῆς Ἐπι-

κρατείας κ.κ. Δ. Ψαρός, Ἄπ. Παπαλάμπρου καὶ Νικ. Γρηγορίου, πλείστα μέλη τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων Ἀνωτάτων Σχολῶν κ.κ. Φαίδων Βεγλερῆς, Γ. Δασκαλάκης καὶ ἄλλοι, ὁ Νομάρχης Ἀττικῆς κ. Λεων. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ. Μένης Παπαγεωργίου καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι κ.κ. Μάριος Μπαμπάκος καὶ Σπυρ. Πάλλης, πολλοὶ βουλευταὶ καὶ πρόφῃν ὑπουργοί, ἄλλοι ἐταῖροι διατελέσαντες γενικοὶ διοικηταὶ καὶ νομάρχαι καὶ τέλος πολλοὶ δικηγόροι, δικασταί, ἀνώτεροι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ πολλοὶ τελειόφοιτοὶ τοῦ πολιτικοῦ τμήματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς καὶ ἐπίσης μερικοὶ τελειόφοιτοὶ τῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας καθηγητῆς κ. Γ. Παπαχατζῆς, Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, ἀνεσκόπησε διὰ βραχέων τὸ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1959 ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἔργον, ἔκλεισε διὰ συντόμου προσλαλιᾶς τὰς ἐργασίας τῆς τῆς τρεχούσης χειμερινῆς περιόδου καὶ ἠὺχθῆθῃ εἰς τοὺς ἐταίρους νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι καὶ πάλιν ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς τὸν προσεχῆ χειμῶνα εἰς τὰς φιλοξένους αἰθούσας τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου.

Σημειώσεις : Ἡ δημοσίευσίς τοῦ 5ου τόμου (1951-1959) ἐπηκολούθησε τὸν 4ον (1936-1939), χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ἕκδοσις τῆς Ἑταιρίας ἐνδιάμεσος, περιλαμβάνουσα τὰς ἀνακοινώσεις τῶν ἐτῶν 1939 (φθινοπ.) καὶ 1940, ὡς καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ 1946 μέχρι τέλους τοῦ 1950 γενομένης δημοσίας διαλέξεις καὶ ἀνακοινώσεις. Συγκεκριμένως, αἱ τῶν ἐτῶν 1946-1950 εἶναι αἱ ἐξῆς :

- 1946—Γ. Παπαχατζῆ : «Περὶ τῆς ἐκτελεστότητος τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἐπιτροπῶν Ἀπαλλοτριώσεων τῶν ἀναπεμφθεισῶν πρὸς ἀναθεώρησιν» (4 Φεβρουαρίου).
- Χ. Χατζησπύρου : «Περὶ τῶν συστημάτων τῆς ἀγροτικῆς δικαιοσύνης» (11 Φεβρουαρίου).
- Γ. Ἀγγελίδη : «Πειθαρχικὴ ποινὴ, διοικητικὰ μέτρα, διαθεσιμότης» (18 Φεβρουαρίου).
- Θεμ. Τσάτσου : «Τὰ σταθερὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ δικαίου» (25 Φεβρουαρίου).
- Ἡλ. Ἡλιοῦ : «Περὶ τῶν ἰσχυόντων κανόνων συνταγματικοῦ δικαίου» (11 Μαρτίου).
- Κ. Καραβίδα : «Ἡ οἰκονομικὴ κοινότης» (18 Μαρτίου).
- Νικ. Μασουρίδη : «Ἑλληνικὸς κοινοβουλευτισμὸς» (8 Ἀπριλίου).
- Παν. Δερτιλῆ : «Φορολογικὰ δικαστήρια» (29 Ἀπριλίου).
- Γ. Τενεκίδη : «Αἱ συμμαχικαὶ διακηρύξεις καὶ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων ἐσωτερικοῦ πολιτεύματος καὶ διακρατικῆς κοινωνίας» (6 Μαΐου).

- Νικ. Μπουροπούλου : «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐννόιας τῶν δημοσίων πραγμάτων» (3 Ἰουνίου).
- 1947—Γ. Παπαχατζῆ : «Περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐκτιμῆσεως τοῦ δικαστοῦ ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ» (10 καὶ 17 Φεβρουαρίου).
- Γ. Ἀγγελίδη : «Ἡ νομικὴ φύσις τῆς παρούσης Βουλῆς» (25 Φεβρουαρίου).
- Α. Παπαλάμπρου : «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐκτελεστῆς πράξεως» (3 Μαρτίου).
- Φ. Βεγλερῆ : «Περὶ τοῦ νέου γαλλικοῦ συντάγματος» (10 Μαρτίου).
- Κ. Καραβίδα : «Περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν» (7 Ἀπριλίου).
- Σωτ. Γραββάνη : «Οἱ ἐρμηνευτικοὶ νόμοι καὶ τὸ σύνταγμα» (28 Ἀπριλίου).
- Ἰω. Καποδίστρια : «Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑπαλληλικῆς σχέσεως» (5 Μαΐου).
- Γ. Ἀγγελίδη : «Ἀποδοχὴ διοικητικῆς πράξεως καὶ ἔννομον συμφέρον» (12 Μαΐου).
- Σπ. Καλογεροπούλου—Στράτη : «Αἱ διατάξεις διεθνῶς δικαίου εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Δ' Γαλλικῆς Δημοκρατίας» (19 Μαΐου).
- Γ. Τενεκίδη : «Αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον διατάξεις τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος» (26 Μαΐου).
- Φ. Βεγλερῆ : «Εὐθύνη τοῦ κράτους ἐκ τῶν νομοθετικῶν πράξεων» (9 Ἰουνίου).
- 1948—Διον. Καρβελλᾶ : «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ὑπαλληλικῶν κώδικος» (16 Φεβρουαρίου).
- Θεμ. Τσάτσου : «Τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος» (23 Φεβρουαρίου).
- Γ. Μαραγκοπούλου : «Βασικὰ προβλήματα τῆς διοικητικῆς ἀναδιοργανώσεως» (15 Ἀπριλίου).
- 1949—Marcel Waline : «Ἡ δικαιοπλαστικὴ δύναμις τῆς νομολογίας» (10 Μαΐου) (εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, ὑπὸ παρεπιδημοῦντος παρισινοῦ καθηγητοῦ).
- 1950—Γ. Δασκαλάκη : «Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος καὶ ἡ συνταγματικότης τῆς διαλύσεως τῆς Δ' ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς» (9 Μαρτίου).
- Γ. Παπαχατζῆ : «Ἡ καταφατικὴ σύγκρουσις καθηκόντων καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ νομάρχου» (16 Μαρτίου).
- Ἀγνῆς Ρουσοπούλου : «Τὸ κῦρος τῶν τυπικῶν νόμων, οἵτινες κατ' οὐσίαν εἶναι διοικητικαὶ πράξεις» (23 Μαρτίου).
- Ἀ. Παπαλάμπρου : «Ἡ θεωρία τῆς «μετατροπῆς» καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ κύρους τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον πράξεων» (13 Ἀπριλίου).

Κ. Καραβίδα : «Τὰ γραπτά πολιτεύματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κοινοτικὴ παράδοσις τῶν ἐλλήνων» (27 Ἀπριλίου).

Ἄγνης Ρουσοπούλου : «Πρόσφατοι ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις περὶ σημάτων καὶ διπλωμάτων ἐρεσιτεχνίας» (4 Μαΐου).

Φ. Βεγλερῆ : «Ἐξελίξεις τῆς ἰδέας τῆς Δημοκρατίας» (11 Μαΐου).

Π. Δερτιλῆ : «Τὰ φορολογικὰ δικαστήρια ἐν Ἑλλάδι» (25 Μαΐου).

Γ. Παπαχατζῆ : «Ἀνάγκη ἀναθέσεως ἔργου νομοπαρασκευαστικοῦ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας» (1 Ἰουνίου).

Λόγοι οἰκονομικοί, ἀφορῶντες εἰς τὴν Ἑταιρίαν κατὰ τὴν δυσχερῆ ἐκείνην ἐποχὴν, διαρκούσης μακρᾶς τινος χρονικῆς περιόδου ἐθνικῆς δοκιμασίας, δὲν εἶχον ἐπιτρέψει τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐνδιαμέσου τόμου, ὅστις θὰ περιεῖχε τὰς ὡς ἄνω ἀνακινώσεις καὶ διαλέξεις. Πολλὰί τούτων ὅμως ἐδημοσιεύθησαν ὁλόκληροι κατὰ τὰ ἔτη 1946-1950 εἰς νομικὰ περιοδικά.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Γεωργ. Παπαχατζή : Διοικητικαὶ διαφοραὶ ἐκ δημαιορσειῶν καὶ ἄλλαι συναφεῖς ἐξ ἐκλογικῆς ἐνεργείας δικαί ἐν τῇ παρ' ἡμῖν διοικητικῇ δικαιοδοσίᾳ καὶ διοικητικαὶ διαφοραὶ ἐξ ἐγγραφῶν εἰς τὰ μητρώα, δημοτολόγια καὶ ληξιαρχικὰ βιβλία	5
Σπυρ. Καλογεροπούλου-Στράτη : Ἀρμοδιότης καὶ διαδικασία κηρύξεως πολέμου κατὰ τὰ σύγχρονα συντάγματα	6
Ἀποστ. Παπαλάμπρου : Τὸ πρόβλημα τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας	7
Γεωργ. Δασκαλάκη : Τὸ κῦρος τῶν πράξεων τῆς ἐκτάκτου καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς συντακτικῆς ἐξουσίας μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Δ' ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς	9
Παν. Δερτιλῆ : Ἡ ἀρχὴ τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης εἰς τὰ ἑλληνικὰ συντάγματα	10
Φαίδ. Βεγλερῆ : Ἡ τεχνικὴ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς	11
Γεωργ. Παπαχατζή : Διοικητικαὶ διαφοραὶ φορολογικαὶ καὶ διοικητικαὶ διαφοραὶ «λογιστικαί»	13
Δημ. Ψαροῦ : Αἱ σύγχρονοι μορφαὶ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἐν Ἑλλάδι	15
Συνεδρίασις πανηγυρικὴ ἐπὶ τῇ τεσσαρακονταετηρίδι τῆς συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ 1911	16
Γεωργ. Τενεκίδη : Ἡ ἔννοια τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας εἰς τὸ σύγχρονον δημόσιον διεθνὲς δίκαιον	22
Ἀγγῆς Ρουσοπούλου : Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς προνοίας	25
Δημ. Τσιροπινᾶ : Τὸ ἐν Γαλλίᾳ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ αἱ σύγχρονοι ἐκεῖ τάσεις τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης	27
Δημ. Ἀποστολίδου : Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ συντάγματα	28
Γεωργ. Ἀγγελίδου : Σκέψεις ἐπὶ τῆς θεσπίσεως κανόνων δικαίου διὰ πράξεων διοικητικοῦ τύπου	30
Φαίδ. Βεγλερῆ : Ἡ τεχνικὴ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας	31

Διον. Καρβελλᾶ : Διοικητικοὶ τινες θεσμοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ	31
Ἄγνῆς Ρουσοπούλου : Γυναῖκες ἐκλογεῖς καὶ ἐκλόγιμοι (εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν)	31
Θεμ. Τσάτσου : Διοικητικὴ πολιτικὴ καὶ διοικητικὸν δίκαιον	33
Στρατῆ Σωμερίτη : Ἡ συνταγματικὴ μεταρρυθμίσις εἰς τὴν Γιουγκοσλαυίαν	33
Χρ. Σγουρίτσα : Ζητήματα ἐκ τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ συντάγματος	34
Σπυρ. Καλογεροπούλου-Στράτη : Αἱ νεώτεραι συνταγματικαὶ διατάξεις ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὸν πόλεμον ἐν σχέσει πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον	35
Θεμ. Τσάτσου : Ἡ ἐκφρασις δυσπιστίας τῆς Βουλῆς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸ ἄρθρον 67 τοῦ συντάγματος τῆς Βόννης	36
Δημ. Ἀποστολίδου : Ἡ ἐλαστικότητα τῶν προγραμματικῶν διατάξεων νεωτέρων τινῶν συνταγμάτων καὶ τὰ ἐκ ταύτης προβλήματα	37
Γεωργ. Δασκαλάκη : Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀλλοίωσις τοῦ συντάγματος	39
F. de Bæque : Le Conseil d'État, conseil du gouvernement français	40
Ἄγνῆς Ρουσοπούλου : Ὁ νέος νόμος περὶ κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων τῶν ἀγροτῶν	43
Ἀποστ. Παπαλάμπρου : Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν	45
Δημ. Ἀποστολίδου : Ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τῶν ὑπηρεσιακῶν κυβερνήσεων, ὡς καὶ τῶν πολιτικῶν τοιούτων πρὸ τῆς εἰς αὐτὰς παροχῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης	49
Φαίδ. Βεγλερῆ : Αἷτια καὶ αἰτιολογία τῶν διοικητικῶν πράξεων	49
Ἡλία Κρίσπη : Ἐξελίξεις εἰς τὸ διεθνὲς ναυτικὸν δίκαιον	49
Γεωργ. Βλάχου : Ἡ διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν εἰς τὸ «Πνεῦμα τῶν Νόμων»	52
Θεμ. Κουρουσοπούλου : Τὸ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος	53
Κωνστ. Καραβίδα : Τὰ μικρὰ κοινοτικὰ ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως	55
Κωνστ. Λασσαδοῦ : Αἱ νομοθετικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης	57
Σωτ. Γραββάνη : Ὁ μῦθος τῆς αὐτοδιοικήσεως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις	59
Γεωργ. Ἀγγελίδου : Ἡ αἵτησις ἀκυρώσεως κατὰ κανονιστικῶν πράξεων	61

Γεωργ. Δασκαλάκη : Ἡ ἔννοια τοῦ ἀτύπου συντάγματος	63
Φαίδ. Βεγλερῆ : Μεταμορφώσεις τῆς ἐννοίας τῆς διοικητικῆς παρα- λείψεως	66
Ἡλία Παρασκευᾶ : Νομοθετικαὶ ἀπόψεις διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρθρῶν 82 καὶ 86 τοῦ συντάγματος	71
Ἄγγ. Ἰατρίδης : Τὸ σύνταγμα καὶ τὰ διοικητικὰ δικαστήρια	72
Ἄθω Τσοῦτσου : Δυνατότητες ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας διοι- κητικῶν δικαστηρίων	75
Δημ. Βεζανῆ : Ἐννοιολογικαὶ σχέσεις μεταξύ αἰτήσεως ἀκυρώσεως καὶ αἰτήσεως ἀνατρέσεως	77
Ἄγνης Ρουσοπούλου : Ἡ ἀστική εὐθύνη τοῦ κράτους ἐκ τῆς λει- τουργίας τῶν ὑπηρεσιῶν του	79
Σπυρ. Καλογεροπούλου-Στράτη : Οἱ καταστατικοὶ θεσμοὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος	81
Πέτρου Γλέζου : Σκέψεις τινὲς ἐπὶ τῆς διοικητικῆς διαρθρώσεως τῆς χώρας	84
Ἀποστ. Παπαλάμπρου : Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνταγμα- τικότητος τῶν νόμων ὑπὸ τῶν δικαστηρίων	86
Γεωργ. Δασκαλάκη : Τὸ νέον γαλλικὸν σύνταγμα	89
Κωνστ. Καραβίδα : Ἡ ὀργανικὴ σύνδεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι κοινοτή- των μετὰ τὰς ἑλληνικὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ	101
Ἄλεξ. Δήμιτσα : Τὰ δικαστήρια εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς	102
Νικ. Πανταζοπούλου : Ἡ ἄγνοια τῆς ἱστορίας τοῦ κοινοτισμοῦ πηγὴ πλανῶν καὶ παρερμηνειῶν τῆς ἐννοίας τῆς τοπικῆς αὐτοδιοι- κήσεως	105
Ἀποστ. Παπαλάμπρου : Τὰ κατὰ τὸ σύνταγμα ὄρια τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων	108
Δημ. Τσιροπινᾶ : Ἡ πρόσφατος παρ' ἡμῖν μεταρρυθμισίς τῆς διοι- κητικῆς ἀποκεντρώσεως	110
Σημείωσις καὶ χρονολογικὸς πίναξ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακινώσεων τῶν ἐτῶν 1946—1950	113

